

T.C. İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİ

T.C. İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
DIŞ TİCARET ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI TİCARET ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI TİCARET YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DIŞ TİCARET İŞLEMLERİNDE KARŞILAŞILAN
HİLE VE SUİSTİMAL VAKALARI
Yüksek Lisans Tezi

TUĞBA ARSLANCAN
200015208

İstanbul, 2021

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
DIŞ TİCARET ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI TİCARET ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI TİCARET YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DIŞ TİCARET İŞLEMLERİNDE KARŞILAŞILAN
HİLE VE SUİSTİMAL VAKALARI

Yüksek Lisans Tezi

TUĞBA ARSLANCAN

200015208

Danışman: Doç.Dr.Gencay KARAKAYA

T.C. İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
DIŞ TİCARET ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Dış Ticaret Enstitüsü-Uluslararası Ticaret Yüksek Lisans programı öğrencisi Tuğba Arslançan'ın "**Dış Ticaret İşlemlerinde Karşılaşılan Hile ve Suistimal Vakaları**" başlıklı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulu 22.02.2021 tarih ve 173/3 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

UNVANI, ADI SOYADI

ÜNİVERSİTE

TEZ DANIŞMANI : Doç. Dr. Gencay Karakaya

İstanbul Ticaret Üniversitesi

JÜRİ ÜYESİ : Dr. Yunus Özcan

İstanbul Ticaret Üniversitesi

JÜRİ ÜYESİ : Dr. Tolga Ala

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

ENS.FR.Y15 06.11.2017

ÖZET

Dış ticaret işlemleri, yurt içinde yürütülen ticari faaliyetlerden daha karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu işlemler sırasında şirketlerin ya da hizmet sağlayan tarafların da hileli davranışlar sonucu mağdur olabilmeleri mümkün olup, bu mağduriyetin oluşmaması adına hedef firmaların proaktif bir şekilde hareket etmesi ve hile olasılığını ortadan kaldıracak nitelikte önlemler alması gerekmektedir. Ancak hangi proaktif önlemlerin alınabileceğinin tespiti için bu işlem türünde kullanılan belgeler, ödeme şekilleri hakkında detaylı bilgi sahibi olunmalı, hileli işlemler sonucunda maddi kayba ya da itibar kaybına uğramış tarafların bulunduğu vakalar incelenmeli ve atılması gereken adımlar bu vakalardan çıkarılacak dersler doğrultusunda belirlenmelidir. Ayrıca günümüz teknolojik gelişmelerinin e-ticaret, kripto para, blok zincir, yapay zekâ gibi faydalı olarak addedilebilecek getirilerinin yanı sıra, siber saldırıları da hayatımıza dahil ettiği ve bu saldırıların bir kısmının odağında dış ticaret gerçekleştiren şirketlerin de bulunduğu gözden kaçırılmamalı, sürecin tamamen dijitalleşmesi öncesinde firmaların bilgi güvenliğinin tesisi ve korunması konusunda farkındalık kazanması sağlanmalıdır.

Çalışmanın öncelikli hedefi dış ticaret yapabilmek için bürokratik engellerin yanı sıra gereksiz evrak yükü ile de mücadele etmek zorunda kalan firmaların hileli dış ticaret işlemleri hakkında dikkatini çekebilmek ve hile yöntemlerinin neler olabileceği hususunda ilgili firmalara bilgi verebilmek şeklinde belirlenmiştir. Bu hedef doğrultusunda hile kavramından yola çıkılarak, gerek hile ve ilişkili kavramlara yönelik hukuki düzenlemeler incelenmiş gerekse dış ticaret alım-satımları sırasında yaşanmış ve hile içeren vakaların analizi yapılarak, alınabilecek önlemler hususunda öneriler getirilmiştir. Ayrıca geleneksel olarak adlandırılabilen dış ticaret yöntemlerinin yerini almaya aday blok zincir teknolojisi temelli platformlar hakkında bilgi verilmeye çalışılmış, bu teknolojinin hile vakaları için başlı başına bir çözüm önerisi olup olamayacağı tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Hile, Belgede Sahtecilik, Dolandırıcılık Ödeme Şekli, Vaka Analizi*

ABSTRACT

Foreign trade transactions have a more complex structure when compared with domestic commercial transactions. During the enforcement of those transactions, it is probable that exporting/importing firms or service providers can be victim of fraudulent behaviors, in order to eliminate the possibility of being a target firms have to act proactively and take preventive precautions. Before the determination of which proactive measures can be taken, detailed information should be obtained about the documents used in those transactions, the payment methods and the cases concluded with financial and/or reputation loss as a result of fraudulent acts should be examined and the steps to be taken should be determined in line with the lessons can be ascertained from these cases. In addition, it should not be overlooked that today's technological developments include the benefits of e-commerce, crypto money, block chain, artificial intelligence that can be deemed beneficial, as well as cyber attacks, and that some of these attacks are focused on foreign trade companies, before the digitalization of processes it should be ensured that firms have the awareness of the establishment and protection of the information security.

The primary goal of our study is to draw the attention of companies that have to struggle with bureaucratic logjams as well as unnecessary paperwork in order to do foreign trade, and to inform the relevant companies about the fraudulent foreign trade transactions. In line with this goal, based on the concept of fraud, both the legal regulations regarding fraud and related concepts were examined, and by analyzing cases that occurred during foreign trade transactions and involving fraud, suggestions were made regarding measures to be taken. In addition, it has been tried to give information about the blockchain technology-based platforms that are candidates to replace traditional foreign trade methods, and it has been discussed whether this technology can be a solution by itself for cheating cases.

Key Words: *Fraud, Forgery, Embezzlement, Payment Terms, Case Analysis*

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY FORMU.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLO LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ.....	1
1. HİLE, BELGEDE SAHTECİLİK VE DOLANDIRICILIK KAVRAMLARI VE BU KAVRAMLARA İLİŞKİN ULUSAL VE ULUSLARARASI HUKUKİ DÜZENLEMELER	3
1.1.Hile Kavramı, Türleri, Denetimi ve Yasal Düzenlemeler	3
1.1.1 Hile Kavramı	3
1.1.2. Hile Kavramına İlişkin Hukuki Düzenlemeler.....	4
1.1.3. Hile Türleri	6
1.2.Belgede Sahtecilik ve Dolandırıcılık Suçları.....	21
1.2.1 Belge Kavramı.....	21
1.2.2. Belgede Sahtecilik Suçu Unsurları ve Tarihsel Gelişimi	22
1.2.3. Dolandırıcılık Suçu, Unsurları ve Tarihsel Gelişimi	23
1.3. Türk Hukuk Sisteminde Hile Kavramına ve Belgede Sahtecilik, Dolandırıcılık Suçlarına İlişkin Hükümlerin İncelemesi.....	25
1.3.1. Türk Borçlar Kanunu Özelinde Hile Kavramına İlişkin Hükümler	25
1.3.2. Türk Ceza Kanunu Özelinde Belgede Sahtecilik ve Dolandırıcılık Suçları..	26
1.3.2.1. Belgede Sahtecilik Suçu	26
1.3.2.2. Dolandırıcılık Suçu	28
1.3.2.3. Diğer Kanunlar Nazarında Hile-Belgede Sahtecilik.....	30
1.4. Uluslararası Ticaret Hukuku Kapsamında Hile Kavramı.....	32
1.4.1. Lex Mercatoria	32
1.4.2. UNIDROIT İlkeleri	33
1.4.3. Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu (United Nations Commission on International Trade Law-UNCITRAL) Düzenlemeleri.....	36
1.4.3.1.Viyana Konvansiyonu (CISG).....	36
1.4.3.2. Bağımsız Garantiler ve Teminat Akreditiflerine İlişkin Konvansiyon...	37
1.4.3.3.Ticari Hileleri Tanıma ve Önleme Rehberi	38
1.4.4. Milletlerarası Ticaret Odası Düzenlemeleri	40

1.5. Uluslararası Ticari Uyuşmazlıklar ve Çözüm Yolları	44
1.5.1. Sözleşme Yaparken Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar.....	45
1.5.2. Ticari Uyuşmazlıkların Çözüm Yöntemleri	48
1.5.2.1. Mahkeme ile Çözüm.....	48
1.5.2.2. Tahkim Aracılığıyla Çözüm	50
1.5.2.3. Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları.....	52
 2. BÖLÜM: ULUSLARARASI TİCARETTE KULLANILAN BELGELER VE KONTROL NOKTALARI	56
2.1. Dış Ticarete Kullanılan Belgelerin Nitelikleri.....	56
2.1.1. Ticari Belgeler	56
2.1.1.1. Faturalar	57
2.1.1.1.1. Proforma Fatura (Proforma Invoice).....	57
2.1.1.1.2. Ticari Fatura (Commercial Invoice).....	57
2.1.1.1.3. Tasdikli Fatura	59
2.1.1.1.4. Özel Fatura	59
2.1.1.2. Çeki Listesi (Certificate of Weight/Weight Note).....	60
2.1.1.3. Koli/Ambalaj Listesi (Certificate of Weight/Weight Note)	60
2.1.1.4. Gözetim Belgesi (Certificate of Inspection)	61
2.1.1.5. Kalite Kontrol Belgesi (Certificate of Quality Control)	61
2.1.1.6. Gemi Ölçü Raporu (Ullage Report).....	61
2.1.2. Resmî Belgeler	62
2.1.2.1. Dolaşım Belgeleri	62
2.1.2.2. Menşe Şahadetnamesi (Certificate of Origin) ve Form-A.....	64
2.1.2.3. Kontrol ve Uygunluk Belgeleri.....	65
2.1.2.4. Bitki-Veteriner Sağlık Sertifikaları (Phytosanitary Certificate/Veterinary Health Certificate).....	66
2.1.2.5. A.T.A Karnesi.....	67
2.1.2.6. Gümrük Beyannamesi.....	68
2.1.3. Taşıma Belgeleri.....	69
2.1.3.1. Konışmento (Bill of Lading-B/L)	69
2.1.3.2. Karayolu Taşıma Senedi-CMR (Road Waybill).....	73
2.1.3.3. TIR Karnesi.....	75
2.1.3.4. Demiryolu Taşıma Belgesi-CIM (Rail Consignment Note)	76
2.1.3.5. Havayolu Taşıma Belgesi-AWB (Air Waybill).....	78
2.1.3.6. FIATA Taşıma Belgeleri	79
2.1.4. Finansman Belgeleri.....	80
2.1.4.1. Poliçe (Bill of Exchange/Draft)	80
2.1.4.2. Bono (Promissory Note)	82
2.1.4.3. Makbuz Senedi ve Varant (Warrant/Warehouse Receipt).....	83
2.1.4.4. Rehin Senedi (Trust Receipt).....	83
2.1.5. Sigorta Belgeleri	83
2.1.5.1. Kuvertür Notu (Broker's Cover Note)	83

2.1.5.2. Sigorta Sertifikası (Insurance Certificate)	84
2.1.5.3. Sigorta Poliçesi (Insurance Policy).....	84
2.2. Belgelere İlişkin Kontrol Noktaları	85
3. ULUSLARARASI TİCARETTE ÖDEME ŞEKİLLERİ	88
3.1. Peşin Ödeme (Advance Payment).....	89
3.1.1. Para Transferleri	89
3.2. Mal Mukabili (Open Account-Cash Against Goods).....	90
3.3. Vesaik Mukabili (Cash Against Documents).....	92
3.4. Akreditif (Letter of Credit)	95
3.4.1. Tanımı ve Tarafları.....	95
3.4.2. Türleri	100
3.4.2.1.Sağladığı Güvenceye Göre Akreditifler	100
3.4.2.2. Ödeme Şekline Göre Akreditifler	101
3.4.2.3. Finansman Özelliklerine Göre Akreditifler	102
3.4.2.4. Diğer Akreditifler	103
3.4.3. Elektronik Belgeli Akreditifler.....	104
3.4.4. Akreditifte Hakkın Kötüye Kullanılması Suretiyle Ödeme Talebinde Bulunulması.....	106
3.4.5. Akreditifte İhtiyatî Tedbir ve İhtiyatî Haciz.....	107
3.5. Banka Ödeme Yükümlülüğü (Bank Payment Obligation).....	108
4. HİLE VE SUİSTİMAL VAKALARININ ANALİZİ	111
4.1. Çalışmanın Amacı ve Konusu	111
4.2. Hipotezler	111
4.3. Hedef Çalışma Evreni ve Metodoloji.....	112
4.4. Vakaların Analizi, Bulgular ve Yorumlar	112
4.4.1. İstihbarat Zafiyeti İçeren Vakalar	113
4.4.2. Akreditif Ödeme Şekline İlişkin Hileli İşlemler	117
4.4.3. Siber Hile Mağdurları	138
4.4.4. Hizmet Sağlayıcıların Hileye Zemin Hazırladığı Vakalar	142
4.5. Dış Ticarete Hile ve Suistimal Vakalarına Karşılık Alınması Gereken Tedbirlere İlişkin Öneriler	146
4.5.1. İstihbarat Zafiyetini Ortadan Kaldırabilecek Tedbirler	146
4.5.2. Hizmet Sağlayıcılar/ Ödeme Şekilleri Özelinde Alınabilecek Tedbirler	148
4.5.3. Siber Saldırıları Özelinde Alınabilecek Tedbirler	152
4.5.4. Blok Zincir Teknolojisi ve Uygulanabilecek Tedbirler.....	154
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER	159

KAYNAKÇA.....	162
----------------------	------------

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Hile Grupları.....	6
Tablo 2: Varlıkların Kötüye Kullanılmasına İlişkin Hileler	8
Tablo 3: Finansal Tablo Hileleri	8
Tablo 4: Hile Belirtileri, Düzensizlik ve Anormallikler	18
Tablo 5: Benford Kanunu'na Göre Rakamların Çıkış Frekansları.....	20
Tablo 6: Tahkim Türleri	50
Tablo 7: Tahkimin Kaynakları.....	51
Tablo 8: Dış Ticarete Kullanılan Belgeler	56
Tablo 9: Dolaşım Belgeleri ve Sistemler	62
Tablo 10: Ödeme Şekillerine Göre Dış Ticaret Verileri	88
Tablo 11: Kısa Vadeli Alacak Sigortası Kapsamı Riskler.....	92
Tablo 12: Akreditif ve BPO Karşılaştırması.....	110
Tablo 13: Vakaların Konu-Kaynak Dağılımı	112
Tablo 14: Teslim Şekillerine Göre Nakliye Sorumluluğu-Tüm Taşıma Şekilleri (INCOTERMS 2020).....	148
Tablo 15: Teslim Şekillerine Göre Nakliye Sorumluluğu-Deniz ve İçsu Taşımacılığı (INCOTERMS 2020).....	149

KISALTMALAR LİSTESİ

AAA	: American Arbitration Association
A.A.A.	: American Accounting Association
AB	: Avrupa Birliği
ACFE	: Association of Certified Fraud Examiners
ADR	: Alternative Dispute Resolution
AICPA	: American Institute of Certified Public Accountants
A.H.L.	: Atatürk Havalimanı
APP	: Address Resolution Protocol
APT	: Advanced Persistent Threat
A.T.A	: Admission Temporarire
A.TR	: Admission Temporarire Roulette
AWB	: Airway Bill
BDS	: Bağımsız Denetim Standartları
BIC	: Bank Identification Code
BIL	: Bolero International Limited
BİLGE	: Bilgisayarlı Gümrük Etkinlikleri
B/L	: Bill of Lading
B2B	: Business to Business
B2C	: Business to Customer
BPO	: Bank Payment Order
CIF	: Cost, Insurance, Freight
CIM	: Convention Internationale Concernat le Transport des Marchandises par Chemin de Fer
CIP	: Cost and Insurance Paid To
CISG	: United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods
CMI	: Comite Maritime International
CMR	: Convention Merchandise Roitier
COSO	: Committee of Sponsoring Organizations
COTIF	: Convention Relative Aux Transports Internationaux Ferroviaires
DAO	: Decentralized Autonomous Organization
DAP	: Delivered At Place
DDP	: Delivery Duty Paid
DDoS	: Distributed Denial of Service
DNS	: Domain Name System
DOCDEX	: ICC Bilirkişisince Verilen Bilirkişilik Kararları
DPU	: Delivered At Place Unloaded
EBP	: European Blockchain Partnership
EFTA	: European Free Trade Agreement
EPC	: European Payment Council
ETH	: Ether
eUCP	: Electronic Uniform Customs and Practice for Documentary Credits

eURC	: Electronic Uniform Rules for Collections
EXW	: Ex Works
FAS	: Free Alongside Ship
FBL	: FIATA Combined Transport Bill of Lading
FCA	: Free Carrier
FCR	: FIATA Forwarder's Certificate of Receipt
FCT	: FIATA Forwarder's Certificate of Transport
FEI	: Financial Executives International
FIATA	: International Federation of Freight Forwarders Associations
FOB	: Free On Board
GÜMSİS	: Gümrük Kapıları Güvenlik Sistemi
GÜVAS	: Gümrük Veri Ambarı Sistemi
HMUK	: Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HTTP	: Hyper Text Transfer Protocol
HTTPS	: Hyper Text Transfer Protocol Secure
IATA	: International Air Transport Association
ICSID	: International Centre for Settlement of Investment Disputes
IIA	: Institute of Internal Auditors
IMF	: International Monetary Fund
INCOTERMS	: International Commercial Terms
IoT	: Internet of Things
ISO	: International Standardization Organization
İSO	: İstanbul Sanayi Odası
İSTAC	: İstanbul Tahkim Merkezi
KGK	: Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
LCIA	: London Court of International Arbitration
MAC	: Media Access Control
MÖHUK	: Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku
MTO	: Milletlerarası Ticaret Odası
OECD	: Organization for Economic Co-operation and Development
SCC	: Stockholm Chamber of Commerce
SEPA	: The Single Euro Payments Area
SSL	: Secure Socket Layer
STA	: Serbest Ticaret Anlaşması
SWIFT	: Society for World Wide Interbank Financial Telecommunication
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TIR	: Transit International Routier
TMA	: Transaction Matching Application
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
ULFIS	: Uniform Law on the Formation of Contracts for the International Sale of Goods
ULIS	: Uniform Law on International Sale of Goods
UN	: United Nations

GİRİŞ

Hile, başka birini aldatarak bu aldatma sonucunda maddi ve/veya manevi menfaat sağlamak şeklinde ifade edilmektedir. Ticari iş ve işlemler bakımından ele alındığında ilk akla gelen türleri çalışanlar tarafından işletmeye karşı ve/veya bizzat üst yönetim tarafından paydaşlara/kamu otoritesine karşı gerçekleştirilenler olmaktadır. Ancak, menfaat sağlamaya yönelik aldatma davranışının sadece bu türlerle sınırlı olmadığı, bu tür davranışların dış ticaret işlemlerinde doğrudan taraf olan işletmelerin ya da süreçte hizmet alınan banka, lojistik/sigorta firmalarının hedef alınması suretiyle de gerçekleştirebildiği görülmektedir.

Ticari faaliyette bulunan kişilerin diğer kişilerden farklı yönü, kanun bakımından basiretli hareket etme zorunluluklarının bulunmasıdır. Tacirden, ticari örf ve adetlere, kanuni düzenlemelere ve ticari işlemlerin işleyiş şekillerine yönelik bilgi sahibi olması beklenmektedir. Aynı zamanda tacirin hile ihtimaline karşılık işletmesi için önlem alması da gerekmektedir. Bu önlemlere, çalışanlar ve işletme bünyesinde gerçekleştirilen faaliyetler bakımından iç kontrol noktalarının oluşturulması, risk yönetim sisteminin tesisi, iç denetim biriminden ve bağımsız denetim şirketlerinden süreç/bilgi güvenliği denetimleri ile finansal tablo denetimleri hususlarında destek alınması örnek olarak gösterilebilir. Ancak farklı ülkelere ait kanunların ve gümrük uygulamalarının söz konusu olduğu, dolayısıyla yurt içindeki işleymen farklı düzenlemelere tabi dış ticaret işlemleri açısından durum farklılık arz etmektedir. Günümüzde gerek yazılım gerekse donanım bakımından büyük ilerleme kaydeden bilgisayar teknolojileri sayesinde gerçeğine çok benzer sahte belgeler üretilebilmekte, siber saldırılar sayesinde birkaç saat dilimi içinde tarafların ilgili pazara girmek, pazarda tutunmak ve satış yapmak amacıyla verdikleri birkaç yıllık emeğin sonucuna tekabül eden mal bedeli, saldırganların hesabına transfer edilebilmektedir. Kurumsal olarak nitelendirilen firmalar bile bu tür saldırıların hedefi olmaktan kurtulamamaktadır.

Çalışmanın amacı, hileli davranışlarla gerçekleştirilen dış ticaret işlemlerinin incelenmesi, örnek vakalar üzerinden alınabilecek önlemlerin neler olabileceğinin tespiti ve hukuki süreçlerin işleyişine yönelik firmalar nezdinde bir farkındalık oluşturulmasıdır. Bu amacın gerçekleştirilmesine yönelik olarak, ilk bölümde hile kavramının niteliği, hile türlerinin neler olduğu, işletme içinde kontrol noktaları tesisine

ilişkin sistemler ile hileye, belgede sahteciliğe ve dolandırıcılığa ilişkin Türk hukuk sistemi ve uluslararası ticaret hukuku bakımından düzenlemeler, uyuşmazlık çözüm yolları ele alınarak, hile konusunun kavramsal ve hukuki bir çerçevesi çizilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde, dış ticarete kullanılan belgeler ile bu belgelerin dış ticaret açısından önem taşıyan özellikleri açıklanmaya çalışılmış ve bu belgelere yönelik kontrol noktalarının neler olabileceği irdelenmiştir. Üçüncü bölümde dış ticaret işlemlerinin gerçekleştirilmesi sırasında ödeme şekillerinin türleri ve özelliklerine yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde ise gerek literatür taraması yapılarak, gerekse mahkeme kararları ile basına yansıyan haberler incelenerek seçilmiş vakalar, hilenin gerçekleştirilme şekli, maddi zararın tutarı, hangi koşulların hileye zemin hazırladığı hususları bakımından gruplandırılarak, ileri sürülen hipotezler bakımından analiz edilmiş ve ortaya çıkan sonuçlara ilaveten alınabilecek önlemlerin neler olabileceği değerlendirilmiştir.

1. HİLE, BELGEDE SAHTECİLİK VE DOLANDIRICILIK KAVRAMLARI VE BU KAVRAMLARA İLİŞKİN ULUSAL VE ULUSLARARASI HUKUKİ DÜZENLEMELER

1.1.Hile Kavramı, Türleri, Denetimi ve Yasal Düzenlemeler

1.1.1 Hile Kavramı

Hile, Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğünde "birini aldatmak için kurulan düzen...", Longman Dictionary of Contemporary English sözlüğünde ise "mal ya da para elde edebilmek amacıyla insanları aldatma suçu" olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımların yanı sıra farklı alanlardaki düzenlemeler ışığında "hile"nin ne olduğu konusunda aşağıda belirtilen açıklamaların yapıldığı da görülmektedir:

- İkna etmeye yönelik sözlerle gerçeği gizlemekten, yani doğru sanılmasına elverişli olan akıl yürütmeleri içeren bir yalandan ibarettir. (Tüysüz, 2017, 37-38)
- Bir kimsenin hukuki bir işlem yapmasını sağlamak için onda gerçeğe aykırı bir kanaat uyandırmak ya da önceden mevcut olan hatalı kanaatini korumak ve devamını sağlamaktır, (Şenol, 2013, 82-83)
- Gerçekte mevcut olmayan bir hususu mevcut göstermek veya gerçekleşmiş bir olayı olduğundan başka türlü ya da hiç gerçekleşmemiş gibi göstermek suretiyle bir insanın yanılğıya düşürülmesidir. (Maviş, 2015, 606)
- Hile, insan zekâsının içinde kurnazlık, düzenbazlık içeren eylemlerle karşı tarafı aldatmak amacıyla kullanılması ve bu eylemler neticesinde mağdurun zarara uğramasına neden olan kanaatin uyandırılmasıdır. (Albrecht vd., 2011, 6)

Yukarıdaki açıklamaların ortak noktası hile davranışının ve bu davranış kaynaklı sonuçların olumsuz bir bakış açısıyla değerlendirilmiş olmasıdır. Oysa hile kelimesinin Arapça kökü, "h.v.l" olup, havl ve tahavvül bir durumdan başka bir duruma geçmek, maksada ulaşınca kadar fikir değiştirmek anlamında kullanılmaktadır. Hile; havl, muhâvele, tahavvül, tahayyül, ihtiyâl gibi farklı kalıplarda kullanılmış olmakla birlikte

hepsinin sözlük anlamı kuvvet, zeka keskinliği, maharet ile işleri iyi yönetme becerisi (kudret) şeklinde ifade edilmiştir. (Eser, 2015, 226)

Her ne kadar farklı bir etimolojik kökene sahip olsa da günümüzde kabul edilen anlamı ve unsurları bakımından değerlendirildiğinde, maruz kalınan aldatıcı davranışların "hile" olarak nitelendirilebilmesi için şu unsurların mevcudiyeti aranmaktadır: (Bozkurt, 2011, 60)

- Gizlice sürdürülen faaliyetlerin varlığı,
- Aldatıcı davranışta bulunanın kendisine yarar sağlamayı hedeflemesi,
- Kurbanın aldatılması için kasti hareket edilmesi,
- Aldatma eyleminin sonucunda kurbanın zarar görmesi.

1.1.2. Hile Kavramına İlişkin Hukuki Düzenlemeler

Hile kavramına yönelik hukuki düzenlemeler tarihsel bir perspektifle ele alındığında, hileyi tanımlamaya yönelik ilk girişimin Kara Avrupası Hukuku'nun (Civil Law) temellerini oluşturan Roma Hukuku'na ait olduğu görülmektedir. Klasik dönem Roma hukukçularından Labeo hileyi (dolus), "bir kişiyi zarara uğratmak için yapılan aldatıcı davranışların bütünü" olarak tanımlamıştır. Söz konusu hukuk sisteminde hile, kötü niyet kıstasına göre ikiye ayrılmış, kötü niyet içermeyen ticarî kurnazlıklar *dolus bonus* (iyi hile), içerenler ise *dolus malus* (kötü hile) olarak sınıflandırılmıştır. Aynı şekilde mağdurun üzerindeki etkileri bakımından da ikili bir ayrıma gidilmiş, mağdurun hileli davranışın olmaması halinde sözleşmeyi yapmayacak olması hali *dolus causam dans* ile, sözleşmenin her halükârda yapılacak olması ancak mevcut halinden farklı koşullarda tesis edilebilecek olması hali ise *dolus incidens* ile ifade edilmiştir. (Korkmaz, 2017, 429)

Praetor Apullius Gallus döneminde hileli davranışlara karşı kişileri korumak için hile davası açabilme (*actio doli*) ve hile define bulunabilme (*exectio doli*) hakları tanınmıştır. *Actio doli*'de hileyle kandırılan kimse, hileli sözleşme nedeniyle olan borcunu ifa etmişse, bu davayı açarak ifa ettiğini geri alabilmekte ve uğradığı zararın ödenmesini isteyebilmektedirken, defî niteliğindeki *exectio doli*'de, hileye uğrayan kişi,

hileli eylemden ortaya çıkan borçlarını hemen yerine getirmemişse, kendisine açılacak olan borcu ifaya zorlayan davaya bu defiyi ileri sürerek karşı çıkabilmekte, dolayısıyla hukuki ilişki ile ifa edeceği şeyleri yerine getirmekten kurtulabilmekteydi. (Erdoğu, 2019, 5-6)

İslâm hukukunda, fıkıh literatüründe "insanlarla olan münasebetlerde karşı tarafı aldatma, zarara sokma" manasını ifade etmede tağrîr¹, tedlîs², tevriye³, gaş(ğış)⁴, hud'a/hadîa⁵, hile⁶, ihtilâs⁷ gibi kelimelerin kullanıldığı görülmektedir. Bu tür suçlar ta'zîr suçları kapsamında değerlendirilmiş, ta'zîr suçları ise şâri' (Şeriat koyan-kanun yapan) tarafından hakkında belirlenmiş bir ceza müeyyidesi olmayan, had ve kısas suçları dışında kalan, miktarı ve uygulaması yasama organına veya belli ölçüler dahilinde takdiri hakime bırakılmış Allah veya kul hakkını ihlal eden hukuka aykırı fiiller olarak ifade edilmiştir. (Koç, 2019, 120-122)

Hile, İslam ceza hukukunda olduğu gibi Osmanlı ceza hukukunda da ta'zîr suçları kapsamında değerlendirilmiş, Osmanlı hukuk uygulamalarında bu tür suçları işleyen faillere siyaseten katl, organ kesme, kürek, hapis, kalebentlik, pranga, sürgün, dayak, teşhir, meslekten ihraç, müsadere, azil, ve para cezaları gibi çeşitli ta'zîr yaptırımları uygulanmıştır. (Koç, 2019, 122-123)

Örneğin 1596 tarihli mühimme defterindeki bir kayıta, Amasya'da meydana gelen olayda, Hacı Mehmet isimli şahsa, kazada bulunan medreseye sahte belge düzenleyerek müderris olması yanında sahte berat, tuğra, fetva yazma ve benzeri suçları işlediği için hakkından gelme cezası verilmiştir. Kanunnamelerde sahte belge düzenlemeyi

1 Tağrîr: Satım, icâre vb. ıvazlı akidlerde taraflardan birinin ya da onunla irtibatlı üçüncü kişinin söz veya davranışı ile diğer tarafın kasten aldatılmasıdır.

2 Tedlîs: Bir şeyin ayıbını gizlemek.

3 Tevriye: Bir şeyin gerçeğini içinde gizleyerek sahtesini dışa vurma.

4 Gış: Bir şeyin gerçek durumunu değiştirme, hukukî işlemin konusunda veya bedelinde mevcut olmayan iyi bir özelliği varmış ya da olumsuz bir özelliği yokmuş gibi göstermek.

5 Hadîa: İnsanın içinde gizlediği şeyin tersini dışına yansıtırmasıdır.

6 Hile: Bir kimseyi istenen yönde bir irade beyanında bulundurma için onda yanlış bir kanaat uyandırarak veya mevcut bulunan hatalı fikrin devamını sağlayarak yanıltmak.

7 İhtilâs: Hile, oyun ve düzen ile karşıdaki insanın dalgınlığından dolayı bir şeyi el çabukluğu ile ele geçirmek.

alışkanlık haline getirenlere el kesme cezası öngörülmüştür, bu doğrultuda Kanuni Umumi Kanunnamesi m.51'de şu hükme yer verilmiştir: “...*Ve telbis ve tezviri zahir olanın muhkem hakkından geleler. Daim adet etse, elin keseler.*” (Koç, 2019, 124-125)

1.1.3. Hile Türleri

Hile kavramı altında aldatma ve çıkar sağlamaya yönelik davranışların farklı kriterler dikkate alınmak suretiyle türlere ayrıldığı görülmüştür. Bu kriterlerden ilki kurbanın/mağdurun kim olduğudur. Satıcı, müşteri ve çalışan hileleri işletmelerin maruz kaldığı hilelerin içeriğinde yer alırken, yatırım ve finansal tablo/yönetim hileleri ise işletme adına kamunun, yatırımcıların ya da üçüncü şahısların hedef olarak seçildiği hileler olarak karşımıza çıkmaktadır. Hile türleri ve bu türlere ilişkin açıklamalar aşağıdaki tablo ile özetlenmiştir: (Karakaya, 2016, 165-166 ve Bozkurt, 2011, 65)

Tablo 1: Hile Grupları

Hile Türü	Kurban	Hileyi Yapan	Açıklama
Çalışan Hileleri	İşveren-İşletme	Çalışanlar	Çalışan hırsızlık yapar
Yönetim Hileleri	Finansal Tablo İlgilileri	Tepe Yöneticiler	Finansal tablolar, olduğundan farklı gösterilir.
Yatırım Hileleri	Yatırımcılar	Bireyler	Tasarrufların yatırımda kaybı söz konusudur.
Satıcı Hileleri	Alım Yapan İşletmeler	Satıcılar	Fiyatlar, piyasa ortalamasından yüksek konumlandırılır, sevk olmadan para alınır.
Müşteri Hileleri	Satış Yapan İşletmeler	Müşteriler	Ödeme yapılmadan yapılmış gibi gösterilmesi şeklindeki yöntemlerle satıcı aldatılır.
Kaynak: Bozkurt, 2011, 65			

Yukarıdaki tabloda belirtilenlere ek olarak bir de "müteferrik hile" türü tanımlanmıştır. Bu hile içeriğinde kurban ya da fail olarak birden fazla taraf olabileceği gibi söz konusu

hileli davranışların da birden farklı amaca yönelik olması mümkündür. (Albrecht vd., 2011, 10)

Kurban kıstası dışında sınıflandırma için kullanılan diğer bir kriter, hileli eylemlerin yapılmasında kullanılan yöntemdir. Muhasebe ortamına doğrudan müdahale edilerek, yanıltıcı kayıtların oluşturulmasını esas alan hile, "kayıt içi hile" türünü oluştururken, muhasebe kayıt sistemine herhangi bir müdahale olmaksızın yapılan hileler ise "kayıt dışı hile" olarak adlandırılmaktadır. (Bozkurt, 2011, 66) Muhasebe departmanında banka kayıtlarının takibi ve ödemelerin yapılmasından sorumlu yöneticinin zimmetine geçirdiği tutarı gizlemek amacıyla fiktif bir satıcıya ödeme yapıldığı yönünde kayıt oluşturması "kayıt içi hile" türünün örneğini oluştururken, şirketin satın alma yöneticisinin tedarikçi firma ile ortak başka bir firma kurarak, fiili yöneticilik yaptığı şirketin hammadde veya yardımcı malzemelerini, piyasa ortalamasından daha yüksek bir fiyattan temin etmesi ise kayıt dışı hilenin örneğini oluşturmaktadır.

Üçüncü kriter ise, hilenin süreklilik arz edip etmediğidir. Söz konusu hilenin sadece bir defaya mahsus yapılması söz konusu olabileceği gibi, failin fırsat buldukça yinelediği, dolayısıyla hilenin sistematik hale geldiği durumlarla da karşılaşılmaktadır. (Bozkurt, 2011, 66-67)

Yukarıda anlatım bulan sınıflandırmalara ilaveten dış ticaret penceresinden bir değerlendirme yapıldığında, hilelerin mal-hizmet alım-satımına doğrudan etki edenler ve dolaylı etkide bulunanlar şeklinde sınıflandırılmasının mümkün olduğu görülmektedir. Doğrudan etki edenlere; ihracatçının üzerinde anlaşılan numuneden düşük kaliteye sahip ürünleri göndermesi ya da ürünü hiç göndermeksizin bedeli tahsil etmesi, ithalatçının banka kuryesiyle anlaşılarak vesaiki bedelini ödemeksizin ele geçirerek malı gümrükten çekmesi gibi hileler örnek olarak gösterilebilecekken, dolaylı etkide bulunan hilelerde ise ihracatçı firmanın ithalatçı firmanın satın alma yetkilisine ya da yöneticisine rüşvet vermek suretiyle ürünlerinin satışının sağlanması, ithalatçının vergi kaçırmak amacıyla ihracatçıdan düşük tutarlı fatura talebinde bulunması gibi durumlar söz konusu olabilmektedir.

Hile konusunda yaptığı çalışmalarla tanınan Sertifikalı Hile Denetçileri Birliği'nin (The Association of Certified Fraud Examiners-ACFE) hileye ilişkin hazırlamış olduğu

raporlarda mesleki hilenin çerçevesi çizilmiş ve bu kavram altında yer alacak şekilde üç ana kategori tanımlanmıştır: Hileli finansal raporlama, yolsuzluk/ ahlaki olmayan davranışlar ve işletme varlıklarının kötüye kullanılması. 125 ülkeden toplam kayıp miktarı 7.1 milyar USD'ı aşan 2.690 vakanın analizini içeren 2018 yılına ait Mesleki Hile ve Suistimal Üzerine Global Bir Çalışma/Uluslara Rapor'da, analize konu vakalardan %89'unun varlıkların kötüye kullanılması suretiyle işlendiği, yolsuzluk ve ahlaki olmayan davranışlar ile finansal tablo hilelerine ilişkin vakalara ait oranların sırayla %38 ve %10 olarak gerçekleştiği ortaya konulmuştur.⁸ Ancak ortalama kayıp tutarı bakımından vakaların dağılımı değerlendirildiğinde, sebep olduğu ortalama kayıp 800.000,-USD tutarına tekabül eden finansal tablo hileleri, diğer iki kategoriyi kayıp tutarının yüksekliği bakımından geride bırakmıştır. ACFE'nin belirlemiş olduğu kategoriler altında tanımlanan hile türlerinin neler olduğu, aşağıdaki tablo içeriklerinde örneklendirilmiştir:

Tablo 2: Varlıkların Kötüye Kullanılmasına İlişkin Hileler

NAKİT Hırsızlık-Hileli Ödemeler-Nakit Makbuz Hileleri		STOK & DİĞER VARLIKLAR
Nakit Makbuz Hileleri	Hileli Ödemeler	Sahte Satış & Nakliye
• Kayıt Öncesi	• Fatura Hileleri	Bilgi Hırsızlığı
• Satışlar: Kaydetme, Tutarı Düşük Gösterme	• Gider Ödeme Hileleri	Varlık Transferi
• Alacaklar: Alacakları Silme-Ekleme	• Bordro Hileleri	Satın alma ve Tedarik
• İade ve Diğerleri	• Çek Tahrifatı	
• Nakit Hırsızlığı		
Kaynak: ACFE Mesleki Hile ve Suistimal Üzerine Global Bir Çalışma/Uluslara Rapor, 2018		

Tablo 3: Finansal Tablo Hileleri

1. Aktif ve Gelirleri Yüksek Göstermek	2. Aktif ve Gelirleri Düşük Göstermek
Kayıt Zamanındaki Değişiklikler	Kayıt Zamanındaki Değişiklikler
Sahte Gelir Yaratma	Gelirleri Olduğundan Az Gösterme
Yükümlülük ve Giderlerin Az Gösterilmesi	Yükümlülük ve Giderlerin Çok Gösterilmesi
Varlıkların Yanlış Değerlemesi	Varlıkların Yanlış Değerlemesi
Kaynak: ACFE Mesleki Hile ve Suistimal Üzerine Global Bir Çalışma/Uluslara Rapor, 2018	

8 Vakaların analizi sırasında, mesleki hilelerin sayılan kategoriler altında kayıtlı eylemlerin birden fazlasını içerebildiği, hatta üçünü de kapsayan eylemlerin bulunması sebebiyle böyle bir dağılım yapıldığı görülmüştür.

Yolsuzluk ve ahlaki olmayan davranışlar ana başlığı altında çıkar çatışması, rüşvet, yasal olmayan hediyeler ve ekonomik zorbalıklar gibi alt kategoriler oluşturulmuş, yolsuzluğun tanımı ise *"kendisi ya da başkası adına menfaat sağlamak için görevlerine veya başkalarının haklarına aykırı olarak hareket etmek"* şeklinde yapılmıştır. Yolsuzluğun bileşenlerinden biri olan rüşvet için de ticari rüşvet ve resmi rüşvet olarak ikili bir ayrıma gidildiği görülmektedir. Bireyin ticari çıkar sağlama amacına yönelik verdiği pahalı hediyeler, karşı tarafın yakınlarının işe alımını sağlama, satın alınan ürün/eşya/hizmet miktarını artıran yetkiliye komisyon ödenmesi ticari rüşvet olarak değerlendirilmekte, resmi kurum ve yetkilileri etkilemek, lehe karar aldırarak, ihale kazanmak gibi sebeplerle verilen rüşvetler ise resmi rüşvet sınıfında sayılmaktadır. 2018 tarihli raporda bu kategoriye ilişkin olarak, analiz edilen vakaların %70'inin orta-üst düzey yöneticiler ya da şirket sahipleri tarafından gerçekleştirildiği tespit edilmiş ve vakalardaki yoğunlaşmanın enerji-üretim sektörleri ile kamuda olduğu ortaya konulmuştur.

Hile türlerine ve kullanılan yöntemlere ilişkin olarak ülkemizdeki düzenlemeler incelendiğinde, bu konudaki başvuru noktalarından birinin Türk Ticaret Kanunu içeriğinde yer alan bağımsız denetime ilişkin düzenlemelerin hayata geçirilmesi ve bu tür denetimlerde uygulanacak standartların belirlenmesi amacıyla kurulmuş olan Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu'nun (KGK) yayımlamış olduğu bağımsız denetim standartları olduğu görülmektedir. 240 no.lu "Finansal Tabloların Denetiminde Bağımsız Denetçinin Hileye İlişkin Sorumlulukları" başlıklı standartta varlıkların kötüye kullanılması ve hileli finansal raporlamaya ilişkin örneklerle şu şekilde yer verilmiştir (BDS 240: A4):

- Hileli finansal raporlamaya ilişkin (A-4);
 - Faaliyet sonuçlarını manipüle etmek veya başka hedeflere ulaşmak amacıyla, özellikle muhasebe döneminin sonuna doğru gerçek olmayan yevmiye kayıtları yapmak,
 - Hesap bakiyelerini tahmin etmek için kullanılan varsayım ve yargıları uygun olmayan biçimde değiştirmek,
 - Raporlama döneminde meydana gelen olay ve işlemleri finansal tablolara yansıtmamak veya zamanından önce ya da sonra yansıtmak.

- Geçerli finansal raporlama çerçevesi tarafından zorunlu kılınan veya gerçeğe uygun sunumun sağlanması için gereken açıklamaları ihmal etmek, yanlış sunmak veya bunların anlaşılmasını zorlaştırmak.
- Finansal tablolarda yer alan tutarları etkileyebilecek hususları gizlemek.
- İşletmenin finansal durumunu veya performansını olduğundan farklı göstermek amacıyla kurgulanmış karmaşık işlemler gerçekleştirmek.
- Önemli ve olağan dışı işlemlerin şartlarını ve bunlarla ilgili kayıtları değiştirmek.
- Varlıkların kötüye kullanılmasına ilişkin (BDS 240: A-5);
 - Tahsilatın zimmete geçirilmesi (örneğin, alacak hesaplarındaki tahsilatın kötüye kullanılması veya kayıtlardan silinmiş alacaklardan gelen tahsilatın kişisel banka hesaplarına aktarılması).
 - Fiziki varlıkların veya fikri hakların çalınması (örneğin, kişisel kullanım veya satış amacıyla stokların çalınması, satış amacıyla hurdaların çalınması, işletmeye ait teknolojik verilerin rakip işletmelerle gizli anlaşmalar yapılarak menfaat karşılığı verilmesi)
 - İşletmenin teslim almadığı mal ve hizmetler için ödeme yapmasına sebep olunması (örneğin, hayali satıcılara ödeme yapılması, fiyatları olduğundan yüksek göstermeleri karşılığında işletmenin satın alma birimi çalışanlarına tedarikçiler tarafından ödeme yapılması, hayali çalışanlara ödeme yapılması).
 - İşletme varlıklarının kişisel amaçlar için kullanılması (örneğin, işletme varlıklarının kişisel kredi veya ilişkili taraf kredisi için teminat olarak kullanılması).

Yine KGK tarafından yayınlanmış Bağımsız Denetçiler için Etik Kurallar Standardı içeriğinde de yolsuzluk ve rüşvet konularına ilişkin maddelere yer verilmektedir. Mevzuata Aykırılıklara Karşılık Verilmesi başlığını taşıyan 360. bölümde, denetim hizmetinin yerine getirilmesi sırasında mevzuata aykırı olan veya aykırı olduğundan şüphelenilen bir durumla karşılaşılması veyahut bu durumdan haberdar olunması hallerinde denetçinin sorumlulukları düzenlenmiş, aykırılık örnekleri ise 360.5 U2 no.lu fıkrada belirtilmiştir (Bağımsız Denetçiler için Etik Kurallar: 360):

- Dolandırıcılık, yolsuzluk ve rüşvet,
- Kara para aklama, terörün finansmanı ve suç gelirleri,
- Menkul kıymetler piyasası ve menkul kıymetlerin alım-satımı,
- Bankacılık ve diğer finansal ürün ve hizmetler,
- Verinin korunması,
- Vergi ve sosyal güvenlik yükümlülükleri ve ödemeleri,
- Çevre koruma,
- Kamu sağlığı ve güvenliği.

Diğer taraftan, dijitalleşen dünya ile birlikte hayatımıza elektronik ticaret, mobil uygulamalar, nesnelerin interneti (Internet of Things-IoT), bulut teknolojileri dahil olmuş, bu gelişmeler mal ve hizmetlere ulaşımı kolaylaştırmış, üretim, satın alma, nakliye süreçlerinin de yeniden tasarlanmasına fırsat vermiştir. Örneğin, Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği (TÜSİAD) ve Deloitte işbirliğinde hazırlanmış "E-Ticaretin Gelişimi, Sınırların Aşılması ve Yeni Normlar: 2019" başlıklı raporda, küresel firmadan müşteriye (B2C) e-ticaret pazarının 3.5 trilyon USD'a ulaşmasının beklendiği, firmadan firmaya (B2B) e-ticaretin ise 10 trilyon USD seviyesine ulaştığı, 2020 yılı için sınır ötesi e-ticaret pazarda 994 milyar USD seviyesinin hedeflendiği belirtilmektedir. (E-Ticaretin Gelişimi, Sınırların Aşılması ve Yeni Normlar: 2019, 1-3)

Ancak teknolojinin parmak uçlarına yerleşmesinin bir diğer sonucu, sistemdeki güvenlik açıklarının tespit edilerek, kötücül kodların/yazılımların kullanılması suretiyle kişilerin kimlik, banka hesap bilgilerinin çalınması, şirketlerin kullandıkları sistemlerin çökertilmesi, fikri mülkiyet haklarının çiğnenmesi olmuş ve yeni bir hile türü ortaya çıkmıştır: Siber hile. Karşı tarafın aldatılması noktasında kullanılan yöntemlere herkesin vakıf olmakta zorlanacağı türden teknolojik yöntemler eklenmiştir. Söz konusu yöntemlerin nitelikleri ve nasıl kullanıldıkları aşağıda özetlenmiştir: (Çetin, Çetin ve Gundak, 2015, 228-229)

- Meşru Sitelere Verilen Zararlı İçerik Bulunduran Reklamlar: Satın alınan reklam alanlarına saldırı kodları saklanmaktadır.
- Fidyeye Yazılımlar (Ransomware): Bu tür yazılımların dağıtımı zararlı yazılımlar barındıran web siteleri ya da içeriğinde bir fatura iliştilmiş izlenimi veren e-posta ekleri ile olmaktadır. Ekte yer alan yazılımın indirilmesi, dolayısıyla sisteme girişi engelleyen kodların aktive olması sonucunda bilgisayarda bulunan bütün dokümanlar şifrelenmekte ve ancak fidye talep eden tarafa istenilen tutarın ödenmesini müteakip bilgisayar sahibine bu şifreyi etkisiz kılacak parola gönderilmektedir.
- DDoS (Distributed Denial of Service): Dilimize "dağıtık hizmet engelleme" olarak çevrilen bu yöntemde amaç bir internet sitesini hizmet veremeyecek duruma getirmektir. Gönüllüler ve/veya köle bilgisayarlar tarafından aynı anda ilgili internet sitesinin karşılayamayacağı kadar hizmet talebinde bulunulmakta, dolayısıyla internet sitesi talebe cevap veremeyerek hizmet dışı kalmaktadır.
- Veri Hırsızlığı: Şirketlerin kullandığı sistemlerdeki güvenlik açığından faydalanan failin, şirkete ait verileri çalması ve bu verileri Dark Web aracılığıyla satışa sunabilmesi söz konusu olmaktadır.
- APT (Advanced Persistent Threat): Geleneksel metotlarla keşfedilmesi mümkün olmayan bu ileri düzey saldırılarda, kurtçuk, virüs, arka kapı, ortalama e-postaları gibi tehditlerin birden fazlası bir arada kullanılmakta ve sisteme giriş için genellikle sıfırıncı gün açıklarından yararlanılmaktadır.⁹ Bu saldırıların örnekleri, Stuxnet Flame, DuQu, Wiper, Aurora, Nitro, ShadyRAT, Lurid, Night Dragon'dur.
- Aradaki Adam (Man In The Middle): Bu tür saldırılarda, içinde bulunulan ağda hedef bilgisayar ile hedefin iletişimde bulunduğu başka bir bilgisayar arasında yer alan trafiğin saldırgan tarafından manipüle edilmesi söz konusudur. ARP (Adress Resolution Protocol-Adres Çözümleme Protokolü) Zehirlenmesi, DNS

⁹ Sıfırıncı gün açıkları, bir sistem üzerinde keşfedilip henüz duyurulmamış olan güvenlik açıklarını ifade etmektedir.

(Domain Name System-Alan İsimlendirme Sistemi) Ön Bellek Zehirlenmesi, HTTPS adreslerin HTTP konumuna dönüştürülmesi için kullanılan SSL (Secure Socket Layer-Güvenli Soket Katmanı) Stripping ve MAC (Media Access Control-Ortam Erişim Yönetimi) Saldırıları aradaki adamın trafiğe sızmak için kullandığı başlıca yöntemlerdir. Bu yöntemler üzerinden aradaki iletişime vakıf olan ve karşı tarafın yerine geçerek cevap veren bilgisayar korsanı hedefindeki bilgisayardan fikri mülkiyet haklarına konu bilgi ve belgeleri çalabilmekte ya da firmaların müşteri/tedarikçi hesaplarına ulaşarak firma tarafından yapılacak ödemeleri kendi hesaplarına yönlendirebilmektedir. (Efe, Kalkancı, Donk, Cihangir ve Uysal, 2019, 98-105)

Hangi yöntemle yapılıyor olursa olsun, hileli davranış, karşı tarafın malvarlığından önce güven duygusuna zarar vermektedir. Mağduriyetin oluşmasına zemin hazırlayan unsurlar ise baskı (motivasyon unsuru), fırsat ve haklı gösterme olarak tanımlanmış ve bu unsurların oluşturduğu bütüne hile üçgeni adı verilmiştir. (Kaya, 2013, 6)

Sayılan unsurlardan baskı ya da motivasyon, psikolojik-ekonomik-ideolojik nedenlere dayanmaktadır. Kişinin ego merkezli düşünerek, karşı tarafı kendinden zekâ ve bilgi düzeyi açısından düşük seviyede konumlandığı durumlarda, karşı tarafı mağdur etme hakkını kendinde görmesi psikolojik nedenlerin örneğini teşkil etmektedir. Ekonomik nedenlerle hareket eden hilekâr lüks yaşama arzusunu tatmin etmek ya da kumar/alkol/uyuşturucu madde bağımlısı ise bu bağımlılıklarına kaynak sağlamak için karşısındaki kişiyi/işletmeyi aldatma yoluna başvurmaktadır. İdeolojik motivasyonda ise, kişi kendisinden farklı hayat görüşü, yaşam biçimi olan kişilerin hile kurbanı olmasında bir bahis görmemekte, aldatma için hayat görüşü farklılığına dayanmaktadır.

Belirlediği neden ile harekete geçen kişinin aldatma eyleminin sonuç vermesi, sonuca varmaya elverişli koşulların yani fırsat unsurunun mevcudiyeti ile mümkün olmaktadır. İşletmede;

- Yükümlü olduğu işleri yerine getirme noktasında profesyonel yetkinliği yeterli olmayan personelin istihdam edilmesi,
- Görevler ayrılığı ilkesine aykırı bir şekilde görev ve yetkilerin aynı kişi/departman üzerinde toplanması, personelin rotasyona tabi tutulmaması,

- Kullanılan yazılım sistemi içeriğinde ve iç işleyişte iç kontrol noktalarının bulunmaması, iç denetime yönelik bir yapılanmanın olmaması,
- Ticari işin niteliği hakkında yeterli bilgi sahibi olunmadan aksiyon alınması,
- Etik ilkeleri içeren yazılı materyallerin içeriğinin uygulamaya dökülememesi gibi sebeplerden ötürü hilekâr aldatma davranışını gerçekleştirebilmekte, yine aynı sebepler sayesinde faaliyetlerini gizleyebilmektedir.

Hile yapılışı sırasında hilekârın davranışını kendisince geçerli olduğunu düşündüğü sebeplere dayandırması, haklı göstermedir. Çalışan/yönetici hileleri özelinde sıklıkla karşılaşılan gerekçelerin aşağıda sayılanlar olduğu tespit edilmiştir: (Bozkurt, 2011, 123)

- Parayı borç olarak almıştım, daha sonra ödeyecektim,
- Bu, işletme için yapmış olduğum fedakârlıkların karşılığıdır,
- Yaptığının suç olduğunu bilmiyordum,
- İşletmenin kendisi de hileye başvurarak vergi kaçırdığı için, hakkım olanı aldım.

Günümüzde işletmenin hedef alındığı hilelerde iki yöntemin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu yöntemlerden ilki ikna kabiliyetinin kullanılması, diğeri ise sosyal mühendisliktir. (Ramamoorti, 2008, 527-528) Hilekâr, ikna kabiliyetini kullanırken çok güvenilir bir işadamı izlenimi yaratabilmekte, bu izlenimi giyimi ve kullandığı eşyalar ile desteklemekte, hatta tanınmış iş adamı ya da politikacılarla olan anılarından bahsetmek suretiyle onlarla bağlantısı bulunduğu yönünde kanaat oluşturmaya çalışabilmektedir.

Sosyal mühendislikte ise, insan tutum ve davranışlarındaki önyargılar üzerine kurgulanan; etkileme, zorlama, aldatıcı ilişkiler geliştirme, sorumluluğu, etik değerleri, dürüstlüğü ya da bağlılığı azaltma amacını güden yöntemler kullanılması ve bu sayede kişilerin/işletmelerin gizli bilgilerine ulaşılması söz konusudur. Sosyal mühendislik saldırıları, kişisel beceriye dayanan, basit ve etkili saldırılardır. Saldırıları, insan odaklı ve teknoloji odaklı olabilmekte, örneğin teknoloji odaklı bir saldırıda yaratılan

senaryolar sayesinde hedefteki kurum yetkililerinden bilgisayar sistemine giriş şifreleri temin edilebilmektedir. Bu yöntemin kullanıldığı vakalar incelendiğinde, saldırganların karşı tarafı etkilemek ve kurguya inandırmak için gerektiğinde bir bankacı, avukat ya da kamu görevlisi gibi davrandıkları ve büründükleri mesleğin jargonuna hakim oldukları, işletmelerdeki bağlılığı zayıf veya eğitim seviyesi düşük kişileri hedef olarak belirledikleri tespit edilmiştir. (Keskin ve Gözenman, 2019, 285)

1.1.4. İç Kontrol Süreci ve COSO İç Kontrol Modeli

İşletmenin gerek içeriden gerekse dışarıdan gelebilecek hile tehdidine karşı elindeki temel güvenlik önlemi güçlü bir iç kontrol yapısına sahip olmasıdır. İç kontrol, işletmenin faaliyetlerini yürütmesi ve hedeflerini gerçekleştirmesi hususlarında işlemlerin mevzuata uygun, operasyonel anlamda etkin ve verimli yürütülmesini esas alan ve bu konularda sorumluluğun işletmenin yönetim-icra organları ve çalışanları arasında paylaştırıldığı bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sürecin işlerliğinin de periyodik olarak gözden geçirilmesi, varsa zayıflıkların tespiti ve ortadan kaldırılması bakımından önem arz etmektedir.

İç kontrol hakkındaki uluslararası düzenlemelere bakıldığında bu düzenlemelerin büyük çoğunluğunun ABD kökenli olduğu, yolsuzluk-financeal tablo hileleri içeren ve dünyaya mal olan skandallara tepki niteliğini taşıdıkları görülmektedir. Örneğin, 450'ye yakın ABD firmasının yabancı ülkelerde rüşvet verdiğinin tespit edilmesi sonrasında 1977 yılında Foreign Corrupt Practices Act çıkarılmış, Uluslararası İç Denetçiler Enstitüsü (Institute of Internal Auditors-IIA), Amerikalı Sertifikalı Muhasebeciler Birliği (American Institute of Certified Public Accountants-AICPA) Amerikalı Muhasebeciler Derneği (American Accounting Association-A.A.A), Uluslararası Finans Yöneticileri Derneği (Financial Executives International-FEI) tarafından Yanıltıcı Finansal Raporlamaya İlişkin Ulusal Komite adıyla kurulan ve kısaca Treadway Komisyonu olarak bilinen Committee of Sponsoring Organizations (COSO) ilk raporunu 1987'de yayımlamış, 1992'de ise COSO İç Kontrol Bütünleşik Çerçeve'yi, diğer adıyla COSO İç Kontrol Modeli'ni ortaya koymuştur. (Özbek, 2012, 388-389)

Model'e göre iç kontrol, *"...kurumun yönetim kurulu, üst yönetimi ve diğer personeli tarafından etkilenen ve operasyonların etkinliği ve verimliliği-financeal raporların*

güvenilirliği-yaşa ve mevzuata uyum hedeflerinin yerine getirildiğine dair makul bir güvence sağlamak amacıyla dizayn edilen bir süreçtir. (Özbek, 2012, 389)

Ne iç kontrol sisteminin oluşturulması konusundaki bu modele yönelik uygulamalar ne de mevcut yasal düzenlemeler Enron ve WorldCom gibi hileli finansal raporlama skandallarının yaşanmasına engel olabilmiş, yaşanan kayıpların büyüklüğü ve denetim konusundaki zafiyetlere karşılık bu defa 2002 yılında Sarbanes-Oxley Yasası hazırlanarak yürürlüğe konmuştur. Yasanın 404 no.lu bölümünde iç kontrol özelinde şu yükümlülüklerin getirildiği görülmektedir: (Özbek, 2012, 396-401)

- Yıllık finansal raporlar, yönetimin uygun bir iç kontrol yapısı kurarak, sürdürmesi konusundaki sorumluluğunu belirten bir açıklama içermelidir,
- Son finansal dönemdeki yıllık raporda kurum yöneticilerinin kurumun finansal raporlama süreçlerine ilişkin iç kontrol yapısı ve prosedürlerinin etkinliğini değerlendirmeleri gerekmektedir.
- Her bağımsız denetçinin de yönetim tarafından yapılan bu değerlendirmenin gerçek durumu yansıtıp yansıtmadığını değerlendirilmesi gerekmektedir.

En son 2013 yılında revize edilen COSO Modeli'nin unsurlarına ve işleyişine bakıldığında, iç kontrol faaliyetlerinin finansal-operasyonel-mevzuata uyum başlıkları altında beş bileşenin farklı seviyelerde ele alındığı görülmektedir. Söz konusu bileşenler şunlardır: (Karakaya, 2016, 162)

- **Kontrol Ortamı (Control Environment):** İşletme faaliyetlerinin yapıldığı çalışma ortamıdır. Kontrol ortamının da kendi içinde bileşenleri bulunmaktadır. İşletmede iş yapış şekilleri, etik değerler, yöneticilerin/personelin vasıfları, görevlerin ve sorumlulukların dağılımı bu bileşenler arasında yer almaktadır.
- **Risk Değerleme (Risk Assessment):** İşletme hedeflerini oluşturduktan sonra bu hedeflere ulaşma yolunda karşılaşması muhtemel riskleri analiz etmekte ve bu risklerin gerçekleşmesi halinde uygulayabileceği politikalara ve alınması gereken önlemlere karar vermektedir.

- **Kontrol Faaliyetleri (Control Activities):** İşletmede birim, departman, süreç veya kademe ayırt etmeksizin uygulanan bu faaliyetlerle işletmenin hedeflerine ve yürürlükteki yasalara uygun işlem tesis edilip edilmediği gözden geçirilmektedir.
- **Bilgi ve İletişim (Information and Communication):** Üst yönetim tarafından kontrol faaliyetlerine yönelik bilgilendirme departman/birim yöneticileri aracılığıyla yapılmakta, aynı yöntemle çalışanlardan geri bildirim de sağlanmaktadır. Bu süreci iyi yöneten bir işletmede, üst yönetimin kontrol faaliyetlerini ne derecede önemseydiği bu bildirimlerin uygulamaya taşınması sırasında ortaya çıkmakta, üst yönetimin istisna kabul etmeyen yaklaşımının çalışanlarca iyi anlaşılması hususunda gayret sarf edilmektedir.
- **İzleme/Gözlem (Monitoring):** İç kontrol sistemi belirli aralıklarla gözden geçirilerek, gereken durumlarda hedeflerden sapmanın önüne geçilebilmesi için sistemde revizyona gidilmektedir.

1.1.5. Hile Denetimi ve Metodolojisi

İç kontrol sistemi oluşturulmamış ya da zayıf bırakılmış işletmeler gerek işletme içinden gerekse üçüncü kişilerce gerçekleştirilen hilelere karşı savunmasız kalmakta ve maddi kaybın yanı sıra itibar kaybına da katlanmaktadır. Hileye maruz kalanların yanı sıra bazı işletmeler proaktif hareket edebilmek ve işletmelerinin hile kurbanı olup olmadığını anlayabilmek adına bu konuda uzmanlaşmış denetçilerin yardımına başvurmakta ve gerçekleştirilen denetimler sırasında şu sorulara cevap aranmaktadır:

- Şirket içindeki işleyiş nasıldır, bu işleyişte iç kontrol noktaları var mıdır?
- Süreçleri bakımından hileye açık olan departmanlar hangileridir?
- Hile gerçekleşmişse, hangi şekillerde gizlenmiş olabilir ve hangi yöntemler kullanılmıştır?
- Hile gerçekleşmişse, bu hile sonucunda işletmenin katlandığı zarar nedir ve bu zarar işletmenin itibarını zedeleyecek nitelikte midir?

- Tekrarının yaşanmaması için önleyici prosedürler/politikalar nasıl oluşturulmalı ve uygulanmalıdır?

Belirtilen sorulara cevap aranırken, ilk adım içsel hile şemalarının tanımlanmasıyla atılmaktadır. Bu safhada, "ne zaman, nasıl, kim tarafından" sorularının muhtemel cevapları şemalar haline getirilmekte ve hile senaryoları oluşturulmaktadır. Bir sonraki safhada hile senaryoları doğrultusunda belirlenen zayıflıkları kimlerin fırsata çevirebileceğinin tespitine çalışılmaktadır. Bu tespitin yapılabilmesi için;

1. Anahtar iç kontrol süreçlerinin sahipleri belirlenir,
2. Kontrol sahipleri ile içsel hile şemaları arasında bağ kurulur,
3. İç kontrolü aşabilecek olayların tanımlaması yapılır,
4. Genel olarak tüm işlem tiplerinin tanımlanması sağlanır.

Senaryolar, işlem tipleri ve muhtemel fırsatçılara yönelik çalışmaların tamamlanmasını müteakiben, buralardan elde edilen sonuçların şirketin gerçekleşmiş işlem ve faaliyetleri açısından bir karşılığının bulunup bulunmadığının anlaşılması amacıyla veri profili oluşturulmakta ve işletmenin kullanmakta olduğu sistem/yazılım üzerindeki kayıtlar incelenmektedir. (Pehlivanlı, 2011, 13-15)

Denetçiler tarafından yürütülen inceleme sürecinde, literatürde "kırmızı bayrak" olarak tanımlanan ve aşağıdaki tablo yardımıyla özetlenmiş hile belirtileri ile karşılaşılması söz konusu olabilmektedir:

Tablo 4: Hile Belirtileri, Düzensizlik ve Anormallikler

Faaliyetler Kaynaklı	Yönetimsel	Örgüt Yapısına İlişkin	Üçüncü Kişilerle İlişkiler	Muhasebe Sistemine Dair
Açıklanamayan mali tablo rakamları	Sabıkalı Yönetici	Kontrol ve denetim faaliyetlerinin olmaması ya da zayıf olması	Kamu kurumlarına yüksek borç	Kayıp, tahrif edilmiş belgeler
Büyük ölçekli toplu satışlar	Kumar, alkol bağımlılığı benzeri kötü alışkanlıkların mevcudiyeti	Yetki-Onay sürecinde uyumsuzluklar	Bağımsız denetçinin ya da iç denetçinin sıklıkla değiştirilmesi	Belgeler arasında kayıt tarihi bakımından uyumsuzluk

Yetersiz özkaynak yapısı	Mali sıkıntı	Sık yaşanan varlık kayıpları	Kamu otoritelerinden gelen cezalar	Sahte faturalar, sık sık iptal edilen kayıtlar
Alacak tahsilatında sıkıntılar	Uzun yıllar izin yapmama	Yetersiz, yetkin olmayan personel ile çalışma	Önemli hukuki davalar	Çelişkili belgeler
Sektörün gerisinde kâr rakamları	Yöneticilerin devir oranının yüksekliği	Görevlerin ayrılığı ilkesiyle çelişen bir yapılanma	İş yapılan diğer işletmeler ya da politik çevrelerle yakın ilişkiler	Şüpheli imzalar
Kaynak: Goldman, Bozkurt ve Coenen'den aktaran Pehlivanlı, 2011, 36-37				

Kırmızı bayraklar, önemli sinyallerdir, hile denetçilerinin üzerinde detayla çalışmaları gereken işlem/belge/kayıt türlerinin tespitine ve görüşüne başvuracakları çalışanların/yöneticilerin belirlenmesine katkıda bulunurlar. Belirtilerin hilenin varlığına işaret edip etmediğinin açığa çıkarılması için kullanılan özel yöntemler ise şunlardır: (Karacan ve Uygun, 2016, 351-353)

- Analitik İnceleme Teknikleri,
- Dijital Analiz,
- İstisna-Doğruluk Kopya Testleri,
- Veri Madenciliği,
- Belge ve Kayıtların İncelemesi.

Analitik inceleme prosedürleri kapsamında finansal veriler ile finansal olmayan veriler arasında anlamlı ilişkilerin mevcut olup olmadığı araştırılarak, anlamlı ilişkilerin mevcudiyeti halinde bu iki tip veri arasında olağan akışı bozan farklılıkların var olup olmadığı incelenmektedir. (Karacan ve Uygun, 2016, 351) Buna ek olarak, işletme verileri ile sektör verilerinin, işletme verileri ile önceki yıllara ait benzer verilerin ve işletme verileri ile denetçi tarafından hesaplanmış sonuçların karşılaştırılması yine bu yöntem kapsamında yapılmaktadır. (Pehlivanlı, 2011, 60)

Bir diğer yöntem, şirket veri tabanlarının dijital olarak analize tabi tutulmasıdır. Söz konusu analiz sırasında incelenen belge ve veriler bir matematik kanunu olan Benford Kanunu'nun kuralları dikkate alınarak değerlendirilmektedir. Anılan kanun ile herhangi

bir sayılar kümesinden rastgele seçilen sayının 1 gelme olasılığı %30,1 iken, 2 gelme olasılığının %17,6 olduğu ortaya konulmuştur. Diğer rakamların kuramsal ortaya çıkış frekansları, Tablo 5 ile aşağıda belirtilmiştir:

Tablo 5: Benford Kanunu'na Göre Rakamların Çıkış Frekansları

Sayının İlk değeri	1	2	3	4	5	6	7	8	9
İlgili Frekanslar	%30.1	%17.6	%12.5	%9.7	%7.9	%6.7	%5.8	%5.1	%4.6
Kaynak: Çatıkkaş ve Çalış, 2007, 150									

Benford Kanunu kapsama dahil edilerek geliştirilen dijital analiz tekniğinin uygulanması neticesinde insanların hile yapmak amacıyla hareket ettiklerinde, hile sırasında kullandıkları kayıtlarda/belgelerde birkaç numarayı tekrar ettikleri tespit edilmiştir. (Çatıkkaş ve Çalış, 2007, 149-151)

İstisna ve doğruluk kopya testlerinde amaç özellikle bordro ve satıcı hilelerinde hayali bir çalışan/satıcı yaratmak suretiyle işletmenin zarara uğratıldığı durumların ortaya çıkarılmasıdır. Satıcı adresleri, telefon numaraları arasında tekrarlayan adres veya numaraların mevcut olup olmadığı, birbirinden farklı isimlere sahip iki çalışan kaydında vergi kimlik veya vatandaşlık numaraları arasında örtüşme bulunup bulunmadığı bu testler yardımıyla incelenmektedir. (Karacan ve Uygun, 2016, 352)

Veri madenciliğinde, istatistik ve matematikten faydalanmak suretiyle büyük verinin incelenmesi ve birbiriyle bağlantılı işlemlerin ortaya çıkartılması sağlanmakta, mükerrer ödemeler, hafta sonu yapılan kayıtlar, imza ve işlem onayının altında kalacak şekilde tasarlanmış parçalı ödemelerin tespiti yapılmaktadır. (Erol, 2016, 46)

Belge ve kayıt incelemesinde, faaliyetlere ve finansal tablolara ilişkin tüm belgelerin hileye ilişkin olarak değerlendirilmesi söz konusudur. Bu değerlendirme, belgenin gerek iç gerekse dış mevzuat bakımından zorunlu unsurları taşıyıp taşımadığı, içerdiği mal-hizmet alım-satımının gerçek hayatta bir karşılığının bulunup bulunmadığı hususlarını kapsamaktadır.(Karacan ve Uygun, 2016, 353)

1.2. Belgede Sahtecilik ve Dolandırıcılık Suçları

1.2.1 Belge Kavramı

TDK sözlüğüne göre belge, bir gerçeğe tanıklık eden fotoğraf, yazı, resim, film ve benzeri dokümandır. Bir başka tanımda belgenin, bir şahıs, kurum ya da kuruluş tarafından üretilen ya da kuruluşa gelen, fiziksel yapısı ya da özelliği ne olursa olsun, gelecekte kültürel, idari ve hukuki nedenlerden dolayı kullanılabilir ve dolayısıyla kanıt niteliği de taşıyabilecek her türden kaydedilmiş bilgi olduğu ifade edilmiştir. (Karakaş, Rukancı ve Anameriç'ten aktaran Kayalı, 2019, 23-24)

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 199. maddesinde belgenin tanımı şu şekilde yapılmıştır: *"Uyuşmazlık konusu vakıaları ispata elverişli yazılı veya basılı metin, senet, çizim, plan, kroki, fotoğraf, film, görüntü veya ses kaydı gibi veriler ile elektronik ortamdaki veriler ve bunlara benzer bilgi taşıyıcıları bu Kanuna göre belgedir."*

Bir kaydın belge niteliğini taşıyabilmesi için;

- Yazılı olması gereklidir. Ancak bu husus tek başına yeterli olmayıp, bir dilin kullanılmış olması, yazının uygun bir vasıta ile elverişli bir cisme kaydedilmesi, yazının okunabilir nitelikte bulunması bu unsura ilaveten aranan özellikler olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Hukuki değer taşıyan bir içeriği bulunmalıdır.
- Düzenleyenin kim olduğu muhteviyatından anlaşılabilir olmalıdır.

Hukuki ilişkilerin tesisi ve yürütülmesi aşamalarında karşımıza çıkan belgeler, Türk Ceza Kanunu kapsamında üç ana başlık altında sınıflandırılmaktadır: Resmi belge, özel belge ve resmi belge hükmündeki belge. Doktrinde resmi belgeyi diğer belgelerden ayıran temel özellikler; bir kamu görevlisi tarafından görevi gereği, varsa ilgili usul ve şekil şartlarına uygun olarak düzenlenmesi şeklinde belirlenmiştir. Yazılı bir evrakın, hukuki sonuç doğurmaya elverişli bir biçimde kamu görevlisi olmayan belirli bir kimse tarafından düzenlenmesi durumunda ise özel belgeden bahsedilir. Örneğin, bir bankanın hesap bilgileri hakkındaki yazısı, kredi sözleşmesi, teminat mektubu, adi senet, fatura, mal beyanı, vergi beyanı, gümrük beyanı, sigorta giriş bildirimi birer özel belge

niteliğini taşımaktadır. Bazı belgeler ise aslında özel belge vasfını taşımakla birlikte resmi belge hükmünü haiz kabul edilirler ve kanunla koruma altına alınmışlardır. Türk Ceza Kanunu'nun 210. maddesinin ilk fıkrasında, emre veya hamile yazılı kambiyo senedi, tahvil, hisse senedi, emtiayı temsil eden belge ve vasiyetnamenin bu türden belgeler olduğu belirtilmiştir. (Gökcan, 2010, 219-220)

1.2.2. Belgede Sahtecilik Suçu Unsurları ve Tarihsel Gelişimi

Failin karşı tarafı aldatmak amacıyla bir yöntem olarak başvurduğu sahtecilik, amaca varmak adına gerçeğe aykırı sözlü-yazılı beyanda bulunulmasına, gerçeğin çarpıtılmasına hizmet eder.

Belgede sahtecilik suçundan bahsedilebilmesi için, eylemin belge niteliğindeki yazı üzerinde gerçekleştirilmesi, gerçeğin taklit veya tahrifinin aldatma yeteneğinin mevcut olması, zarar olanak veya olasılığının bulunması ve eylemin kasten yapılması gerekmektedir. Aldatma yeteneği; belgedeki sahteciliğin ilk bakışta anlaşılamaması, başkalarını aldatabilecek biçim ve içerikte olmasını ifade etmektedir. (Aslan, 2015, 162)

Genel olarak sahtecilik suçlarının tarihsel gelişimi ve bu suça ilişkin hukuki düzenlemeler incelendiğinde, Roma hukukunda; sahtecilik suçları ile ilgili özel düzenleme yapılmadığı bunun yerine, söz konusu suçların yalan tanıklık ve vasiyetnamelerde sahtekârlık fiilleriyle aynı başlık altında “falsum” kavramı ile değerlendirildiği görülmektedir. Vasiyetnamelerde yapılan sahtekârlık ise ilk cezalandırılan fiil olarak karşımıza çıkmaktadır. Cermen hukukunda; belgede sahtecilik yine suç olarak kabul edilmiş ve resmi belgede sahtecilik fiilleri yoğun bir biçimde cezalandırılmıştır. Theodoricus'un Emirnamesi'nde bu suç için ölüm cezası; Ripuaire Kanunu'nda başparmağın kesilmesi; Longobart Kanunu'nda elin kesilmesi; Vizigot Kanunu'nda ya malların yarısının müsaderesi, ya da elin kesilmesi cezası öngörülmüştür. Fransa'da; 1680 yılında “Sahtekârlık Fermanı” çıkarılarak, Düzenlemede sivil kişiler veya görevleri dışında memurlar tarafından işlenen sahtekârlık fiillerinin, hâkimin takdirine göre cezalandırılması hususu düzenlenmiştir. (Gökcan'den aktaran Kayalı, 2019, 28)

Ortaçağ İslam dünyasına bakıldığında da ticari sahtekarlıklara yönelik caydırıcı cezaların düzenlenmiş olduğu görülmektedir. Bilerek sahte / hileli ürün bulundurma ve

hileli ölçü aleti tespiti durumlarında, suça bağlı olarak teşhir, tahkir (dayak, falaka, eşeğe ters bindirme), para cezası, meslekten biri süreliğine veya süresiz men gibi farklı cezalar uygulanabilmekteyken, yankesicilik, dolandırıcılık ve hırsızlığın cezası, dayak, hapis veya el kesme biçimlerinde uygulanmıştır.(Özdal, 2018, 139)

Resmi ve özel belgede sahtecilik suçlarına yönelik modern sayılabilecek düzenlemeler için 19. yüzyıl beklenmiş ve ilk kez 1854 tarihli Baden ve 1851 tarihli Prusya Ceza Kanunları'nda bu suçların birlikte düzenlenmiş haline yer verilmiştir. 1889 ve 1930 tarihli İtalyan Ceza Kanunu'nda da sahtecilik suçları kamu güveni aleyhine suçlar başlığı altında sınıflandırılmıştır. (Gökcan, 2009, 93)

1.2.3. Dolandırıcılık Suçu, Unsurları ve Tarihsel Gelişimi

Dolandırmak sözcüğü TDK sözlüğünde, "birisinin malını ya da parasını almak amacıyla aldatmak" olarak açıklama bulmuştur. Hukuki açıdan ele alındığında dolandırıcılık kişilerin malvarlığını tehdit eden bir suç olarak değerlendirilmekte ve bu suçun oluşması için şu unsurların mevcudiyeti aranmaktadır: Kişinin/kişilerin hileli davranışlarda bulunması, karşı tarafın bu hileli davranışların neticesinde aldatılması ve aldatma sonucunda mağdurun malvarlığı yönünden bir zarar doğması ve bu zararlar failin menfaati ya da üçüncü bir kişinin menfaati arasında ilişki bulunması.

Yargıtay bir kararında, dolandırıcılık suçunun oluşabilmesi için; failin bir kimseyi, kandırabilecek nitelikte hileli davranışlarla hataya düşürüp, onun veya başkasının zararına, kendisine veya başkasına yarar sağlaması gerektiğini, hilenin nitelikli bir yalan olduğunu, fail tarafından yapılan hileli davranış belli oranda ağır, yoğun ve ustaca olması, sergileniş açısından mağdurun inceleme olanağını ortadan kaldıracak nitelikte bir takım hareketler olmasını, kullanılan hileli davranışlarla mağdurun yanılgıya düşürülmesi ve bu yanıltma sonucu yalanlara inanan mağdur tarafından sanık veya bir başkasına haksız çıkar sağlaması gerektiğini, hilenin kandırıcı nitelikte olup olmadığını olay özelinde değerlendirileceğini, olayın özelliği, mağdurun durumu, fiille olan ilişkisi, kullanılan hilenin şekli, kullanılmışsa gizlenen veya değiştirilen belgenin nitelikleri ayrı ayrı dikkate alınarak karar verilmesi gerektiğini belirtmiştir. (Erdoğan, 2019, 34)

Kavramın bir suç olarak değerlendirilme süreci tarihsel olarak incelendiğinde aşağıda anlatım bulan düzenlemelerin yapıldığı görülmüştür:

- Roma Hukuku'nda sahtecilik suçuna benzer şekilde dolandırıcılık suçu için de özel bir düzenleme bulunmamakla birlikte, bu suç türü “*furtum*” kavramının çatısı altında yer bulmuştur. “*Furtum*”, bir malın veya kullanılmasının yahut zilyetliğinin hileli bir şekilde veya kazanç gayesiyle elde edilmesidir. (Yırtımcı, 2010, 6) Roma hukukunda bugünkü manada dolandırıcılık suçuna benzer diğer bir suç da “*stellionatus*” suçudur. Bu suç, günümüz ceza hukukundaki sahtekârlık suçuna yakın olmasına rağmen, Roma hukukunda, asıl sahtekârlık suçu olan “*falsum*” suçundan farklı olarak tüm hileli suçları içine alan bir kavram olarak kullanılmıştır. (Bilen, 2012, 14-15)
- İslam Ceza Hukuku'nda Kuran-ı Kerim'de doğrudan cezası belirlenmiş olan suçlar; bağı (siyasi iktidar düzeni aleyhine cebirle işlenen suç), hırabe (nitelikli yağma-yol kesme), sirkat (hırsızlık), zina, kazf (nitelikli hakaret) ve kısastır. Dolandırıcılık suçunun "nasp" kelimesi ile karşılık bulmuş, ancak cezası Kuran-ı Kerim ile düzenlenmemiştir. Bunun yerine bu tür suçlar, ta'zîr suçu olarak sınıflandırılmıştır. Hile Kavramına İlişkin Hukuki Düzenlemeler bölümünde değinildiği üzere ta'zîr suçlarında, Kuran-ı Kerim'de düzenlenmeyen ancak toplum için zararlı kabul edilen eylemlerin yetkili yasama organı tarafından koyulan kurallarla cezalandırılması söz konusudur. (Bilen, 2012, 16-17)
- Kıta Avrupası Hukuku cephesinde, ilk defa Fransızlar tarafından hırsızlık ve dolandırıcılık (*escroquerie*) ayrı suç kategorileri olarak düzenlenmiş, dolandırıcılık 1791 tarihli Fransız Ceza Kanunu'nun 35. maddesinde bağımsız bir suç olarak cezaî müeyyideye bağlanmıştır. Dolandırıcılık suçunun hırsızlık ve sahtekârlık suçundan kesin çizgilerle ayrılması ise 1810 tarihli Fransız Ceza Kanunu ile olmuştur. (Tüysüz, 2017, 7-15)
- Osmanlı Hukuku'nda, Fransız Ceza Kanunu'nun örnek alınarak hazırlanan 1858 tarihli Ceza Kanunname-i Hümayun ile dolandırıcılık suçu ayrı bir suç olarak tanımlanmıştır. (Erdoğu, 2019, 34)

1.3. Türk Hukuk Sisteminde Hile Kavramına ve Belgede Sahtecilik, Dolandırıcılık Suçlarına İlişkin Hükümlerin İncelemesi

1.3.1. Türk Borçlar Kanunu Özelinde Hile Kavramına İlişkin Hükümler

İrade serbestisi esas alınarak taraflar arasındaki ilişkilerin düzenlendiği özel hukukun dallarından biri olan borçlar hukuku bakımından hile, iradeyi sakatlayan hallerden biri olarak değerlendirilmektedir. Kişinin iradesi, karşı tarafın ya da üçüncü kişinin aldatma kastıyla yaptığı davranışlar neticesinde etkilenmekte ve kendisinin ya da başkasının zararına olacak şekilde ifade bulunmasına neden olmaktadır.

Borçlar hukukumuzda hile hakkında yapılan düzenlemeler gözden geçirildiğinde, kavrama yönelik bir tanıma mülga ve mer'i kanun metinlerinde yer verilmediği görülmüştür. Mülga 818 sayılı Borçlar Kanunu'nun hile başlığını taşıyan 28.maddesinin ilk fıkrasında, "*Diğer tarafın hilesiyle akit icrasına mecbur olan tarafın hatası esaslı olmasa bile, o akit ile ilzam olunmaz*" şeklinde bir düzenleme getirilmiş ve bu düzenleme ile hile mağduru olarak sözleşmenin yapılması hususunda irade açıklamış tarafın bu sözleşme ile bağlı olmayacağı belirtilmiştir.

Aynı maddenin ikinci fıkrası, üçüncü kişinin hilesini düzenlemektedir: "*Üçüncü bir şahsın hilesine dûçar olan tarafın yaptığı akit lüzum ifade eder. Şu kadar ki diğer taraf bu hileye vakıf bulunur veya vakıf olması lazım gelirse, o akit lazım olmaz.*" Buradaki düzenleme, üçüncü kişinin hilesinin lehine hile yapılan tarafça bilinmesi ya bilinebilecek durumda olması esasına dayanmaktadır. Eğer biliniyorsa veya bilinmemesi mümkün değilse bu hallerde hile davranışına maruz kalan taraf sözleşme ile bağlı olmayacak, diğer hallerde sözleşme geçerliliğini muhafaza edecektir.

Diğer sakatlık halleri olan hata ve ikrah (tehdit) ile birlikte hile halinde de sakatlanmış irade ile kurulmuş olan sözleşmenin geçerliliğini koruyacağı hale ise 31.Madde içeriğinde yer verilmiştir. Anılan maddeye göre, hata veya hilenin anlaşıldığı, tehditten kaynaklı korkunun ortadan kalktığı tarihten itibaren bir yıl içinde sözleşmeyi bu hallerden biri sebebiyle tesis etmiş taraf, sözleşme ile bağlı olmadığı yönünde beyanda bulunmadığı takdirde sözleşme geçerliliğini muhafaza edecektir.

2011 yılında yürürlüğe girmiş olan 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'na irade bozuklukları başlığı altında "aldatma" olarak aktarılan hile için mülga kanunda öngörülen düzenleme, yeni kanunun 36. maddesinde yer bulmuştur:

" Taraflardan biri, diğerinin aldatması sonucu bir sözleşme yapmışsa, yanılması esaslı olmasa bile, sözleşmeyle bağlı değildir.

Üçüncü bir kişinin aldatması sonucu bir sözleşme yapan taraf, sözleşmenin yapıldığı sırada karşı tarafın aldatmayı bilmesi veya bilecek durumda olması hâlinde, sözleşmeyle bağlı değildir."

Aynı şekilde irade bozukluğunun giderilmesini ihtiva eden 39.maddede, sayılan hallerde sözleşme yapmak zorunda kalan tarafın, yanılma ve aldatmanın anlaşıldığı, korkutmanın etkisinin ortadan kalktığı andan itibaren sözleşme ile bağlı olmadığını bildirmesi veya verdiği şeyi geri istemesi gerekmektedir. Bir yıllık süre hak düşürücü süre niteliğindedir.

Tüzel kişilerde, tüzel kişiliğin organları onlar adına karar veren ve uygulayan gerçek kişilerden müteşekkil olduğundan, bu kişilerin hilesi üçüncü kişinin hilesi olarak değil, doğrudan sözleşmenin taraflarından birinin hilesi konumunda değerlendirilmektedir. (Erdoğan, 2019, 24)

1.3.2. Türk Ceza Kanunu Özelinde Belgede Sahtecilik ve Dolandırıcılık Suçları

1.3.2.1. Belgede Sahtecilik Suçu

Cumhuriyet döneminin ilk ceza kanunu niteliğindeki 765 sayılı Türk Ceza Kanunu, İtalya'nın 1889 tarihi Zanerdelli Kanunu örnek alınmak suretiyle oluşturulmuş, dolayısıyla dolandırıcılık ve belgede sahtecilik suçları ile ilgili hükümleri ihtiva edecek şekilde düzenlenmiştir. (Bilen, 2012, 18) 1926 ve 2004 yılları arasında yürürlükte kalan anılan yasanın Evrakta Sahtekarlık başlığına sahip üçüncü faslı altında 339-356. madde aralığında resmi, özel belge ile resmi belge hükmünde kabul edilen belgelere ilişkin sahtecilik suçlarının unsurları ve bu suçlar için öngörülen cezalar yer almaktadır.

Yürürlükteki 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda ise 204-212 madde aralığında belgede sahtecilik suçlarına yer verildiği görülmektedir. Resmi belgede sahtecilik suçu için

204.maddenin ilk fıkrasında resmi belgeyi sahte olarak düzenleyen ya da başkalarını aldatacak şekilde değiştiren veya sahte resmi belgeyi düzenleyen kişinin iki yıldan beş yıla kadar, bu kişinin kamu görevlisi olması halinde ise üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılacağı belirtilmiştir. Üçüncü fıkra cezayı ağırlaştırıcı hali ifade etmekte ve anılan belgenin, "kanun hükmü gereği sahteliği sabit oluncaya kadar geçerli belge" niteliğinde olması halinde verilecek cezanın yarısı oranında artırılması öngörülmüştür.

204. maddenin 3. fıkrasının uygulanmasını gerektiren ayrıcalıklı kanıtlama gücüne sahip olan resmi belgeler kanunlarda açıkça gösterilmiş bulunanlardır. Bunlar; mahkeme ilamları, duruşma tutanakları, ilam niteliğini taşıyan belgeler, noterlerce düzenlenen belgeler, seçim kurullarınca düzenlenen tutanaklar, Umuru Belediye Ait Ahkamı Cezaiye Hakkında 486 sayılı Kanunun Bazı Maddelerini Değiştiren 1608 sayılı Kanun'un 6. maddesi gereğince düzenlenmiş tutanaklar ile kaçakçılığa ilişkin tutanaklardır. (Aslan, 2015, 167)

205. madde, gerçek bir resmi belgeyi bozan, yok eden veya gizleyen özel hukuk kişisi ve kamu görevlisi hakkındaki cezaî müeyyideyi, 206.madde ise resmi belge düzenlenmesi sırasında yalan beyanın cezaî karşılığını içermektedir.

Resmi ve resmi belge hükmünde kabul edilenlerin dışında kalan özel belgeleri sahte olarak düzenleyen veya sahtesini kullanan veya karşı tarafı aldatacak şekilde bozan kişiler için 207.madde ile belirlenen ceza, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıdır. 208.maddede ifade bulan gerçek bir özel belgenin bozulması, yok edilmesi ya da gizlenmesi için de bir önceki maddeyle aynı ceza öngörülmüştür. 209. madde, açığa atılan imzanın kötüye kullanılması noktasındaki hükmü ifade ederken, 210.maddenin ilk fıkrasında resmi belge hükmündeki belgeler sayılmış, ikinci fıkrasında ise gerçeğe aykırı belgenin sayılan mesleki unvanlardan birine sahip kişilerce düzenlenmesi halinde uygulanacak cezaya açıklık getirilmiştir.

Uluslararası ticarete, denizyolu taşımacılığında kullanılan konişmento, emtiayı temsil eden bir belge niteliğinde olduğundan 210.madde gereğince resmi belge hükmünde kabul edilmektedir, dolayısıyla bu belgenin sahte olarak düzenlenmesi ya da başkalarını

aldatacak şekilde değiştirilmesi hallerinde resmi belgeler için öngörülen cezaların uygulanacağı tabiidir.

Günümüzdeki teknolojik gelişmelerin bir sonucu olarak, matbu haldeki belgelerin yerini elektronik belgeler almaya başlamış, bunun getirisi ise bu tür belgelerin hukuki çerçevesinin belirlenmesi gerekliliğinin ortaya çıkması olmuştur. Elektronik belge, yazılım kodları ile oluşturulmuş, bilgisayar gibi araçların yardımı olmaksızın algılanmaları mümkün olmayan verilerin oluşturduğu bütündür. Bu tür belgelerde işlenecek sahtecilik suçlarına ilişkin olarak, Avrupa Siber Suçları Sözleşmesi'nin 7.maddesinde elektronik verilerde sahtecilik fiili düzenlenmiş ve sözleşmenin açıklayıcı raporunda ise bu maddenin amacının fiziki belgelerde sahteciliğe paralel bir suç ihdas etmek olduğu belirtilmiştir.

Mülga 735 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun, Bilişim Suçları başlıklı bölümünde yer alan 525/c maddesinde, *“hukuk alanında delil olarak kullanılmak maksadıyla sahte bir belgeyi oluşturmak için bilgileri otomatik olarak işleme tabi tutan bir sisteme, verileri veya diğer unsurları yerleştiren veya var olan verileri, diğer unsurları tahrif eden kimseye bir yıldan üç yıla kadar, tahrif edilmiş olanları bilerek kullananlara altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verilir”* hükmü mevcut iken, bu düzenleme yeni kanun içeriğine dahil edilmemiştir. Her ne kadar mevcut kanunumuzda doğrudan bu tür suçu tanımlayan bir hüküm yer almasa da, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun (HMK) 205. maddesinin ikinci fıkrasında, güvenli elektronik imzalı belgelerin senet olarak kabul edildiği belirtilmiştir. Bu düzenleme doğrultusunda senet niteliğindeki elektronik imzalı belgelerin sahtecilik suçunun konusunu oluşturması durumunda, özel belgede sahtecilik suçu oluşacak ve 5237 sayılı TCK'nın 207-208. maddelerine göre ceza tayin edilmesi mümkün olacaktır. (Gzel, 2015, 187-194)

1.3.2.2. Dolandırıcılık Suçu

Hileli davranışlarla karşı tarafın malvarlığında bir azalma sonucunu doğuran dolandırıcılık suunda, suçu işleyen fail ve suçtan zarar gören mağdur gerçek kişi olabileceği gibi tüzel kişiler de olayın niteliğine göre bu sıfatları alabilmektedir. Ancak, tüzel kişilerin kendi başlarına hareket etme gibi bir hakları bulunmadığından bu durumda fail ancak gerçek kişi olabilmektedir. Suçun tüzel kişinin menfaatine işlenmesi

durumunda 169.madde içeriğindeki hükme göre durum değerlendirilerek tüzel kişi hakkında güvenlik tedbirleri uygulanabilecektir.

Mülga 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 503.maddesinde, " *Bir kişiyi kandırabilecek nitelikte hile ve desiseler¹⁰ yaparak hataya düşürüp onun veya başkasının zararına, kendisine veya başkasına haksız bir menfaat sağlayan kişiye **bir yıldan üç yıla kadar hapis ve sağladığı haksız menfaatin bir misli kadar ağır para cezası verilir***" şeklindeki hüküm bu şekliyle yeni kanunda yer bulamamış, onun yerine suçun basit hali için 157.maddede, " *Hileli davranışlarla bir kimseyi aldatıp, onun veya başkasının zararına olarak, kendisine veya başkasına bir yarar sağlayan kişiye **bir yıldan beş yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası verilir***" şeklindeki hüküm getirilmiştir.

Eski kanun içeriğinde düzenlenmiş olmakla birlikte yeni kanun kapsamında bulunmayan bir diğer hüküm, "ticari ilişkilerde dürüstlüğü sağlamak, alıcıyı korumak için kabul edilen ticarete hile karıştırmak" suçunu düzenleyen 363. maddedir. (Erdoğan, 2019, 14)

Suçun nitelikli haline ilişkin düzenleme ise 158. maddede yapılmıştır:

(1) Dolandırıcılık suçunun;

a) Dinî inanç ve duyguların istismar edilmesi suretiyle,

b) Kişinin içinde bulunduğu tehlikeli durum veya zor şartlardan yararlanmak suretiyle,

c) Kişinin algılama yeteneğinin zayıflığından yararlanmak suretiyle,

d) Kamu kurum ve kuruluşlarının, kamu meslek kuruluşlarının, siyasi parti, vakıf veya dernek tüzel kişiliklerinin araç olarak kullanılması suretiyle,

e) Kamu kurum ve kuruluşlarının zararına olarak,

f) Bilişim sistemlerinin, banka veya kredi kurumlarının araç olarak kullanılması suretiyle,

g) Basın ve yayın araçlarının sağladığı kolaylıktan yararlanmak suretiyle,

¹⁰ Yargıtay tarafından yapılan tanıma göre desise, maddi nitelikteki fiil ve hareketlerle mağduru hataya düşürmek için kullanılan aldatıcı vasıtalar. (Tüysüz, 2017, 32)

h) Tacir veya şirket yöneticisi olan ya da şirket adına hareket eden kişilerin ticari faaliyetleri sırasında; kooperatif yöneticilerinin kooperatifin faaliyeti kapsamında,

i) Serbest meslek sahibi kişiler tarafından, mesleklerinden dolayı kendilerine duyulan güvenin kötüye kullanılması suretiyle,

j) Banka veya diğer kredi kurumlarınca tahsis edilmemesi gereken bir kredinin açılmasını sağlamak maksadıyla,

k) Sigorta bedelini almak maksadıyla,

l) Kişinin, kendisini kamu görevlisi veya banka, sigorta ya da kredi kurumlarının çalışanı olarak tanıtması veya bu kurum ve kuruluşlarla ilişkili olduğunu söylemesi suretiyle,

İşlenmesi halinde, üç yıldan on yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezasına hükmolunur. Ancak, (e), (f), (j), (k) ve (l) bentlerinde sayılan hâllerde hapis cezasının alt sınırı dört yıldan, adli para cezasının miktarı suçtan elde edilen menfaatin iki katından az olamaz.

1.3.2.3. Diğer Kanunlar Nazarında Hile-Belgede Sahtecilik

Türk Borçlar Hukuku nezdinde iradeyi sakatlayan hallerden biri olarak sınıflandırılmış hile ile Türk Ceza Kanunu kapsamında bir cezaî müeyyideye bağlanmış olan belgede sahtecilik suçunun diğer kanunlarda yer alan hükümlerde farklı düzenlemelere konu olup olmadıkları incelendiğinde, aşağıda anlatım bulan hükümlerin özellikle dış ticaret işlemlerinin yürütülmesi sırasında dikkate alınmasının gerekli olduğu düşünülmektedir:

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu Hükümleri: Anılan kanunun Navlun Sözleşmesi başlığı altında yer alan 1145. maddesinde," (1) Taşıtan ile yükleten, eşya hakkında taşıyana tam ve doğru beyanda bulunmakla yükümlüdürler. Bunlardan her biri, beyanlarının doğru olmamasından doğan zarardan taşıyana karşı sorumludur; bu yüzden zarar gören diğer kişilere karşı ise ancak kusurları varsa sorumlu olurlar. (2) Taşıyanın navlun sözleşmesi gereğince taşıtan ve yükleten dışındaki kişilere karşı olan yükümlülükleri ve sorumluluğu saklıdır" hükmü getirilmiş ve kanun içeriğinde sayılan diğer beş madde ile bu maddeye atıfta bulunulmuştur. Atıflardan ilki, 1165.maddenin

ikinci fıkrasında yapılmış, taşıtan veya yükleten tarafından taşıyana verilmesi zorunlu belgelerde bütün yolsuzluklardan ve özellikle bunların gerçeğe uymayan beyanları içermelerinden doğan zararlardan taşıtan ve yükleten, taşıyana ve yükle ilgili diğer kişilere karşı sorumlu tutulmuştur. 1147. madde içeriğinde gemiye gizlice yüklenen eşya, 1148.maddede ise tehlikeli eşya hakkında sorumluluk hususunda bu maddeye göndermede bulunulmuş, konişmentoya ilişkin esasları ihtiva eden bölümde yer alan 1241.maddede ise, konişmentonun konusu olan eşyaya yönelik kayıtlar için yine 1145.maddenin uygulanacağı ifade edilmiştir.

4458 Sayılı Gümrük Kanunu Hükümleri: Bu kanun içeriğinde yer alan hükümler incelendiğinde 56.maddenin ilk fıkrasında, *"Gerek üzerlerinde, gerek iç ve dış ambalajlarında üretildiği ülkeden başka bir ülke ürünü olduğunu gösteren veya böyle bir izlenim uyandıran isim ya da simgeler taşıyan eşyanın Türkiye'ye ithaline izin verilmez..."*, ikinci fıkrasında; *" Türk menşeli eşyada kullanılmak üzere ve bunların başka ülke menşeli olduğunu gösterecek veya böyle bir izlenim uyandıracak nitelikte, üzerleri yabancı dille yazılı veya basılı her türlü boş zarf, şerit, etiket, damga ve benzeri eşya ile Türkiye'de düzenlenebilecek belgeleri başka ülkelerde düzenlenmiş gibi gösterebilecek nitelikte, üzerleri imzalı veya imzasız olsun, Türkiye'de yerleşik olmayan yabancı firmalara ait proforma faturalar hariç boş faturaların Türkiye'ye ithaline izin verilmez.."* hükümleri yer almaktadır.

İlgili madde ile menşe saptırmasına yönelik düzenleme getirilmiştir. Menşe saptırması, imal edildiği ülkeye uygulanan yüksek gümrük vergisi oranını ödememek için ithalatçının, söz konusu ürünün başka bir ülkede üretildiği izlenimini yaratması olarak tanımlanmaktadır. İçeriğinde doğrudan hileli davranış ya da sahtecilikle ilgili herhangi bir düzenleme yer almamasına rağmen bu maddeye değinmemizin nedeni, bu izlenim yaratılmaya çalışılırken hileli davranışlara başvurulmasıdır. Menşe saptırmasının vergi kaçırmak amacıyla yapılması durumunda, ithalatçının bu fiili kaçakçılık suçu kapsamında değerlendirilmekte ve Kaçakçılık Kanunu'nun 3/2.maddesine göre iki yıldan beş yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası ile tecziye edilmektedir.

191. madde içeriğinde 2009 yılında yapılan değişiklikle, eşyanın mahiyeti veya nihai kullanımı nedeniyle tercihli tarife uygulanmasının ya da ithalat veya ihracat

vergilerinden tamamen veya kısmen muafiyetinin mümkün olduğu durumlarda söz konusu tercihli tarife veya vergi muafiyetinin uygulanabilmesinin ilk şartı ilgili kişinin hileli bir davranış veya ihmalinin olmamasına bağlanmıştır.

5607 Sayılı Kaçakçılık Kanunu Hükümleri: Kanunun 3. maddesinde kaçakçılık suçları ve bu suçlar için öngörülen cezalar 22 fıkra ile sayılmıştır. İkinci fıkra, "*Eşyayı, aldatıcı işlem ve davranışlarla gümrük vergileri kısmen veya tamamen ödenmeksizin ülkeye sokan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır*" hükmü yer almaktadır. Dördüncü fıkra da geçici ithalat ve dahilde işleme rejimi çerçevesinde getirilen eşyanın hile ile yurtdışına çıkarılmış gibi işlem yapan kişi hakkında bir yıldan üç yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası öngörülmüştür.

Kaçakçılık suçlarının nitelikli hallerini içeren 4.maddenin üçüncü fıkrasında, Türk Ceza Kanunu'nda yer alan hükümle uyumlu bir şekilde, tüzel kişilerin faaliyetine ilişkin olarak veya tüzel kişinin yararına işlenmesi halinde bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunacağı ifade edilmiştir. Beşinci fıkra da ise bu kanun ile tanımlanmış suçların belgede sahtecilik yapılarak işlenmesi halinde ayrıca bu suçtan ötürü de cezaya hükmolunacağı belirtilmiştir.

1.4. Uluslararası Ticaret Hukuku Kapsamında Hile Kavramı

1.4.1. Lex Mercatoria

Lex mercatoria, kaynağı Roma Hukuku'na dayanmakla birlikte asli gelişimi Ortaçağ Avrupası'nda başlamış olan ve tacirlerin uyguladığı ticari örf ve âdet hukuku olarak tanımlanmaktadır.

11. yüzyıldan sonra Avrupa'da ticaretin gelişmesiyle birlikte, milletlerarası alanda kabul edilen, tacirler arasındaki ihtilaflarda uygulanan ve özellikle büyük fuarlarda ve büyük limanlarda tacirler için kurulan, farklı ülkelerin hukukçularından oluşan hâkimlerin yönettiği mahkemelerce uygulanan bağımsız bir teamül hukuku ortaya çıkmıştır. Örneğin tacirler arasındaki ilişkilerde, bir ortağın ölümü hâlinde ölenin hak ve borçlarının diğer ortak açısından devam etmesi, irade muhtariyeti prensibinin doğması, bir senedin hamili olan kişinin ödemeyi kabul etme hakkı, asıl malikten çalınan malı

pazar gibi yerlerden alarak iyiniyetle zilyet olan üçüncü kişinin asıl malike karşı korunması ve benzeri kurallar bu dönemde tacirler arasında uygulanmaya başlanmıştır. *Lex mercatoria*'nın terim olarak ilk defa kullanılışı ise 1290 yılında, İngiltere'deki 'Fleta Kanunları' ile olmuştur. (İzmirli, 2017, 173-175)

15. yüzyılda başlayan keşiflerin etkisiyle ülkeler arasındaki ticaret hız kazanmış, bunun sonucunda ticaret birlikleri ortaya çıkmış, ticari uyuşmazlıklara uygulanan kuralların kodifiye edilmesine başlanmıştır. Barselona'daki *Consolato del Mare*, Bordeaux'daki *Oléron* Yasaları, Kuzey Avrupa'daki Hansa Birliği'nin *Visby* Yasaları bu çalışmaların birer sonucu olarak ortaya çıkmıştır. (Güven, 2014, 5-6)

Günümüzde kavramın ifade ettiği kuralların çerçevesi, uluslararası ticaret hukukunda kaydedilen gelişmeler neticesinde genişlemiştir. *Lex Mercatoria*'nın kaynaklarına bakıldığında ticari örf ve âdet hukukunun yanı sıra, ahde vefa, sözleşmenin uyarlanması, iyi niyet gibi hukukun genel ilkelerinin, tip sözleşmelerin, yeknesak ve derleme niteliğindeki kuralların ve uluslararası hakem kararlarının da kaynakların içine dahil edildiği görülmektedir.

Uluslararası ticaret hukuku ve *lex mercatoria* özelinde yabancılık unsuru ihtiva eden düzenlemeler incelendiğinde, bazı uluslararası sözleşme içeriklerinde irade fesadı hallerinin ayrıca düzenlenmediği ya da bir ödeme şekline ilişkin yeknesak kurallarda hileli durumların tanımlaması yapılmaksızın sadece sorumluluk sınırlaması yapıldığı görülmüş, konu hakkında önem arz eden kurallar ve tespitler aşağıda açıklanmıştır.

1.4.2. UNIDROIT İlkeleri

Özel Hukukun Yeknesaklaştırılması için Uluslararası Enstitü (Institute International pour l'Unification du Droit-UNIDROIT) 1926 yılında Milletler Cemiyeti'ne bağlı olarak kurulmuştur. Günümüze bağımsız bir kurum olarak gelmiş bu enstitünün çatısı altında yürütülen çalışmalar neticesinde uluslararası ticaret hukuku alanında uygulama bulan UNIDROIT İlkeleri ortaya konmuştur.

Söz konusu ilkelerin oluşturulma amacı, bütün uluslararası ticari sözleşmeler için referans oluşturabilecek, birbirinden farklılık arz eden hukuk sistemlerinin ortak bir

zeminde buluşabildiği ve tarafların objektif bir şekilde konumlandırıldığı kuralları ortaya koymak şeklinde belirlenmiştir. (Sural, 2008, 51)

Uluslararası nitelik taşıyan satım sözleşmeleri bakımından bu ilkelerin uygulanması zorunlu olmayıp, seçimliktir. İlkelerin uygulanabilmesi şu dört halde mümkün olmaktadır:

1. İlkelerin sözleşmenin taraflarınca amir hükümler olarak tayin edilmesi durumunda, "this contract shall be governed by the UNIDROIT Principles(2016), except as to Articles...(if applicable)-işbu sözleşme UNIDROIT İlkeleri'ne (2016)no.lu maddeleri hariç tabidir" ibaresinin sözleşme içeriğine eklenmesi gerekmektedir. İbarenin tercümesinden de anlaşılaçağı üzere, söz konusu ilkelerin tamamının da uygulanması noktasında bir zorunluluk bulunmamaktadır, hangilerinin uygulanacağı ya da uygulanmayacağının tespiti yine taraf iradelerine bırakılmıştır.
2. Tarafların sözleşmelerine hukukun genel ilkelerini, Lex Mercatoria ve benzeri başka formüllerinin uygulanmasını kabul etmeleri durumunda uygulanabilmesi mümkündür. Bu noktada, ilkelerin de hukukun genel ilkelerini ve Lex Mercatoria'yı temsil ettiği varsayımından hareket edilmektedir.
3. Taraflar, sözleşmeye uygulanacak hukuk konusunda herhangi bir tespitte bulunmamışlarsa yine ilkelere başvuruda bulunulması söz konusu olabilir.
4. Sözleşmenin tabi olduğu hukukun sözleşme içeriğine ilişkin olarak özel bir hükmünün bulunmadığı ya da söz konusu hükmün uygulamasının taraflar arasındaki eşitliği zedelediği durumlarda da ilkeler uygulanabilmektedir. (Mo, 2013, 199-200)

UNIDROIT İlkelerinin uygulanmasının ulusal kanuna aykırılık oluşturduğu bir durumla karşılaşılması halinde, genellikle ulusal kanun hükümleri uygulanmaktadır. Bu uygulamanın istisnası, tarafların sözleşmeden doğan ihtilâfları UNIDROIT İlkelerine göre çözüme kavuşturacağını kararlaştırmış olmaları halidir. Ancak bu takdirde dahi UNIDROIT İlkelerinin uygulanışı kamu düzenine ve emredici hükümlere aykırı olmamalıdır. (Dayınlarlı, 2011, 8)

Uluslararası ve ticari olma öğelerini ihtiva eden sözleşmeler için uygulanabilecek ilkelerin içeriğinde hile ile ilgili hangi düzenlemelerin bulunduğu incelendiğinde, aşağıdaki maddelerle karşılaşılmaktadır: (UNIDROIT İlkeleri, 2016 ve Dayınlarlı, 2011, 18-20)

- **3.1.4. Geçerlilik (Validity):** Bu maddede, hile, tehdit, aşırı yararlanma ve hukuka aykırılık hakkındaki hükümlerin, uygulanması zorunlu hükümler olduğu belirtilmiştir. Maddenin yorumunda tarafların bu maddeyi sözleşme kapsamı dışında bırakmaları ya da maddeyi kendilerince uyarlamaları iyi niyet kuralına aykırılık olarak nitelendirilmiştir.
- **3.2.5. Hile (Fraud) :** İptal Gerekçeleri başlığını taşıyan bölümde düzenlenmiş bu maddede, *"bir tarafın taahhüdü diğer tarafın hileli davranışlarıyla özellikle onun sözü veya hareketleri ile belirlenmiş veya bu taraf ticarî işlerde iyiniyet kurallarına aykırı olarak, diğer tarafa bildirmesi gerekli olan özel şartları hileli biçimde bildirmemiş ise, buna maruz kalan taraf hile sebebiyle sözleşmenin iptalini ileri sürebilir,"* denilerek, sayılan koşulların mevcudiyeti halinde hileye maruz kalan tarafın sözleşme ile bağlı kalma zorunluluğunun bulunmadığı belirtilmiştir.
- **3.2.8. Üçüncü Kişiler (Third Persons):** Üçüncü şahısların hilesi sebebiyle sözleşmenin akıbetinin ne olacağı hususunun düzenlendiği bu maddeye göre, *"(1) Bir üçüncü şahsa atfı kabil veya bir üçüncü şahıs tarafından bilinmesi gereken hile, tehdit, aşırı yararlanma veya hatanın mağduru, bir tarafın sorumlu olduğu fiiller için sanki o taraf bu fiilleri işlemiş gibi aynı başlık altında sözleşmenin iptalini isteyebilir. (2) Diğer tarafın sorumlu olmadığı fiiller için bir üçüncü şahsa atfı kabil hile, tehdit veya gabinin mağduru, karşı tarafın bu hususları bilmiş olması veya bilmesi gerektiği hallerde veya sözleşmenin hükümlerini değerlendirerek hareket etmediği durumlarda, sözleşmenin iptalini isteyebilir."*
- **3.2.12. Süreler (Time Limits):** Sözleşmenin yapılışında hile etkili olduysa hileye maruz kalan tarafça bu sözleşme iptal edilebilir ancak hukuk sistemimizdeki düzenleme gibi bu yöndeki irade açıklaması için de bir süre sınırlaması getirilmiştir. İlk fıkrada yer alan bu sınır, *"...sözleşmeyi iptale hakkı olan tarafın*

ya iptal sebeplerini bildiği veya bildiğini inkâr edemeyeceği ya da serbestçe hareket edebileceği zamandan itibaren makul bir süre.." olarak belirlenmiş, ancak bu sürenin üst sınırına ilgili madde içeriğinde yer verilmemiştir.

- **7.4.1. Tazminat Hakkı (Right to Damages):** Bu maddede, istisnai durumlara ilişkin düzenlemeler saklı kalmak kaydıyla borçlunun edimini ifa etmemesinin alacaklıya tazminat isteme hakkı vereceği hususu düzenlenmiştir. Madde içeriğinde, hile, tehdit ya da aşırı yararlanma durumuna ilişkin ayrıca bir düzenleme bulunmamakla birlikte, yorum kısmında, sözleşmenin kuruluş aşamasında oluşan irade sakatlıklarında tazminat talep etme hakkının mevcut olduğu ve bu maddenin kısas yoluyla uygulanabileceği belirtilmektedir.

1.4.3. Birleşmiş Milletler Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu (United Nations Commission on International Trade Law-UNCITRAL) Düzenlemeleri

1.4.3.1. Viyana Konvansiyonu (CISG)

17 Aralık 1966 tarihinde Birleşmiş Milletler bünyesinde Uluslararası Ticaret Hukuku Komisyonu kurulmuştur. Ülkelerin farklı ticaret hukuku düzenlemelerini uluslar üstü bir çerçeve altında yeknesaklaştırmak amacıyla 1964 tarihinde oluşturulmuş Uluslararası Mal Satımına İlişkin Lahey Yeknesak Hukuku (Uniform Law on International Sale of Goods-ULIS) ile Uluslararası Mal Satım Sözleşmelerinin Kurulmasına İlişkin Lahey Yeknesak Hukuku (Uniform Law on the Formation of Contracts for the International Sale of Goods-ULFIS) temel alınarak yürütülen çalışmalar 1980 yılında sonuçlandırmıştır. Bu çalışmalar sonucunda, Viyana'da düzenlenen konferansa katılan ülkelerce Uluslararası Mal Satımlarına Uygulanacak Viyana Konvansiyonu (United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods - CISG) 11 Nisan 1980 tarihinde kabul edilmiş ve 1 Ocak 1988 itibarıyla yürürlüğe girmiştir. (Schwenzer ve Hachem, 2009, 460) Dünya genelinde 93 ülkede¹¹ yürürlükte olan sözleşmenin ülkemizdeki yürürlüğe giriş tarihi 01 Ağustos 2011'dir.

¹¹ Uygulamacı devletlerin listesine UNCITRAL sayfasından ulaşılabilmesi mümkündür. https://uncitral.un.org/en/texts/salegoods/conventions/sale_of_goods/cisg/status

UNIDROIT İlkeleri ile CISG karşılaştırmalı olarak değerlendirildiğinde, uluslararası niteliğe sahip satış sözleşmelerine ilişkin genel kuralları düzenleyen CISG'nin uluslararası ticarete tesis edilebilecek her türlü sözleşme tipi için geçerli olan kuralları ihtiva eden UNIDROIT İlkeleri'nden daha sınırlı bir uygulama alanına sahip olduğu görülmektedir. Diğer taraftan adı geçen sözleşme egemen ülkelerce kabul edilmiş uluslararası bir konvansiyon niteliğini taşıırken, UNIDROIT İlkeleri ise bağımsız bir enstitünün çalışmalarının ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. (Mo, 2013, 81)

Dört kısımdan oluşan konvansiyonda, uygulama alanı ve genel hükümler ilk kısmın konusu oluştururken, ikinci kısımda sözleşmenin kuruluşuna ilişkin maddeler, üçüncü kısımda ise satıcının ve alıcının borçları yer almaktadır. Son kısımda ise konvansiyonun onaylanması ve çekinceler hususlarına yönelik düzenlemeler getirilmiştir. 92. madde ile ülkelerin ikinci ya da üçüncü kısma çekince koymak suretiyle Konvansiyon'u onaylayabilmelerine imkân tanınmıştır.

CISG, her ne kadar uluslararası satım sözleşmeleri konusunda onay veren ülkeler açısından birörneklik sağlamaya yönelik hükümler ihtiva etse de, bazı konularda boşluklar barındırması, konvansiyona yönelik eleştirilerin yapılmasına sebep olmuştur. Örneğin CISG'nin 4. maddesinde, sadece satış sözleşmesinin kuruluşu ile alıcının-satıcının böylesi bir sözleşmeden doğan hak ve borçlarının düzenlendiği, sözleşmenin kurulması sırasında mevcut olan imkânsızlık hallerine yönelik bir düzenlemenin ise içeriğe dahil edilmediği belirtilmektedir. Kapsam dışı bırakılan konulardan bir diğeri de irade sakatlığı halleridir. Hile-tehdit-aşırı yararlanma gibi hususlar anılan konvansiyon içeriğinde düzenlenmediğinden bu konulara ilişkin uyuşmazlıkların ortaya çıkması halinde ulusal hukuk düzenlemelerine başvurulması öngörülmektedir. (Reyhani-Yüksel, 2020, 57-58)

1.4.3.2. Bağımsız Garantiler ve Teminat Akreditiflerine İlişkin Konvansiyon

11 Aralık 1995 tarihinde kabul edilmesine ve 01 Ocak 2000 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmesine rağmen, uygulama alanı bulamayan Garantiler ve Teminat Akreditifleri hakkında Birleşmiş Milletler Konvansiyonu (United Nations Convention on Independent Guarantees and Standby Letters of Credit), Milletlerarası Ticaret Odası düzenlemelerine benzer şekilde garanti mektupları ve teminat akreditifleri için bir

kurallar bütünü oluşturmak amacıyla hazırlanmıştır. Kötüniyet, hile ve sahtecilik ile ilgili hükümler bakımından ilgili metin incelendiğinde, hile kavramının tanımlandığı ve hileli işlemler hususunda taraflar için yol gösterici kurallar belirlendiği görülmektedir.

Bahsi geçen kurallardan ilki, 15. maddedir. Maddede, ödemeyi talep eden akreditif lehtarının başvurması gereken başlıca haller yer almakta, üçüncü fıkra içeriğinde, ödeme talebinin kötü niyetle yapılmadığının ve 19. madde içeriğinde sayılan hususlarının hiç birinin gerçekleşmediğinin ispat yükümlülüğü lehtara bırakılmaktadır.

Madde 19/1 içeriğinde ise akreditif bankasının ödeme yapmamasına dayanak teşkil eden durumlara yer verilmiştir:

- a. Herhangi bir belge gerçeği yansıtmaz veya tahrif edilmiş ise,
- b. İleri sürülen talep ve destekleyici belgelerde bulunan iddialara dayanılarak ödeme vadesi gelmemiş ise,
- c. Taahhüdün amaç ve şekil bakımından değerlendirilmesi sonucunda talep makul bulunmamış ise.

Ancak bu maddeler sadece teminat akreditiflerini ve bağımsız kredilere yönelik doğrudan bir düzenleme getirmekte, konvansiyonun 1. maddesinin ikinci fıkrasında belirtildiği üzere mal/hizmet alım satımına ilişkin ticari akreditifler hususunda tarafların bu yönde ayrıca bir tercih belirtmeleri halinde söz konusu maddelerin uygulanabilmesi mümkün olmaktadır. (Demir, 2007, 109-113)

1.4.3.3.Ticari Hileleri Tanıma ve Önleme Rehberi

İlk defa 2002 yılında UNCITRAL gündemine taşınan hileli ticari işlemlerin dünya ticaretine olan olumsuz etkilerinin ciddi boyutlara ulaştığı yönünde tespitte bulunulmuş, ayrıca konunun uzmanları ve resmi görevlilerle yapılan görüşmeler neticesinde bu tip işlemlerin ülkelerin ekonomik gelişmişlik derecelerinden ya da yönetim şekillerinden bağımsız olarak dünya üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Hile konusunda uzmanlaşmış profesyonellerin ve kamu görevlilerinin danışmanlığında yapılan çalışmalar sonucunda, uluslararası ticarete dahil olan şirket yetkililerinin, banka ve diğer kuruluşlarda görevli yöneticilerin/çalışanların hileli ticari işlemi tanımalarına

olanak sağlaması için bu rehber hazırlanarak, ticari hile konusunda yirmi üç gösterge belirlenmiştir. Söz konusu göstergeler şunlardır: (UNCITRAL, 2013)

- Usulsüz belgeler,
- Teknik terimlerin kötüye kullanımı,
- Ticarî işlemlerde tutarsızlıklar,
- İsimlerin hatalı/kötü niyetli kullanımı,
- Abartıya kaçan getiri vaatleri,
- Aşırı gizlilik içinde hareket edilmesi yönünde izlenim oluşturma,
- Fazlasıyla karışık ya da basit işlemler,
- İstihbarat çalışması yapılmasının engellenmeye çalışılması,
- Pahalı hediyeler verilmesi suretiyle işlemlerin niteliğinin sorgulanmasının önüne geçilmesi,
- Kazanma hırsına sahip kişiler için psikolojik yönlendirmede bulunma,
- Deprem, sel benzeri doğal felaketlerde proaktif kontrollerin gevşetilmesi neticesinde ortaya çıkan koşullardan faydalanma,
- İşlem bedelinin hızlıca transfer edilmesi hususunda karşı tarafta baskı oluşturma,
- Hilekârın yatırıma ikna ettiği tarafa yatırdığı bedelin getirisi olarak kaynağı belli olmayan ödemede bulunması,
- Satın alınan ürün karşılığında ödemenin Avrupa Merkez Bankası tarafından yapılacağı açıklamasında olduğu gibi mantıksız/süreçle çelişen açıklamalarda bulunma,
- Ünlü kişilerin de yatırıma ortak olduğu yönünde izlenim yaratma,

- Şirket yöneticilerinden ve/veya çalışanlarından bilgi edinme ve bu bilgileri kullanma,
- Karşı tarafın güvenini sağlamak adına avukat, muhasebe müdürü veya banka yöneticisi gibi unvanlara sahip profesyonellerden alınmış görüşleri teklif beraberinde sunma,
- Gerçek ya da tüzel kişilerin hesap-kimlik, müşteri listesi, irtibat kayıtları gibi bilgilerinin ele geçirilmesine yönelik uygunsuz taleplerde bulunma,
- Zararlı yazılımların bir e-posta ekinde şirkete gönderilerek, şirketin bilgisayar sistemine sızma,
- Yeni üye getirme ve getirdiği üye sayısı karşılığında komisyon alma temeline dayanan şirket yapısının mevcudiyeti,
- Bedeli ödenmeyecek siparişler verilmesi veya bedelin ödenmesine rağmen üzerinde anlaşmaya varılan ürünün gönderilmemesi veya sözleşme koşullarında yer alandan farklı bir ürünün sevk edilmesi,
- Sermaye piyasasında, piyasa araçlarının fiyatlarının yapay bir şekilde yükseltilmesine/düşürülmesine yönelik manipülatif işlemler yapılması,
- Konkordatoya veya tasfiyeye ilişkin yasal düzenlemelerin kötüye kullanımı.

1.4.4. Milletlerarası Ticaret Odası Düzenlemeleri

I. Dünya Savaşı sırasında sarsılan dünya ticaretine yeniden canlılık kazandırmak amacıyla hareket eden Belçika, Fransa, İtalya, İngiltere ve ABD'nin girişimiyle 1919 yılında Milletlerarası Ticaret Odası kurulmuş ve uluslararası ticareti düzenleyici kurallar getirmek adına çalışmalarına başlamıştır. Bu çalışmaların sonucunda 1923 yılında Uluslararası Tahkim Divanı oluşturulmuş, 1933 yılında akreditifler için yeknesak kurallara ilişkin ilk düzenleme yapılmış, 1936 yılında ise uluslararası ticarete kullanılan teslim şekillerini ihtiva eden INCOTERMS'ün ilk versiyonu yayımlanmıştır. (MTO Tarihçesi, 2020)

Kurum, faaliyete geçtiği tarihten bugüne kadar uluslararası ticarete ödeme ve teslim şekilleri, garantiler, bankalar arası finansman koşulları gibi konularda komisyonlar aracılığıyla çalışmalar yürütmüş ve bu çalışmalar neticesinde hazırladığı kuralları tarafların kullanımına sunmuştur. Sayılan düzenlemeler arasında ön plana çıkan broşürler şunlardır:

- Tahsiller İçin Yeknesak Teamüller (Uniform Rules for Collections-ICC Pub No. 522)
- Akreditiflere İlişkin Birörnek Usuller ve Uygulama (Uniform Customs and Practice for Documentary Credits-UCP 600-ICC Pub.No.600)
- Talep Garantilerine İlişkin Birörnek Kurallar (Uniform Rules for Demand Gurantees-URDG-758)
- Uluslararası Teminat Akreditifleri Uygulamaları (International Standby Practices-ISP 98-ICC Pub.No.590)
- Banka Ödeme Yükümlülüğü için Yeknesak Kurallar (Uniform Rules for Bank Payment Obligations-ICC Pub.No. 750)
- Forfaiting İçin Yeknesak Kurallar (Uniform Rules for Forfaiting-URF 800)
- INCOTERMS 2020

Anılan kurallar, aynen UNIDROIT Prensipleri gibi sözleşmeler için referans niteliğini taşımaktadır ve bağlayıcı olabilmeleri için tarafların arasındaki sözleşme ile kurallar arasında bağ kurulması veya uygulanacak ulusal hukukun bunların bağlayıcılığını öngören bir hüküm ihtiva etmesi gerekmektedir. (Güven, 2014, 16-17)

Bahsi geçen kuralların içeriğinde, hileli işlemlere ilişkin düzenlemelerin yer alıp almadığı hususunda yapılan incelemede, aşağıda özetlenen sonuçlara varılmaktadır:

Tahsiller İçin Yeknesak Teamüller(URC 522): İhracatçı ile ithalatçı arasında yapılan sözleşme gereğince ihracatçının gönderdiği mallara ilişkin dış ticaret belgelerinin ihracatçının bankası tarafından ithalatçının bankasına gönderildiği ve ithalatçının gümrükten ilgili malları teslim alabilmesi için ihtiyaç duyduğu belgeleri, mal bedelinin

ödenmesi ya da kendisi/bankası üzerine ihracatçı tarafından çekilmiş olan poliçenin kabul edilmesi karşılığında bankadan teslim alabildiği bir ödeme şekli olan vesaik mukabilinde uygulanacak kurallar bu broşür kapsamında tanımlanmıştır. Söz konusu kurallar incelendiğinde genel olarak bankaların sorumsuzluk hallerinin vurgulandığı ve hile kavramını açıklayan bir düzenleme bulunmadığı görülmektedir. Sorumsuzluk hallerine ilişkin kurallardan 13.madde ile ibraz edilen belgelerin geçerliliği hakkında bankalara herhangi bir sorumluluk yüklenemeyeceği düzenlenmiştir. (Atalay, 2011, 211-212)

22. ve 23.maddelerde sorumsuzluk hallerinin kapsamı, poliçe, bono, makbuz gibi finansal enstrümanlar ve diğer belgeler açısından genişletilmiştir. Bahsi geçen maddelerden 22.madde ile ibraz bankasının kabul işlemini gerçekleştiren ve imza koyan şahısların yetkili olup olmadıklarını, bunların atmış oldukları imzaların gerçek olup olmadığını denetlemek zorunda olmadığı, 23.madde ile de bono, makbuz vb. belgeler için de yetkili kişi-muteber imza kontrolünün ibraz bankası için bir zorunluluk oluşturmadığı ifade edilmiştir.

Akreditiflere İlişkin Birörnek Usuller ve Uygulama (UCP 600): Akreditif ödeme şekline ilişkin kuralları düzenleyen UCP 600 içeriğinde de doğrudan hile kuralı olarak tanımlanabilecek bir düzenleme yer almamaktadır. UCR 522'deki kurallara benzer şekilde bu broşür içeriğinde yer alan maddeler ile de bankaların sorumluluğuna gidilemeyecek hususların tespiti yoluna gidilmiştir. Bu doğrultuda 14.madde ile görevli banka, varsa teyit bankası ve amir bankanın belgelerin dış görünüşleri itibariyle uygun bir ibrazı oluşturup oluşturmadığı hususunu sadece belgeleri esas alarak inceleyecekleri belirtilmiş, 34.madde ile de bankanın ibraz edilen belgelerin şekli, yeterliliği, doğruluğu, gerçek/sahte olup olmadığı ile bu belgelerin temsil ettiği malın mevcudiyeti, kalitesi, ambalajı, miktarı gibi konularda hiçbir yükümlülük ve sorumluluğunun bulunmadığı ifade edilmiştir. (UCP 600, 2007)

Talep Garantilerine İlişkin Birörnek Kurallar (URDG-758): Ticari ilişkide taraflar arasında birbirlerine karşı olan yükümlülüklerin sözleşmeye uygun yerine getirilmemesi ihtimaline karşılık riskin bankalara aktarılması esasına dayanan garanti mektuplarına ilişkin kuralları ihtiva eden bu metin içinde yer alan 27. maddede, garantör sıfatıyla

bankanın hangi durumlarda sorumlu tutulamayacağı belirtilmiştir: (Ekici ve Durukanoğlu, 2016, 178)

"Garantör, aşağıda belirtilen hususlar hakkında hiçbir yükümlülük ve sorumluluk üstlenmez:

*a. Kendisine ibraz edilen herhangi bir belgenin veya belgedeki imzanın şekli, yeterliliği, doğruluğu, **gerçek/ sahte olup olmadığı** veya hukuki sonucundan,*

b. Kendisine ibraz edilen belgede yapılan veya sonradan eklenen genel ve özel beyanlardan,

c. Kendisine ibraz edilen herhangi bir belgenin temsil ettiği veya ilgi kurduğu malların, hizmetlerin ve diğer eylemlerin veya verilerin tanımı, miktarı, ağırlığı, kalitesi, durumu, ambalajı, teslimatı ve değeri veya bunların varlığından,

d. Kendisine ibraz edilen herhangi bir belgeyi düzenleyen veya belgede diğer herhangi bir sıfatla değinilen herhangi bir kişinin iyi niyeti, eylemi, kusuru, mali durumu, icraatı veya itibarından."

Uluslararası Teminat Akreditifi Uygulamaları (ISP 98): ABD yasalarında bankaların üçüncü kişilerin borçlarının ödenmesine yönelik garanti vermelerine izin verilmediğinden teminat mektuplarının bir akreditif şeklinde yapılandırılması yoluna gidilmiştir. Ticari akreditiflerde yüklemenin yapılmasını müteakip vesaikin ibraz edilmesi ve karşılığında ödemenin alınması mümkün iken, teminat akreditiflerinde işin veya ödemenin yapılmadığı durumlarda, taahhüdün yerine getirilmediğine kanıt oluşturan belgelerin ibraz edilmesiyle akreditif bedelinin ödenmesi söz konusu olmaktadır. (Turhan, 2013, 205-206)

Bu türden akreditifler için oluşturulmuş kurallar çerçevesinde kötüniyet ve sahtecilik konularında doğrudan bankanın sorumsuzluğunu açıklayan bir düzenleme getirilmemiş onun yerine kötüniyet ve sahteciliğe ilişkin hususlar kapsam dışı tutulmuştur. (Ekici ve Durukanoğlu, 2016, 178)

Banka Ödeme Yükümlülüğü için Yeknesak Kurallar (URBPO-750): 2013 yılından itibaren kullanıma sunulan bu ödeme şeklinde, akreditifin temel halindeki gibi alıcı-

satıcı-alıcının bankası ve satıcının bankası olmak üzere dört taraf bulunmakta ve taraflar arasında İşlem Eşleştirme Uygulaması (Transaction Matching Application-TMA) üzerinden elektronik verilerin birbirleriyle eşleşmesi esasına göre doküman bilgisi aktarma-ödeme yapma söz konusu olmaktadır.

Anılan ödeme şekline ait uygulama kurallarını içeren URBPO 750 no.lu broşür içinde de genel uygulamadan sapılmamış ve bir sorumsuzluk maddesi bu metin kapsamına dahil edilmiştir. Verinin Geçerliliğine İlişkin Sorumluluk Reddi başlığını taşıyan 12.maddede bu sorumsuzluğun kapsamı şu şekilde açıklanmıştır (URBPO 750, 2013):

"Katılımcı banka sayılan haller için sorumluluk ya da yükümlülük üstlenmez: i) satıcıdan veya alıcıdan sağlanan verinin kaynağı, doğruluğu, gerçekliği, sahteliği ya da bu verilerin yasal etkisi; ii) bu veri ile ilişkili belgelerde yer alan miktar, ağırlık, kalite, ambalaj, teslimat, durum benzeri kayıtlar ile malların değeri ya da mevcudiyeti; iii) alıcının, satıcının, taşıyıcının, sigortacının, gönderenin ya da veri ile ilişkisi bulunan herhangi bir kişinin iyi niyeti, fiilleri ya da ihmali, borç ödeme kabiliyeti, yükümlülüklerini icra edebilme yeteneği ya da ticari itibarı."

1.5. Uluslararası Ticari Uyuşmazlıklar ve Çözüm Yolları

Farklı bir ülke ile bağlantısı bulunan gerçek ya da tüzel kişilerle mal ve hizmet alım satımına ilişkin karşılıklı anlaşmaya varıldığında, bu alım-satım ilişkisinin muhtemel sonuçları şu şekilde karşımıza çıkmaktadır: Sonuçlardan ilki sürecin sorunsuz tamamlanmasıdır. Taraflar, mutabık kaldıkları hususlara uygun olarak karşılıklı edimlerini yerine getirmekte ve sipariş edilen kalitede ve miktardaki mal ya da koşullara uygun yerine getirilmiş hizmet karşılığında ödemelerin yapılmasıyla süreç nihayete ermektedir. Ancak gerek taraflardan kaynaklanan sebepler gerekse anlaşmanın yapıldığı dönemde tarafların iradelerinden bağımsız bir şekilde vuku bulan olaylar karşılıklı edimlerin yerine getirilmesine engel olabilmekte, dolayısıyla ticari uyuşmazlıklar ortaya çıkabilmektedir. Söz konusu uyuşmazlıklara karşı başvuru yollarının incelemesine geçilmeden önce, alıcı ve satıcıların yabancılik unsuru taşıyan sözleşmeleri yaparken hangi konulara özen göstermesi gerektiğine değinmenin öncelikli olduğu düşünülmektedir.

1.5.1. Sözleşme Yaparken Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar

Taraflar, görüşmeler sırasında alım-satım konu olan eşya/ürün/hizmet için kalite standartları, miktar, fiyat, ambalaj ve teslim şekilleri, ödeme yöntemi gibi önemli noktalar hakkında mutabakata varmakta ve mutabık kaldıkları hususları sözleşme içeriğine dahil etmektedirler. Ancak sayılan unsurların yanı sıra aşağıda belirtilen konulara ilişkin olarak da bir incelemenin yürütülmesi ve elde edilen sonuçlar ışığında sözleşme kapsamının belirlenmesi önem arz etmektedir:

- **Sözleşme Yapma Ehliyetinin Mevcudiyeti:** Sözleşme, gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılabilir. Tüzel kişiliği temsil eden kişi, sözleşme ile temsil ettiği kişiliği alacaklı ya da borçlu konumuna taşıyabilmekteyken, gerçek kişi bu işlemi kendi nam ve hesabına veya arada bir vekâlet ilişkisinin bulunması halinde başka bir gerçek kişiye vekâleten gerçekleştirebilmektedir. Yaşanabilecek uyuşmazlıkların önüne geçmenin ilk adımı, taraflar arasında sözleşmenin kurulmasına ilişkin görüşmeler devam ederken, tarafların birbirlerine yönelik sözleşme yapma ehliyetlerinin/yetkilerinin bulunup bulunmadığı hususunda araştırma yapmasıdır.

Yabancılik unsuru taşıyan özel hukuka ilişkin işlem ve ilişkilerde uygulanacak hukuku düzenleyen 5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanun'un 9. maddesine göre gerçek kişilerin hak ve fiil ehliyeti millî hukuklarına, tüzel kişilerin/kişi veya mal topluluklarının ise statülerindeki idare merkezi hukukuna tabi kılınmıştır. (Ekşi, 2019, 39)

- **Yazılı Olma ve İlgili Hukuka Göre Geçerlilik Vasıflarını Taşıma:** Taraflar arasındaki ticari ilişkinin çerçevesini belirleyen sözleşmenin detaylı ve uygulanacak hukuka uyumlu bir şekilde hazırlanması gerekmektedir. Sözleşmeye uygulanacak hukukta ilgili sözleşmenin yazılı olarak yapılması bir geçerlilik koşulu olarak belirlenmişse, bu koşula aynen riayet edilmelidir. (Şanlı, 2005, 17-19)
- **Tarafların Açık Kimlikleri ve Adresleri:** Bahama, Bermuda, Kosta Rika, Cayman Adaları, Panama, Cook Adaları, Belize gibi ülkelerde mukim ya da idare merkezi bu ülkelerde olan alıcı-satıcılar söz konusu olduğunda, bu

ülkelerin birer off-shore ülkesi olduğu ve bu tür ülkelerde, şirket kuruluşunun sadece bir e-posta ile yapılabildiği, aynı şekilde şirketin malvarlığının elektronik transferine engel olabilecek herhangi hukuki bir düzenlemenin mevcut olmadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu kontrolün yanı sıra muhatap olunan tarafın tüzel bir kişiliği temsil etmesi durumunda, ticari temsilci için temsil yetkisi ve imza sirküleri, vekil/acente/avukat için vekaletname/temsil belgesi/acentelik sözleşmesi talep edilmelidir.

Ticaret sicili kayıtları, vergi kayıtları, yabancı ülkelerdeki noterlerde düzenlenen vekaletname veya temsil belgeleri resmi belge niteliğindedir ve bu tür belgenin başka bir ülke nezdinde de resmi belge olarak kullanılabilmesi, belgenin işleme konulacağı ülkenin konsolosunun tasdikine bağlıdır. Tasdik işleminden, **yalnız**, belgenin kullanıldığı ülkenin diplomasi ve konsolosluk memurları tarafından belgedeki imzanın doğruluğunun, belgeyi imzalayan kişinin hangi sıfatla imzaladığının veya gerekirse üzerinde mühür veya damganın aslı ile aynı olduğunun teyidi işlemi anlaşılır. (Ekşi, 2019, 9-10)

- **Uluslararası Gözetim İlişkin Düzenlemeye Yer Verilmesi:** Taraflar, malın cinsi, miktarı, kalite gereklilikleri ve ambalajı konusunda uyulması gereken koşulları sözleşme ile belirlemekte ve bu koşulların sağlanıp sağlanmadığı konusundaki inceleme için uluslararası gözetim şirketlerine başvurabilmektedir. Bu şirketler, söz konusu incelemeyi tarafsız bir şekilde gerçekleştirmekle yükümlü olup, inceleme sırasında kimyevi analiz ve sayım yapma, alınan numuneyi teste tabi tutma gibi yöntemleri kullanabilmektedirler. Sözleşme içeriğinde uluslararası gözetim şirketinden alınacak gözetim raporuna istinaden ödemenin gerçekleştireceğine yönelik bir hüküm bulunması, özellikle ithalatçı tarafın maruz kalabileceği düşük kaliteli veya sözleşme konusunu oluşturan maldan bambaşka bir mal ile karşılaşma riskini ortadan kaldırmaktadır. (Şanlı, 2005, 29 ve Ekşi, 2019, 21-24)
- **Mücbir Sebep ve Beklenmeyen Hal Klozları:** Mücbir sebep, tarafların iradeleri dışında, beklemedikleri ve gerçekleşmesini engelleyemedikleri durumları tanımlamak için kullanılan bir kavramdır. Örneğin, deprem, yıldırım düşmesi, sel, çığ, şiddetli yağmur, savaş, darbe, genel grev gibi hallerin

mevcudiyeti sebebiyle edimlerin yerine getirilememesi söz konusu olduğunda, mücbir sebepten bahsedilmesi mümkündür.

UNIDROIT İlkeleri'nin 6.2.2. maddesinde yer alan tanımıyla beklenmeyen hal ise, karşılıklı borç altına giren taraflardan birinin öngöremediği/kontrol dışı olaylardan dolayı borcun ifasının aşırı derecede güçleşmesi ve ilgili tarafın bu sebepten ötürü dezavantajlı konuma düşmesidir. Mücbir sebepte, ifanın imkânsız hale gelmesi söz konusu iken; beklenmeyen hal, ifa edilebilirliğin ciddi bir şekilde zorlaşmasını ifade etmektedir.

Sözleşmenin yürütülmesi esnasında bu tür hallere maruz kalınabilme ihtimaline karşılık taraflar, hangi genel ve özel olayların bu kavramlar altında değerlendirilebileceğini doğrudan düzenleyebilecekleri gibi MTO tarafından yayımlanmış Mücbir Sebep ve Beklenmeyen Haller broşürüne de atıfta bulunabilirler. Anılan broşür, 1985 yılında 421 sayılı yayın olarak düzenlenmiş, revizyonu ise 2003 yılında 650 sayılı yayın ile yapılmıştır. Sözleşmede ilgili broşüre atıfta bulunulması suretiyle mücbir sebep durumunda tarafların her birine sözleşmeyi sona erdirmeye imkânı tanınmakta, beklenmeyen halde ise iki seçenek sunulmaktadır: taraflar değişen koşulları görüşerek, yeni hükümler belirleyebilmekte ve bu görüşmelerden bir sonuç alınamaması halinde sözleşmeyi sona erdirebilmektedirler. (Ekşi, 2019, 26-27)

- **Sözleşmede Hukuk ve Yargı Seçimlerinin Yapılması Hususu:** Taraflar, yaptıkları sözleşmenin hangi hukuka tabi olduğunu ve uyuşmazlık olduğunda hangi yargı merciine başvuru yapabileceklerini irade serbestliği esasına uygun olarak belirleyebilirler. Esasa ilişkin hukuk ve yargı mercii tespitleri sırasında belli bir devletin hukukunun seçilmesine, seçilen hukuk ile sözleşme maddelerinin birbiri ile uyumlu olmasına, başka bir ifadeyle ilgili hukukun emredici kurallarına aykırı hüküm ihtiva etmeyecek şekilde sözleşmenin yapılmasına dikkat edilmelidir. (Şanlı, 2005, 41-45)

Hukuk seçimi yapılırken iki farklı yöntem izlenebilmesi mümkündür. İlk yöntemde, sözleşme içeriğine uygulanacak hukuku içeren bir hüküm konulmakta, ikinci yöntemde ise ana sözleşmeden farklı bir sözleşme

yapılabilmektedir. Uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından oluşturulmuş ilkelere, broşürlere ya da kurallara atıfta bulunulması bir hukuk seçimi sayılmamaktadır.

MÖHUK'un Sözleşmeden Doğan Borç İlişkilerine Uygulanacak Hukuk başlığını taşıyan 24. maddesinde, bu tür borç ilişkilerinin tarafların açık olarak seçtikleri hukuka tabi olacağı, seçilen hukukun sözleşmenin tamamına veya bir kısmına uygulanabileceği belirtilmiştir. Tarafların bir hukuk seçimi yapmamış olmaları halinde ise sözleşmeyle en sıkı ilişkili hukukun uygulanacağı anılan maddenin son fıkrasında ifade edilmiştir. Aynı fıkra dahilinde "en sıkı ilişkili hukuk" olarak, karakteristik edim borçlusunun¹² sözleşmenin kuruluşu sırasındaki mutad meskeni hukuku, ticarî veya meslekî faaliyetler gereği kurulan sözleşmelerde işyeri hukuku, bulunmadığı takdirde yerleşim yeri hukuku, birden çok işyeri varsa söz konusu sözleşmeyle en sıkı ilişki içinde bulunan işyeri hukukunun kabul edileceği hususu düzenlenmiştir.

1.5.2. Ticari Uyuşmazlıkların Çözüm Yöntemleri

Taraflar arasında sözleşmede belirtilen koşullara ilişkin uyuşmazlık ortaya çıktığında bu uyuşmazlığın çözümü için taraflarca mahkemelerde dava açılabilmesi gibi, tahkim ya da alternatif uyuşmazlık çözüm yollarına başvuruda bulunulabilmesi de mümkündür. Bazı sözleşmelerde basamaklı uyuşmazlık çözümünün benimsendiği görülmektedir. Bu çözüm yöntemine göre taraflar uyuşmazlık vuku bulduğunda önce aracılık, uzlaşma gibi yöntemlere başvurmakta, bu yolları tüketmeden bir sonraki yöntemle ilgili süreci başlatamamaktadırlar. Her çözüm yolu özelinde sözleşme düzenlenirken ya da sözleşme tesis edildikten sonra sağlanması gereken bazı koşullar, dikkat edilmesi gereken özellikli durumlar mevcuttur. Söz konusu koşulların/durumların açıklaması her bir çözüm yolu özelinde yapılmıştır.

1.5.2.1. Mahkeme ile Çözüm

Satım sözleşmesinde yargı yetkisine ilişkin bir maddeye yer vermek ya da sadece uyuşmazlık çözümüne dair ek bir sözleşme yapmak suretiyle uyuşmazlıkların millî ya

¹² Örneğin satım sözleşmesinde satıcının malı teslim yükümlülüğü bir karakteristik edim olup, bu edimin borçlusu da satıcı olmaktadır.

da yabancı mahkemelere başvurularak çözüleceği konusunda karara varılması mümkündür. Türk mahkemelerinin görevlendirilmesi durumunda, MÖHUK'un 40.maddesi gereğince, *"Türk mahkemelerinin milletlerarası yetkisini, iç hukukun yer itibariyle yetki kuralları tayin eder."* Bu maddede atıf yapılan hukuk, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMUK)'dur. Anılan kanunun 17. ve 18. maddeleri doğrultusunda (HMUK, 2011) ;

- Yetki sözleşmesinin geçerliliği için ön koşul, sözleşmenin yazılı olarak yapılmış olmasıdır,
- Taşınmazın aynından doğan davalarda olduğu gibi bazı davalarda mahkemeler kesin olarak yetkili kılınmıştır, dolayısıyla bu tür davalar için yetki sözleşmesi yapılması mümkün değildir,
- Mahkemenin bakacağı uyuşmazlığın belirli olması esastır,
- Sadece belirli bir mahkeme yetkili kılınmalıdır. *" İşbu Sözleşmenin yorumundan veya uygulanmasından doğan uyuşmazlıklarda Türkiye Cumhuriyeti mahkemeleri ve icra daireleri yetkilidir"* şeklinde bir hüküm geçersizdir. Nomer'e göre, böyle bir yetki şartında milletlerarası yetkinin doğduğu kabul edilebilirse dahi, ülke içinde yetkili mahkeme belirlenmediğinden ve milletlerarası yetkinin sınırları iç yetki ile çizildiğinden, uyuşmazlık herhangi bir Türk mahkemesi önünde görülemeyecektir. (Nomer'den aktaran Erdem, 2017, 518)

MÖHUK'un 47. Maddesi doğrultusunda tarafların uyuşmazlıkla ilgili yabancı mahkemeleri yetkili kılması mümkündür. Ancak bu yetkinin verilebilmesi için aşağıda sayılan koşulların sağlanması gerekli olduğu belirtilmiştir:

- Türk mahkemesinin münhasıran yetkili olduğu hallerde yabancı mahkemeye yetki verilemez,
- Uyuşmazlık yabancılık unsurunu ihtiva etmelidir,
- Uyuşmazlığın ana kaynağı, borç ilişkisi olmalıdır,

- Yetki sözleşmesi, yazılı olarak yapılmalıdır.

Açılan davaya ilişkin olarak yabancı mahkemenin kendisini yetkisiz sayması halinde, dava yetkili Türk mahkemesinde görülecektir. (Ekşi, 2019, 70-75)

1.5.2.2. Tahkim Aracılığıyla Çözüm

Tarafların tahkim yolunu seçmelerinde, milli veya yabancı mahkemelere başvuru ve yargılama süreçlerinin uyumsuzluğun çözümü bakımından uzun bir süreyi öngörmesinin yanı sıra;

- Tarafların farklı uyuşmazlığa sahip olmalarından ötürü, birbirlerinin hukukuna/yargılama süreçlerine şüphe ile yaklaşmaları,
- Milletlerarası satımlara ilişkin uyuşmazlıkların süreçler ve kurallar hakkında detaylı bilgi sahibi olan uzmanların incelemesini gerektirmesi,
- Ticari itibarın korunması esasıyla hareket eden tahkim yargısınca verilen kararların gizli tutulması sebepleri etkili olmaktadır.

Yukarıda sayılan olumlu niteliklerine karşın tahkim yoluna başvurma bazı olumsuz yanları olduğu da dikkate alınmalıdır. 1958 tarihli BM Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında New York Konvansiyonu'nu imzalamayan bir devletin tâbiyetinde bulunan tarafla yaşanan uyuşmazlığın tahkime taşınması, hakem kararının tanınmasının ve tenfizinin zorlaşması anlamına gelmektedir. Ayrıca meblağ olarak düşük sayılabilecek uyuşmazlıklar için tahkime başvuru daha maliyetli olabilmektedir. Diğer taraftan tahkim konusu olabilecek uyuşmazlıkların kapsamı sınırlandırılmıştır. Örneğin, iş hukukuna ilişkin uyuşmazlıklar tahkimin yetki alanı dışında yer almaktadır. (Erdem, 2017, 522-523) Tahkimin türleri ve özellikleri aşağıdaki tablo yardımıyla açıklanmaya çalışılmıştır:

Tablo 6: Tahkim Türleri

Ad Hoc Tahkim	Kurumsal Tahkim
• Hakemlerin seçimi ve uyulacak kurallar taraflarca ayrı bir sözleşme veya esas sözleşmeye konulan şartlar ile tespit edilir.	• Tahkime ilişkin usul ve esaslar, ilgili kurum tarafından kurallara bağlanmıştır.
• Uyuşmazlığa özel, geçici olarak oluşturulur.	• Hakemlerin yetki ve yükümlülükleri, tahkim kuralları önceden bellidir.

Tahkim prosedürünü düzenleme yükümlülüğü de taraflara aittir. Taraflarca belirlenen hakem heyetinin kendi kendini denetimi söz konusudur.	Kurum kurallarına uygun olarak belirlenmiş hakemlerin verdiği kararın bir kurum içinde oluşturulmuş bir organ tarafından gözden geçirilmesi ya da bu organın onayına sunulması söz konusu olabilir.
Kaynak: Köseoğlu, 2015, 51 ve Erdem, 2017, 524-532	

MTO Tahkim Divanı, Londra Milletlerarası Tahkim Divanı (London Court of International Arbitration -LCIA), Stockholm Ticaret Odası Tahkim Enstitüsü (Stockholm Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce Institution-SCC) ve Amerika Tahkim Kurumu (American Arbitration Association-AAA) kurumsal tahkim alanındaki kuruluş ve organizasyonlarıyla öne çıkan örnekleri oluşturmaktadır. Ülkemizde de Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Tahkim Divanı, İstanbul Ticaret Odası Tahkim Merkezi, İzmir Ticaret Odası Tahkim Merkezi ve 6570 sayılı Kanun ile 2014 yılında kurulmuş olan İstanbul Tahkim Merkezi (İSTAC) kurumsal tahkime yönelik yapılanmalar olarak karşımıza çıkmaktadır. (Köseoğlu, 2015, s.46-47)

Teknolojik gelişmelerin tahkim açısından sağladığı yenilik, yargılamaya yönelik süreçlerin elektronik ortama taşınması olmuştur. Örneğin, MTO bünyesinde uygulanan DOCDEX tahkim usulünde bankalar arasındaki kredilere ilişkin uyuşmazlıklar tamamen internet ortamı üzerinden çözülmekte, bir diğer örnek olarak Amerika Tahkim Kurumu'nda ise süreç, "Çevrimiçi Tahkim için Ek Usuller" başlığını taşıyan kurallar doğrultusunda her bir uyuşmazlık için birer vaka sitesi oluşturularak yürütülmektedir. (Vurgun, 2013, 806)

Tahkim kararlarının Türk hukuku bakımından hangi antlaşma ve yasal düzenlemelerden dayanak aldığı incelendiğinde, aşağıdaki tabloda belirtilen kaynaklarla karşılaşılmaktadır:

Tablo 7: Tahkimin Kaynakları

1.Milletlerarası Ticari Tahkime İlişkin Kaynaklar	2.Yatırım Uyuşmazlıklarının Tahkim Yolu ile Çözümüne İlişkin Kaynaklar	3.Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizine İlişkin Kaynaklar
21 Nisan 1961 Tarihli Ticari Tahkime İlişkin Avrupa Cenevre Konvansiyonu	Yatırımların karşılıklı teşviki ve korunmasına dair iki taraflı milletlerarası antlaşmalar	MÖHUK Md.60-63
4686 Sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu	Devletler ve Diğer Devletlerin Vatandaşları Arasındaki Yatırım	Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hk. 1958

	Uyuşmazlıklarının Çözümlemesi Hk. Konvansiyon (ICSID)	New York Konvansiyonu
	Enerji Şartı Sözleşmesi ve Ekleri	
Kaynak: Ekşi, 2019, 78-79		

05 Temmuz 2001 tarihinde yürürlüğe giren 4686 sayılı Milletlerarası Tahkim Kanunu'nun ilk maddesinde, "... yabancılık unsuru taşıyan ve tahkim yerinin Türkiye olarak belirlendiği veya bu Kanun hükümlerinin taraflar ya da hakem veya hakem kurulunca seçildiği uyuşmazlıklar.." hakkında uygulanacağı hususu düzenlenmiştir. Aynı madde ile Türkiye'de bulunan taşınmaz mallar üzerindeki aynî haklara ilişkin uyuşmazlıklar ve tarafların iradelerine bağlı olmayan uyuşmazlıklar kanun kapsamı dışında bırakılmıştır.

Hakem kararları için önem arz eden bir diğer konu, kararların tanınması ve tenfizidir. Örneğin, alacağın tahsiline, tazminatın ödenmesine ilişkin yabancı hakem kararlarının tenfizi; buna karşın borcun olmadığına tespitine ilişkin yabancı hakem kararının ise tanınması için dava açılmalıdır. Tenfizine karar verilen yabancı hakem kararı üç sonuç doğurmaktadır: (1) kesin hüküm, (2) kesin delil ve (3) icra edilebilirlik. İlk iki sonuç tanıma ve tenfiz için ortak iken tenfizin üçüncü sonucu yani icra edilebilirlik tanımada bulunmamaktadır. (Ekşi, 2008, 55) Tanıma ve tenfize ilişkin olarak, MÖHUK'un 60-63. maddeleri ile düzenleme getirilmiştir. Anılan maddeler ile yabancı hakem kararlarının tanıma ve tenfizinin ne şekilde talep edilebileceğine ilişkin usul ve esaslar açıklanmış ve bu taleplerin hangi durumlarda reddedileceği belirtilmiştir.

1.5.2.3. Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları

Uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin olarak dava yoluna ve tahkime alternatif başvuru yolları da bulunmaktadır. Bu yolların da tahkime benzer şekilde taraflara uygulama konusunda esneklik sağladıkları ve şu ortak özelliklere sahip oldukları görülmektedir: i. Prosedüre katılım seçimlidir, ii. Tarafsız üçüncü kişi tarafından verilen karar, taraflar açısından bağlayıcı değildir, iii. Ortaya konulan çözümün taraflar açısından tatmin edici olmaması halinde her zaman tahkime ya da mahkemelere başvurulması mümkündür. (Şanlı, 2005, 400)

Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin hangi yöntemlerden oluştuğu ve bu yöntemlerin birbirlerinden ayrılan yönleri aşağıda maddeler halinde açıklanmıştır:

1. Uzlaştırma (Conciliation): Uyuşmazlık konusu hakkında uzmanlık sahibi olan üçüncü bir taraf uyuşmazlığı inceledikten sonra taraflara çözüm önerisinde bulunur. Uzlaştırma faaliyeti sırasında uzlaştırıcı "tavsiye eden" konumunda yer almaktadır. Tarafların kendilerine sunulan çözüm önerisini kabul etme zorunlulukları yoktur. (Ertike, 2007, 30) Hakem kararlarının taraflar için bağlayıcı olduğu tahkim ile karşılaştırıldığında, uzlaştırma yöntemi, tarafların uyuşmazlığı kendi gayretleriyle çözmeleri konusunda bir alternatif başvuru yöntemini oluşturmaktadır. (Argerich ve Capalbo, 2019, 15)

Uzlaştırmanın hangi kurallar doğrultusunda yürütülebileceği hususunda yol gösterici kural ve model kanunlar MTO ve UNCITRAL gibi uluslararası kurumlarca düzenlenmiş olup, bu kuralların uygulanabilmesi için taraf iradelerinin esas sözleşme muhteviyatında veya esas olandan ayrıca hazırlanmış sözleşmede belirtilmesi gerekmektedir. 1 Ocak 2014 tarihi itibarıyla MTO ADR Kuralları'nın yerini alan MTO Uzlaştırma Kuralları'nın 3. maddesiyle başvuru noktasında üçüncü bir alternatif yol öngörülmüş, tarafların bu konuya ilişkin herhangi bir düzenleme yapmamış olmaları hali için yine taraflardan birinin MTO ADR Merkezi'ne başvuru yapması ve taraflar arasındaki anlaşmazlığın Uzlaştırma Kuralları ile çözüleceği hususunda anlaşmaları halinde uzlaştırmanın başlayabileceği ifade edilmiştir.

Gerek MTO Uzlaştırma Kuralları gerekse UNCITRAL tarafından 2002 yılında hazırlanmış Model Kanun içeriği incelendiğinde, uzlaştırma süreci sonunda alınan kararların gizliliği koruma altına alınmış ve uzlaştırma sırasında sunulan belge, beyan, yazışma ve ikrarlara daha sonra mahkeme ya da tahkim yargılaması sırasında delil olarak dayanılamayacağı hususunda düzenleme getirilmiştir. Ancak tarafların bu durumun aksi yönünde karar alabilmelerine de imkân tanınmıştır. (Erdem, 2017, 682-694)

2. Müzakere (Negotiation): Tarafların avukatları tarafından temsil edildiği bu yöntemde, karşılıklı görüşmeler yapılarak anlaşmazlığın uyuşmazlığa dönüşmesine fırsat vermeksizin sona erdirilmesine çalışılır. Amaç üçüncü tarafın katılımı

olmaksızın çözüme ulaşmak olsa da ihtiyaç duyulduğu durumlarda tarafsız bir kişinin görüşüne başvurulabilmesi imkân dahilindedir. Genellikle taraflar ve hukuki temsilcileri tarafından yürütülmekte olan bu süreçte bağımsız bir üçüncü tarafın mevcut olmaması, tarafların anlaşmazlık konusunda kendi bakış açılarında ısrarcı olmaları sorununu da beraberinde getirmektedir. (Aksu, 2009, 64)

3. **Arabuluculuk (Mediation):** Tarafların mevcut ilişkilerini sürdürme talebinde olmaları halinde başvurulanan bir yöntem niteliğindedir. (Soysal ve Ildır'dan aktaran Ertike, 2007, 32-33) Arabulucu, tarafların çözüme ulaşmak için karşılıklı adım atmalarını sağlama görevini üstlenir. Bu görevi yerine getirirken, tarafları uzlaşmaya varmaya zorlama gibi bir yetkisi yoktur.

Uluslararası ticari uyuşmazlıklarda arabuluculuk üç aşamalı bir süreçten oluşmaktadır: Öncelikle taraflar ve/veya hukuki temsilcileri ile arabulucu olarak belirlenen kişi arasında konunun arabuluculuk yöntemiyle çözüleceğine ilişkin anlaşmaya varılmakta, ikinci aşamada uyuşmazlığa ilişkin bilgi, belge ve kayıtlar ile tarafların iddiaları arabulucu tarafından incelenmektedir. Son aşamada, taraflar arabulucu tarafından karşılıklı görüşmeler yapmaya teşvik edilmekte ve ortak bir anlaşma zeminin oluşması için çaba sarf edilmektedir. (Radulescu, 2012, 291)

4. **Kısa Duruşma (Mini Trial):** Müzakereye benzer şekilde yürütülen bu yöntemde, taraflar uzlaşmazlığa ilişkin bilgilerin paylaşımını kısa aralıklarla bir araya gelmek suretiyle gerçekleştirirler. Avukatların ya da uzman, hakem gibi tarafsız üçüncü kişilerin yardımı ve yönlendirmesiyle yürütülen bu süreç sonunda uzlaşma amacıyla başvurulabilecek yol tayin edilebilir. Ayrıca tarafların uyuşmazlığın herhangi bir aşamasında bu yönteme her zaman başvurmaları mümkündür. (Ertike, 2007, 35-36)
5. **Hakem Bilirkişi Yöntemi (Technical Expertise):** Uyuşmazlığın ortaya çıktığı noktada, uyuşmazlığa dair uzmanlığı bulunan bir hakem-bilirkişiye danışılması ve bu kişiden alınan görüş doğrultusunda anlaşma sağlanması veya ilgili kişi tarafından uyuşmazlığın çözümü için hangi alternatif çözüm yollarının bulunduğu hususuna açıklık getirilmesi söz konusudur. Yapılan sözleşmede hakem-bilirkişi kararının bağlayıcı olacağına ilişkin irade beyanında bulunulmuşsa, karar sonrası tahkime ya

da mahkemeye başvurulması halinde söz konusu karar bir delil niteliğini taşıyacaktır. (Ertike, 2007, 37)

2. BÖLÜM: ULUSLARARASI TİCARETTE KULLANILAN BELGELER VE KONTROL NOKTALARI

2.1. Dış Ticarete Kullanılan Belgelerin Nitelikleri

Dış ticaret işlemlerinin gerçekleştirilmesi sırasında eşyanın; niteliğinin tespiti, alıcının ülkesindeki sağlık ve kalite standartlarına uygunluğu, ülkeler arasında nakli, mülkiyetinin el değiştirmesi, gümrük noktalarından çıkışının sağlanması ve benzeri amaçlarla çeşitli belgeler düzenlenmektedir. Anılan belgeler türlerine göre aşağıdaki tablo içeriğinde sınıflandırılmıştır:

Tablo 8: Dış Ticarete Kullanılan Belgeler

Ticari Belgeler	Resmi Belgeler	Taşıma Belgeleri	Finansman Belgeleri	Sigorta Belgeleri
Faturalar*	Dolaşım Belgeleri*	Konışmento	Police	Kuvertür Notu
Çeki Listesi	Menşe Şahadetnamesi ve Form-A	Uluslararası Hamule Senedi (CMR)	Bono	Sigorta Sertifikası
Koli-Ambalaj Listesi	Kontrol ve Uygunluk Belgeleri	TIR Karnesi	Makbuz Senedi ve Varant	Sigorta Poliçesi
Gözetim Belgesi	Bitki-Veteriner Sağlık Sertifikası	Demiryolu Taşıma Belgesi (CIM)	Rehin Senedi	
Kalite Kontrol Belgesi	A.T.A. Karnesi	Havayolu Taşıma Belgesi Airwaybill		
Gemi Ölçü Raporu	Gümrük Beyannamesi	FIATA Taşıma Belgeleri		
*Faturalar ve Dolaşım Belgeleri kapsamında yer alan belgeler ayrı birer başlık içeriğinde açıklanmıştır. Kaynak: Onursal, 2018				

2.1.1. Ticari Belgeler

Alım-satım konusu mal ya da hizmetin türü, birim fiyatı, ölçüleri, ne şekilde yüklendiği gibi bilgileri içeren ticari belgelerden bir kısmı doğrudan satıcı firma tarafından düzenlenmekte, gözetim raporu-kalite kontrol belgesi gibi belgeler ise hizmet sağlayıcı

firmalardan temin edilebilmektedir. Bu belgelerin kapsamı ve nitelikleri aşağıda başlıklar halinde açıklanmıştır:

2.1.1.1. Faturalar

2.1.1.1.1. Proforma Fatura (Proforma Invoice)

Sözleşme kurulmadan önce teslim şekli özelinde değişen malın birim fiyatını, toplam değerini, siparişin teslim edilebileceği tarihi içeren ve kesin satış öncesinde düzenlenen bir belgedir, hukuki açıdan icap veya icaba davet niteliğini taşımaktadır. (Ekşi, 2019, 249)

Alıcı ile satıcı arasında görüşmeler başladığında, her iki tarafın da birbirlerini tanımak amacıyla web sitelerini ziyaret etmesi ve ilgili şahısların/firmaların ticari faaliyetlerinin başlangıcı, web sitesi içerisinde mevcutsa ürün gamının araştırılması müşteri/tedarikçi adayını tanıma noktasında atılacak temel adımlardan biridir. İnternet sitesi, çok detay ihtiva edebilir ve şahıs/firma hakkında çok uzun ve okuyanda ticari itibarın güçlü olduğu yönünde bir intiba uyandıracak şekilde tasarlanmış olabilir. Ancak site içinde ticari faaliyetlerin tarihçesi ile internet sitesinin kurulduğu tarih arasında çelişki mevcutsa bu durum, alıcı ya da satıcı açısından bir uyarı işareti niteliğindedir. Bu tür kontroller için "<https://archive.org/web/>" veya "<https://who.is/>" sitelerine başvuru yapılması mümkündür. Proforma fatura üzerinden yapılacak kontroller açısından da internet sayfası ve e-ticaret siteleri üzerinden yapılacak fiyat/ürün gamı kontrolleri önem arz etmektedir. Proforma fatura içeriğinde yer alan ürün özelliklerinin internet sitesinden belirtilenlerden farklı olması, hatta bu tip ürüne ilişkin herhangi bir bilginin içerikte dahi yer almaması, faturada belirtilen fiyatın piyasa ortalamasının oldukça altında belirlenmiş olması gibi hususlar karşı tarafla anlaşmaya varılmadan önce göz önünde bulundurulması gereken kontrol noktalarından birkaçını oluşturmaktadır.

2.1.1.1.2. Ticari Fatura (Commercial Invoice)

İthalatçı ve ihracatçı arasında sözleşme kurulduktan sonra eşyanın kesin satışına yönelik düzenlenen fatura türüdür. Türkçe fatura beraberinde yabancı dil kullanılmak suretiyle düzenlenen ticari faturanın içermesi gereken unsurlar 07.10.2009 tarihli Gümrük Yönetmeliği'nin 115. maddesinde şu şekilde sayılmıştır:

- Faturanın düzenleme yeri, tarihi ve sayısı,
- Kesin satışlarda satıcı firmanın, diğer hallerde ise satıcı veya eşyayı gönderen firmanın adı ve adresi,
- Eşyayı satın alanın veya kesin satış dışındaki hallerde gönderilenin adı ve adresi,
- Ödeme şartları (peşin veya vadeli gibi),
- Satış bedeli ve teslim şartı (CIF, FOB veya diğer bir bedel gibi),
- Eşyanın gümrük tarife istatistik pozisyonu ve satış birimine (kilo, metre, adet, düzine gibi) göre miktarı,
- Eşyanın birim fiyatı (bir metre, bir kilo ve bir adedinin fiyatı gibi),
- Eşyanın bulunduğu kapların cins ve nev'i, marka ve numarası ve adedi,
- Eşyanın teslim ve bedelinin ödeme yeri,
- Eşyanın gönderilme şekli,
- İhracata ilişkin faturalar için ayrıca, seri ve sıra numarası, bağlı olunan vergi dairesi ve vergi kimlik numarası.

Ticari fatura konusunda ihracatçının dikkatli olmasını gerektiren en önemli husus, ithalatçının gümrükte daha az vergi ödemek amacıyla ihracatçıdan düşük tutarlı fatura düzenlemesi yönünde talepte bulunmasıdır. İthalatçının ülkesi gümrüğünde durumun tespit edilmesi halinde, ihracatçının ülkesi gümrük idaresi konu hakkında bilgilendirilecek, dolayısıyla ihracatçı hakkında 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nun 3/9 maddesine dayanılarak ceza davası açılacaktır. Anılan fıkrada, ilgili kanun hükümlerine göre teşvik, sübvansiyon veya parasal iadelerden yararlanmak amacıyla ihracat gerçekleşmediği hâlde gerçekleşmiş gibi gösteren ya da gerçekleştirilen ihracata konu malın cins, miktar, evsaf veya fiyatını değişik gösteren kişinin, bir yıldan beş yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılacağı, hususu düzenlenmiştir. (Ekşi, 2019, 250-251)

2.1.1.1.3. Tasdikli Fatura

İhracatçı tarafından düzenlenmiş faturanın tasdiki, ithalatçının ülkesinin ihracatçının ülkesindeki büyükelçilikleri veya konsoloslukları aracılığıyla yapılmaktadır. Tasdik işleminde ihracatçı tarafından hazırlanan faturadaki fiyat, cari piyasa fiyatları ile karşılaştırılmakta, damping veya ithalatçının ihracatçı ile anlaşarak yurtdışına döviz kaçırmaması gibi uygulamaların önüne geçilmesine çalışılmaktadır. Bazı ülkelerin mevzuatında satıcının kendi düzenlediği fatura yerine alıcının ülkesi büyükelçiliğinden ya da konsolosluktan temin ettiği boş fatura formunu doldurması ve akabinde tasdik için ilgili büyükelçiliğe ya da konsolosluğa ibraz etmesi zorunlu tutulmaktadır. Bu uygulamadaki fatura, konsolosluk faturası (consular invoice) olarak adlandırılmaktadır. Cezayir, Fas, İran, Mısır, Tunus, Suriye Ürdün, Lübnan gibi ülkeler, konsolosluk faturası talep edebilmektedir. (Turhan, 2013, 11 ve Onursal, 2018, 36)

2.1.1.1.4. Özel Fatura

Türkiye'de ikamet etmeyenlere yapılan satışlar için düzenlenen fatura türüdür. Söz konusu faturaların düzenlenmesine ilişkin esasların dayanağını, Türkiye'de İkamet Etmeyenlere Özel Fatura ile Yapılan Satışlar Hakkında Tebliğ (İhracat: 2003/3) ile 26.04.2014 tarihli ve 28983 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Katma Değer Vergisi Genel Uygulama Tebliği'nde yer alan Türkiye'de İkamet Etmeyenlere Özel Fatura ile Yapılan Satışlar (Bavul Ticareti) ile Yolcu Beraberi Eşya (Türkiye'de İkamet Etmeyenlere KDV Hesaplanarak Yapılan Satışlar) başlıklı bölümler oluşturmaktadır.

Katma Değer Vergisi Genel Uygulama Tebliği'nde İstisnalar-İhracat İstisnaları başlıklı bölümde; (Katma Değer Vergisi Genel Uygulama Tebliği, 2014)

- Bağlı olduğu vergi dairesinden *"Türkiye'de İkamet Etmeyenlere Özel Fatura ile Yapılacak Satışlara Ait KDV İhracat İstisnası İzin Belgesi"* (İstisna İzin Belgesi) alan mükelleflerin, bu tür satışlarını KDV hesaplamadan yapacakları,
- Teslimin, Türkiye'de ikamet etmeyen yabancı uyruklu alıcılara veya yurtdışında ikamet eden ve buna dair ilgili ülke resmi makamlarından alınmış ikamet tezkeresi veya bu mahiyette bir belgeye sahip olan Türk uyruklu alıcılara yapılacağı,

- İstisna uygulanabilmesi için satılan malların bedelleri toplamının 2.000 TL'nin üzerinde olması gerektiği,
- Muhtevası tebliğ ile belirlenmiş faturanın beş nüsha olarak düzenleneceği, birinin alıcıya verileceği, ikinci, üçüncü ve dördüncü nüshaların ise malın çıkışı sırasında gümrük idaresi tarafından onaylanacağı, son nüshanın satıcıda kalacağı,
- Satın alınan malların, özel fatura tarihini izleyen aybaşından itibaren üç ay içinde Ticaret Bakanlığı'nın uygun görüşü alınarak Hazine ve Maliye Bakanlığı'na belirlenen gümrük kapılarından yurtdışına çıkarılması ve bu malların gümrük bölgesinden çıktığını gösteren bu gümrük kapılarında onaylatılmış özel faturanın bir nüshasının çıkış tarihinden itibaren en geç bir ay içinde satıcıya intikal etmesinin gerektiği düzenlenmiştir.

2.1.1.2. Çeki Listesi (Certificate of Weight/Weight Note)

Çeki listesi, mer'i Gümrük Yönetmeliğinin 117. maddesi içeriğinde, *"...bir fatura kapsamı eşyanın çeşitli cins ve nev'ide ve çeşitli ağırlıktaki kaplara konulması halinde, her kapta ne miktar eşya bulunduğunu göstermek amacıyla düzenlenen bir belge"* olarak tanımlanmıştır. İlgili maddenin ikinci fıkrasında, satıcı veya gönderici tarafından fatura ile birlikte veya beyan sahibi tarafından hazırlanabilmesine imkân tanınmıştır. Beyan edilen eşyanın, ağırlıkları üzerinden vergiye tabi eşya kategorisinde olması halinde, çeki listesinin tarife cetvelinde gösterilen vergiye esas olan daralı-saf ağırlık, adet, baş, hacim vb. ölçüleri içerecek şekilde hazırlanması esastır. Çeki listesi hazırlanırken, belgenin içeriğinde yer alan kayıtların fatura ve taşıma belgesi muhteviyatındaki kayıtlarla uyumlu olması gerekmektedir. (Onursal, 2018, 38)

2.1.1.3. Koli/Ambalaj Listesi (Certificate of Weight/Weight Note)

Taşınmakta olan eşyanın ambalajlarına ilişkin detayların yanı sıra her bir gönderi içinde hangi üründen kaç adet olduğuna ilişkin bilgiler bu liste içeriğinde belirtilir. Koli listesi, faturayı tamamlayıcı bir belge niteliğini taşıması sebebiyle çeki listesine benzer şekilde fatura ile uyumlu bilgileri ihtiva edecek şekilde hazırlanmalı, ayrıca listenin içeriğinde

her bir kolinin boyutları ve ağırlığına ilişkin kayıtlar da yer almalıdır. (Onursal, 2018, 38)

2.1.1.4. Gözetim Belgesi (Certificate of Inspection)

Taraflar, satım sözleşmesine konu olan malların üzerinde anlaşılan niteliklere sahip olup olmadığı noktasını açıklığa kavuşturmak için uluslararası gözetim şirketlerinden hizmet satın alabilirler. İlgili şirketlerin yaptıkları inceleme-analiz sonucunda düzenledikleri belge, gözetim belgesidir. Belgenin sıhhati açısından güvenilirliği ve tarafsızlığıyla bilinen uluslararası gözetim kuruluşları tarafından hazırlanmış olmasına dikkat edilmelidir. (Turhan, 2013, 13) Ülkemizde uluslararası gözetim şirketlerin statüsüne ilişkin düzenleme 31.12.2014 tarihli ve 29222 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Uluslararası Gözetim Şirketi Statüsüne İlişkin Tebliğ (Ürün Güvenliği ve Denetimi: 2015/24) ile yapılmış ve Türkiye Akreditasyon Kurumu'ndan verilen akreditasyon sertifikasına sahip olan şirketler A tipi, olmayanlar ise B tipi olmak üzere sınıflandırılmış ve tebliğ ekinde listelenmiştir.

2.1.1.5. Kalite Kontrol Belgesi (Certificate of Quality Control)

İmalatçı, satıcı veya uluslararası kuruluşlarca düzenlenebilen bu belge, ticaret konusu ürünün insan-çevre güvenliğine uygun olduğunu kanıtlamak adına hazırlanmaktadır. Burada yine ithalatçı cephesinde önem arz eden bir husus, ihracatçı ile ilk defa çalışılacak olması durumunda ürün için uluslararası kuruluşlar tarafından hazırlanmış kalite kontrol belgelerinin ibrazının talep edilmesidir. Ürünün teknik açıdan özel niteliklerinin bulunması durumunda, bu ürünün kalite koşulları ve tabi olduğu uluslararası standartlar bakımından ithal edileceği ülke nezdinde ayrıca bir mevzuata tabi olup olmadığı önceden araştırılmalıdır. (Turhan, 2013, 13)

2.1.1.6. Gemi Ölçü Raporu (Ullage Report)

Denizcilik şirketi uzmanları ya da gözetim şirketi yetkililerince sıvı olarak gemiye yüklenen maddelerin miktarının ilk olarak dolum anında ölçülmesi ve nakliye gerçekleştikten sonra varış limanında ikinci bir ölçüm yapılması sonrasinda aradaki farkın fire olarak tespit edilip, belgelendirilmesini sağlayan rapordur. (Onursal, 2018, 40)

2.1.2. Resmî Belgeler

2.1.2.1. Dolaşım Belgeleri

Ülkelerin aralarında yapmış oldukları serbest ticaret antlaşmaları veya oluşturdukları birlikler gereğince düzenlenen bu belgeler, ürünlerin antlaşma tarafı ya da birlik üyesi ülkeler arasındaki ticareti sırasında gümrük vergilerinden indirim ve/veya muafiyet tanınmasını sağlamaktadır. Yapılan antlaşmalar doğrultusunda ülkemiz nezdinde düzenlenmesi gereken dolaşım belgeleri aşağıdaki tablo yardımıyla özetlenmiştir:

Tablo 9: Dolaşım Belgeleri ve Sistemler

A.TR AB üyesi ülkelere <u>işlenmiş tarım ve sanayi ürünleri</u> ihracatında düzenlenir.	EUR.1 EFTA Ülkelerine İhracatta <u>AB'ye demir-çelik ve işlenmemiş tarım ürünleri</u> ihracatında Serbest Ticaret Antlaşması bulunan ülkelere ihracatta düzenlenir.	EUR-MED Pan-Avrupa Akdeniz Menşei Kümülasyonu'nu tabi ülkelere yapılan ihracatta düzenlenir.
AB Ülkeleri • Almanya • Fransa • İtalya • Belçika • Lüksemburg • Hollanda • Danimarka • İrlanda • Yunanistan • İspanya • Portekiz • Avusturya • Finlandiya • İsveç • Bulgaristan • Romanya • Macaristan • Hırvatistan • Polonya • Çek Cumhuriyeti • Estonya • Slovakya • Slovenya • Letonya • Litvanya	EFTA Ülkeleri: • İsviçre Federasyonu • Norveç Krallığı • İzlanda Cumhuriyeti • Lichtenstein Prenslığı Serbest Ticaret Antlaşması Gereği: • Ürdün • Filistin • Mısır • Fas • Tunus • Suriye • İsrail • Sırbistan • Karadağ • Makedonya • Hırvatistan • Bosna-Hersek • Arnavutluk • Gürcistan • Moldova • Morityus Cumhuriyeti • Şili	EFTA Ülkeleri: • İsviçre Federasyonu • Norveç Krallığı • İzlanda Cumhuriyeti • Lichtenstein Prenslığı AB Ülkeleri Akdeniz Ülkeleri: • Filistin (Batı Şeria ve Gazze Şeridi) • Cezayir • Fas • Tunus • İsrail • Lübnan • Mısır • Suriye • Ürdün AB İstikrar ve Ortaklık Katılım Sürecine Katılım Sağlayan Ülkeler: • Arnavutluk • Bosna-Hersek • Makedonya • Karadağ

• Kıbrıs		• Sırbistan • Kosova Diğer: • Faroe Adaları • Gürcistan • Moldova • Ukrayna
Belgelere yönelik düzenlemeleri ihtiva eden yönetmelikler dikkate alınarak, yazar tarafından hazırlanmıştır.		

A.TR: 01.06.2001 tarih ve 24419 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş A.TR Dolaşım Belgeleri Yönetmeliği'nde yer alan hükümler gereğince bu belge (A.TR Dolaşım Belgeleri Yönetmeliği, 2001);

- Türkiye ve Avrupa Topluluğu'nda serbest dolaşımda bulunan eşyanın gümrük birliği çerçevesinde tercihli rejimden yararlanabilmesi için düzenlenir.
- İşlenmiş tarım ürünleri ve sanayi mallarının ihracatında/ithalatında doğrudan nakledilen eşya için kullanılmaktadır.
- İhracatçı ülke gümrük idaresince vize edildiği tarihten itibaren dört ay içerisinde ithalatçı gümrük idaresine ibrazı gerekmektedir.
- Uygulamada, TOBB tarafından bastırılmakta ve ihtiyaca göre odalara gönderilmektedir.

EUR.1: 20.05.2015 tarih ve 29361 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Türkiye Tarafından Tanınan Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi Kapsamında Yapılacak İhracatta Düzenlenecek EUR.1 Dolaşım Belgesi ve Fatura Beyanına İlişkin Yönetmelik gereğince EUR.1 dolaşım belgesinin, Türkiye menşeli ürünlerin Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi kapsamında kümülasyon hükümlerinden yararlanabilmesini sağlamak üzere gümrük idareleri veya Bakanlıkça yetkili kılınan kuruluşlarca usulüne uygun olarak düzenlenip gümrük idarelerince vize edilen bir menşe ispat belgesi olduğu ifade edilmiştir. EUR.1 dolaşım belgesi, A.TR belgesi gibi yine TOBB tarafından bastırılarak, ihtiyaca göre mahalli odalara gönderilmekte ve ihracatçılar tarafından bu odalardan

temin edilmektedir. Belgenin, ithalatçı ülkenin gümrüklerine ihracatçı ülkedeki vize tarihinden itibaren dört ay içinde ibraz edilmesi gerekir.

EUR-MED: Pan-Avrupa Akdeniz Menşei Kümülasyonu sistemi, Avrupa Topluluğu-EFTA ülkeleri ve Akdeniz ülkeleri ile ülkemiz arasında 1999 yılından beri fiilen uygulanmakta olup, söz konusu sistem ile bu ülkeler arasındaki tercihli ticarete, sisteme taraf ülkeler menşeli girdilerin diğer taraf ülkelerce serbestçe kullanılmasına imkân tanınmaktadır. 20.10.2017 tarih ve 30216 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Pan Avrupa Akdeniz Tercihli Menşe Kurallarına Dair Bölgesel Konvansiyon Kapsamı Ticarete Eşyanın Tercihli Menşenin Tespiti Hakkında Yönetmelik ile aşağıda sayılan düzenlemelerin getirildiği görülmektedir:

- Kümülasyonun uygulanmasında, tamamen Taraf ülkede elde edilen ürünler ve ilgili Taraf ülkede yeterli işçilik veya işleme tabi tutulmuş olmaları kaydıyla, tamamen elde edilmemiş girdiler ihtiva ederek imal edilmiş ürünler Taraf ülke menşeli kabul edilmektedir.
- Kümülasyonun işlenmesi için sisteme dahil en az 3 ülke arasında STA (Serbest Ticaret Anlaşması) bulunması koşulu belirlenmiştir.

Örneğin, Tunus'taki ithalatçı Türkiye'den satın aldığı ürünü ülkesinde işleyip Danimarka'ya satışını yapacaksa, bu durumda Türkiye'deki ihracatçı tarafından EUR-MED belgesi düzenlenecek, dolayısıyla Danimarka'ya ithal sırasında ithalatçıdan sadece Türkiye'den temin edilmiş girdilerin dışındaki girdiler için vergi tahsil edilecek, Türkiye menşeli girdiler gümrük vergisinden muaf tutulacaktır.

2.1.2.2. Menşe Şahadetnamesi (Certificate of Origin) ve Form-A

Menşe Şahadetnamesi, ithalatçı firmanın isteği üzerine düzenlenen ve bir malın imal edildiği ülke menşeli olduğunu gösteren belgedir. İhracatçı veya onun yetkili kıldığı temsilci tarafından bu konuda yetkili kılınmış odadan temin edilen bu belge, üç nüsha olarak düzenlenmektedir. Söz konusu nüshalardan biri ilgili ticaret odasında kalırken, diğer ikisi ihracatçıya teslim edilmektedir. (Onursal, 2018, 55-57 ve Aktaş, 2017, 68)

Form A, eşyanın tercihli menşe statüsünü gösteren bir belge olup, eşyanın menşenin Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi'ne dahil bir ülke olduğunun ispatı amacıyla bir asıl ve

üç kopya olarak düzenlenmektedir. Adı geçen sistemde gelişmiş ülkelerin, gelişmekte olan ülkelere yaptıkları ithalata gümrük vergisi indirimi yapmaları ya da ilgili eşyayı tamamen vergiden muaf tutmaları söz konusu olmaktadır.

Ülkemize bu sistemi uygulayan ülkelerin tanıdığı tavizlerden faydalanılabilmesi için ihracat ürünlerimiz için de bu belgenin düzenlenmesi gerekmektedir. Form-A düzenlememiz gereken ülkeler şunlardır:

- Resmi Tasdik İsteyen Ülkeler: Japonya, Rusya Federasyonu, Bağımsız Devletler Topluluğu, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan, Ukrayna, Moldova.
- Oda Tasdiki Talep Eden Ülkeler: ABD, Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda.

2.1.2.3. Kontrol ve Uygunluk Belgeleri

Dış Ticarete Teknik Düzenlemeler ve Standardizasyon Yönetmeliği ile ihracat ve ithalata konu mallardan gerekli görülenlerin standardına veya teknik düzenlemesine uygunluğunun veya kalitesinin değerlendirilmesi ve belgelendirilmesi hususlarında hükümler düzenlenmiştir. Yönetmeliğin "İhracatta Zorunlu Standart Denetimi ve Gümrük İdarelerinin Mükellefiyeti" başlıklı ikinci bölümünde, söz konusu eşyaya ilişkin kontrollerin Ticaret Bakanlığı Ürün Güvenliği ve Denetimi Genel Müdürlüğü bünyesindeki ürün denetçileri tarafından yapılacağı, denetlenmiş mal için ihracatçısına veya temsilcisine, gümrüklere ibraz edilmek üzere, malın ilgili tüzük veya standardına uygunluğunu belirten Kontrol Belgesi verileceği, Kontrol Belgesi'nin elektronik ortamda ya da kâğıt ortamında düzenlenebileceği ve Kontrol Belgesi ile mal arasındaki bağlantıyı sağlamak için, ambalajlar üzerindeki parti numarası ve diğer resmî işaretlerin belgelere yazılacağı, adı geçen belgenin bulunmaması durumunda ilgili ürünün/eşyanın yurtdışı edilmesine izin verilmeyeceği belirtilmiştir.

İthal edilen ürünler bakımından da benzer bir kontrol süreci söz konusu olup, ürünler için yapılan analiz, fiziki kontroller sonucunda standart dışı durumlarla karşılaşılması halinde bu ürünlerin serbest dolaşıma girmesine izin verilmemektedir.

2.1.2.4. Bitki-Veteriner Sağlık Sertifikaları (Phytosanitary Certificate/Veterinary Health Certificate)

Ülkemizde, gıda ve yem güvenilirliğini, halk sağlığı, bitki ve hayvan sağlığı ile hayvan ıslahı ve refahı, tüketici menfaatleri ile çevrenin korunmasını sağlamak amacıyla 5996 sayılı "Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu" 13.06.2010 tarihinde yürürlüğe konmuş, anılan kanuna dayanılarak düzenlenen Bitki Karantinası Yönetmeliği'nde ise yer alan düzenlemeler aşağıda özetlenmiştir:

- Bitki ve bitkisel ürün ihracatçısı şahısların/firmaların ihraç ürünlerinde hastalık, zararlı maddeler ve ilaç kalıntılarının olmadığını gösteren Bitki Sağlık Sertifikası'nı ilgili gümrük idarelerine ibraz etmeleri zorunludur.
- Ülkemize girişi yapılan ve ülkemizden başka bir ülkeye ihraç edilecek bitki ve bitkisel ürünler için uygulanan ihracat işlemi sırasında Yeniden İhracat (Re-export) Bitki Sağlık Sertifikası düzenlenecektir.
- Bitki Sağlık Sertifikası veya Yeniden İhracat (Re-Export) Bitki Sağlık Sertifikası sevkiyat tarihinden en fazla on dört gün önce düzenlenecektir. Bununla birlikte kontrol tarihi ve düzenlenme tarihi ayrı ayrı belirtilen Sertifikalarda; ürünün kontrol tarihi ile ürünün sevk tarihi arasındaki sürenin en fazla on dört gün olabileceği belirtilmiştir.

5996 sayılı Kanun'a dayanılarak çıkarılan bir başka yönetmelik Hayvan ve Ürünlerin Ülkeye Girişinde Ön Bildirim ve Veteriner Kontrollerine Dair Yönetmelik olup, 17.12.2011 tarih ve 28145 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Anılan yönetmelikte aşağıda belirtilen hükümlerin yer aldığı görülmektedir:

- Veteriner kontrollerine tabi olan hayvan ve ürünlerin girişinde, sevkiyattan sorumlu kişi veya ithalatçı, hayvanlar için ülkeye tahmini varış zamanından en az bir iş günü öncesinde, ürünler için ülkeye varışından önce veteriner kontrollerinden sorumlu olan veteriner sınır kontrol noktası müdürlüğüne söz konusu giriş ile ilgili bildirim yapmakla yükümlüdür.
- Veteriner giriş belgesi bir orijinal ve en az iki kopya olarak düzenlenir. Sevkiyattan sorumlu kişi veya ithalatçı, veteriner giriş belgesinin birinci

bölümünü doldurur ve veteriner sınır kontrol noktası müdürlüğüne iletir. (Madde 5/3)

2.1.2.5. A.T.A Karnesi

Birleşmiş Milletler Gümrük İşbirliği Konseyi tarafından geçici kabulde karşılaşılan güçlükleri gidermek ve yeknesak bir uygulama sağlamak amacıyla hazırlanan "Eşyaların Geçici Kabulü için A.T.A. Karnesi Hakkındaki Gümrük Sözleşmesi" 06.06.1961 tarihinde kabul edilmiş ve 30.07.1963 tarihinde yürürlüğe girmiştir. A.T.A. kısaltmasının açılımına bakıldığında, kısaltmanın Fransızca geçici kabul anlamına gelen "Admission Temporaire" ile İngilizce "Temporary Admission" kelimelerinden müteşekkil olduğu görülmektedir. İlgili sözleşmenin ülkemiz nezdinde yürürlüğe girişi, 1619 Sayılı Kanun ile 23.08.1974 tarihinde mümkün olmuş, anılan sözleşme 15.03.2005 tarihinde yürürlüğe giren İstanbul Sözleşmesi ile yürürlükten kaldırılmıştır. İstanbul Sözleşmesi ile oluşturulan sistemde karnenin işlevi ve karne sahibi olan gerçek/tüzel kişiler için geçici ithalatla ilgili sağlanan faydalar aşağıda özetlenmiştir: (Onursal, 2018, 96-105)

Karne;

- Esas itibarıyla geçici olarak gümrüksüz kabul edilecek eşyanın ithal edilmesi işlevine yönelik hazırlanmıştır,
- Geçici ithalat beyannamesi yerine geçer,
- Teminat hükmündedir,
- İşadamlarının beraberinde ticari malzemeler ile yurtdışına seyahat edebilmelerine olanak tanıdığından, maliyet ve zaman tasarrufu sağlar,
- Bir yıllık geçerlilik süresi içinde karne sahibinin karne sistemine dahil ülkelere ihtiyacı kadar seyahat edebilmesine imkan tanır.
- Eşyanın tam hareketini sağlamak amacıyla yalnız geçici kabul ve gümrükten transit olarak geçiş için değil, aynı zamanda eşyanın çıkış ülkesine tekrar ithali için de kullanılır.

- Bitkiler, temizlik malzemeleri, gıda maddeleri, broşürler, hediye edilen/atılan/bozulan veya dış ülkelerde kullanılan tüketim malzemeleri, halen satışı yapılan veya satışa arz edilen eşyayı kapsamaz.

Ülkemizde A.T.A karneleri TOBB adına Birlik Yönetim Kurulu tarafından görevlendirilen Odalar'dan ücreti mukabilinde temin edilebilmektedir. Garantör kurum TOBB' dur. Karnenin alınması için gerçek/tüzel kişilerce garantör kuruma teminat verilmesi gerekmektedir. Karnenin amacına ve yürürlükteki kurallara uygun kullanıldığının tespitini müteakiben teminat ilgili gerçek/tüzel kişiye iade edilmektedir. Teminat, şu esaslara uygun olarak kabul edilmektedir: (TIR ve ATA Karnesi Nasıl Alınır, 2020)

- Nakit (Türk Lirası veya Döviz), Banka Teminat Mektubu ya da Banka Mevduat Blokağı şeklinde teminat alınması mümkündür.
- Teminat tutarı karne kapsamı eşyanın toplam değerinin yarısı kadardır.
- ABD, Avustralya, Çek Cumhuriyeti, İsviçre, Japonya, Kanada, Kore ve Avrupa Birliği ülkelerine götürülecek, GTİP 71.13, 71.08 ve 71.06 olan eşya için döviz bazında verildiği takdirde, karne kapsamı eşyanın toplam değerinin %30'ı oranında alınması söz konusudur.

2.1.2.6. Gümrük Beyannamesi

1996 yılında Gümrük Birliği'ne girişimizi müteakiben Gümrük Müsteşarlığı tarafından, teknolojik değişimin-dönüşümün esas alındığı ve amacı çağdaş bir gümrük idaresi yaratmak olan "Gümrük İdaresinin Modernizasyonu Projesi" başlatılmış, bu doğrultuda aşağıda sayılan projeler ve geliştirmeler yapılmıştır:

- Bilgisayarlı Gümrük Etkinlikleri (BİLGE),
- İnternette Türk Gümrük İdaresi, (<http://www.gumruk.gov.tr>)
- Gümrük Veri Ambarı Sistemi (GÜVAS)
- Gümrük Kapıları Güvenlik Sistemi Projesi (GÜMSİS)

- Bilgisayarlı TIR-TRANSİT Sistemi

Uygulamaların ne şekilde olacağına ilişkin ilk düzenleme 17.06.1998 tarihli, 23375 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Bilgisayar Sistemi Bulunan Gümrük İdarelerinde Yürütülecek İşlemlere İlişkin Yönetmelik ile yapılmış ve pilot uygulama birimi olarak A.H.L Gümrük Müdürlüğü belirlenmiştir. 2000 yılının Mayıs ayından itibaren diğer gümrük idareleri de bir takvime bağlı olarak gümrük işlemlerini bilgisayar üzerinden yürütmeye başlamıştır.

BİLGE sistemi ile;

- Gümrük Beyannamesinin (TCGB) yazılım vasıtasıyla bilgisayar ortamında düzenlenmesi söz konusudur.
- Yazılım üzerinden ya da online olarak yükümlülerin kendi bürolarından giriş yapmalarına imkan tanınmıştır. Tescil işleminde de elektronik imza esas alınmaktadır.
- Giren eşya için özet beyan, varış bildirimi ve ithalat beyannamesi, çıkan eşya için ihracat beyannamesi ve çıkış bildirimi düzenleme gibi işlemler yapılabilmektedir.

Sisteme ilişkin hukuki düzenlemeler, 4458 sayılı Gümrük Kanunu ile Gümrük Yönetmeliği’nde yer almakta, örneğin adı geçen yönetmeliğin 112.maddesinin ikinci fıkrasında, beyanın bilgisayar veri işleme tekniği yoluyla yapılmasının esas olduğu, elektronik beyanın yapılamayacağı istisnaî hallerin ise Müsteşarlıkça belirleneceği hususları ifade edilmektedir.

2.1.3. Taşıma Belgeleri

2.1.3.1. Konişmento (Bill of Lading-B/L)

Uluslararası ticarete eşyanın deniz yolu ile taşınması söz konusu olduğunda düzenlenen konişmento; taşıyıcı ile taşıtan arasındaki hizmet sözleşmesinin mevcudiyetinin ispatı niteliğinde olduğu gibi aynı zamanda ilgili eşyanın mülkiyetini temsil etme fonksiyonuna sahip bulunmaktadır. (Ekşi, 2019, 268)

İlk defa Roma İmparatorluğu zamanında yük sahiplerinin gemi kaptanından yüklerinin teslim alındığına ilişkin bir belge istemeleri neticesinde bir makbuz şeklinde ortaya çıkmış ancak şimdiki fonksiyonlarına kavuşabilmesi 19.yüzyılda mümkün olabilmektedir. Konişmento hakkındaki ilk önemli hukuki düzenleme için ise 19. yüzyılın sonunu beklemek gerekmiştir. ABD nezdinde 1893 yılında yürürlüğe konulan Harter Act, konişmento hakkında uluslararası hukuki düzenlemelere ihtiyaç duyulduğunu göstermiş, ihtiyaç duyulan bu uluslararası düzenlemelerin hayata geçirilebilmesi için aşağıda sayılan adımlar atılmıştır: (Ber, 2018, 4-7)

1. Konişmentoya Müteallik Bazı Kaidelerin Tevhidi Hakkında Milletlerarası Sözleşme, (La Haye Kuralları)-1924
2. Konişmentoya Müteallik Bazı Kaidelerin Tevhidi Hakkında 25 Ağustos 1924 tarihli Milletlerarası Brüksel Sözleşmesinde Değişiklik Yapan Protokol, (Visby Protokolü)-1969
3. Deniz Yoluyla Eşya Taşınmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Konvansiyonu, (Hamburg Kuralları)-1978
4. BM Genel Kurul’unda Tamamen veya Kısmen Deniz Yoluyla Uluslararası Eşya Taşınmasına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Konvansiyonu, (Rotterdam Kuralları)-2008¹³

Sayılan kurallar içeriğinde konşimentonun tanımı şu şekilde yer almıştır: (Ber, 2018, 9)

- **Hamburg Kuralları m. 1/7’ye göre:**

“Konişmento deniz yoluyla taşıma sözleşmesini ve taşıyan tarafından eşyanın yüklendiğini veya teslim alındığını ispatlayan bir belgedir ve taşıyan bu belgenin kendisine verilmesi karşılığında eşyayı teslim etmeyi üstlenmiştir. Belgedeki, eşyanın belirli bir kişinin emrine, emre ya da hamiline teslim edileceği yönündeki bir hüküm böyle bir taahhüt oluşturur.”

- **Rotterdam Kuralları m. 1/14’de:**

¹³ 2020 Nisan ayı sonu itibarıyla söz konusu konvansiyon 25 ülke tarafından imzalanmış ancak sadece 5 ülke tarafından onaylanmıştır.

“Taşıma senedi, taşıma sözleşmesi kapsamında taşıyan tarafından düzenlenen, (a) Taşıyanın veya ifa edenin taşıma sözleşmesi kapsamında eşyayı teslim aldığını ispat eden; ve (b) Taşıma sözleşmesini ispat eden veya içeren, senettir.”

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu açısından konişmento incelendiğinde, 1228.Madde ile konişmentonun tanımının yapılarak, türleri ve düzenlenme şekillerine ilişkin hususlara açıklık getirildiğı, 1229. Maddede ise konişmentoda bulunması gereken kayıtlara yer verildiğı görölmektedir (Türk Ticaret Kanunu, 2011)

MADDE 1228- (1) *Konişmento, bir taşıma sözleşmesinin yapıldığını ispatlayan, eşyanın taşıyan tarafından teslim alındığını veya gemiye yüklendiğini gösteren ve taşıyanın eşyayı, ancak onun ibrazı karşılığında teslimle yükümlü olduğı senettir.*

(2) *Yükletenin izniyle, taşınmak üzere teslim alınan fakat henüz gemiye yükletilmemiş olan eşya için “tesellüm konişmentosu” düzenlenebilir. Eşya gemiye alınır alınmaz taşıyan, onun teslim alındığı sırada verilmiş olan geçici makbuz veya tesellüm konişmentosunun geri verilmesi karşılığında yükletenin istediğı kadar nüshada “yükleme konişmentosu” düzenlemekle yükümlüdür. Tesellüm konişmentosuna eşyanın ne zaman ve hangi gemiye yüklenmiş olduğına dair şerh verildiğı takdirde bu konişmento “yükleme konişmentosu” hükmündedir. Konişmento, kaptan veya taşıyanın yahut kaptanın bu hususta yetkilendirdiğı bir temsilcisi tarafından taşıyan ad ve hesabına düzenlenebilir.*

(3) *Konişmento, nama, emre ve hamile yazılı olarak düzenlenebilir. Aksi kararlaştırılmadıkça yükletenin istemi üzerine konişmento gönderilenin emrine veya sadece emre olarak düzenlenir. Bu son hâlde “emre” yükletenin emrine demektir. Konişmento gönderilen sıfatıyla taşıyanın veya kaptanın adına da yazılı olabilir.*

(4) *Konişmentonun bütün nüshaları aynı metni içermeli ve her birinde kaç nüsha hâlinde düzenlendiğı gösterilmelidir.*

(5) *Yükleten, istem üzerine, konişmentonun kendisi tarafından imzalanmış olan bir kopyasını taşıyana vermek zorundadır.*

MADDE 1229- (1) *Konişmento, aşağıdaki kayıtları içerir:*

a) Yükletenin beyanına uygun olarak gemiye yüklenen veya yüklenmek üzere teslim alınan e şyanın genel olarak cinsini, tanınması için zorunlu olan işaretlerini, gerektiğinde tehlikeli e şya niteliğinde olup olmadığı hakkında açık bir bilgiyi, koli veya parça sayısı ile ağırlığını veya başka suretle ifade edilen miktarını.

b) E şyanın haricen belli olan h l ve durumunu.

c) Ta ıyanın adı ve soyadını veya ticaret unvanını ve işletme merkezini.

d) Kaptanın adı ve soyadını.

e) Geminin adını ve tabiiyetini.

f) Yükletenin adı ve soyadını veya ticaret unvanını.

g) Yükleten tarafından bildirilmişse, gönderilenin adı ve soyadını veya ticaret unvanını.

h) Navlun sözleşmesine göre yükleme limanını ve ta ıyanın e şyayı yükleme limanında teslim aldığı tarihi.

i) Navlun sözleşmesine göre boşaltma limanını veya buna ilişkin talimat alınacak yeri.

j) Koni mentonun düzenlendiğı yer ve tarihi.

k) Taşıyan veya onu temsilen hareket eden kişinin imzasını.

l) Navlunun gönderilen tarafından ödeneceğine dair kayıtları, ödenecekse bunun miktarını.

m) Navlun sözleşmesinde açıkça kararla tırılmışsa, e şyanın boşaltma limanında teslim olunacağı tarih ve süreyi.

n) Sorumluluk sınırlarını genişleten her şartı.

o) Taraflarca uygun görülen diğ r kayıtları.

(2) Birinci fıkrada sayılan unsurlardan bir veya birkaçının koni mentoda bulunmaması senedin hukuken koni mento sayılmasını engellemez; yeter ki, senet 1228 inci maddenin birinci fıkrasında yazılı unsurları taşımakta olsun.

Gümrük Yönetmeliği'nin 118.maddesinde TTK 1229.maddede sayılan unsurların kapsamı biraz daha dar tutulmuş ve şu bilgilerin konişmentoda yazılı olarak bulunacağı belirtilmiştir (Gümrük Yönetmeliği, 2009)

a) Taşıyanın adı ve soyadı veya ticaret unvanı,

b) Kaptanın adı ve soyadı,

c) Geminin adı ve tabiyeti,

ç) Yükletenin adı ve soyadı veya ticaret unvanı,

d) Alıcının adı ve soyadı veya ticaret unvanı,

e) Yükleme limanı,

f) Boşaltma limanı veya buna dair talimat alınacak yer,

g) Gemiye yüklenen veya taşınmak üzere teslim alınan eşyanın cinsi, ölçüsü, sayı veya tartısı, markaları ve dıştan belli olan hal ve mahiyetleri,

ğ) Navluna ait şartlar.

Türk hukukundaki düzenlemeler ile uluslararası kurallar birlikte ele alındığında konişmentonun malların teslim alındığını gösteren bir belge olması hasebiyle tesellüm fonksiyonuna, taşıma sözleşmesinin varlığını ispat fonksiyonuna ve kıymetli evrak olması sebebiyle de temsil fonksiyonuna sahip olduğu görölmektedir. Temsil fonksiyonu onu diğer taşıma senetlerinden farklı kılan özelliği olup, konişmentoyu elinde bulunduran tarafın eşyanın mülkiyetini bir başkasına devretmesine olanak sağlamaktadır. (Ekşi, 2019, 269-270)

2.1.3.2. Karayolu Taşıma Senedi-CMR (Road Waybill)

Malların karayolu ile taşınmasına ilişkin kurallar, 19.05.1956'da İsviçre'de imzalanmış olan "Eşyanın Karayolundan Uluslararası Nakliyatı İçin Mukavele Sözleşmesi-Convention Merchandise Routier" ile belirlenmiş, tarafların sorumluluk sınırları hükme bağlanmıştır. Türkiye'nin konvansiyona katılımı 07.12.1993 tarih ve 3939 sayılı Kanun ile uygun bulunmuş, bu konvansiyonun eki 05.07.1978 tarihli protokole ise

47.maddeye itirazi kayıt konularak 1994 yılında iştirak edilmiştir. (Onursal, 2018, 210-211)

Sözleşmenin kapsamı ve uygulama esasları incelendiğinde, uluslararası posta anlaşmaları gereğince yapılan taşımaların, cenaze ve ev eşyası nakillerinin, kapsam dışında tutulduğu, uygulama ve CMR düzenlenmesi noktalarında eşyanın teslimat adresi ile gönderi adresi farklı ülke sınırları içinde bulunmasının, buna ek olarak bu iki ülkeden en az birinin sözleşmeye taraf devletlerden biri olmasının ön şartlar olarak belirlendiğı görölmektedir.

CMR, her nüshada gönderen ile taşıyanın imzasını ihtiva edecek şekilde üç nüsha olarak düzenlenmekte, birinci nüsha gönderende, üçüncü nüsha taşıyanda kalırken, ikinci nüsha eşya beraberinde gönderilmektedir. CMR'nin en önemli özelliğı, konişmento gibi mülkiyeti temsil fonksiyonunun bulunmayışı olup, adı geçen belgenin ciro edilebilmesi mümkün değildir. Konvansiyonun 6.maddesi gereğince CMR belgesinde bulunması gereken kayıtlar şöyle belirlenmiştir: (Turhan, 2013, 31-32)

- Sevk tarihi ve düzenlenme yeri,
- Göndericinin adı ve adresi,
- Taşımacının isim ve adresi,
- Yükleme yeri, tarihi ve teslim yeri,
- Malın gönderildiğı kişinin adı ve adresi,
- Malın tanımı, ambalaj şekli, parça adedi,
- Brüt/Net ağırlığı ve miktarı,
- Gümrük ve diğeri formaliteler için talimatlar,
- Taşımanın konvansiyon hükümlerine tabi olduğunu belirtir not.

Gümrük Yönetmeliği içeriğinde de yukarıda değinilen maddeyle uyumlu bir maddenin oluşturulduğu ve Taşıma Belgeleri başlıklı 118.maddenin üçüncü fıkrasında CMR belgesinde bulunması gereken kayıtların aşağıdaki gibi belirlendiği görülmektedir:

- Alıcının adı, soyadı veya ticaret unvanı ve adresi, eşyanın gönderildiği yer ve taşıma senedinin emre yazılı olması isteniyorsa emrine şerhi,
- Taşınacak eşyanın cinsi, ağırlığı veya adedi, paket halinde iseler pakete yazılı numaraları ve işaretleri ve ambalajın şekli ve niteliği,
- Gönderenin adı, soyadı veya ticaret unvanı ve adresi,
- Taşıyıcının adı, soyadı veya ticaret unvanı ve adresi,
- Taşıma ücreti ve ücret ödenmiş ise bu husus,
- Taşımanın yapılacağı müddet,
- Taraflar arasında kararlaştırılan diğer hususlar.

2.1.3.3. TIR Karnesi

Eşyanın teslim alındığı ülkeden bir başka ülkeye nakli sırasında karayolu ile bir veya birden fazla ülkenin sınırından geçilmesi gerekliliğinin bulunması durumunda bu gerekliliğinin ne şekilde karşılanacağı hususu gündeme gelmiş ve Birleşmiş Milletler nezdinde yapılan görüşmeler neticesinde 15.01.1959 tarihinde TIR Karneleri Himayesinde Uluslararası Eşya Taşınmasına Dair Gümrük Sözleşmesi (Customs Convention on The International Transport of Goods) düzenlenmiştir. Sözleşme, 1975 yılında gözden geçirilerek yeni versiyonu hazırlanmış, ülkemizde bu sözleşmenin yürürlüğe girmesi ise 1985 yılında mümkün olmuştur. Sözleşme doğrultusunda karayolu nakliyesini gerçekleştiren araçlara TIR Karnesi (Transit International Routier) verilmekte ve bu belge ile birden fazla gümrük geçiş noktasında vergi ödeme zorunluluğunun teminat karşılığı bertaraf edilmesi hedeflenmektedir. Bu hedefin sözleşmedeki karşılığı 4. madde olmuştur, anılan maddeye göre, *"TIR rejimi altında taşınan eşyadan yol boyu Gümrük idarelerince ithal veya ihraç vergi ve resimleri tahsil edilmez veya teminat alınmaz."* 5.maddesinin ilk fıkrası ise bu rejimin getirdiği diğer bir

kolaylığa, muayeneden muafiyete işaret etmektedir: "*Mühürlü karayolu taşıtları, taşıt dizileri veya konteynerlerde taşınan eşya genel kural olarak, yol boyu Gümrük idarelerinde muayeneye tabi tutulmaz.*" Ancak yolsuzluk şüphesi bulunduğu durumlarda muayenenin yapılması tabiidir.

Başlangıçta altmış gün olarak belirlenmiş geçerlilik süresi 2018 yılında yüz yirmi güne çıkarılan Karne için Türkiye'deki kefil kuruluş TOBB olup, karne almak için başvuran firmaların kurallara uygun işlem tesis edeceklerini aksi takdirde TIR Sözleşmesi'nin 8.maddesinde belirtilen tutarı ödeyeceklerini belirten taahhünameyi düzenlemeleri ve buna ilaveten aşağıdaki koşulları sağlıyor olmaları gerekmektedir: (Onursal, 2018, 230-231)

- Uluslararası taşımacılıkta yeterli deneyimi sahip olunması,
- Finansal yapı bakımından iyi durumda olunması,
- Gümrük veya vergi mevzuatı ciddi-mükerrer şekilde ihlal edilmemiş olması,

2.1.3.4. Demiryolu Taşıma Belgesi-CIM (Rail Consignment Note)

Ticareti yapılan eşyanın demiryolu ile taşınmasına ilişkin uluslararası kuralların oluşturulması 25.12.1952 tarihinde İsviçre'de kabul edilen Uluslararası Demiryolu Taşımacılığı Konvansiyonu (Convention Internationale Concernant le Transport des Marchandises par Chemin de Fer-CIM) ile mümkün olabilmiş, anılan konvansiyona ülkemizin katılımı 1956 yılında gerçekleşmiştir. Bu konvansiyonun yerini alan 09.05.1980 tarihli Uluslararası Demiryolu Taşımalarına İlişkin Konvansiyon'a (Convention Relative Aux Transports Internationaux Ferroviaires-COTIF) ise 1985 yılında ülkemizce katılım sağlanmıştır.

Söz konusu konvansiyon gereğince demiryolu ile taşınacak eşyaya ilişkin taşıma belgesi CMR gibi malların mülkiyetini temsil etmemektedir. Taşıyıcı tarafından eşyanın teslim alınmasını müteakiben düzenlenen dördüncü nüsha gönderene teslim edilmekte ve bu nüsha gönderen tarafından muhafaza edildiği sürece eşyanın alıcı tarafından teslim alınmasına kadar gönderici tarafından taşıma şartlarında/alıcı tarafta değişikliğe gidilebilmektedir. Konvansiyonun 7.maddesi belgenin ihtiva etmesi gereken kayıtları şu şekilde düzenlemiştir: (Onursal, 2018, 251-253)

- Düzenlendiği yer ve tarih,
- Göndericinin adı ve adresi,
- Taşıma sözleşmesini akdeden taşımacının adı ve adresi,
- Eşyanın teslim alındığı yer ve tarih,
- Teslim yeri,
- Alıcının adı ve adresi,
- Eşyanın adı ve adresi,
- Eşyanın cinsinin ve ambalajının türü, tehlikeli eşyalar için "Tehlikeli Eşyaların Taşınması için Uluslararası Mevzuat'ta öngörülen ifade,
- Koli adedi ve parça eşyanın tanımlanması için gerekli özel numaralar ve işaretler,
- Tam vagonlu taşıma durumunda vagon numarası,
- Kendi tekerlekleri üzerinde seyreden demiryolu aracı eşya olarak taşımaya verilmişse, numarası,
- Ayrıca intermodal taşıma ünitesi durumunda, kategorisi, numarası veya tanımlanmaları için gerekli diğer nitelikleri,
- Eşyanın brüt ağırlığı veya başka şekillerde ifade edilen eşya miktarı,
- Gümrük veya diğer idari makamlarca istenilen taşıma belgesine iliştilmiş veya usulüne uygun şekilde belirtilmiş bir makamın nezdinde veya sözleşmede belirtilen bir organ nezdinde taşımacının tasarrufunda tutulmuş dokümanların detaylı dökümü,
- Alıcı tarafından ödenmesi gerekmedikçe, taşımaya ait ücretler (taşıma ücreti, ek masraflar, gümrük vergileri ve sözleşmenin akdinden teslimine kadar doğan diğer

masraflar) veya masrafların alıcı tarafından borçlanıldığını gösteren diğer tüm bilgiler,

- Taşımanın CIM Tektip Kuralları'na tabi olduğuna dair kayıt.

2.1.3.5. Havayolu Taşıma Belgesi-AWB (Air Waybill)

Havayoluyla yolcu ve kargo taşınmasına ilişkin iş ve işlemlerin kurallara bağlanmasına yönelik ilk adım 12 Ekim 1929 tarihinde Varşova'da imzalanan "Hava Yoluyla Taşımacılığa İlişkin Belirli Kuralların Birleştirilmesi için Sözleşme" ile atılmış, ilerleyen dönemlerde sırayla 1955-Lahey Protokolü, 1961-Guadalajara Konvansiyonu, 1971-Guatemala City Protokolü, 1975-Montreal Protokolü ve 1999-Montreal Konvansiyonu ile düzenlemelere devam edilmiştir. Montreal Konvansiyonu'na katılım ülkemiz nezdinde 02.04.2009 tarih ve 5866 sayılı Kanun ile onaylanmıştır.

Havayolu şirketleri tarafından gerçekleştirilen yolcu-bagaj-kargo taşımalarında güvenli, ekonomik, güvenilir hizmet sağlanması amacıyla Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği (International Air Transport Association-IATA) ise faaliyetlerine 1945 yılında başlamıştır. Gerek ulusal gerekse uluslararası hukuk bakımından konuya ilişkin hükümlerde boşluk olması durumunda IATA tarafından yapılan düzenlemelere başvurulmaktadır.

Montreal Konvansiyonu ve IATA kuralları gereğince havayolu taşıma belgesinin gönderilenin adına üç orijinal ve dokuz kopya olmak üzere 12 nüsha olarak düzenlenmesi ve aşağıdaki kayıtları ihtiva etmesi gerekmektedir:

- Uçağın kalkış ve varış yerleri,
- Uçuş sefer sayısı ve tarihi,
- Malların cins ve ağırlığı,
- Yükletenin ve alıcının adı,
- Taşıma ücretine ait kayıt (freight collect/freight prepaid),
- Taşıyıcının ve gönderenin imzası.

Satıcı, havayolu taşıma belgesinin üçüncü nüshası (Original for Shipper) elinde muhafaza ettiği müddetçe, taşıma şartlarını/alıcıyı değiştirme hakkını muhafaza etmektedir. Bu ise ödeme şeklinin akreditif olduğu işlemlerde taraf olan bankalar için bir risk noktası teşkil ettiğinden bankalarca taşıma belgesinin üçüncü nüshasının kendilerine teslim edilmesi ve gönderilen hanesinde banka unvanının kayıtlı olması talep edilmektedir. (Onursal, 2018, 257-268)

Diğer taraftan IATA tarafından ilk defa tanıtımı 2010 yılında gerçekleştirilmiş olan elektronik havayolu taşıma belgesi 1 Ocak 2019 tarihi itibarıyla birliğe üye şirketler nezdinde uygulamaya alınmış, ancak matbu taşıma belgelerinin de halen kullanımda olduğu belirtilmiştir. (e-AWB Resolution Amendment, 2018)

2.1.3.6. FIATA Taşıma Belgeleri

1926 yılında kurulan Taşıma Komisyoncuları Dernekleri Uluslararası Federasyonu (International Federation of Freight Forwarders Associations-FIATA) bugün yaklaşık 150 ülkeden 40.000 üye ile faaliyetlerine devam eden bir kuruluş niteliğinde olup, bu kuruluş tarafından taşıma komisyoncularınca teslim alınan eşyanın karşılığında aşağıda açıklanan makbuzların standartları düzenlenmiştir: (Onursal, 2018, 273-274)

- **Sevkiyatçı Firmanın Teslim Alındı Belgesi (FIATA/FCR-Forwarder's Certificate of Receipt):** Eşyanın sevkiyat için taşıma işlemleri komisyoncusu tarafından hasarsız ve iyi durumda teslim alındığını gösterir. Nama yazılı olarak düzenlendiğinden ciro ile devri mümkün değildir.
- **Sevkiyatçı Firmanın Taşıma Belgesi (FIATA/FCT-Forwarder's Certificate of Transport):** FCR ve FCT belgelerinin ortak özelliği, belgelerin yasal hamiline eşyanın yalnızca varış yerindeki şube veya muhabirden talep etme hakkını vermesidir. FCT belgesi, FCR belgesinden farklı olarak emre düzenlenebilir, dolayısıyla ciro edilebilmesi de mümkündür.
- **Birleşik Taşıma Konişmentosu (FIATA/FBL-Combined Transport Bill of Lading):** Deniz konişmentosu ile aynı hukuki statüye sahip olan bu belge, kıymetli evrak niteliğini haizdir ve eşyanın teslimi için bir orijinal nüshanın ibrazı yeterli kabul edilmektedir. Gemi sahibi olmayan bir taşıma işleri

komisyoncusu veya birleşik taşıma işleri komisyoncusu tarafından düzenlenebilen belge ile eşyanın teslim alındığı adres ile teslimatın yapılacağı adres arasında birden çok aşamalı taşıma yapılacağını ifade eder.

2.1.4. Finansman Belgeleri

2.1.4.1. Poliçe (Bill of Exchange/Draft)

Poliçe, *"belirli bir vade sonunda belirli bir tutarın herhangi bir şarta bağlanmadan kayıtsız ve şartsız lehtara ödenmesi için alacaklının borçluya verdiği bir ödeme emri"* olarak tanımlanmakta (Ekici ve Durukanoğlu, 2013, 143) ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 671.maddesi gereğince bir poliçede aşağıda sayılan unsurların varlığı aranmaktadır:

- Senet metninde “poliçe” kelimesinin, senet Türkçe’den başka bir dille yazılmışsa, o dilde poliçe karşılığı olarak kullanılan kelimenin mevcudiyeti,
- Belirli bir bedelin ödenmesi hususunda kayıtsız ve şartsız havale,
- Muhatabın adı,
- Vade,
- Ödeme yeri,
- Kime veya kimin emrine ödenecekse onun adı,
- Düzenlenme tarihi ve yeri,
- Düzenleyenin imzası.

Sayılan unsurlardan vadenin bulunmaması durumunda ilgili poliçe "görüldüğünde ödemeli poliçe" haline gelmekte, ödeme yerinin belirtilmemesi halinde ise eksiklik muhatabın adı yanında gösterilen yerin ödeme yeri olarak dikkate alınması suretiyle giderilmektedir. Düzenlenme yerinin gösterilmemiş olmaması durumunda poliçe düzenleyenin adının yanında kayıtlı yerde düzenlenmiş kabul edilmektedir. Vade ve düzenleme yeri unsurlarının dışında kalan unsurların eksikliği halinde poliçe, poliçe olma vasfını kaybetmektedir.

Poliçede taraflar; muhatap, düzenleyen ve lehtar olup, düzenleyen tarafından belli bir para borcunun muhatap yani borçlu tarafından lehbara (alacaklıya veya üçüncü bir tarafa) ödenmesi konusunda bir talimat verilmektedir. Dış ticaretteki alım-satım işlemlerinde poliçe düzenlenmesi söz konusu olduğunda; ihracatçı/satıcı düzenleyen (drawer), ithalatçı/alıcı muhatap (drawee), ihracatçı/satıcı veya ihracatçı firmanın bankası lehtar (beneficiary) konumunda yer almaktadır. İhracatçı/satıcı tarafından keşide edilen poliçe, ithalatçı/alıcı tarafından üzerine "kabul edilmiştir-accepted" ibaresi konulmak suretiyle imzalanmaktadır. Sadece "accepted" ibaresinin konulması hukuken tek başına yeterli değildir, ayrıca ödemenin poliçe beraberinde yapılması hakkında karşı tarafla anlaşmaya varılmadan önce poliçeye uygulanacak hükümlerin poliçenin düzenlendiği yer hukuku olduğu dikkate alınmalı ve ihracatçının/satıcının ülkesinde poliçe için belirlenmiş geçerlilik şartları gözden geçirilmelidir. (Ekici ve Durukanoğlu, 2013, 158)

Poliçeye yönelik uluslararası mahiyetteki düzenlemeler incelendiğinde ilk olarak Birleşmiş Milletler öncülüğünde Cenevre ve Lahey'de gerçekleştirilen konferanslar neticesinde imzalanmış şu konvansiyonlar karşımıza çıkmaktadır: (Altıparmak, 2016, 7)

- Poliçe ve Bonolar İçin Yeknesak Bir Kanun Sağlayan Konvansiyon (The Convention Providing a Uniform Law for Bills of Exchange and Promissory Notes),
- Poliçe ve Bonolara İlişkin Bazı Kanun İhtilaflarının Çözümüne İlişkin Konvansiyon (The Convention for the Settlement of Certain Conflicts of Laws in Connection with Bills of Exchange and Promissory Notes),
- 1931 tarihli Çeke İlişkin Bazı Kanun İhtilaflarının Çözümüne İlişkin Konvansiyon' dur.(Convention for the Settlement of Certain Conflicts of Laws in Connection with Cheques)

Türkiye, Cenevre Konvansiyonu'nu imzalayan devletler arasında yer almakla birlikte, anılan konvansiyon henüz onay sürecinden geçmemiştir. Ancak 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun kıymetli evrak bölümünde yer alan hükümlerin kaynağı İsviçre Borçlar Kanunu'dur ve bu kanunda Cenevre Konvansiyonu düzenlemeleri esas alınmıştır. Kambiyo senetleri ile özel hukuk kurallarının yeknesaklaştırılması için diğer

bir adım UNCITRAL tarafından atılmış ve 1988'de Uluslararası Poliçe ve Bonolara Dair Konvansiyon ülkelerin onayına sunulmuştur, ancak yeter sayı sağlanamadığı için anılan konvansiyon henüz yürürlükte değildir. (Altıparmak, 2016, 8-9)

2.1.4.2. Bono (Promissory Note)

Poliçenin alacaklı tarafından düzenlenip, borçlunun kabul edilmesine karşılık bono, belli bir paranın belli bir tarihte veya belli bir süre sonra ödenmesi konusunda borçlunun alacaklıya ödeme taahhüdünde bulunması için düzenlenmektedir.(Turhan, 2013, 43)

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nun 776. Maddesine göre bir belgenin bono olarak sayılabilmesi için şu unsurları ihtiva etmesi gerekmektedir:

- Senet metninde “bono” veya “emre yazılı senet” kelimesini ve senet Türkçe’den başka bir dille yazılmışsa, o dilde bono veya emre yazılı senet karşılığı olarak kullanılan kelime,
- Kayıtsız ve şartsız belirli bir bedeli ödemek vaadi,
- Vade,
- Ödeme yeri,
- Kime veya kimin emrine ödenecekse onun adı,
- Düzenlenme tarihi ve yeri,
- Düzenleyenin imzası.

Poliçe için yapılan düzenlemede olduğu gibi bonoda da vade ve düzenlenme yeri zorunlu unsurlar arasında belirtilmiş olmasına rağmen bu unsurların olmaması durumunda alternatif başvuru noktaları tesis edilmiştir. Bono vade kaydı yer almadığında görüldüğünde ödemeli sayılmakta, düzenleme yeri kaydı bulunmadığında düzenleyenin adı-soyadı yanında bulunan yer, düzenlenme yeri vasfıyla dikkate alınmaktadır. Diğer unsurların eksikliği durumunda artık o belgenin bono olma niteliği ortadan kalkmaktadır. TTK 778. Maddede, poliçe için sayılan maddelerin aykırılık oluşturmadığı müddetçe bonoya da uygulanacağı ifade edilmiştir.

2.1.4.3. Makbuz Senedi ve Varant (Warrant/Warehouse Receipt)

Makbuz senedi ile varant umumi mağazalarla yapılan işlemlerde kullanılan belgeler olup, belgelerin niteliğinin anlaşılabilmesi için önce umumi mağazanın açıklanması gerekmektedir. TTK md.832'de açıklandığı üzere; " *makbuz senedi-varant verme karşılığında serbest veya gümrüklenmemiş mal ve hububatı, saklama sözleşmesi uyarınca kabul etmek ve tevdi edenlere de bu senetlerle tevdi olunan mal ve hububatı satabilmek veya rehnedebilmek imkânı vermek amacıyla Ticaret Bakanlığı'nın vereceği izinle kurulan mağazalara 'umumi mağaza' denir.*"

Teslim edilen emtia karşılığında düzenlenen belge aslında iki parçadan oluşmakta ve ilk parça makbuz senedi, ikinci parçası ise varant olarak adlandırılmaktadır. Makbuz senedi-varant sahibi söz konusu belgeleri ciro ve teslim yoluyla devretmek suretiyle emtianın mülkiyetini nakledebilmekte veya emtia üzerinde rehin hakkı tesis edebilmektedir.

2.1.4.4. Rehin Senedi (Trust Receipt)

Alicının gerçekleştirdiği ithalat işlemi sırasında ödenecek meblağ için bankası tarafından kredi tahsis edilmişse bankanın eşyanın satışından sağlanacak geliri kullandıkları krediye istinaden teminat olarak almak amacıyla düzenledikleri senetlerdir. Senedin düzenlenme sebebi, bankanın ilgili eşya üzerinde rehin hakkı bulunduğunun belgelendirilmesidir. Ancak özü itibarıyla bir taahhütname niteliğinde olduğundan bankalarca ancak çok güvenilir olarak nitelendirdikleri müşterileri için böyle bir rehin tesis etmeyi tercih etmektedirler. (Onursal, 2018, 149)

2.1.5. Sigorta Belgeleri

2.1.5.1. Kuvertür Notu (Broker's Cover Note)

Sigorta acenteleri tarafından düzenlenen bu belge ile üçüncü kişilere şahıslara sigortanın yapılacağını/yapıldığını ilan etme amacına hizmet etmektedir. Poliçe hazırlanmadan önce düzenlenir, ancak onun yerine kullanılması mümkün değildir. Ayrıca bu belgeyi elinde bulunduran taraf, belgenin konusunu oluşturan eşyanın hasara uğraması halinde belgeye dayanarak tazminat talebinde bulunamamaktadır. (Turhan, 2013, 35)

Akreditiflere ilişkin kuralları düzenleyen UCP 600 içeriğinde Sigorta Belgesi, Kapsamı ve Tutarı başlıklı 28.maddesinde, kuvertür notlarının bankalar tarafından asla kabul edilmeyeceği ifade edildiğinden taşıma şeklinin CIF veya CIP belirlendiği akreditifli işlemler için poliçe düzenlettirilmesine ve ibrazına dikkat edilmelidir.

2.1.5.2. Sigorta Sertifikası (Insurance Certificate)

Sigorta yaptıran tarafın birden fazla yüklemenin sigortasını yaptırabilmesi amacıyla kullanılmaktadır. Nakil olacak eşyayı sigorta yaptırmak isteyen gerçek/tüzel kişi sigortacı ile arasındaki flotan sigorta sözleşmesine¹⁴ dayanarak, her yükleme öncesinde kesin sigortanın yapılması için eşyanın niteliklerini ve yükleme tarihini ihtiva eden sigorta sertifikasını hazırlayarak sigortacıya göndermekte, sigortacının imzalaması üzerine geçerli bir sigorta belgesi niteliğini kazanmaktadır. (Onursal, 2018, 288)

UCP 600-Madde 28'de açık kuvertüre dayalı bir sigorta sertifikası veya deklarasyon yerine bir sigorta poliçesi kabul edileceği belirtilmiştir.

2.1.5.3. Sigorta Poliçesi (Insurance Policy)

Nakliye sırasında oluşabilecek risklerden korunma amacıyla düzenlenen sigorta poliçesinde aşağıdaki kayıtların bulunması esastır: (Turhan, 2013, 36)

- Sigorta eden ve edilenin adı-soyadı ve/veya unvanı, adres kayıtları, sigorta edeni temsile yetkili kişinin imzası,
- Düzenlenme tarihi,
- Sigortaya konu eşyanın tanımı,
- Başlangıç ve bitiş tarihleri,
- Sigorta bedeli,
- Poliçe kapsamına dahil edilen riskler,

14 Sevkiyat bilgilerinin netleşmediği durumlarda işlemlerin başlatılabilmesi için flotan poliçe düzenlenmektedir.Bu tür poliçelerde, mal sevkiyatına ilişkin ayrıntılar açık bırakılmaktadır.

- Taşıma aracına ait bilgiler, kalkış-varış yerleri,
- Prim tutarı ve ödemeye ilişkin detaylar,
- Hasar halinde gözetim amacıyla başvuru yapılacak acentenin unvanı ve/veya ismi-adresi,
- Hasar tazminatının nerede ve hangi para birimi üzerinden ödeneceği.

UCP 600'de Madde 28 içeriğinde, akreditif metninde talep edilen sigorta tutarına ilişkin bir kaydın olmaması halinde sigorta tutarının, akreditif konusu eşyanın CIF ya da CIP değerinin en az %110 fazlasından az olmaması gerektiği kurala bağlanmıştır.

2.2. Belgelere İlişkin Kontrol Noktaları

Uluslararası ticaretin gerçekleştirilmesi sırasında belgeleri hazırlayan/temin eden konumundaki ihracatçı ile söz konusu belgelerle alım-satım konusu eşyanın serbest dolaşıma giriş sürecini tamamlayan ithalatçının belgelerin hazırlık/gümrük idaresine-bankalara ibraz aşamasında dikkat etmeleri gereken hususlar aşağıda maddeler halinde açıklanmaktadır:

1. İthalatçının kendisiyle irtibata geçen ihracatçıdan alım-satım ilişkine ilişkin görüşmeler devam ederken aldığı proforma faturadaki fiyat teklifinin piyasa ortalamasının çok altında belirlenip belirlenmediği, ilgili ürünün ihracatçının ürün gamında yer alıp almadığı, ihracatçının internet sitesinde yer alan bilgiler ile çelişip çelişmediği, ihracatçının telefon-adres kayıtlarının doğrulanıp doğrulanamadığı noktaları dikkatle incelenmelidir.

Ticari fatura hazırlanırken faturada yer alan kayıtların mevzuata uygun/eksiksiz hazırlanmasına, satış sözleşmesinde yer alan mal tanımı ve diğer koşullarla uyumlu olmasına özen gösterilmelidir. İthalatçının fatura üzerinde belirtilmesini istediği sipariş numarası, veya vergi numarası gibi kayıtların oluşturulması sağlanmalıdır. Ayrıca birden fazla ürün için düzenlenen faturada her bir ürün için birim fiyat ve toplam değer yazılmalı, para biriminin hatalı olmamasına özen gösterilmelidir.

Akreditifli bir ödeme şekli söz konusuysa bu durumda UCP 600-Madde 18'de belirtildiği üzere ticari faturada yer alan mal, hizmet veya iş tanımının akreditif metnindeki tanımla uyumlu olması gerekmektedir.

Ticari faturada, üzerinde anlaşılan eşyanın nitelikleri belirtilmemişse veya başka bir eşya tanımı yapılmışsa, taşıma belgelerindeki tanımlarla faturadaki tanım birbiriyle tutarlı değilse söz konusu alım-satım işleminde hilenin mevcudiyetine dair bir kırmızı bayraktan söz edilebilmesi mümkündür. Diğer taraftan ithalatçının vergi kaçırmak amacıyla düşük tutarlı ticari fatura düzenlenmesi yönündeki talebinin karşılanması durumunda her iki tarafın da kaçakçılık hükümlerine göre değerlendirileceği unutulmamalıdır.

2. Yükleme tarihinin tespiti ve dolayısıyla söz konusu yüklemenin yasal süreler için gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin tespiti açısından taşıma belgelerinin sevk tarihini muhakkak ihtiva etmeleri esastır.

Taşıma belgelerinin temiz/clean olmasına da dikkat edilmelidir. Eşyanın hasarsız/iyi ambalajlı durumda teslim alındığına/yüklendiğine ilişkin bir beyan niteliğinde olan temiz kaydı özellikle akreditifli ödeme şeklinde bankalarca yapılan incelemede göz önünde bulundurulmakta, aksi belirtilmedikçe kirli kaydı taşıyan belgeler kabul edilmemektedir.

Taşıma belgeleri üzerinde yer alan numaralar, gemi adı, yükleme-boşaltma limanlarına ilişkin kayıtlar taşıma şirketlerinin internet siteleri üzerinden ya da Türkiye'deki acenteleri ile irtibata geçilmek suretiyle kontrol edilmelidir.

3. Eşya beraberinde sunulan sertifikaların üzerinde düzenleyen sıfatıyla imzası/onayı bulunan kurum ile irtibata geçilerek, sertifikanın gerçekliği sorgulanmalıdır.

4. Sigorta poliçesinin tarihi malların yükleme tarihinden sonraki bir tarih olmamalı, ayrıca poliçe, belgelerin alıcıya ulaşmasında veya malların tahliyesinde gecikme ihtimaline karşılık malların varış mahallinde taşıma aracından boşaltılmasından itibaren altmış gün içinde karşılaşılmaması muhtemel yanma, çalınma vb. riskleri de içerecek şekilde düzenlenmiş olmalıdır. (Onursal, 2018, 296-297)

5. Karşı tarafın ülkesinde kıymetli evraklara ilişkin düzenlemeler hakkında bilgi sahibi olmadan poliçe veya bono gibi senetler beraberî işlem tesis edilmemesi esastır. Örneğin karşı tarafın ülkesinde düzenlenen senedin şekil şartlarında noksanlık bulunması halinde ilgili senedin poliçe/bono vasfını ortadan kalkabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

3. ULUSLARARASI TİCARETTE ÖDEME ŞEKİLLERİ

İthalatçı ile ihracatçı arasında yapılan sözleşme ile ödemenin; yüklemeden önce peşin, teslimat gerçekleştirildikten sonra mal mukabili, belgelerin bankalar aracılığıyla teslimatına istinaden vesaik mukabili, banka güvencesinde uygun vesaik ibraz edilmesine dayanan akreditif ve yine banka güvencesinde elektronik verilerin transferi esasıyla işleyen banka ödeme yükümlülüğü yöntemlerinden biri ile yapılmasına karar verilebilir. Bono ve poliçe gibi finansman belgelerinin sürece dahil edilmesi durumunda ödemeler kabul kredili olarak sınıflandırılmaktadır.

Türkiye'de gerçekleştirilen ihracat/ithalat işlemlerinin ödeme şekilleri bakımından dağılımına bakıldığında, her iki grup işlem için de mal mukabili ödeme şeklinin en çok tercih edilen ödeme şekli olduğu Tablo.10 yardımıyla özetlenen verilerden görülebilmektedir. İhracat ayağında 2018 yılı için en çok tercih edilen ikinci ödeme şekli vesaik mukabili olurken, 2019 yılında peşin ihracat, vesaik mukabili ihracatın yerini almıştır. İthalat ayağında ise 2018 yılı için en çok tercih edilen ikinci ödeme yöntemi olan peşin ithalat yerini 2019'da da muhafaza etmiştir.

Tablo 10: Ödeme Şekillerine Göre Dış Ticaret Verileri

Ödeme Şekli	İhracat (Milyon USD)		İthalat (Milyon USD)	
	2018	2019	2018	2019
Mal Mukabili	118.161	119.601	126.040	130.130
Vesaik Mukabili	22.869	21.279	7.601	6.120
Peşin	18.480	22.975	58.843	42.989
Akreditif	10.511	11.064	9.287	4.565
Vadeli Akreditif	2.565	2.421	10.665	12.847
Bedelsiz	1.788	1.899	11.576	11.028
Diğer*	2.795	1.596	7.141	2.664
Kaynak: Ticaret Bakanlığı İstatistikleri, 2020.				
* Diğer başlığı altında peşin akreditif, ödeme şekli belirsiz, bağlı muamele, kabul kredili akreditif, kabul kredili vesaik mukabili, kabul kredili mal mukabili ve özel hesap ödeme şekillerine ilişkin veriler topluca verilmiştir.				

Dış ticaret işlemleri gerçekleştiren firmalar açısından ödeme şeklinin tespiti, firma finansmanına doğrudan etki eden bir niteliğe sahip olduğundan, karşı taraf ile anlaşmaya varılırken seçilen ödeme şeklinin aşamaları hakkında bilgi sahibi olunmalı ve bu ödeme şekli özelinde varsa uluslararası düzenlemeler de dikkate alınmalıdır. Bu doğrultuda ödeme şekli seçilirken taraflarca göz önünde bulundurulması gereken esaslar ve bu ödeme şekillerine ait kurallar/uygulamalar aşağıda açıklanmıştır:

3.1. Peşin Ödeme (Advance Payment)

Mal bedelinin sevkiyattan önce ihracatçıya ödenmesi esasına dayanan bu ödeme şekli literatürde ihracatçının kredilendirilmesini sağlayan bir prefinansman imkanı olarak nitelendirilmektedir. Mal bedelinin peşin ödemesi, banka hesabına transfer yolu veya efektif/şahıs çeki/seyahat çeki üzerinden yapılabilir. Peşin ödeme sürecinde işlem aşamaları ise aşağıdaki sıra ile gerçekleştirilmektedir: (Turhan, 2013, 76)

1. Alıcı-satıcı arasında satım sözleşmesi imzalanır,
2. Alıcı tarafından satıcının hesabına para transferi gerçekleştirilir,
3. Satıcı tarafından mal bedeli tahsil edilir, üretim sürecinin tamamlanmasını müteakiben malın sevkiyatı yapılır, belgeler hazırlanarak alıcıya gönderilir.
4. Alıcı tarafından mal gümrükten çekilir.

3.1.1. Para Transferleri

Banka hesabına yapılan aktarımlarda, günümüzdeki teknolojik ilerlemenin bir yansıması olarak alternatif sistemler geliştirilmiştir. Örneğin, transferi gerçekleştiren firmalar ve aracı bankalar için risk yönetim hizmetinin sunulabilmesi adına SWIFT tarafından SWIFTNET adında yeni bir mesajlaşma platformu oluşturulmuş ve sadece bankaların değil, işlem tarafları olan şirketlerin de transferleri bu platform üzerinden izleyebilmeleri sağlanmıştır. Bir başka yöntem ise satıcının alıcının ülkesindeki transferi gerçekleştirecek banka nezdinde yerel para cinsinde hesap açtırması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organization for Economic Cooperation and Development-OECD) üyesi gelişmiş ülkeler nezdinde sıklıkla kullanılmakta olan bu yöntem sayesinde aynı bankada ya da aynı ülkedeki farklı

bankalar arasında ülke içinde aktarım söz konusu olduğundan transfere ilişkin komisyon masrafları da nispeten düşük olmaktadır. (Grath, 2016, 41-42)

Sayılan yöntemlere ek olarak, Avrupa'ya özel Tek Avro Ödeme Bölgesi (SEPA-The Single Euro Payments Area) Avrupa Komisyonu'nun ödeme hizmetlerini düzenleyen 2007/64/EC no.lu direktifinin oluşturduğu yasal zemin esas alınarak kurulmuştur. Bölge tanımı olarak, Avrupa Birliği'ne üye ülkelere ilaveten Andora, İzlanda, Norveç, İsviçre, Lichtenstein, Monako, San Marino ve Vatikan'ı da içine alan SEPA ile ulusal-uluslararası tüm elektronik ödemeler yurtiçinde yapılmıyormuşçasına işlem görmektedir.

Avrupa Ödemeler Konseyi (European Payment Council-EPC) tarafından desteklenen sistemde üç tip ödeme biçimi kullanılmaktadır: Kredi transferleri, otomatik ödemeler ve kartlar. Dış ticaret işlemlerine konu olan ödemelerde kullanılabilecek kredi transferlerinde, ödemelerin Avro cinsinden yapılması ön koşul olup, bunun yanı sıra her iki taraf için ayrı ayrı belirlenmiş Uluslararası Banka Hesap Numarası'nın (IBAN) ve Banka Tanımlayıcı Kodu'nun (BIC) bulunması gerekmektedir. Söz konusu transferler iki farklı ülkede faaliyet gösteren şirketler arasında gerçekleşse bile yurtiçi transferlerden alınan komisyonlar üzerinden ücretlendirme yapılmaktadır. 2018 yılının Nisan ayında Komisyon tarafından SEPA'nın kapsamının Avro dışı para birimleri üzerinden işlem yapan ülkeleri de içine alacak şekilde genişletilmesi teklifinde bulunulmuştur. (Grath, 2016, 42-43 ve SEPA Overview, 2019)

3.2. Mal Mukabili (Open Account-Cash Against Goods)

Peşin ödemede satıcı lehine işleyen finansman sürecinin aksine mal mukabili ödeme şeklinde ithalatçının ihracatçı tarafından finanse edilmesi söz konusu olmaktadır. Bu ödeme şekli sayesinde ithalatçı malı gümrükten çıktıktan hatta bazı durumlarda malın satışını gerçekleştirdikten sonra ihracatçıya ödeme yapabilmektedir.

Mal mukabili alım-satım işlemlerinde, ihracatçı gönderdiği malın bedelini tahsil edememe riskini üstlenmekte ancak bu riski bertaraf edilebilmek adına ithalatçıdan kredi ilişkisinin bulunduğu muteber bir bankanın vereceği garanti mektubu ya da niyet mektubunun kendisine ibraz edilmesi talebinde bulunabilmektedir. Garanti mektubunda, taraflar arasında yapılan sözleşmede yer alan edimlerin yerine getirilmemesi ihtimaline karşılık banka tarafından bir taraf lehine karşı tarafa güvence verilmesi söz konusu iken,

niyet mektubunda (letter of intend) ithalatçı firmanın alım gücü ithalatçının bankası tarafından teyit edilmektedir. (Melemen, 2016, 394-395)

İhracatçının alacağını tahsil edememe riskini bertaraf edebilmek adına başvurduğu bir diğer araç, alacak sigortası yaptırmaktır. Mal mukabilinden başka bir ödeme şekli ile çalışmaya ikna edilemeyen veya yeni çalışılacak müşteriler hakkında gereken istihbaratın yapılması ve alacağın belli bir orana kadar güvence altına alınması bu araç ile mümkün olmaktadır.

İthalatçının finansal durumundaki kötüleşme nedeniyle borcunu ödeyemeyecek duruma gelmesi ya da iflas etmesi gibi ticari riskler ile ithalatçının ülkesinde ödemenin yapılmasına engel olacak yasal düzenlemelerin yapılması, darbe, isyan, savaş gibi hallerin meydana gelmesi ihtimallerini içeren politik risklere karşılık ihracatçıya koruma sağlamaktadır. (Kubilay ve Özcan'dan aktaran Temel, 2019)

1907 yılında ilk defa İsviçre'de özel bir sigorta şirketi tarafından uygulanmaya başlanan ihracat alacak sigortası, ilk defa İngiliz hükümeti tarafından 1919 yılında yapılan düzenleme ile devlet destekli yapılır hale gelmiştir. Takip eden dönemde sırayla Belçika, Danimarka, Hollanda, Finlandiya, Almanya, İtalya ve Avusturya'da hayata geçirilmiştir. (Balcı, 2018, 16-17) Ülkemizdeki uygulamaya bakıldığında Türk Eximbank A.Ş. tarafından ihracatçılara bu konuya ilişkin olarak aşağıda sayılan hizmetlerin sunulduğu görülmektedir:

- Kısa Vadeli Alacak Sigortası,
- Spesifik İhracat Kredi Sigortası Sevk Sonrası Risk Programı,
- Sevk Öncesi İhracat Kredi Sigortası,
- Teminat Mektuplarının Haksız Nakde Çevrilmesi Sigortası

Kısa vadeli alacak sigortasında, Türk Eximbank tarafından kapsama alınan ülkelerdeki alıcılara yapılan ve 360 güne kadar vadeli tüm sevkiyatlar için güvence sağlanabilmekte ayrıca güvencenin çerçevesi içinde şu risklere karşı koruma sağlanmaktadır: (Türk Eximbank A.Ş.-Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Programı, 2015)

Tablo 11: Kısa Vadeli Alacak Sigortası Kapsamı Riskler

Ticari Riskler	Politik Riskler
Alıcının iflası/tasfiyesi	İthal müsaadesinin iptali
Alıcı hakkında konkordato kararı alınması	Sevk edilen mallara yolda el konulması
Alıcının ihracat bedelini ödeyememesi	Savaş, iç savaş ve transfer güçlükleri
Sigortalıdan kaynaklanmayan sebeplerle gönderilmiş malı kabul etmemesi/edememesi	
Malların iade alınması, gümrüklerde millileşmesi veya imha edilmesi ve benzeri hallerden doğan riskler	

Spesifik İhracat Kredi Sigortası Sevk Sonrası Risk Programında ise sevk sonrası dönemde tek bir satış sözleşmesine dayalı vadeli alacaklar için ortaya çıkması muhtemel ticari ve/veya politik risklere karşı güvence sağlanması ve bu program kapsamında düzenlenmiş poliçelerin teminat olarak gösterilmesi suretiyle kredi temin edilmesi hedeflenmektedir. İki yıl ve üzeri vadeli işlemlerde kontrat tutarının %85'i, iki yıldan kısa vadeli işlemler için ise kontrat tutarının tamamı güvence kapsamına dahil edilebilmektedir. (Türk Eximbank A.Ş.-Spesifik İhracat Kredi Sigortası Sevk Sonrası Risk Programı, 2016)

3.3. Vesaik Mukabili (Cash Against Documents)

Hazırlanan malın yurtdışı edilmesi ve ithal edilen ülkenin gümrüğünden çekilmesi için ilgili vesaikin bankalar aracılığıyla gönderilerek, ödeme yapılması ya da kabul koşulunun sağlanması karşılığında ithalatçıya teslim edildiği ödeme şeklidir. Vesaik mukabili ödeme şekline yönelik düzenlemelerin ilk adımı MTO tarafından 1956 yılında yayımlanan "Ticari Senetlerin Tahsili İçin Yeknesak Kurallar" ile atılmış, 1967 ve 1979 yıllarında yapılan revizyonlar sonrasında broşür en son haline 1 Ocak 1996 tarihinde kavuşmuş ve revizyon sonrası "Tahsiller İçin Yeknesak Teamüller -URC 522" adını almıştır. 1 Temmuz 2019 tarihi itibarıyla de elektronik vesaik ibrazına dair kuralları ihtiva eden eURC yürürlüğe girmiştir.

URC 522'nin 3. maddesinde vesaik mukabili ödemede taraflar, muhatap (drawee-alıcı), amir (principal-satıcı), gönderi bankası (remitting bank- ihracatçının bankası) ve

tahsil/ibraz bankası (presenting/collecting bank) olmak üzere belirlenmiş, Tahsil Talimatı başlığını taşıyan 4.maddede ise talimat içeriğinde yer alması gereken kayıtlar ise şu şekilde sayılmıştır (URC 522, 1996):

- Tahsile gönderen bankaya, amire, muhataba, varsa ibraz bankasına ilişkin bilgiler,
- Tahsil edilecek vesaikin döviz cinsi ve tutarı
- Vesaik içinde yer alan orijinal-kopya belgelerin dağılımı,
- Ödeme ve/veya kabulün sağlanmasına, vesaikin teslimatına ilişkin koşullar,
- Tahsil edilecek masraf ve komisyonlar ile bunlardan vazgeçilip geçilmeyeceği,
- Faiz söz konusu ise, faiz oranı, faiz dönemi ve hesaplama esası,
- Vesaik bedelinin ödenmemesi, vesaik beraberinde kabule arz edilen poliçenin kabul edilmemesi ve/veya diğer şartların yerine getirilmemesi hallerinde izlenecek yollar

Akreditif ödeme şeklinde ibraz edilen vesaikin akreditif şartlarına uygun olup olmadığının bankalarca incelenmesi esas iken, vesaik mukabilinde bankaların tahsil vesaikini inceleme zorunluluğu bulunmamaktadır.

Vesaik mukabili ödeme şeklinde süreçler ise aşağıdaki sıralama doğrultusunda yürütülmektedir: (Turhan, 2013, 86, 98)

1. Alıcı-satıcı arasında satım sözleşmesi imzalanır,
2. Satıcı tarafından üretilen/temin edilen ürün/eşyanın sevkiyatı yapılarak, tahsil vesaiki hazırlanır,
3. Hazırlanan vesaik, ödeme veya kabul karşılığı teslim edilmek üzere satıcı tarafından talimat beraberinde gönderi bankasına teslim edilir,

4. Vesaik, satıcının bankası tarafından satıcının talimatı dikkate alınarak hazırlanan römiz mektubu beraberinde taşıma belgesinde unvanı/adresi kayıtlı tahsil/ibraz bankasına gönderilir,
5. Tahsil bankası tarafından teslim alınan vesaik hakkında alıcıya ihbarda bulunulduktan sonra ödeme/kabul karşılığında vesaik teslimatı yapılır. Eğer kabul karşılığında teslimat söz konusuysa tahsil bankasınca poliçenin kabul edildiği hususunda ihracatçının bankasına (gönderi bankasına) bildirimde bulunulmasını müteakiben alınacak talimat doğrultusunda poliçe ödeme vadesi gelene kadar tahsil bankasında saklanabilir ya da gönderi bankası tarafından muhafaza edilmek üzere gönderi bankasına iletilebilir,
6. Vesaik ödeme karşılığında teslim edilmişse, mal bedeli tahsil bankasınca gönderi bankasına transfer edilerek, gönderi bankasınca satıcıya ödeme yapılır. Alıcının vesaik beraberinde eşyayı gümrükten çekmesi neticesinde süreç tamamlanmış olur.
7. Vesaik kabul karşılığında teslim edilmişse, poliçenin ödeme vadesi geldiğinde tahsil bankasına alıcı tarafından ödenen bedel gönderi bankasına transfer edilir ve gönderi bankasınca satıcıya ödemedede bulunulur.

01 Temmuz 2019 tarihi itibarıyla uygulamasına başlanan ve elektronik vesaik veya elektronik vesaik beraberinde matbu vesaik gönderimine ilişkin kuralları düzenleyen eURC Versiyon 1.0 incelendiğinde (Meynell, 2019);

- eURC'nin URC 522 sayılı broşürün tamamlayıcısı olduğunun ifade edildiği,
- Elektronik kayıt, bilgi işlem sistemi, veri bozulması, elektronik imza, format, yeniden ibraz gibi yeni kavram ve tanımlara yer verildiği,
- URC 522'nin 13.maddesinde belirtilen ve bankaların belgelerin içerikleri ile ilgili sorumlu olmadığına ilişkin düzenlemenin bir benzerinin 5.madde içeriğinde yer aldığı, bu defa elektronik kayıtların ya da matbu belgenin dayandığı mal ve hizmetlerle bankaların ilgili olmadığı hususunun vurgulandığı,

- Elektronik vesaikin hangi formatta ibraz edileceği hususunda gönderi bankası ile tahsil/ibraz bankası arasında mutabakata varılmasının ve vesaik talimatında elektronik belgelerin formatlarının ayrıca belirtilmesinin gerektiği, söz konusu belgelerden birinin daha önce üzerinde mutabakata varılmış formatlardan biri olmaması halinde elektronik belgenin ibraz edilmemiş sayılacağı,
- Tahsil bankasına ibraz edilmiş elektronik belgelerin kayıtlarının bozulmuş olması durumunda satıcıdan gönderi bankası aracılığıyla kayıt ibrazının yenilenmesinin talep edilebileceği, talep tarihinden itibaren 30 takvim günü içinde ibrazın yenilenmemesi halinde tahsil/ibraz bankasınca ibrazın hiç yapılmamış sayılabileceği,
- Bankaların elektronik belgenin gerçekliği, gönderenin kimliği, bilgi kaynağı, üzerinde değişiklik yapıp yapılmadığı ve başka bir bilgi işlem sisteminden kaynaklanan sorunlar gibi hususlarda sorumluluk üstlenmediği hususlarının düzenlendiği görülmektedir.

3.4. Akreditif (Letter of Credit)

3.4.1. Tanımı ve Tarafları

2016 yılı verileriyle uluslararası ticaretin yıllık 1 trilyon USD'a tekabül eden hacminden yaklaşık %15 oranında bir pay alan (Grath, 2016, 56) akreditif için şu tanımlamalar yapılmaktadır:

- Yargıtay tarafından yapılmış olan tanımına göre, "*...mal satın almış bir kimsenin, bir banka ile yaptığı anlaşma üzerine, o bankanın, belli belgelerin satıcı tarafından ibrazı karşılığında bu satıcıya satış parasının ödenmesini hedef tutan bir akdi ilişkidir.*" (Doğan, 2016, 6)
- Alıcı ve satıcı arasında yapılan anlaşma gereği, alıcının talebi ve belirlediği şartlar çerçevesinde aracı bir banka tarafından, söz konusu mal ve hizmetin gerçekleştirildiğine dair belgelerin verilen süre içerisinde, belirtilen şartlara uygun olarak ibrazıyla ödemenin yapılacağına ilişkin banka taahhüdü/banka garantisidir. (Turhan, 2013, 100)

- İthalatçı tarafından bankalar kullanılarak ihracatçıya gönderilen şartlı bir ödeme mektubudur. İthalatçı alacağı malın bedelini kendi bankasına yatırarak/bloke ederek/ödeme garantisi vererek işlemi başlatır ve bankasının bu ödeme güvencesine dayanarak yazdığı mektuba göre ihracatçı yükleme yapar. (Melemen, 2016, 283)
- Uygun vesaik ibrazı karşılığında verilen bir ödeme taahhüdüdür. (İSO, 2015, 16)
- Adı ve tanımlaması nasıl olursa olsun, amir bankanın uygun bir ibrazı karşılayacağına ilişkin kesin yükümlülüğünü oluşturan dönülemez nitelikte herhangi bir düzenlemedir. (UCP 600 Madde 2)

Yukarıda belirtilen tanımlarla birlikte değerlendirildiğinde akreditifli ödeme şeklinde süreç dört taraf arasında yürütülen işlemlerden oluşmaktadır: Amir (applicant), amir banka (issuing bank), lehtar(beneficiary) ve lehtar banka (beneficiary's bank). Satım sözleşmesi konusu eşyayı ithal eden, dolayısıyla akreditifi açtıran taraf amir olarak, lehine akreditif açılan, eşyanın satıcısı ise lehtar olarak adlandırılmaktadır. Amirin talimatına istinaden akreditifin açılışı kredi ilişkisi içinde olduğu amir banka tarafından gerçekleştirilirken, akreditifin satıcı tarafa ihbarı genellikle amir banka ile muhabirlik ilişkisi bulunan lehtar banka tarafından gerçekleştirilmektedir. Amir bankanın yükümlülükleri UCP 600'de 7.madde içeriğinde şu şekilde ifade edilmiştir:

"..a) İbrazı şart koşulan belgelerin görevli bankaya veya amir bankaya ibraz edilmesi ve belgelerin uygun bir ibrazı oluşturmaı kaydıyla,

i. akreditif amir bankanın gişelerinde belgelerin ibrazı üzerine ödeme, vadeli ödeme veya poliçe kabulü yöntemiyle kullanımda olduğu takdirde;

ii. akreditif görevli bir bankanın gişelerinde belgelerin ibrazı üzerine ödeme yöntemiyle kullanımda olduğu ve o görevli banka ödeme yapmadığı takdirde;

iii. akreditif görevli bir bankanın gişelerinde vadeli ödeme yöntemiyle kullanımda olduğu ve o görevli banka vadeli ödeme yükümlülüğüne girmediği veya girmiş olduğu halde ödeme vadesinde ödeme yapmadığı takdirde;

iv. akreditif görevli bir bankanın gişelerinde poliçe kabulü yöntemiyle kullanımda olduğu ve o görevli banka kendi üzerine çekilen bir poliçeyi kabul etmediği veya kabul etmiş olduğu halde poliçenin ödeme vadesinde ödeme yapmadığı takdirde;

v. akreditif görevli bir bankanın gişelerinde iştira yöntemiyle kullanımda olduğu ve o görevli banka iştira işlemi yapmadığı takdirde; amir banka ibrazı karşılmalıdır.

b) Bir amir banka akreditifi açtığı an itibariyle ibrazı karşılamakla dönülemez biçimde yükümlüdür.

c) Bir amir banka uygun bir ibrazı karşılayan veya iştira eden ve belgeleri amir bankaya gönderen görevli bir bankayı ramburse etmekle yükümlüdür. Poliçe kabulü veya vadeli ödeme yöntemiyle kullanımda olan bir akreditif altındaki uygun bir ibraz tutarının rambursmanı, görevli banka ödeme vadesinden önce ön ödeme veya satın alma işlemi yapmış olsun olmasın ödeme vadesinde gerçekleştirilir. Bir amir bankanın görevli bir bankayı ramburse etme yükümlülüğü amir bankanın lehtar karşısındaki yükümlülüğünden bağımsızdır.

Akreditifte diğer sacayağını oluşturan lehtar bankanın seçiminde amir ya da amir banka karar verici konumda yer alabilmektedir. Amir ile lehtar kendi aralarında yürüttükleri görüşmelerde akreditifin lehtar ile kredi ilişkisi bulunan bir banka aracılığıyla kendisine ihbar edilmesi hususunda anlaşmaya varabilmekte, bu durumda amir, bankasından üzerinde anlaşmaya varılan bankanın lehtar banka olarak görevlendirilmesine ilişkin talepte bulunabilmektedir. İkinci bankanın amir tarafından lehtarla vardığı mutabakata istinaden bizzat belirlenmiş olması halinde, hata/hile içeren işlemlerde amir bankanın sorumlu tutulması söz konusu olamayacaktır. (Doğan, 2016, 211-212)

Temel süreç bu dört taraf arasındaki aşamalardan oluşmakla birlikte, akreditifin türüne, amir bankanın lehtarın ülkesindeki muhabirlik ağının durumuna ve amir banka tarafından yapılan görevlendirmeye bağlı olarak sürece dahil olan bankaların sayısı artabilmektedir. Örneğin amir bankanın teyit eklemesi yönünde talepte bulunduğu banka bu görevi kabul etmeyip sadece akreditifi ihbar etmeyi tercih edebilmekte, bu durumda amir banka bir başka bankanın teyidinin eklenmesi yönünde talepte bulunabilmektedir. İhbar bankasının yanı sıra ayrıca bir teyit bankasının bulunduğu

durumlarda, ihbar bankasına ibraz edilen vesaik, teyit bankasınca incelenmesi için ihbar bankası tarafından teyit bankasına yönlendirilecektir. (Turhan, 2013, 108)

İhbar bankası (advising bank) UCP 600'de 2.maddede belirtilen tanımıyla, amir bankanın talimatı üzerine akreditifi ihbar eden bankadır, ödeme taahhüdü bulunmamakla birlikte akreditif ile ilgili temel sorumluluğu, ihbar edilmek üzere gönderilen akreditifin doğruluğundan ve gerçekliğinden emin olmaktır. Bu sorumluluk, UCP 600'de 9. maddenin b ve c fıkralarındaki kurallar ile de vurgulanmıştır.

Görevli banka (nominated bank), akreditifin kullanımda olduğu banka veya herhangi bir banka nezdinde kullanılır biçimde açılmış bir akreditifte herhangi bir bankayı ifade etmektedir. Görevlendirme amir banka tarafından yapılmakta ve görevlendirilen bankanın uygun ibraz karşılığında ödeme yapması veya vadeli ödeme taahhüdü altına girmesi veya poliçe kabul etmesi veya söz konusu vesaiki iştirat etmesi beklenmektedir. Ancak UCP 600'de 12. maddenin a fıkrasında, görevli bankanın teyit bankası olmaması durumunda iştirat etme ya da uygun ibrazı karşılama zorunluluğu bulunmadığı hususu düzenlenmiştir.

Teyit bankası (confirming bank), amir bankasının talebine veya verdiği yetkiye istinaden akreditife teyidini ekleyen, dolayısıyla amir bankanın akreditif koşullarına uygun vesaik ibrazı karşısında yükümlülüklerini yerine getireceğine dair sorumluluğu üstlenen bankadır. UCP 600'ün 8.maddesinde teyit bankasının yükümlülükleri şu şekilde belirtilmiştir:

"...a) ibrazı şart koşulan belgelerin teyit bankasına veya diğer herhangi bir görevli bankaya ibraz edilmesi ve belgelerin uygun bir ibrazı oluşturması kaydıyla;

i. Teyit bankası,

a. akreditif teyit bankasının gişelerinde belgelerin ibrazı üzerine ödeme, vadeli ödeme veya poliçe kabulü yöntemiyle kullanımda olduğu takdirde;

b. akreditif diğer bir görevli bankanın gişelerinde belgelerin ibrazı üzerine ödeme akreditif diğer bir görevli bankanın gişelerinde vadeli ödeme yöntemiyle kullanımda olduğu ve o görevli banka vadeli ödeme yükümlülüğüne girmediği veya girmiş olduğu halde ödeme vadesinde ödeme yapmadığı takdirde,

d. akreditif diğ er bir görevli bankanın gi şelerinde poliçe kabulü yöntemiyle kullanımda olduğu ve o görevli banka kendi üzerine çekilen bir poliçeyi kabul etmediği veya kabul etmiş olduğu halde poliçenin ödeme vadesinde ödeme yapmadığı takdirde,

e. akreditif diğ er bir görevli bankanın gi şelerinde i tira yöntemiyle kullanımda olduğu ve o görevli banka i tira işlemi yapmadığı takdirde; ibrazı karşılamalıdır;

ii. akreditif teyit bankasının gi şelerinde i tira yöntemiyle kullanımda olduğu takdirde rücu hakkı olmaksızın i tira işlemi yapmalıdır.

b) Bir teyit bankası akreditife teyidini eklediği an itibariyle ibrazı karşılamakla veya i tira etmekle dönülemez biçimde yükümlüdür.

c) Bir teyit bankası uygun bir ibrazı karşılayan veya i tira eden ve belgeleri teyit bankasına gönderen diğ er bir görevli bankayı ramburse etmekle yükümlüdür. Poliçe kabulü veya vadeli ödeme yöntemiyle kullanımda olan bir akreditif altındaki uygun bir ibraz tutarının rambursmanı, diğ er bir görevli banka ödeme vadesinden önce  n ödeme veya satın alma işlemi yapmış olsun olmasın ödeme vadesinde gerçekleştirilir. Bir teyit bankasının diğ er bir görevli bankayı ramburse etme yükümlülüğü teyit bankasının lehtar karşısındaki yükümlülüğünden bağımsızdır.

d) Bir banka amir bankadan bir akreditifin teyidi için bir talep veya yetki aldığı fakat teyit etmek istemediği takdirde bu durumu amir bankaya gecikmeksizin bildirmelidir; akreditifi teyitsiz ihbar edebilir."

Rambursman bankası (reimbursement bank), lehtar bankasının yapmış olduğu masrafların karşılanması amacıyla devreye giren bankadır. MTO tarafından 1 Ekim 2008 tarihinde yayımlanmış olan Bankalar Arası Rambursman İlişkisi Hakkında Yeknesak Kurallar (Pub.No.725) içeriğinde rambursman bankasının tanımı, "amir banka tarafından verilen bir rambursman yetkisi uyarınca rambursman sağlaması için kendisine talimat veya yetki verilen banka" olarak belirtilmiştir. Amir banka ile teyit bankası arasında hesap bağlantısının bulunmaması durumunda başvurulan rambursman bankasının devreye girebilmesi bu konuda yetkilendirilmesine bağlı kılınmıştır.

3.4.2. Türleri

Akreditif türlerinin sahip oldukları özellikler bakımından üç başlık altında gruplandırılmaları mümkündür: Sağladığı güvenceler açısından, ödeme şekline göre ve finansman aracı olarak akreditifler. (Turhan, 2013, 108) Bu başlıkların dışında kalan akreditif türlerine "diğer akreditifler" başlığı altında değinilmiştir.

3.4.2.1.Sağladığı Güvenceye Göre Akreditifler

Bu başlık altında iki temel akreditif türü yer almaktadır: Kabilirücu/Dönülebilir akreditifler ile Gayrikabilirücu/Geri Dönülemez nitelikteki akreditifler. Kabilirücu/dönülebilir (revocable) akreditiflere UCP 600 içeriğinde yer verilmemiş olmakla birlikte, bu broşürün bir önceki versiyonu olan UCP 500 içeriğindeki 8.maddenin a fıkrasında bu türün tanımı, *"lehtara önceden haber verilmeden ve herhangi bir anda akreditif bankası tarafından değiştirilebilen veya iptal edilebilen akreditif"* şeklinde yapılmıştır. Dönme hakkının kullanılması durumunda amir banka, doğrudan amirden aldığı talimat doğrultusunda hareket edebileceği gibi, kendi kararıyla da bu hakkı kullanabilir. Doktrinde bu hakkın en son ne zaman kullanılabileceği konusunda iki farklı görüş bulunmaktadır. Bu görüşlerden birincisine göre lehtarın vesaik ibrazı sonrası ödeme talebinde bulunması anına kadar bu hakkın kullanılabilmesi mümkün olmakta, diğer bir görüşe göre ise lehtar bankanın ödeme yükümlülüğünü yerine getirmesi halinde dönme hakkının kullanılamayacağı ileri sürülmektedir. (Doğan, 2016, 28-29)

Gayrikabilirücu/dönülemez (irrevocable) akreditifin söz konusu olduğu işlemlerde lehtarın, amir bankanın ve varsa teyit bankasının mutabakatı olmaksızın akreditifin iptal edilmesi ya da şartların değiştirilmesi mümkün değildir. Ayrıca UCP 600 3. maddede, bir akreditifin dönülemez niteliği belirtilmediği durumlarda dahi o akreditifin dönülemez olarak kabul edileceği, 7.maddede bu akreditif türünde bankanın lehtara karşı kesin bir ödeme yükümlülüğünün bulunduğu ifade edilmiştir. Dönülemez akreditiflere ihbar bankasının/lehtar bankanın güvencesini ekleyip eklememesi durumuna göre iki alt tür ortaya çıkmaktadır:

- **Teyitli Dönülemez Akreditif:** Bir akreditife teyidini ekleyen banka, akreditifin lehtara ödenmesi konusunda amir banka ile müşterek sorumlu sıfatını kazanmaktadır.

Bu sorumluluğun dayanağını, teyit bankasının açıklaması sırasında atıfta bulunduğumuz UCP 600'de 8.madde oluşturmaktadır.

- **Teyitsiz Dönülemez Akreditif:** Lehtar bankanın sadece muhabir banka sıfatıyla işlem tarafı olduğu akreditif türüdür, dolayısıyla lehtara karşı sorumluluğu doğruluğundan/gerçeklendiğinden emin olduğu akreditifin lehtara ihbar edilmesiyle sınırlıdır. Bu akreditif türünde lehtar için dikkat edilmesi gereken husus, akreditifin kullanılacağı yer amir banka gişeleri olduğundan vesaikin de akreditif vadesi içinde amir bankaya ibraz edilmesidir.(Turhan, 2013, 110)

3.4.2.2. Ödeme Şekline Göre Akreditifler

Akreditif koşullarına uygun vesaik ibrazına müteakiben akreditif bedelinin ödendiği akreditifler, "görüldüğünde/ibrazda ödemeli(Sight L/C)" akreditifler olarak adlandırılmaktadır. Bu akreditif türünde, teyitli bir akreditif söz konusu ise teyit bankasına, teyitsiz bir akreditifte ise amir bankaya vesaikin ibraz edilmesiyle ihracatçı tarafından akreditif bedeli tahsil edilebilmektedir.

Vesaik ibrazından belli bir süre sonra ödeme (deferred payment) esasına dayalı akreditiflerde ithalatçıya akreditifin vadesi dışında ayrıca bir de ödeme vadesi tanınmaktadır. İhracatçı açısından alacak tahsil süresini uzatan bu durum karşısında akreditifin ödeme vadesinden önce ıskonto ettirilmesi suretiyle bir finansman kaynağı yaratılması mümkündür.

Kabul kredili akreditiflerde ise ihracatçı tarafından keşide edilmiş bir poliçeye veya ithalatçı tarafından düzenlenmiş bir bonoya istinaden süreç yürütülmektedir. Akreditif lehtar poliçeyi, ihbar konusu akreditifin teyitsiz olması halinde amir banka üzerine, teyitli akreditifte teyit bankası üzerine, amir bankaca kabul için başka bir banka görevlendirilmişse görevli banka üzerine keşide etmeye dikkat etmelidir.

Akreditif açılışı öncesinde ya da akreditif süreci içinde peşin ödemeye fırsat veren akreditifler kırmızı şartlı (red clause) ve yeşil şartlı (green clause) akreditifler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırmızı şartlı akreditiflerde, yükleme öncesinde ithalatçı ve ihracatçı arasında yapılan anlaşma ile belirlenmiş tutar peşin olarak ödenmekte ve ihracatçı açısından bir prefinansman fırsatı oluşmaktadır. İthalatçının yapacağı bu peşin

ödeme karşılığında ihracatçıdan banka garantisi talep edebilmesi mümkündür. Ayrıca amir banka tarafından lehtar bankanın teyidinin eklenmesi talep edildiği durumlarda peşin ödenen kısım teyit harici tutulmakta kalan tutar için teyit verilmektedir.(Melemen, 2016, 329) Yeşil şartlı akreditifteki peşin ödeme, ticarete konu olan eşyanın depolandığını gösteren ve banka adına düzenlenmiş veya bankaya devredilmiş bulunan bir depo/ambar teslim makbuzuna istinaden yapılmaktadır. (Ekşi, 2019, 128)

Karışık ödemeli (mixed payment) akreditifler, birden fazla ödeme vadesi/şekli içermektedir. Örneğin akreditif bedelinin %20'sinin yükleme öncesinde peşin, %50'lik diliminin vesaik ibrazında, kalan kısmının ise yükleme tarihinden 60 gün sonra ödenmesi kararlaştırılmışsa karışık ödemenin tercih edildiği bir akreditiften söz edilmesi mümkündür.

3.4.2.3. Finansman Özelliklerine Göre Akreditifler

UCP 600'de 38.maddede bir akreditifin özellikle devredilebilir (transferable) olduğu belirtilmişse söz konusu akreditifin devredilebilir akreditif olarak adlandırıldığı ifade edilmiştir. Bu tür akreditiflerde genellikle eşyayı imalatçıdan tedarik edecek ihracatçının akreditifi imalat yapan ikinci lehtara, akreditifin tutarı, akreditifte belirtilen herhangi bir birim fiyatı, vade tarihi, ibraz süresi veya en geç yükleme tarihi veya yükleme için verilen süre gibi unsurlarda değişiklik yaparak devretmesi söz konusudur. Aksi kararlaştırılmadıkça kural olarak akreditifin devri bir defa mümkün olabilmektedir; fakat devir birden fazla ikinci lehtara yapılabilmektedir. İlk lehtarla ikinci lehtar farklı ülkelerde yer alsa bile söz konusu devrin gerçekleştirilmesi mümkündür. (Bhagal, Trivedi, 2019, 70-71)

Sırt sırta (back to back) akreditifte, ilk akreditifin lehtarı konumundaki ihracatçı bu akreditifi kendi bankasına teminat olarak göstermekte ve bu teminata dayalı olarak yeni bir akreditif açılmasını sağlamaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, bu iki akreditifteki tek ortak noktanın ilk akreditifte lehtar, ikinci akreditifte ise amir konumunda yer alan satıcının oluşturmasıdır. (Doğan, 2019, 38) Devredilebilir akreditifle karşılaştırıldığında, devredilebilir akreditifin UCP 600 koruması altında tek bir akreditifi ihtiva etmesine ve devredilebilir olma niteliğini amirin talimatıyla kazanmasına karşılık, sırt sırta akreditiflerde birbirinden bağımsız iki akreditif söz

konusu olmakta ve kendi açtırdığı akreditifin başka bir akreditifin teminatını oluşturduğu hususunda amirin ayrıca bilgilendirilmesi gerekmemektedir. İlaveten UCP 600 içeriğinde sırt sırta akreditifleri düzenleyen bir maddeye de yer verilmemiştir. (Bhagal, Trivedi, 2019, 75-76)

Özellikle tedarik zinciri yönetimindeki satın alımlar sırasında tercih edilen döner (revolving/rotative) akreditiflerde, aynı satıcıdan belirli aralıklarla hammadde/ürün/yardımcı madde ve malzeme alımı yapacak alıcının her bir sevkiyat için yeni bir akreditif açtırmak yerine süreye ya da bedele bağlı olarak sevkiyat bazında yenilenen bir akreditif açtırması söz konusu olmaktadır. Akreditifin süreye bağlandığı durumda, amir ile lehtar arasındaki sevkiyat programı esas alınarak, her sevkiyat sonrasında akreditif bir sonraki sevkiyat için yenilenmektedir. (Doğan, 2016, 38-39)

Süreyle sınırlı olan akreditiflerin birikimli ya da birikimsiz olarak açılabilmesi mümkündür. Birikimli olarak açılmışsa bu durumda belirlenen dönem içinde kullanılmayan akreditif bedelinin bir sonraki dönem bedeli üzerine eklenmesi söz konusu iken, birikimsiz akreditifte ilgili döneme karşılık gelen bedel iptal edilmektedir. Akreditifin bedele bağlandığı durumda ise akreditif vadesi içinde ödemeler için azami bedel belirlenerek, tüm ödemelerin toplamında bu üst sınır aşılamamaktadır. (Turhan, 2013, 170-171)

3.4.2.4. Diğer Akreditifler

Teminat Akreditifi/Standby Letter of Credit: Bankaların doğrudan yurtdışındaki muhataplara hitaben teminat mektubu düzenlemelerinin kanunla yasaklandığı ülkelerde sıklıkla kullanılan bu akreditif türünün en önemli özelliği, akreditife konu olan yükümlülüklerin zamanında yerine getirileceğine yönelik bir taahhüt oluşturmastır. (Ekşi, 2019, 128)

Teminat akreditiflerinin taahhütlerin niteliğine göre farklılaşan türleri bulunmaktadır. Örneğin, kesin teminat akreditifinde (performance standby) amirin gerçekleştirme taahhüdünde bulunduğu eylemin gerçekleştirilmemesi veya eylem neticesinde oluşmuş zararın karşılanması garanti edilmekteyken, peşin ödeme teminat akreditifi (advance payment standby) söz konusu ise ithalatçı tarafından mal/hizmet karşılığı yapılmış peşin ödemenin karşılığında, söz konusu malın ihracatçı (teminat akreditifinde amir)

tarafından akreditif koşullarına /sözleşmeye uygun olarak sevk edileceği güvence altına alınmaktadır. Mali teminat akreditifleri (financial standby) ise amirin borçlandığı paranın muhataba geri ödememesi ihtimaline karşılık açılmaktadır. (Turhan, 2013, 204-205)

Çatı/İskelet Akreditif/Skeleton Letter of Credit: Amir tarafından açılan bu türdeki akreditifte mal tanımının detaylandırılması yerine "genel alım" gibi bir ifade ile yetinilmektedir. Mal tanımının bu şekilde yapılmış olması ihracatçıya bedelleri toplamı akreditif bedeline karşılık gelecek şekilde birkaç tür eşyayı/ürünü ithalatçıya sevk edebilme imkanı vermektedir. (Bhogal, Trivedi, 2019, 94)

Çok Yönlü Akreditif/Ominibus Letter of Credit: Amir ile lehtarın anlaşması doğrultusunda akreditif metninde özel bir yükleme limanı belirtilmemekte, amir satım konusu eşyanın herhangi bir limandan varış limanına ulaştırılmasını kabul edebilmektedir. (Bhogal, Trivedi, 2019, 94)

3.4.3. Elektronik Belgeli Akreditifler

Matbu belgelerin yerini elektronik ortamda hazırlanmış belgelere bırakacağını öngören MTO Bankacılık Komisyonu, 2000 yılının Mayıs ayı itibarıyla elektronik belgeli akreditiflerin işleyişini düzenleyen kuralların hazırlanması yönünde çalışmalarını başlatmış, bu çalışmaların sonucunda 01 Nisan 2002 tarihinde yürürlüğe giren eUCP oluşturulmuştur. eUCP, UCP 600'un bir eki niteliğinde olup, ilk versiyonda aşağıda sayılan konularda düzenlemeler getirilmiştir: (Meynell, 2019, 4)

- Elektronik doküman ve kayıtların hangi formatta sunulacağı,
- Bankanın açık olmasına rağmen elektronik kayıtların teslim alınamamasının sonuçları,
- Elektronik kaydın reddine ilişkin bildirimin nasıl yapılacağı,
- Elektronik belgelerin hangi koşulları sağlamaları kaydıyla orijinal olarak kabul edileceği,

- Elektronik kaydın/verinin virüs vb. sebeplerle bozulması halinde hangi aksiyonların alınacağı.

01 Temmuz 2019 tarihinde yeni versiyonu uygulamaya giren eUCP'de, ilk versiyonda yer almayan madde ve tanımlar eklenmiş olup, uygulama açısından önem arz eden hususlar madde özelinde aşağıda özetlenmiştir:

- Format başlığını taşıyan e5'te, elektronik bir akreditif metninde ibraz konusu elektronik belgelerin tamamının formatlarının belirtilmesinin gerektiği, eğer elektronik belgenin formatı belirtilmemişse, herhangi bir formatta yapılmış ibrazın kabul edilebileceği,
- İbraz başlığını taşıyan e6'da, elektronik belgelerin tek başına veya matbu evraklarla birlikte sunulduğu durumlarda, ibraz eden tarafın görevli bankaya/teyit bankasına tamlik bildiriminde bulunma yükümlülüğünün olduğu, ibrazın ve bildirimin yapılmasını müteakiben bankalar için inceleme süresinin başlayacağı, elektronik belgelerin hangi akreditife ait olduğuna ilişkin herhangi bir kayıt içermemeleri sebebiyle belgelerin niteliğinin anlaşılmaması halinde hiç sunulmamış sayılabilecekleri, gerçekliği teyit edilemeyen bir elektronik kaydın/belgenin yine sunulmamış farz edileceği,
- Red bildirim başlığını taşıyan e8'de, görevli banka, teyit bankası ya da amir banka tarafından ibrazı gerçekleştirmiş tarafa, ibraz edilmiş elektronik belgelerin reddine dair bildiriminde bulunulduğunda ve bu bildirim takip eden 30 takvim günü içinde bildirimin muhatabından herhangi bir talimat alınmadığında, görevli banka/teyit bankası ya da amir banka tarafından ibrazı yapan tarafa matbu belgelerin iade edilebileceği, elektronik kayıtların ise imha edilebileceği,
- Elektronik kayıtlardaki verilerin bozulması başlığını taşıyan e12'de, görevli banka/teyit bankası ya da amir bankaya ibraz edilmiş elektronik kayıtlarda veri bozulması sorunuyla karşılaşılmışsa bu durumda sayılan bankaların elektronik kayıtların yeniden ibrazını talep edebileceği, yeniden ibraz talep edildiğinde banka inceleme süresinin duracağı, söz konusu ibrazın, ibraz talebinin yapıldığı tarihten itibaren 30 takvim günü içinde ve her halükarda akreditif vadesi içinde

yeniden yapılmaması durumunda ilgili bankaca söz konusu elektronik kaydın ibraz edilmemiş sayılabileceği,

- eUCP doğrultusunda sunulan elektronik dokümanlara dair ilave sorumsuzluk kaydı başlıklı e13'te, bankanın kendisine ibraz edilmiş elektronik belgenin görünen gerçekliğinden emin olmasının yeterli olduğu ve söz konusu belgeyi gönderenin kimliği, bilginin kaynağı, tam ve değişmemiş nitelikte olup olmadığı hususlarında sorumlu tutulamayacağı belirtilmiştir.

3.4.4. Akreditifte Hakkın Kötüye Kullanılması Suretiyle Ödeme Talebinde Bulunulması

Lehtarın akreditif koşullarına uygun ancak sahte vesaik ile ya da diğer hileli işlemlerle amir bankadan ödeme talebinde bulunması mümkün olup, bu durumda talebin muhatabı olan bankanın lehtara ödeme yapmaktan kaçınma hakkının bulunduğu doktrinde kabul edilmektedir. Ancak hakkın kötüye kullanılması suretiyle ödeme talebinde bulunulması halinde bu durumun nasıl tespit edileceği hususunda düzenleme bulunmamaktadır. Akreditif amiri ile lehtar arasındaki ilişki, sözleşme yapan taraflardan birinin fiil ehliyetinin olmaması ya da temsilcinin sözleşme yapmaya dair yetkisinin bulunmaması gibi hallerde daha baştan itibaren geçersiz olabilir. Ayrıca söz konusu ilişkinin geçerli bir şekilde kurulmasına karşılık hata, hile veya tehdit gibi iradeyi sakatlayan hallerin varlığı halinde de bu ilişki ilerleyen süreçte sonlandırılabilir. Dolayısıyla bu iki durumun mevcudiyetine rağmen lehtarın amir banka/görevli bankadan veya teyit bankasından ödeme talebinde bulunması hakkın kötüye kullanılmasının birer örneğini oluşturmaktadır. Temel ilişkinin yokluğu ya da sözleşmenin feshi gibi durumlardan herhangi birinin ortaya çıkması ihtimaline karşılık, akreditif amirince lehtardan ibra alınması ya da mahkemeden bir tespit kararı alması ve bu ibranamenin/mahkeme kararının bankaya ibraz edilmek suretiyle bankanın bilgilendirilmesi gerekmektedir. (Doğan, 2016, 330-332)

Diğer taraftan akreditif amiri ve lehtar arasında geçerli bir ilişki bulunmamasına rağmen kendisine ibraname veya mahkeme kararı ibraz edilmeyen banka lehtara ödemedi bulunmuşsa, banka iki tarafın arasındaki ilişki ile doğrudan bağlantılı olmadığından söz konusu bedelin amirden tahsil edilmesi ve akabinde amir tarafından sebepsiz

zenginleşme hükümlerine dayanılarak lehtardan talep edilmesi söz konusu olacaktır. Lehtarın akreditif koşullarına uygun görünüm sergileyen ancak aslen gerçeğe aykırı belgelerle ödemeyi tahsil etmiş olması durumunda yani hakkın kötüye kullanılması söz konusuysa banka ödediği tutarı yine amirden talep edecek, amir ise sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanarak lehtardan tahsil yoluna gidecektir. (Doğan, 2016, 367-371)

3.4.5. Akreditifte İhtiyatî Tedbir ve İhtiyatî Haciz

Lehtarın hakkın kötüye kullanılması sayılan eylemlerde bulunması neticesinde akreditif amirinin bankaca yapılacak ödemeye engel olabilmek adına başvurabileceği iki yöntem bulunmaktadır: ihtiyatî tedbir/ihtiyatî haciz. İhtiyatî tedbir yalnızca hukuki ilişkinin taraflarınca talep edilebilir bir geçici hukuki önlem iken, ihtiyatî hacizde üçüncü şahısların da ihtiyatî haciz talebinde bulunabilmeleri mümkündür. (Doğan, 2016, 413)

İhtiyati tedbir kararlarının yalnızca verildikleri ülkede hüküm ve sonuç doğurmaları söz konusu olduğundan, lehtara yapılacak ödemenin önüne geçmek isteyen amirin, lehtarın ikametgahının bulunduğu ülke mahkemesine ya da teyitli bir akreditif açılmışsa teyit bankasının yerleşik olduğu ülke mahkemesine başvurmak suretiyle bu kararı aldırması gerekmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken diğer bir husus, lehtarın hakkını kötüye kullandığı mahkeme huzurunda somut delillerle kanıtlanmış ve ihtiyati tedbir kararı alınmışsa, kararın uygulanması noktasında süre sınırının mevcudiyetidir. Türk hukuk sisteminde, HMK 397. maddesi 1. fıkrasında bu süre iki hafta olarak belirlenmiş ve şu düzenleme getirilmiştir: *"İhtiyati tedbir kararı dava açılmasından önce verilmişse, tedbir talep eden, bu kararın uygulanmasını talep ettiği tarihten itibaren iki hafta içinde esas hakkındaki davasını açmak ve dava açtığına ilişkin evrakı, kararı uygulayan memura ibrazla dosyaya koydurtmak ve karşılığında bir belge almak zorundadır. Aksi hâlde tedbir kendiliğinden kalkar..."* Esasa ilişkin davanın Türk mahkemelerinde açılması ile yabancı ülke mahkemelerinde açılması arasında bir fark bulunmamaktadır. (Doğan, 2016, 421-423)

İhtiyati tedbir kararı aldırarak isteyen amir teyitli akreditiflerde hem teyit bankası hem de amir banka için ihtiyati tedbir talebinde bulunmalıdır. Teyitli akreditiflerde teyit bankasının lehtara amir bankanın yükümlülüğünden bağımsız ödeme yükümlülüğüne

girmesi söz konusudur. Akreditifin işleyişine ve kurallara vakıf ancak kötü niyetli hareket eden lehtar bu bedeli teyit bankasından uygun vesaik ibrazı ile tahsil edebilecektir. İşte bu ihtimalin önüne geçilebilmesi adına teyit bankası için de ayrıca bir ihtiyati tedbir kararı aldırılması esastır. Ancak, amir tarafından kendi ülkesinde amir banka için alınmış ihtiyatî tedbir kararı lehtarın hakkın kötüye kullanmaya çalıştığını kanıtlayacak şekilde somut delillerle desteklenmekte ise bu durumda teyit bankası amir banka tarafından derhal bilgilendirilecek, dolayısıyla teyit bankası da ödemedi kaçınılabilecektir. (Doğan, 2016, 427)

3.5. Banka Ödeme Yükümlülüğü (Bank Payment Obligation)

2013 yılında MTO-SWIFT işbirliğinin sonucunda yeni bir ödeme şekli ortaya konmuş, bu ödeme şekline ilişkin kuralları ihtiva eden Banka Ödeme Yükümlülüğüne İlişkin Yeknesak Kurallar (ICC Pub.No. 750E) ise 2013 yılının Nisan ayı itibariyle kabul edilmiştir. ISO 20022 Ticari Hizmetler Yönetimi (Trade Services Management-TSMT) mesaj tiplerinin kullanımına dayanan bu ödeme şekli, *"bir bankanın diğer bir bankaya verdiği ve satıcı tarafından bankası aracılığıyla sunulan işlem verilerinin elektronik ortamda belirlenen şartlara göre başarılı bir biçimde eşleşmesi sonucu ödemenin belirlenen bir vadede yapılmasını sağlayan geri dönülemez bir banka taahhüdü"* olarak tanımlanmaktadır. (Özalp, 2018, 78-80)

BPO'da taraflar; (Melemen, 2016, 395-396)

- **Alıcı/Yükümlü (Obligor):** Satıcı ile sözleşme yaparak, BPO için bankasına talimat veren taraftır.
- **Alıcının Bankası/Yükümlü Banka (Obligor Bank):** Satıcının bankasına karşı geri dönülemez yükümlülüğe giren taraftır.
- **Satıcı/İhracatçı (Seller):** İthalatçı ile yaptığı sözleşmeye istinaden, malı sevk eden ve sevkiyata ilişkin verileri lehtar bankaya tevdi eden taraftır.
- **Satıcının Bankası/Lehtar Banka (Recipient Bank):** Oluşturulmuş Veri Tabanı'nın (Established Baseline), Ödeme Yükümlülüğü kısmında (Payment Obligation Segment) satıcının bankası olarak yer alan ve yükümlü bankanın muhatabı olan bankadır.

Ödeme şeklinin BPO olarak kararlaştırıldığı bir alım-satım işleminde süreç şu şekilde yürütülmektedir: (Bayram, Karakaya, Karakaya ve Özkan, 2014, 56)

1. Alıcı ve satıcı arasında yapılan satış sözleşmesi sonrasında, alıcı tarafından satıcıya bir sipariş emri gönderilir,
2. Sipariş emrinin satıcı tarafından kabul edilmesinin ardından alıcı Yükümlü Banka'yı sipariş emri ve BPO talebi konusunda bilgilendirir,
3. Bu aşamada, satıcı tarafından Lehtar Banka'ya sipariş detayları ve BPO koşulları hakkında bildirimde bulunulur,
4. Satıcı ve alıcı tarafından verilen bilgilerin Lehtar Banka ve Yükümlü Banka tarafından elektronik ortama eklenmesi sonrasında İşlem Eşleştirme Uygulaması-Transaction Matching Application-TMA tarafından bilgilerin birbiri ile uyumlu olup olmadığı incelenir, eşleşme sağlanmışsa her iki taraf da eşleşme raporunu bankalarından temin eder,
5. Eşleşme raporunu alan satıcı, üzerinde anlaşmaya varılan ürünün üretimini gerçekleştirerek, ürünü sevk eder,
6. Sevk edilen eşyaya ait fatura ve taşıma belgesi bilgileri, satıcı tarafından Lehtar Banka'ya iletilir,
7. Taşıma belgesi ve fatura içeriğindeki bilgiler, Lehtar Banka tarafından TMA'ya aktarılır,
8. TMA tarafından Yükümlü Banka'ya iletilen bu bilgiler doğrultusunda Yükümlü Bankaca alıcı bilgilendirilir, eğer yüklemeyle ilişkin bilgilerde eşleşme sağlanamayan hususlar varsa bu konuda alıcının onayına başvurulur,
9. Eğer tam eşleşme sağlanmışsa, bu durum hakkında Yükümlü Banka tarafından Lehtar Banka'ya bilgi verilir, Lehtar Banka da eşleşmenin başarılı olduğu hususunu satıcıya bildirir,
10. Satıcı tarafından hazırlanmış vesaik, alıcının ürünü gümrükten çekebilmesi için alıcıya gönderilir,
11. Ödeme günü geldiğinde Yükümlü Bankaca, alıcıdan tahsil edilen tutarın Lehtar Banka'ya transfer edilmesi ve Lehtar Banka tarafından satıcıya ödeme yapılması ile süreç tamamlanmış olur.

Akreditifin uzmanlık gerektiren ve detaylı kurallar çerçevesine dahil olan yapısı karşısında tarafların hızlı işlem yapabilme taleplerini karşılayabilmek adına geliştirilmiş olan BPO'nun akreditiften farklılaşan yönleri aşağıdaki tablo içeriğinde karşılaştırmalı olarak özetlenmiştir:

Tablo 12: Akreditif ve BPO Karşılaştırması

Başlıklar	Özellikler	
	Akreditif	BPO
Vesaik	Matbu veya elektronik vesaik ibrazı esastır. Amir/görevli banka ya da teyit bankası uygun vesaiki karşılamakla yükümlüdür.	Satıcı-alıcı tarafından yapılan bildirimlerdeki verilerin eşleşmesi esasına dayanır. Vesaik doğrudan alıcıya gönderilmektedir.
Üretim Başlangıcı	Akreditif açılmadan satıcının üretime başlaması söz konusu değildir.	İlk eşleşme sağlandığında üretim ve akabinde yükleme yapılabilir.
Taahhüt	Amir banka doğrudan satıcıya karşı taahhüde girmektedir.	Yükümlü Banka, sadece Lehtar Banka'ya karşı taahhüde girmektedir.
Devir	UCP 600-38.maddede komisyoncu ihracatçılar açısından akreditifin imalatçıya devrine izin veren düzenleme mevcuttur.	Aradaki komisyoncu ihracatçı yerine doğrudan nihai alıcı-üretici satıcı arasında yapılan işlemler söz konusudur.
Otomasyon	Matbu vesaik ibrazı esasına dayanan bir akreditifte inceleme işlemleri insan eliyle yürütülmektedir. Dolayısıyla vesaik incelemesi aşamasında sübjektif bir şekilde rezerv konulabilmesi ve ödemenin geciktirilmesi mümkündür.	TMA sistemi üzerinden yürütülen veri/bilgi eşleştirmesi ile tam bir otomasyon sağlanmıştır, sübjektivite söz konusu değildir.
Esneklik	UCP 600 madde 14/d ile belgedeki veri içeriğinin o belgedeki, ibrazı şart koşulan diğer herhangi bir belgedeki veya akreditifteki verilerin içeriğiyle bire bir aynı olmasının gerekmediği belirtilmiştir. Aynı şekilde 30.maddede "about"- "approximately" kelimeleri ile akreditif tutarı, akreditifte belirtilen mal miktarı veya birim fiyatıyla ilişkili $\pm\%10$ 'u aşmayacak bir toleransa izin verilmiştir.	Gerek veri içeriği ve gerekse miktar bakımından birebir eşleşme beklenmektedir. Eşleşme olmadığı durumda, durum alıcının bilgisine/onayına sunulmaktadır.
Kaynak: Wyenne ve Fearn, 2014, 102-104		

4. HİLE VE SUİSTİMAL VAKALARININ ANALİZİ

4.1. Çalışmanın Amacı ve Konusu

Çalışmanın temel amacı ihracat yaparak yurtdışındaki pazarlardan pay almak, ithalat yaparak kaliteli ürünü düşük maliyetle temin etmek şeklindeki hedeflerle dış ticaret yapan firmalarda karşılaşılabilecekleri riskler konusunda bir farkındalık oluşturulması ve literatürde "güvenli" olarak sınıflandırılmış ödeme yöntemlerinin/bilgisayar sistemlerinin hilekârlar tarafından nasıl etkin kullanılabileceklerinin ortaya konulmasıdır.

Çalışmanın diğer amaçları ise;

- İhracat/ithalat konusunda faaliyet gösteren tarafların hile kurbanı olmamaları adına alabilecekleri önlemleri belirlemek,
- Ödeme yöntemleri konusunda dikkate alınması gereken hususları tespit etmek,
- Teknolojik ilerleme sonucunda ortaya konulan yeni ödeme/işlem yöntemleri hakkında bilgi vermek,
- Literatürde bu vakaları konu alan araştırmalara katkı sağlamak olarak belirlenmiştir.

4.2. Hipotezler

Literatür taraması, ulusal ve yabancı mahkeme kararları ile basına yansımış haberlerin incelenmesi suretiyle ulaşılan vakaların analizi sırasında aşağıda belirtilen hipotezler geliştirilmiştir:

- H_0 : Karşı taraf hakkında istihbarat yapılmaksızın girişilen alım-satım ilişkisi hileye zemin hazırlar.
- H_1 : Akreditif, tarafları hatta bu konuda ciddi bir uzman kadrosuna sahip olan bankaları bile hileye karşı korumaz.

- H₂: Taraflar, bilgisayar sistemleri hakkında güvenlik önlemi almadıkça ve siber güvenlik hakkında farkındalık sağlanmadıkça üçüncü şahısların hilesine maruz kalabilirler.
- H₃: Alıcı-satıcı tarafından teslimatın yapılması-ödemenin gerçekleştirilmesi sırasında basiretli tacir olarak hareket etmesi, hizmet sağlayıcıların hatasına ve/veya hilesine karşı tarafları korumaz.

4.3. Hedef Çalışma Evreni ve Metodoloji

Tablo 13: Vakaların Konu-Kaynak Dağılımı

Konu	Kaynak	Adet
Ticari Akreditif & Standby Akreditif	Basın-Mahkeme-Kurum Kararları-Literatür Taraması	163
Fiyat Esaslı Dolandırıcılık	Basın-İhracatçı Birlikleri Duyuruları	15
Siber Dolandırıcılık	Basın-Literatür Taraması	25
Üçüncü Şahsın İhmali/Kastı	Basın-Yargıtay Kararları-Literatür Taraması	42
İncelenen Vaka Toplamı		245

Dış ticaret işlemlerine dahil olan Türk ve/veya yabancı kökenli firmaların/bankaların maruz kaldıkları vakalar, çalışma evrenini oluşturmuş ve yukarıdaki tabloda kaynak/konu bağlamında tasnif edilmiş vakalar;

- Hilenin yapılış yöntemi,
- Hile sonucunda maruz kalınan zararın tutarı,
- Üçüncü kişilerin hileye dahil olup olmadığı,
- Siber saldırı şekillerinin dış ticaret firmalarını ne şekilde hedef aldığı,

Kriterlerine göre incelenerek, çalışmanın amacına ve konusuna uygun olan vakalar analiz kapsamına dahil edilmiştir.

4.4. Vakaların Analizi, Bulgular ve Yorumlar

Yerel ve uluslararası haberler, mahkeme kararları üzerinden yürütülen inceleme ve literatür taraması sonucunda çalışma kapsamına alınan 32 vaka; istihbarat zafiyeti,

akreditif ödeme şekli, siber hile ve hizmet sağlayıcılar özelinde gruplandırılarak, dört alt başlık halinde incelenmiştir. Analiz neticesinde ulaşılan bulgular ve yorumlar her bir başlığın içeriğinde ayrıca açıklanmaya çalışılmış, ileri sürülen hipotezlerin doğrulanıp doğrulanmadığı çıkan sonuçlarla karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

4.4.1. İstihbarat Zafiyeti İçeren Vakalar

VAKA 1		
Alıcı	:	Ugandalı Firma
Satıcı	:	Türk Firma
Tutar	:	-
Hile Şekli	:	Muteber firma isminin kullanılması
Kaynak	:	İstanbul İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği (http://www.iib.org.tr/tr/diger-duyurular-dolandiricilik-1.html) (26.06.2020)

Güney Afrikalı muteber bir firmanın yetkilileri olarak kendini tanıtan Ugandalı dolandırıcı firma, Türk firma ile ürün alım-satımı konusunda irtibata geçmiş, yapılan görüşmeler neticesinde iki konteyner kadar ürünün Darüsselam/Tanzaya'ya nakli konusunda anlaşmaya varılmıştır. Türk firma, ürünü deniz yolu ile ilgili limana nakletmiş, konişmento ise dolandırıcı firmanın belirttiği Uganda bankasına kurye beraberinde gönderilmiştir. Üzerinden anlaşılan vadede mal bedelinin ödenmemesi üzerine Güney Afrika'daki firma yetkilileri ile iletişime geçildiğinde Güney Afrikalı firmanın durumdan haberdar olmadığı anlaşılmış, bu defa Uganda'daki bankadan konişmentonun aslı talep edilmiştir. Uganda'daki banka ise konişmentonun aslını dolandırıcı firmaya teslim etmiş, ihracatçıya aslı yerine renkli fotokopisini göndermiştir.

Türk firma, Tanzanya Büyükelçiliği'nin yardımını alarak, konteynırlar üzerine bloke koyulmasını sağlamış ancak ürünü tekrar ithal edebilmek amacıyla yapılan soruşturmanın bitmesi beklenmiş, dolayısıyla çok yüksek demuraj ve storaj ücreti ödenmiştir.

VAKA 2		
Alıcı	:	Türk Firmalar
Satıcı	:	Taylandlı Firmalar
Tutar	:	-
Hile Şekli	:	Malın satıcı tarafından yüklenmemesi, ödemenin ise peşin tahsilatı.
Kaynak	:	https://www.atso.org.tr/detay/2/2/1/6815/tayland-kagit-dolandiriciligi.html (11.08.2020)

Kağıt ve kağıt ürünleri ithal etmek isteyen Türk ithalatçı firmalar, internet üzerinden yürüttükleri pazar araştırması neticesinde bu ürünü pazar ortalamasının çok altında satan firmalara ulaşmışlar, ancak söz konusu firmalar ve internet siteleri hakkında yeterli incelemeyi yapmaksızın doğrudan iletişime geçerek, bedelini peşin ödemek suretiyle ithalat sürecini başlatmışlardır. Fiyatlar incelendiğinde, dolandırıcı firmaların 70/80 gram metrekare A4 kağıt için 1 USD altında fiyat talep ettikleri, buna karşılık söz konusu ürünün Tayland kağıt sektöründeki satış fiyatının FOB 2-2,5 USD bandında seyrettiği tespit edilmiştir.

VAKA 3		
Alıcı	:	İngiliz Firmaların Yetkilisi Görünümü Yaratmış Dolandırıcılar
Satıcı	:	Türk Firmalar
Tutar	:	-
Hile Şekli	:	Vize ücreti ödemesi
Kaynak	:	https://www.ihkib.org.tr/tr/bilgi-bankasi/ihkib-duyurular/i-2925 (11.08.2020)

Hazırladıkları sahte kartvizitler/kurumsal e-posta adresleri üzerinden ihracatçı Türk firmalarıyla iletişime geçen dolandırıcılar, görüşme için firma yetkililerini İngiltere'ye davet etmiş ve İngiltere vizesi için çete üyelerinden birine ait olan banka hesap numarasına ücret ödenmesini talep etmişlerdir. Sahte kartvizitlerin/e-posta adreslerinin hazırlanmasında sermaye şirketlerinin kayıtlarının bulunduğu Şirket Kayıt Kurumu (Companies House) internet sayfasındaki bilgilerin kullanıldığı anlaşılmıştır.

VAKA 4		
Alıcı	:	Güney Afrikalı İş Adamı
Satıcı	:	Türk Firması
Ödeme Şekli	:	Akreditif
Ticaret Konusu	:	5.500 adet erkek takım elbise ve 5.040 adet erkek ceket
Hileye Esas Tutar	:	194.000,-USD
Hile Şekli	:	Teslim alınan mal bedelinin ödenmemesi
Kaynak	:	https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/afrikaya-takim-elbise-ihracati-pahaliya-patladi-2793227/ (23.06.2020)

Kendisini Güney Afrikalı iş adamı olarak tanıtan Fehaaz Eusuf, tekstil firması sahibi Ömer Sülük ile anlaşmaya vararak, açılan akreditif karşılığında 5.500 adet erkek takım elbise ve 5.040 adet erkek siparişi vermiş, suç ortaklarından Ersel Ç. isimli şahıs da kendisini lojistik firması sahibi olarak tanıtmak suretiyle sürece dahil olmuştur. Siparişi

06.12.2016'da teslim alan çete, akreditifin iptal ettirmiş ve elbiselerle kayıplara karışmıştır.

VAKA 5		
Alıcı	:	Türk Firmalar
Satıcı	:	Tanzanyalı Firmalar
Tutar	:	-
Hile Şekli	:	İhracat vesaiki ve/veya gümrük izni için para talebinde bulunulması.
Kaynak	:	http://daib.org.tr/dosyalar/tanzanya-kaju-fistigi-sektoru-hk_1.pdf (11.08.2020)

Taylandlı kağıt satıcıları vakasında olduğu gibi bu vakada da fiyat kriterinin esas alarak hareket eden ithalatçı firmalarımızın kaju satın almak için Tanzanyalı firmalarla internet üzerinden iletişime geçtikleri, ürünün üretimine/satış fiyatına ilişkin araştırma yapmaksızın kilogram başına 1-3 USD bandında verilen fiyata istinaden sipariş verdikleri görülmektedir. Rayiç bedeli 7-9 USD arasında seyreden ürün için düşük fiyat teklifi alan ithalatçılar, bir süre geçtikten sonra firmalardan gelen "konteynır bedeli, gümrük izni ödemesi, menşe şahadetnamesi ücreti" adı altında para taleplerine muhatap olmuşlar, yaptıkları ödemelerin neticesinde ise bu firma yetkililerine bir daha ulaşamamışlardır.

VAKA 6		
Alıcı	:	Türk Firma
Satıcı	:	Çinli Firmalar
Tutar	:	1.200.000,-USD
Hile Şekli	:	Güven tesis ederek, yüksek bedelli mal ithalatı
Kaynak	:	https://www.milliyet.com.tr/gundem/cin-e-10-kmlk-guven-tokadi-2640364 (11.08.2020)

Bu vakada, Türk dolandırıcılar tarafından kurulmuş şirket Çinli matbaa üreticisi firmalarla iletişime geçerek, ilk yaptığı alımlarda bedeli peşin ödemek suretiyle güven tesis etmiş, 1.200.000,-USD tutarındaki son siparişte ise Azerbaycanlı bir müşterisi için makinelerin Ambarlı Limanı'nda müşterinin kontrolünü müteakiben teslim alınacağını, ödemenin de kontrol sonucunun olumlu çıkması halinde yapılacağını Çinli firma yetkililerine bildirmiştir. Mali Polis tarafından yapılan incelemede, makinelerin Azerbaycan'a gönderilmediği, bunun yerine parçalara ayrılmak suretiyle yurtiçi piyasada satıldığı tespit edilmiştir.

VAKA 7		
Alıcı	:	Burkina Fasolu Tüccarlar
Satıcı	:	Tarım Makinesi İmalatçısı Türk Firma
Tutar	:	50.000,-EUR
Hile Şekli	:	İhracat vaadiyle gerçek paranın sahtesiyle değişimi
Kaynak	:	https://www.haberler.com/konya-ithalat-yalani-ile-isadaminin-50-bin-euro-8730304-haberi/ (11.08.2020)

Kendini Burkina Faso'nun tarım bakanının oğlu olarak tanıtan fail ve suç ortakları, internet üzerinden bilgilerine ulaştığı Konya'daki tarım makinesi imalatçısı şirket sahibi ile iletişime geçerek, Konya'ya gelmiş ve 2 milyon USD tutarında ithalat yapmak istediklerini ancak beraberlerinde getirdikleri paranın üzerinde Birleşmiş Milletler mührü bulunduğu ve bu mührün yanlarında getirdikleri cihaza avro konulması suretiyle çözülebildiği beyanında bulunmuşlardır. Firma sahibi, şahıslara 50.000,-EUR vermiş ve bu para dolar bölmesinin yanındaki bölmeye yerleştirilmiş, cihaz çalıştırıldıktan sonra başka bir bölmede önceden hazırlanmış sahte avro ile gerçek avronun yer değiştirilmesi sağlanarak, sahte avroların bulunduğu poşet firma sahibine verilmiştir. Firma sahibinin poşet içindeki avroların sahte olduğunu anlaması ve ihbarda bulunması üzerine şahıslar polis tarafından yakalanmıştır.

Vakalar analiz edildiğinde aşağıdaki tespitlerde bulunulmuştur:

"H₀: Karşı taraf hakkında istihbarat yapılmaksızın girişilen alım-satım ilişkisi hileye zemin hazırlar" hipotezinin 6 no.lu vaka hariç tutulduğunda, diğer vakalar için doğrulandığı ve doğrulamaya esas teşkil eden ortak özelliklerin ise aşağıda belirtilen hususlardan oluştuğu görülmüştür:

- İlgili ürüne ait piyasa fiyatları ortalamasından daha düşük fiyattan işlem yapılmak istenmesi temel hareket noktasını oluşturmaktadır. 2 ve 5 no.lu vakalarda, piyasa fiyatlarının altında kağıt ve kaju satın almaya yönelik ithalat girişimleri, mal bedelinin kaybı ile sonuçlanmıştır.
- Müşteri hakkında yeterli istihbarat yapılmaksızın iş ilişkisi tesis edilmiştir. 1, 3, 4 ve 7 no.lu vakalarda ise karşı tarafın sunmuş olduğu firma/yetkili kişi bilgilerinin detaylı bir şekilde sorgulanmaksızın iş ilişkisine girilmiş olmasının hileli işlemlerin yapılmasına uygun ortam hazırladığı anlaşılmaktadır. Örneğin İngiliz firmaların yetkilisi olarak kendini tanıtan hilekârların hazırlamış olduğu

kartvizit örneğinde yer alan iş telefon numarasının "<https://www.thephonebook.bt.com/area/>" adresli web sayfasından kontrol edilmesi bile karşı tarafın sunduğu bilginin niteliği açısından basit bir kontrol adımı olarak ön plana çıkmaktadır.

Diğer taraftan 6 no.lu vakanın özellikleri dikkate alındığında, ilk birkaç siparişe ilişkin alım-satım işlemlerinde taraflar arasında oluşan güven ortamının, ilişkinin devamında vuku bulabilecek hileli işlem riskini ortadan kaldırmadığı, Çinli firmanın ödemelerini peşin tahsil ettiği birkaç ihracat işlemi sonrasında mal mukabili gerçekleştirilen 1.200.000,-USD tutarındaki işleminde alacak sigortası yaptırmayı veya bu bedelin ödenmemesi halinde muteber bir bankanın ödeme yapacağını öngören bir teminat akreditifi açılması/bir garanti mektubu düzenlenmesi yönünde talepte bulunması veya farklı bir ödeme şeklini tercih etmesi gibi seçenekleri mevcut iken, bu seçenekleri değerlendirmeye almamasının söz konusu zararın ortaya çıkmasında etkili olduğu kanaatine varılmıştır.

4.4.2. Akreditif Ödeme Şekline İlişkin Hileli İşlemler

VAKA 8		
Alıcı	:	X Firması, Türkiye
Satıcı	:	Y Firması, Çin
Ödeme Şekli	:	Teyitli-Geri Dönülemez Akreditif
Ticaret Konusu	:	%99,8 saflıkta siklo hekzanon
Tutar	:	87.264,-USD
Hile Şekli	:	Üzerinde anlaşmaya varılan kimyevi madde yerine su gönderilmesi
Kaynak	:	Yargıtay Kararları/2017/1587 E. , 2018/7375 K.

Kimyevi madde alım-satımına ilişkin bu işlemde, Çinli firma tarafından hazırlanan vesaik hem teyit bankası hem de amir banka tarafından uygun bulunmuş, ardından akreditif bedeli firmaya ödenmiştir. Ancak, söz konusu ürünü taşıyan konteynırlar gümrüğe geldiğinde, kapak mühürlerinin olmadığı ve alınan numunelerin tahlil edilmesi neticesinde ürünün %93 oranında sudan ibaret olduğu tespit edilmiştir. Akreditif amiri konumundaki Türk firması, amir bankanın vesaiki incelemede ve ödemenin yapılması hususlarında kusurlu olduğunu iddia ederek bankayı dava etmiştir. Davalı banka tarafından yapılan savunmada, söz konusu vesaikin süresi içinde incelendiği, bazı belgelerde istenilen resmi kurum onayının yer almaması üzerine rezerv koyulduğu, buna

karşılık amir tarafından rezerv kaldırma talimatı verilerek, söz konusu vesaikin mevcut şekilde kabul edildiği, ödemenin hızlandırılması konusunda amirin ısrarcı davrandığı hususları belirtilerek, UCP 600 Madde 14/a gereğince bankaların sadece belge üzerinden inceleme yapma zorunluluklarının bulunduğu işaret edilmiştir.

VAKA 9		
Alıcı	:	G.S. Gastronomie Und Imbissbedarf GmbH/Almanya
Satıcı	:	Türk Firması
Ödeme Şekli	:	Vadeli akreditif-Mal Mukabili
Ticaret Konusu	:	Zeytinyağı
Tutar	:	50.972,04 EUR
Hile Şekli	:	Akreditif yerine mal mukabiline dönüştürülen ödeme şekli sonrası mal bedelinin ihracatçıya ödenmemesi
Kaynak	:	Yargıtay Kararları/ 2012/1591 E. , 2013/2723 K.

Türk firması ile G.S. Gastronomie Und Imbissbedarf GmbH firması arasında yapılan ile sızma zeytinyağı alım-satım sözleşmesi gereğince ödemenin akreditif ile yapılacağı kararlaştırılmış ve bedel X Bankası tarafından kısa vadeli ihracat kredi sigortası kapsamında sigortalanmıştır. İhracatçı Türk firması tarafından ödeme şeklinin akreditif olduğu hususunda verilen bilgiye istinaden X bankası tarafından düzenlenen alıcı limit onay formunda ödeme şekli akreditif olarak yer almıştır. İthalatçı tarafından akreditifin açıldığına ilişkin bir SWIFT mesajı kodu, ihracatçı firmaya gönderilmiş, ihracatçı firma bu koda istinaden akreditifin açıldığı zannıyla ürünün sevkiyatını gerçekleştirmiştir. Akreditifin akıbetine ilişkin olarak ihracatçı tarafından yapılan sorgulama neticesinde herhangi bir akreditifin açılmadığı bilgisi edinilmiş, konu sigortayı yapan X bankasına iletilmiş, aldığı cevapta da ihracatın sigorta kapsamında olduğu ve alıcı limit onay formunda değişiklik yapılmasının yeterli olacağı belirtilmiştir. Mal mukabiline dönüşen işlemde, alıcı gümrükten malı çekmiş, ancak bedelini ödememiştir. Poliçenin tazmin edilmesine yönelik talepte bulunan ihracatçının bu talebi, poliçe düzenlenme aşamasında ödeme şeklinin akreditif iken mal mukabiline dönüşmüş olması sebebiyle bankaca reddedilmiştir. Yargıya taşınan bu uyuşmazlıkta, davalı X bankası Mart 2009 tarihinde düzenlenmiş alıcı limit onay formunda ödeme şeklinin vadeli akreditif olarak belirtildiği, 22.04.2009 tarihinde yapılan ödeme şekli değişikliğine ilişkin bankanın herhangi bir kabulünün bulunmadığı hususlarını ileri sürmüştür. 8.Asliye Ticaret Mahkemesi tarafından X bankasının söz konusu ödeme şekli değişikliğinde kabulünün bulunmaması sebebiyle zararı tazmin etmekle yükümlü olmadığı yönünde karar

verilmiş ve bu karar davacının temyiz talebine istinaden Yargıtay'a intikal etmiş, netice itibariyle Yargıtay tarafından da onaylanmıştır.

VAKA 10		
Amir	:	Firma Z
Lehtar	:	Firma Y
Amir Banka	:	Banka E
İştira Bankası	:	Banka A
Tutar	:	2.905.000,-USD (+/-%1) ve 1.380.000,-USD (+/-%2) tutarlı iki akreditif
L/C Türü	:	Teyitsiz Geri Dönülemez-Kabul Kredili (Görüldükten 90 gün ödemeli poliçe)
Açılış Tarihi	:	31.07.2008 ve 11.09.2008
Akreditif Vadesi	:	20.09.2008 ve 30.10.2008
Hile Şekli	:	Önceki akreditiflerde ibraz edilmiş varantların tekrar ibrazı
Kaynak	:	DOCDEX Decisions, 2009-2012, 45-47

İlgili vakada, her iki akreditifte de kısmi yüklemeye izin verilmiş ve akreditif konusu eşyanın depoya teslim edildiğine ilişkin varantlardan ilkinin 10 Ağustos 2008, ikincisinin ise 30 Eylül 2008 tarihinden önce düzenlenmiş olmalarının gerekliliği akreditif metninde ilave koşullar kısmında belirtilmiştir. Lehtar tarafından yapılan kısmi yükleme neticesinde üç takım vesaik hazırlanmış, 7 Ağustos, 17 Eylül ve 22 Eylül'de iştira bankası tarafından amir bankaya gönderilen üç grup vesaik için amir bankadan, 12 Ağustos, 23 ve 24 Eylül'de gönderilen SWIFT mesajlarında söz konusu vesaik akreditif koşullarına uygun kabul edilerek iştira bankasının belirttiği tarihte iştira bankasının ramburse edileceği ifade edilmiştir. Ancak amir banka, iştira bankasını ramburse etmemiş, söz konusu varantlar hakkında yapılan inceleme neticesinde varantların bu akreditiflerden önce açılmış farklı akreditifler için ibraz edildiklerinin tespit edildiğini belirterek, iştira bankasının bu varantları kabul ederek iyiniyet esasına aykırı hareket ettiği iddiasında bulunmuştur.

DOCDEX'e başvuru yapan iştira bankası, belirttiği valör itibariyle ramburse edilmesinin gerektiğini belirterek, rambursman talebini şu hususlara dayandırmıştır:

- Ne UCP 600, ne de ISBP içeriğinde iştira bankasının kendisine ibraz edilen dokümanların takibini zorunlu kılan bir düzenleme bulunmamaktadır,
- UCP 600/34.madde içeriğinde, "Bir banka belgelerin şekli, yeterliliği, doğruluğu, gerçek/sahte olup olmadığı veya herhangi bir belgenin hukuki

etkisi/sonucu veya bir belgede şarta bağlanan veya o belgeye sonradan eklenen genel veya özel şartlar dolayısıyla hiçbir yükümlülük veya sorumluluk üstlenmediği gibi herhangi bir belgenin temsil ettiği malların, hizmetlerin veya yapılan diğer işlerin mevcut olup olmadığı veya tanımı, miktarı, ağırlığı, kalitesi, durumu, ambalajı, teslimatı ve değerine veya malları gönderenin, taşımacının, navlun komisyoncusunun, alıcının veya malları sigorta edenin veya diğer herhangi bir kişinin iyi niyetine veya eylemine veya ihmallerine, mali durumlarına, icraatına veya ticari itibarına ilişkin olarak hiçbir yükümlülük veya sorumluluk üstlenmez" hususu yer almaktadır,

- UCP 600/ 15(a) madde içeriğinde bir amir bankanın bir ibrazın uygun olduğunu belirlemesi halinde ibrazı karşılamakla yükümlü olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla, amir bankanın gönderdiği 12 Ağustos, 23 ve 24 Eylül tarihli SWIFT mesajlarında vesaikin akreditife uygunluğu belirtilmiş, iştirat bankasına karşı ibrazı karşılama yükümlülüğü ortaya çıkmıştır.

DOCDEX tarafından yapılan inceleme neticesinde iştirat bankasının gerekçeleri yerinde ve haklı bulunarak, amir bankanın bir hile iddiası mevcutsa uygulanacak hukuk kapsamında yasal süreci başlatmasının uygun olacağı, amir bankanın iştirat bankasını ramburse etmekle yükümlü olduğu doğrultusunda karar vermiştir.

VAKA 11		
Amir	:	S Firması /R Ülkesi
Lehtar	:	I Firması/I Ülkesi
Amir Banka	:	X Bankası/ R Ülkesi
Lehtar Banka	:	M Bankası/I Ülkesi
Tutar	:	14.656.000,-EUR
L/C Türü	:	Teyitli Geri Dönülemez-Karışık Ödemeli
Açılış Tarihi	:	20.12.2007
Yükleme Tarihi	:	30.04.2008
Hile Şekli	:	Yalan beyanda bulunma
Kaynak	:	MTO Bankacılık Komisyonu Görüşleri, 2009-2011, 2012, 33-34

Açılan bu akreditifte ödeme koşulları (46A) şu şekilde belirlenmiştir:

- Sözleşme bedelinin %75'lik dilimine tekabül eden 10.992.000,-EUR, ticari fatura, ambalaj listesi ve orijinal konişmentonun ibrazını müteakiben görüldüğünde,

- Kalan 3.664.000,-EUR tutarındaki %25'lik dilim ise, işletmeye alma ve devreye sokma işlemlerinin gerçekleştiğini belgeleyen Geçici Kabul Sertifikası'nın ibrazı ile, eğer bahsi geçen sertifika son yükleme tarihinden itibaren 12 ay içinde ibraz edilememişse, lehtarın amirle yaptığı sözleşmede belirtilen yükümlülüklerini yerine getirdiğini içeren yazılı beyanına istinaden yapılacaktır.

Son yükleme tarihi olan 30.04.2008'den 12 ay sonra tekabül eden 30.04.2009 tarihi beklenmeksizin 20.04.2009 tarihinde lehtarın bankası M'den gönderilen e-posta ekinde bulunan ve tarayıcıdan geçirilmiş beyan ile %25'lik dilimin ödeme talebinde bulunulmuş, bunun üzerine amir banka X tarafından lehtarın neden Geçici Kabul Sertifikası ibraz edemediği hususunun sorgulanması lehtar bankadan talep edilmiştir. Lehtar banka M, cevabında lehtarın sertifika konusunda bilgi vermekten/yorum yapmaktan kaçındığını, bunun yerine beyana istinaden ödeme talebinde bulunduğunu ifade etmiştir.

29.04.2009 tarihini taşıyan ve amir X bankası tarafından lehtar M bankasına gönderilen SWIFT mesajında, lehtarın beyanının gerçeği yansıtmadığını, inşaata bile henüz başlanmadığı hususunu belgeleyen fotoğrafların ellerinde bulunduğunu ve bu fotoğrafların Bay C'ye de e-mail ekinde ibraz edildiğini, dolayısıyla lehtarın yalan beyanda bulunduğunu, R ülkesinde kanuni sürecin başlatılması hususunda haklarını saklı tuttuklarını belirtilmiş, aynı gün lehtar M bankasından alınan MT799 formatlı SWIFT mesajında, kendilerince akreditif koşullarına uygun ibrazda bulunulduğu dolayısıyla lehtara da kendilerince 3.664.000,-EUR ödeme yapılacağı şeklinde cevap verilmiştir.

Orijinal beyan amir bankanın eline 04.05.2009 tarihinde ulaşmış, beş banka işgünü inceleme süresi içinde kalınarak, 07.05.2009 tarihinde düzenlenen MT799 mesaj ile ödemenin yapılmayacağı belirtilerek, şu sebepler sıralanmıştır:

- 29.04.2009 tarihinde e-posta ekinde ibraz edilmiş beyan akreditifin 46A bölümünde sayılan şartlardan ikincisini sağlamamaktadır, ilgili şartta öncelikle Geçici Kabul Sertifikası'nın ibrazı talep edilmiş, eğer yükleme tarihinden 12 ay içinde ibraz edilemezse beyana istinaden ödeme yapılması hususu

düzenlenmiştir. Son yükleme tarihi 30.04.2008 olduğundan ancak 30.04.2009 tarihinden sonra beyana istinaden ödeme talebinde bulunulabilmesi mümkündür.

- Beyan tarihi 16.04.2009'dur, lehtar bankaya 20.04.2009 tarihinde ibraz edildiği üzerindeki kayıtlardan anlaşılmaktadır. Beyan ile talep 01.05.2009 itibari ile mümkün olduğundan, söz konusu beyan akreditif koşullarına uygunsuz bulunarak tarafınıza iade edilmiştir.

M bankasından alınan cevapta, beyanın akreditif koşullarında yer alan süre içinde kalınarak ibraz edildiği, ayrıca UCP 600'de 14.maddesinin i fıkrasına uygun olarak uygun ibrazda bulunulduğu, söz konusu akreditifte beyanın ibrazı için spesifik bir süre belirlenmediği, bunun yerine bir ibraz döneminden bahsedilebileceği hususları karşı iddialar olarak yer almıştır.

Aynı minvaldeki yazışmalar devam etmiş ve konu MTO Bankacılık Komisyonu'na intikal etmiştir. Komisyon, iki banka arasındaki bu probleme ilişkin değerlendirmesinde, UCP 600 5.madde ile 14.maddenin a fıkrasına atıfta bulunmuştur. Anılan maddelerden 5.sinde, bankaların belgelerin ilişkili olduğu mal, hizmet veya yapılan iş üzerinden değil sadece belgeler üzerinden işlem yapacağı hususu düzenlenmiş, 14/a'da ise 5.maddenin daha detaylı hali yer bulmuştur: *"Görevi çerçevesinde hareket eden bir görevli banka, varsa bir teyit bankası ve amir banka, belgelerin dış görünüşleri itibariyle uygun bir ibrazı oluşturup oluşturmadığını belirlemek için sadece belgeleri esas alarak ibrazı incelemelidir."*

Diğer taraftan, amir bankanın e-mail ile kopyası ibraz edilen ve 16.04.2009 tarihini taşıyan beyanı hususundaki rezerv tespiti yerinde bulunmuş, ancak değinilen maddelerde bankaların sorumluluk sınırlarının belgelerle belirlenmiş olmasından ötürü, 30.04.2009 tarihinden sonra beyan ile yapılan ödeme talebinin yerinde olduğu ve amir bankanın talep edilen tutarı ödeme yükümlü olduğu, yalan beyana ilişkin iddiaların ancak mahkeme tarafından değerlendirilebileceği hususlarında görüş beyan edilmiştir.

VAKA 12		
Alıcı	:	Hamco Industries-Hindistan
Satıcı	:	Solo Industries-Dubai
Ödeme Şekli	:	Vadeli Akreditif
Ticaret Konusu	:	Metal ve mineral alım-satımı

Hileye Esas Tutar	:	750 milyon USD
Hile Şekli	:	Hayali ihracat, belgede sahtecilik ve aynı yükün birden fazla ihracata konu olması.
Kaynak	:	Rutten, L. (2003). A Primer on New Techniques Used by The Sophisticated Financial Fraudster, with Special Reference to Commodity Market Instruments. UNCTAD/DITC/COM.39, <i>United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD)</i> . https://www.researchgate.net/publication/23745346_A_primer_on_new_techniques_used_by_the_sophisticated_financial_fraudster_with_special_reference_to_commodity_market_instruments (Erişim Tarihi: 03 Aralık 2019).

Dubai'de metal ve mineral üretimi/alım-satımı üzerine faaliyet gösteren Solo Industries şirketinin sahibi Madev Patel şirketin finansmanında iki aşamalı bir yöntem benimsemiştir: Kısa vadeli finansman için ihraç edilen ürünlere ilişkin vadeli akreditifler bankalara iskonto ettirilmekte ve orta vadeli finansman için de bankalardan prefinansman kredileri temin edilmektedir. Firmanın milyonlarca dolarlık cirolar açıklamasına ve büyük bankaların itibarlı bir müşterisi olmasına rağmen, aslında yapılan işlemlerin gerçeği yansıtmadığı, firma sahibinin şu yöntemleri izleyerek, bankaları zarara uğrattığı tespit edilmiştir:

- İşletmenin faaliyetlerini incelemek adına gelen banka yetkililerine, firmaya ait olmayan üretim tesisleri/depolama alanları, hatta ofisler gösterilerek faaliyetlerin düzenli ve verimli yürütüldüğüne ilişkin bir görüntü yaratılmaktaydı. Metal eritme tesisindeki fırın ancak bir banka müdürünün haberli ziyareti üzerine çalıştırılıyordu.
- İhraç ürünlerinin yüklemesi, gümrük yetkililerinin kontrolünde gerçekleştirilmekle birlikte, gece yarısı yapılan operasyonlarla gemi rıhtımı terk etmeden yük boşaltılıyordu. Konişmento üzerinde metal alaşım olarak beyan edilen yük, aslında hurda metalden müteşekkildi.
- Yüklemelerin uğramalı ve yavaş-eski gemilere yapılması sağlanıyor, her bir limanda aynı yükü temsilen farklı konişmento hazırlanıyor ve bu konişmentolar bankalara ibraz edilerek, akreditifin iskonto edilmesi sağlanıyordu. Uluslararası Denizcilik Bürosu (International Maritime Bureau) tarafından yapılan incelemede neticesinde Solo Industries'den Hamco firmasına gönderilmiş

mallara ait 432 konişmentodan sadece 12'sinin gerçek bir ihracat işlemini istinaden düzenlendiği anlaşıldı.

Yapılan soruşturma derinleştikçe, yüklemelerin büyük çoğunluğunun firma sahibinin akrabası tarafından kurulmuş olan nakliye firması aracılığıyla gerçekleştiği, ithalatçı Hamco'nun da asıl sahibinin Madev Patel olduğu, yirmi beş banka tarafından bu şekilde kredilendirilmiş Hamco ve Solo Industries firmalarının bankalara olan toplam borcunun 750 milyon USD'a ulaştığı ortaya çıkarılmıştır.

VAKA 13		
Alıcı	:	Tayvan Firması
Satıcı	:	Singapur Firması
Ödeme Şekli	:	Görüldüğünde Ödemeli Teyitli Akreditif
Ticaret Konusu	:	Ağır erimiş metal/50.000 ton
Hileye Esas Tutar	:	-
Hile Şekli	:	Eksik yükleme-aynı yükün ikinci bir alıcıya satılması ve belgede tahrifat
Kaynak	:	Rutten, L. (2003). A Primer on New Techniques Used by The Sophisticated Financial Fraudster, with Special Reference to Commodity Market Instruments. UNCTAD/DITC/COM.39, <i>United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD)</i> . https://www.researchgate.net/publication/23745346_A_primer_on_new_techniques_used_by_the_sophisticated_financial_fraudster_with_special_reference_to_commodity_market_instruments (Erişim Tarihi: 03 Aralık 2019).

CIF teslim şekli üzerinden 50.000 ton ağır erimiş metalin alım-satımı konusunda firmaların anlaşmaya varması akabinde ithalatçı Tayvan firması, sözleşme bedelinin %60'ına tekabül eden tutara karşılık akreditif koşullarına uygun vesaik ibrazında ödeme yapılmasını öngören ve kalan tutar için "freight collect" ibaresini taşıyan konişmentonun ibrazı esasını şart koşan iki farklı akreditif açtırmıştır.

Singapurlu satıcı firma, sipariş konusu malın yarısının yükleme için hazır olduğunu, kalanın da gemi kalkış zamanına kadar yetiştirileceği hususunda alıcı firmayı bilgilendirmiş, bunun üzerine alıcı firma bir temsilcisini yükleme sürecini yerinde takip etmesi amacıyla görevlendirmiştir. Ancak, temsilci beş hafta süren yükleme boyunca ülkede kalamamış, ayrıca firma yetkililerince ortalamanın çok üzerinde seyreden bu yükleme süresinden de şüphelenilmemiştir.

Satıcı, yükleme sırasında 50.000 ton yerine 37.000 tonluk yükleme gerçekleştirmiş, söz konusu yükleme miktarı konişmentoya ve gözetim firması tarafından düzenlenen rapora 37.000 üzerinden kaydedilmiş, ancak bu belgeleri teslim alan satıcı firma miktara ilişkin kayıtla oynama yaparak yükleme miktarını 50.000 tona yükseltmiştir. Akreditif koşullarıyla uyumlu vesaiki amir bankaya ibraz eden dolayısıyla %60'lık dilimi tahsil eden satıcı firma, alıcı firma ile irtibata geçerek, ciddi bir nakit sıkıntısı içinde olduğunu beyan etmiş ve kalan tutarın da ödenmesi konusunda talepte bulunmuştur. Alıcı firma öncelikle siparişinin akıbetini araştırmış, geminin boşaltma limanına vardığını ancak boşaltma için beklediğini öğrendikten sonra bu talebi uygun bulmuştur. Gemi limanda beklerken, satıcı firma gemi sahibine ödemesi gereken navlunu içinde bulunduğu nakit sıkıntısı yüzünden ödeyemediğini dolayısıyla ödemenin ancak ikinci bir alıcıya satılmasıyla eline geçecek tutar üzerinden yapılabileceğini beyan etmiştir. Gemi sahibi, geminin beklediği limanda başka bir yükün teslim alınması için sözleşme yapmış, dolayısıyla mevcut yükün bir an önce boşlatılmasına başlanması ve navlun ücretinin tahsil edebilmek adına Singapurlu ihracatçı firmanın düzenlediği tazminat mektubu ile ikna olmuştur. Singapurlu firma ürünü başka bir alıcıya satıp bedeli tahsil ettikten sonra ortadan kaybolmuştur.

VAKA 14		
Alıcı	:	Endonezyalı Firma
Satıcı	:	Beam Technology Ltd/Singapur
Amir Banka	:	Pt Bank Universal Ho Jakarta/Endonezya
Lehtar Banka	:	Standard Chartered Bank
Ödeme Şekli	:	Teyitli Görüldüğünde Ödemeli Akreditif
Ticaret Konusu	:	-
Hileye Esas Tutar	:	277.500,-USD
Hile Şekli	:	Sahte AWB
Kaynak	:	https://www.supremecourt.gov.sg/docs/default-source/module-document/judgement/2002-sghc-54.pdf (20.08.2020)

Pt Bank Universal Ho tarafından açılan akreditif koşullarında, taşıma komisyoncusu (freight forwarder) olarak Link Express (S) Pte Ltd. şirketinin olacağı, tam takım amir banka emrine düzenlenmiş temiz hava yolu taşıma belgesinin (Airwaybill-AWB) ibraz edileceği belirtilmiştir. Beam Technology tarafından hazırlanan ihracat vesaiki Standard Chartered Bank'a ibraz edildiğinde, banka tarafından yapılan inceleme neticesinde rezerve konu olabilecek farkların bulunduğu belirtilmiştir. UCP 500'e tabi olan akreditif

için bankaya tanınmış olan yedi iş günlük inceleme süresi içinde yapılan tetkikler sırasında banka yetkililerince Singapur Havayolları'na ait SQ 162/13 sefer sayılı uçağa taşıma belgesinin işaret ettiği yüklemenin yapılmadığı, söz konusu konişmento numarasının başka bir yüke ait olduğu, dolayısıyla söz konusu taşıma belgesinin sahte olduğu tespit edilmiştir.

Bu tespit üzerine banka tarafından vesaik, ihracatçı firmaya iade edilmiş, eksikliklerini düzeltmek üzere vesaiki teslim aldığı yönünde beyanda bulunan firmaya sahtecilik sebebiyle ikinci ibrazın kabul edilmeyeceği bankaca bildirilmiştir. İhracatçı firma, bankanın belgelere ilişkin sorumluluğunun sadece akreditif koşullarına uygunluk bakımından bulunduğunu, mevcut düzenlemelere göre bankanın bu iddia ile akreditif bedelini ödemekten kaçınamayacağını ve zarara uğradıklarını iddia ederek bankayı dava etmiştir.

VAKA 15		
Alıcı	:	Wing Fung Trading Company/Hong Kong
Satıcı	:	Rosmet Ltd./Almanya
Amir Banka	:	DBS Bank
Lehtar Banka	:	Commerzbank, Almanya
Rambursman Bankası	:	Bayerische Landesbank/Almanya
Ödeme Şekli	:	Teyitli Görüldüğünde Ödemeli
Ticaret Konusu	:	Birinci sınıf dikdörtgen kesimli teneke plakalar
Hileye Esas Tutar	:	463.840,56 EUR
Hile Şekli	:	Sahte Deniz Konişmentosu
Kaynak	:	https://legalref.judiciary.hk/lrs/common/search/search_result_detail_frame.jsp?DIS=107613&QS=%28UCP%29&TP=JU (23.06.2020)

Akreditif metninde talep edilen belgeler olarak, bir orijinal üç kopya olarak düzenlenmiş ve ürünün birinci sınıf olduğunu belirten "prime" ifadesinin yer aldığı ticari fatura, menşe şahadetnamesi, üç adet orijinal ambalaj listesi, DBS Bank emrine düzenlenmiş ve ihbar edilecek kişi bölümünde Wing Fung firmasının yer aldığı, "freight prepaid (navlun ödenmiştir)" ibaresini taşıyan temiz deniz konişmentosu, kalite sertifikası, dezenfeksiyon sertifikası, yükün radyoaktif olmadığına ilişkin beyan belirtilmiştir.

Rosmet Ltd. tarafından hazırlanan ihracat vesaiki Commerzbank tarafından incelenmiş ve uygun bulunmuş, akabinde firmaya ödeme yapılmıştır. 19.07.2004 tarihinde

Commerzbank'tan DBS Bank'a gönderilen vesaik, 24.07.2004 tarihinde teslim alınmış ve amir banka tarafından da yapılan inceleme neticesinde akreditifte belirtilen koşulların sağlandığına kanaat getirilerek, 02.08.2004 tarihinde Wing Fu firmasına vesaik bedeli kadar kredi tahsis edilmiş ve Bayerische Landesbank-Commerzbank rambursman süreci başlatılmıştır.

Ağustos ayının sonuna yaklaşılmış olmasına rağmen konişmentoda yüklendiği belirtilen kargoyu henüz teslim alamayan Wing Fu firması, gemi acentası ile yaptığı görüşmede, böyle bir yüklemenin yapılmadığı bilgisini edinmiş, ihracatçı firmaya ulaşamayınca başvurduğu Alman yetkililerden ilgili firmanın ticaret sicili kaydı bulunmadığını öğrenmiştir.

Wing Fu firması, uğradığı zararda DBS Bank'ın ihmali bulunduğunu ve zarara uğradığını iddia ederek, zararının tazmini için ilgili bankaya dava açmıştır. Firma iddialarını şu hususlara dayandırmıştır:

- Akreditif koşullarında, tarafsız gözetim raporunun ile güvenilirliği kanıtlanmış enstitülerce düzenlenmiş kalite-dezenfeksiyon raporlarının talep edilmiştir. Ancak ihracatçı gözetim raporunu ibraz etmemiş, diğer raporlar da bahse konu enstitülerce düzenlenmemiştir. Buna rağmen bu eksiklikler rezerv konusu yapılmamıştır.
- İşlemin sıhhati konusunda firma DBS Bank'ın tecrübesine ve bu konuda yetkin personele sahip olduğuna güvenilmiş ancak bu güven ilgili banka tarafından suistimal edilmiştir.

Burada göz önünde bulundurulması gereken hususlardan biri, bankaların önceliğinin taraflarca belirlenen akreditif koşullarına uygun işlem tesis edilmesi olduğudur. Diğer taraftan mevcut düzenlemelerde bankaların ibraz edilen belgelerin gerçekliğini sorgulama gibi bir yükümlülükleri bulunmamaktadır. Akreditif için talep edilen belgeler sayılırken, metin içeriğinde gözetim raporunun kayıtlı olmadığı, kalite-dezenfeksiyon raporları için ise "güvenilirliği kanıtlanmış enstitülerce düzenlenmiş" ifadesinin yer almadığı görülmektedir. DBS Bank, koşullara uygun ibraz karşılığında ödemesini yapmıştır.

VAKA 16		
Alıcı	:	Nijeryalı Firma
Satıcı	:	Dumelow International/UK
Ödeme Şekli	:	Mal Mukabili+ Standby Akreditif
Ticaret Konusu	:	6 adet Range Rover araç
Hileye Esas Tutar	:	250.000,-USD
Hile Şekli	:	Sahte Standby Akreditif Metni
Kaynak	:	https://www.businesswest.co.uk/blog/business-west-exposes-letter-credit-scam-saving-exporter-250000-(17.07.2020)

İkinci el Massey Ferguson traktörlerin ve tarım araçlarının Afrika'ya satışı konusunda faaliyet gösteren Dumelow International firması, Nijeryalı firmadan aldığı sipariş üzerine firma ile bedelin ödenmemesi ihtimaline karşılık stand by akreditif açılışı konusunda anlaşmaya varmış, ancak kendisine gönderilen akreditif metninin gerçekliği konusunda şüpheye düştüğü için Business West isimli danışmanlık firmasının dış ticaretle ilgili biriminden yardım istemiştir. Danışman firma yetkilisinin, standby akreditifin amir bankası olarak gözüken banka ile birebir iletişime geçmesi neticesinde akreditif metninin sahte olduğu, böyle bir akreditiften haberdar olmadıkları bilgisi edinilmiştir. Yükleme yapılmadan önce yapılan bu inceleme sonucunda ihracatçının zarara uğramasının önüne geçilmiştir.

VAKA 17		
Alıcı	:	RBRG Trading UK Ltd.
Satıcı	:	Sinacore International Co. Ltd./Çin
Amir Banka	:	Rabobank Nederland
Lehtar Banka	:	Bank of Communications
Ödeme Şekli	:	Görüldüğünde Ödemeli-Teyitsiz
Ticaret Konusu	:	Çelik bobin satışı
Hileye Esas Tutar	:	12.616.000,-USD
Hile Şekli	:	Konışmento tarihlerinin değiştirilerek ibrazı
Kaynak	:	https://doylesarbitrationlawyers.com/sinacore-international-co-ltd-v-rbrg-trading-uk-ltd-2017-ewhc-251-comm/(08.08.2020)

15.04.2010 tarihinde taraflar arasında imzalanan sözleşme doğrultusunda 22.04.2010 tarihinde yükleme vadesi 31.07.2010 olan akreditif açılmış, 07.05.2010 tarihinde sözleşme revize edilerek, siparişin sözleşme koşullarına miktar ve kalite bakımından uygunluğunun tespiti için yükleme sırasında RBRG Trading tarafından gözetim firmasına denetim yaptırılacağını belirten madde sözleşme içeriğine eklenmiştir.

12.06.2010 tarihinde RBRG Trading firması tarafından Rabobank'tan verilen akreditifteki yükleme vadesinin "20-30 Temmuz 2010" olarak değiştirilmesi talep edilmiş, ancak bu değişiklik Sinacore International tarafından onaylanmamıştır.

05 Temmuz 2010 tarihi itibarıyla siparişi hazırlayan satıcı firma, 05-06.07.2010 tarihlerinde Çin'de Xingjiang limanında gemiye yüklemeyi gerçekleştirmiş, 06.07.2010 tarihinde ise RBRG Trading yüklemenin yapıldığı hususunda bilgilendirilmiş, gemi 07.07.2010 tarihinde yola çıkmıştır.

Satıcı firma tarafından kendisine ibraz edilen vesaiki inceleyen Bank of Communications, vesaiki uygun bularak amir bankaya göndermiş ve ödemeyi talep etmiştir. Amir banka tarafından yapılan incelemede söz konusu konişmentoların tarihlerinin değiştirildiği, 05-06.07.2010 olan "on board-yükleme" tarihlerinin 20-21.07.2010 tarihlerine dönüştürüldüğü görülmüştür. Evrakta sahtecilik iddiasına dayanan RBRG Trading, 26.07.2010 tarihinde Amsterdam Mahkemesi'ne başvurarak, ödemenin durdurulması için ihtiyati tedbir kararı aldırması, satıcı ise 13.08.2010 tarihinde akreditif bedelinin haksız bir şekilde ödenmediği iddiasına dayanarak Çin'de mahkemeye başvurmuştur. RBRG'nin davalı olduğu bu mahkemenin görülmesi sırasında Sinacore firmasının konişmento tarihlerinde oynama yaptığının tespit edilmesi üzerine Çin'deki dava düşmüştür. 20.08.2010'da Sinacore tarafından gönderilen ihtarnama ile satış sözleşmesi sona erdirilmiş ve söz konusu çelik bobinlerin zararına ikinci bir alıcıya satışı yapılmıştır.

VAKA 18		
Alıcı	:	Ledge Firması/Türkiye
Satıcı	:	Greensel Firması/ABD
İkinci Lehtar	:	Dodeko Firması/Türkiye
Amir Banka	:	L1 Bankası/Türkiye
Lehtar Banka-Teyit Bankası	:	G1 Bankası/ABD
Ödeme Şekli	:	Vadeli-Teyitli-Devredilebilir Akreditif
Ticaret Konusu	:	-
Hileye Esas Tutar	:	680.000,-USD
Hile Şekli	:	İskonto edilen akreditifin bedelinin ödenmesini engelleme
Kaynak	:	Özalp, 2016, 138-139

Türkiye'de faaliyet gösteren Ledge firması tarafından ABD'de faaliyet gösteren Greensel firması lehine açılmış olan devredilebilir akreditifte ödeme vadesi,

yüklemeden altı ay sonra olmak üzere belirlenmiştir. Söz konusu akreditife G1 Bankası (ABD) tarafından teyit eklenmiş, bir süre sonra Greensel firması tarafından Dodeko firmasına akreditifin devri yapılmıştır. Devir talimatında Türkiye'de faaliyet gösteren X bankasının görevli banka olduğu belirtilmiştir. X bankası tarafından Dodeko'ya ihbar edilen akreditif doğrultusunda, Dodeko tarafından ihracat vesaiki hazırlandıktan sonra X bankasına ibraz edilmiş, X bankası ise söz konusu vesaiki teyit bankasına göndermiştir. Teyit bankası tarafından Greensel firmasına yapılan bildirim neticesinde Greensel firması ihraç ürünün faturasını değiştirmiş, ayrıca teyit bankası ve X bankası arasında ödemenin vadesi hususunda gönderilen mesajlarla mutabık kalınmıştır.

Dodeko, X bankasına başvurarak akreditifin iskonto edilmesini talep etmiş, bu talep X bankası tarafından olumlu karşılanarak, teyit bankasının riskini alan X bankası kendi masraf ve komisyon harici kalan tutarı Dodeko firmasına ödemiştir. Ancak ödeme vadesinin dolmasına iki gün kala, Greensel firması Türkiye temsilciliği tarafından yapılan başvuru neticesinde teslim alınan malların kusurlu olduğu, sözleşmeye aykırılık bulunduğu gerekçesiyle ödemenin önüne geçilmesi için ihtiyati tedbir kararı çıkartılmıştır. Alacağını tahsil edemeyen banka tarafından mahkemeye intikal ettirilen bu vakaya ilişkin tetkikler neticesinde Dodeko ve Greensel firmalarının kusurlu olduğunu bildikleri halde söz konusu ürünlerin alım-satımı konusunda örtülü olarak anlaştıkları, asıl amacın akreditif bedelinin X bankasına ödenmesinin engellenmesi olduğu tespit edilmiştir.

VAKA 19		
Alıcı	:	Kalender A.Ş./Türkiye
Satıcı	:	Tefanis Ltd./Yunanistan
Amir Banka	:	A Bankası/İstanbul
Lehtar Banka	:	Beta Bankası/Atina
Ödeme Şekli	:	Görüldüğünde Ödemeli-Teyitsiz
Ticaret Konusu	:	Kuru Üzüm
Hileye Esas Tutar	:	190.000,-EUR
Hile Şekli	:	Akreditif şartları içeriğine konulan "as presented" ibaresi
Kaynak	:	Özalp, 2016, 227-228

Akreditif açılışı sırasında vesaik olarak, navlunun ödenmiş olduğunu gösteren tam takım konişmento, ürünün Kore menşeli olduğunu gösteren menşe şahadetnamesi ve iki kopya ticari fatura talep edilmiştir. Akreditif açıldıktan bir süre sonra satıcı tarafından, "documents are accepted as presented-belgeler ibraz edildiği şekliyle kabul edilir"

ibaresinin akreditif metni içeriğine eklenmesi talep edilmiş, alıcı ise bütün rezervlerin ön kabulü olarak yorumlanabilecek böyle bir şart için önlem almak amacıyla miktar-kalite ve tarihler hariç tutulmak üzere bu ibarenin eklenmesine onay vermiştir. Netice itibariyle akreditif metninde diğer şartlar başlıklı bölümde, "discrepancies other than amount, quantity and dates are acceptable-miktar/kalite ve tarihler dışındaki farklılıklar kabul edilebilir" şeklinde bir ekleme yapılmıştır.

Bir süre sonra satıcı tarafından lehtar bankaya gönderilen vesaikte, faturaların imzasız olduğu ve konişmentoların fotokopilerinin ibraz edildiği görülmüş, bu haliyle amir bankaya gönderilen vesaike diğer şartlar bölümüne eklenen şart sebebiyle rezerv konulmamış, ibraz karşılanmıştır. Alıcı hamiline düzenlenmiş ve beyaz ciro lu fotokopi konişmentolarla ürünü gümrükten çekememiş, konu hakkında satıcı ile iletişime geçmeye çalıştığında ise karşısında muhatap bulamamıştır. Ürün, gemide boşaltma için bekletilirken başka bir alıcı tarafından orijinal konişmento ibrazı yapılarak söz konusu ürün gümrükten çekilmiş, böylece satıcı, aynı ürünü iki farklı alıcıya satmış, üzerine bir de ilk alıcının akreditif bedelini tahsil etmiştir.

VAKA 20		
Satıcı	:	Dezheng Resources/Çin
Mağdur	:	Citigroup, Mercuria Energy Trading Company, Standard Bank, Standard Chartered
Ödeme Şekli	:	Akreditif
Ticaret Konusu	:	Alüminyum külçeleri, Alümin ve İşlenmiş Bakır
Hileye Esas Tutar	:	3 milyar USD
Hile Şekli	:	Sahte depo makbuzlarının firma finansmanında kullanılması
Kaynak	:	https://www.reuters.com/article/us-china-metals-fraud/qingdao-metals-scandal-accused-handed-23-year-jail-term-idUSKBN1O91G8 (19.08.2020)

2014 yılında açığa çıkarılan bu vakada, Dezheng Resources tarafından Çin'in Shangdong bölgesindeki Qingdao ve Penglai limanlarında depolanan alüminyum külçeler, alümin ve işlenmiş bakır için düzenlenmiş makbuz senetlerinin/varantların sahtelerinin yapılmak suretiyle aynı emtianın birden fazla finansman işlemine konu edildiği, gerek akreditif açılırken, gerekse nakdi kredi kullanımı sırasında söz konusu sahte belgeler üzerinden birden fazla bankanın depodaki emtia üzerine rehin koyduğu tespit edilmiştir. Bu vaka sebep olduğu 3 milyar USD tutarındaki kaybın yanı sıra sahte makbuz senetleri/varantların oluşturulmasının önüne geçilebilmesi için depolardaki

takip sisteminin dijitalleşmesi yönünde adımlar atılması bakımından önem arz etmektedir. Ekim 2015 itibariyle London Metal Exchange tarafından kendisine kayıtlı olmayan depoların dahi kullanabileceği, makbuz senetlerinin/varantların elektronik denetimine imkan veren LMEShield isimli kayıt sistemi uygulamaya alınmıştır. 2017 yılının Kasım ayında ise C Steinweg Group tarafından Asya'daki metal makbuz senetlerini/varantlarının dijitalleşmesini sağlayan online platform kullanıma sunulmuştur.

Vakalarla ilişkin yorumlar ve açıklamalar aşağıda özetlenmiştir:

1) 8 no.lu vakada, akreditifin açılışı sırasında MT700- Akreditif Açılış Mesajı içeriğinde bulunan 46A-Documents Required (Talep Edilen Belgeler) başlıklı bölümde, bağımsız bir gözetim şirketi tarafından düzenlenecek raporun talep edilmesi ve gümrükteki yükleme işlemleri sırasında ilgili gözetim firması tarafından yapılan denetim sonrasında bu raporun düzenlenmiş olması halinde, sözleşmede kararlaştırılan kimyevi madde yerine su dolu varillerin yüklenmesinin önüne geçilmesinin mümkün olduğu düşünülmektedir. Yargıtay karar içeriğinde yer alan detaylar gözden geçirildiğinde söz konusu ithalatçının böyle bir talepte bulunmadığı, amir banka tarafından konulan rezervlerin, sadece talep edilen resmi kurum onaylarının eksik olmasını içerdiği anlaşılmaktadır. Ancak banka, ithalatçının rezerv kaldırma talimatı karşısında talimata uygun işlem tesis ederek, bedeli teyit bankasına ödemiştir.

UCP 600'de "Belgelerin İncelenmesine İlişkin Standart" başlığın taşıyan 14.maddenin a fıkrasında, " Görevi çerçevesinde hareket eden bir görevli banka, varsa bir teyit bankası ve amir banka, belgelerin dış görünüşleri itibariyle uygun bir ibrazı oluşturup oluşturmadığını belirlemek için sadece belgeleri esas alarak ibrazı incelemelidir," kuralı yer almaktadır. Dolayısıyla hem teyit bankası hem de akreditif bankası, belgeler üzerinden yaptıkları inceleme üzerinden ödeme sürecini yürütmüşlerdir. "Belgelerin geçerliliğine ilişkin Sorumluluk Üstlenilmemesi" başlığını taşıyan 34.maddede ise, bir bankanın herhangi bir belgenin temsil ettiği malların, hizmetlerin veya yapılan diğer işlerin mevcut olup olmadığı veya tanımı, miktarı, ağırlığı, kalitesi, durumu, ambalajı, teslimatı ve değerine ilişkin herhangi bir yükümlülük ve sorumluluk üstlenmeyeceği hususu düzenlenmiştir. Söz konusu alım-satım işleminde süreçlerin hileye fırsat yaratmayacak şekilde yürütülmesinde asli sorumluluk taraflara yüklenmektedir.

2) 9 no.lu vakanın genel koşullarına bakıldığında, Türk firmanın alacağını sigortalatmak konusunda attığı önleyici adımın poliçe düzenlenmesi/değişikliği hususundaki yasal sürece hakim olmaması sebebiyle sigorta bedelini tahsil etme noktasında etkisiz kaldığı görülmektedir. İhracatçı sadece kendisine gönderilmiş SWIFT Mesaj kodu üzerinden hareket etmiş, bu kodun tekabül ettiği bir metnin bulunup bulunmadığı hususunda bankası aracılığıyla herhangi bir ön inceleme gerçekleştirmemiş ve ürünün sevkiyatında acele etmiştir.

3) İştira bankasının rambursman talebinde bulunduğu 10 no.lu vakaya ilişkin olarak şu hususlar ön plana çıkmaktadır:

- Bir akreditifin iştira edilebilir nitelik kazanabilmesi için MT700-Akreditif Açılış Mesajı içeriğinde yer alan 41A-Available With..By... başlıklı bölümde görevli bankanın tayin edilmesi ve "By Negotiation-İştira" ifadesinin belirtilmesi gerekmektedir. Eğer söz konusu alanda "Any Bank-By Negotiation" ifadesi kayıtlıysa ilgili kayıt, söz konusu akreditifin herhangi bir bankanın nezdinde iştira edilebilir olduğunu gösterir. Burada görevli banka, söz konusu poliçeleri ve/veya belgeleri lehtara avans ödemesi yapmak suretiyle satın almaktadır. Akreditif metninde görevli bankanın/görevinin kapsamının belirtilmesi bir zorunluluk olmakla birlikte amir bankadan ayrı bir görevli bankanın belirlenmesi zorunlu değildir.
- Vaka özelinde, söz konusu akreditiflere ilişkin metinlerde "Any Bank- By Negotiation" ifadesi yer almıştır. Dolayısıyla söz konusu akreditiflerin herhangi bir banka tarafından iştira edilebilmesinin önü açılmıştır.
- Sahte varantların mevcudiyetine rağmen amir bankasının iştira bankasına ödemedede bulunması yönündeki DOCDEX kararında, belgelerin sahte olduğunun tespit edilmiş olmasının ödemeyi durdurma noktasında herhangi bir öneme sahip olmadığı görülmektedir. Hile ile ilgili hususlar DOCDEX yetkisi dışında tutulduğundan, amir bankanın iştira bankasını ramburse ettikten sonra yapılan sahteciliğe ilişkin iddialarını yargıya taşıması noktasında tavsiyede bulunulmuştur.

- Ayrıca UCP 600'de "Amir Bankanın Yükümlülüğü" başlığını taşıyan 7. maddenin c fıkrasında amir banka uygun bir ibrazı karşılayan veya iştirâ eden ve belgeleri amir bankaya gönderen görevli bankayı ramburse etmekle yükümlü sayılmıştır. "Uygun İbrâz" başlıklı 15.maddenin c fıkrası ile de görevli bir bankanın akreditif koşullarına uygun ibrazı karşılamak veya iştirâ etmek ve belgeleri teyit bankasına veya amir bankaya göndermek sorumluluğu bulunduğu vurgulanmaktadır. DOCDEX sürecinde bu maddelere dayanılarak, amir bankanın iştirâ bankasını ramburse etmesi yönünde karara varılmıştır.

4) 11 no.lu vakada, I ülkesinde gerçekleştirilecek inşaat işi için anlaşmaya varmış olan taraflar, karışık ödemeli akreditif şartlarında %25'lik dilimin ödenmesi için öncelikle Geçici Kabul Sertifikası'nın ibrazına, son yükleme tarihinden 12 ay sonra bu belgenin ibraz edilememesi halinde lehtarın yükümlülüklerini yerine getirdiğini belirten beyanına istinaden ödeme yapılacağı hususunda mutabakat sağlamışlar ancak son yüklemeden itibaren 12 ay dolmadan lehtar tarafından teyit bankasına yazılı beyan ile ödemenin yapılması hususunda talepte bulunulmuştur. Amir banka, sözleşmenin konusunu oluşturan inşaat ve taahhüt işlerinin tamamlanmadığına ilişkin kanıtları dayanak göstererek teyit bankasını ramburse etmekten imtina etmiştir. Bu vakada ön plana çıkan hususlardan biri, amir bankanın belgenin dayandığı hizmetin mevcut olup olmadığı yönünde yapmış olduğu araştırma sonucu ödeme yapmaktan kaçınması ancak MTO Bankacılık Komisyonu tarafından verilen kararda bankaların sadece belgelerle bağlı olduğu hususunun vurgulanmış olmasıdır.

5) Aynı yük ve/veya namevcut yük üzerinden gerçekleştirilen hayali ihracat örneğini oluşturan 12 no.lu vaka aynı zamanda bankaların da gerek müşterilerinin finansal durumlarını tahlil ve takip etme konusunda gerekse akreditif ödeme şekli üzerinden gerçekleştirilen hilelerde ne kadar savunmasız kalabileceklerinin bir örneğini oluşturmaktadır. İthalatçı ve ihracatçı firmaların farklı ülkelerde faaliyet gösteriyor olmaları, aralarında bir bağ bulunup bulunmadığına ilişkin sorgulamanın göz ardı edilmesine neden olmuş, Madev Patel tarafından işletmenin faaliyette bulunduğu görüntüsü yaratmak için hazırlanmış mizansen ve büyük bankaların müşterisi olması sebebiyle kazandığı itibar, sahte konişmentolar üzerinden yürütülen hayali ihracat/ithalat işlemlerinin finanse edilmesini sağlamıştır.

6) 50.000 ton ağır erimiş metalin gerek miktar olarak eksik yüklendiği gerekse ithalatçıdan habersiz bir şekilde üçüncü kişiye satıldığı 13 no.lu vakada bir gözetim firmasından destek alınmış olmasına rağmen ithalatçının mağduriyeti söz konusudur. Burada gözetim firması tarafından 37.000 ton üzerinden düzenlenen rapor satıcı tarafından doğrudan teslim alınarak belgenin üzerindeki miktar kaydı tahrif edilmiştir. Diğer taraftan "Freight Collect" ibaresi, navlunun varış limanında ödeneceğini gösteren bir ifadedir ve bu vakada hilenin bileşenlerinden biri olarak kullanılmıştır. Varış limanında mevcut yükü boşaltmak ve navlunu tahsil etmek isteyen gemi sahibi, ihracatçının finansal zorluk içinde olduğuna ve ancak yükün üçüncü bir kişiye satışı halinde ödeme yapılacağı yönündeki beyanına inanmış, satıcının düzenlemiş olduğu tazminat mektubu karşılığında yükün boşaltılmasına razı olmuştur.

7) 14 no.lu içeriğinde Singapurlu Beam Technology Ltd tarafından ibraz edilmiş olan taşıma senedinin (airwaybill) sahte olduğu Standard Chartered Bank tarafından tespit edilmiş ve vesaik firmaya iade edilerek, ikinci ibrazın kabul edilmeyeceği ifade edilmiştir. Söz konusu akreditif, UCP 500'e tabidir ve bu versiyon içeriğinde 4. maddede kredi işlemleri sırasında işlem taraflarının mal veya hizmet ilgili olmadıkları ve işlemlerin sadece belgeler üzerinden yürütüleceği, 13.maddenin a fıkrasında ise bankalarca belgelere dair yapılacak incelemede belgelerin dış görünüşlerinin esas alınacağı ve bütün belgelerin makul özen gösterilmek üzere inceleneceği hususları düzenlenmiştir. Ancak bu makul özenin kastettiği inceleme şekli ile özen sınırının nerede başlayıp nerede bittiği hususlarına UCP 500 içeriğinde yer verilmemiştir. Dolayısıyla teyit bankasının havayolu şirketiyle iletişime geçerek yapmış olduğu inceleme, ilgili bankanın "makul özen" gösterdiği yönünde yorumlanabileceği gibi sadece dış görünüş itibariyle yapılması öngörülen incelemenin sınırlarını aşan bir inceleme şeklinde de yorumlanabilmesi mümkündür. Singapur Yüksek Mahkemesi, davacı satıcı şirket tarafından yapılmış belgenin sahte değil suni bir belge olarak nitelendirebileceği yönündeki savunmasını uygun bulmamış, bankanın belgenin sahte olduğu gerçeğine vakıf olduktan sonra işlemleri devam ettirmemesinin doğru bir karar olduğu yönünde karar vermiştir.

8) 15 no.lu vakada ise yine UCP 500'e tabi bir akreditif için gerek teyit bankası gerekse amir banka tarafından incelemesi gerçekleştirilen vesaik içeriğinde yer alan konişmentonun sahte olduğu ancak ithalatçının yaptığı tetkik neticesinde ortaya

çıkarılabilmektedir. 14 no.lu vakanın aksine burada teyit bankası ya da amir banka gemi acentesi ve/veya sahibi ile iletişime geçmemiş, sadece belgelerin dış görünüşleri itibarıyla akreditife uygun olup olmadığı incelemenin konusunu oluşturmuştur.

9) 16 no.lu vakada sahte teminat akreditif metni üzerinden dolandırıcılık girişiminde bulunulmuş ancak ihracatçı firmanın dış ticarete ilişkin danışmanlık firmasından destek alması sayesinde zarara uğramasının önüne geçilmiştir.

10) 17 no.lu vakada, teyitsiz bir akreditif söz konusu olduğu için lehtar bankası sadece vesaiki inceleyerek amir bankaya göndermiş, amir banka ise yaptığı incelemede konişmento tarihleri üzerinde değişiklik yapılarak, 5-6 Temmuz 2010 olan orijinal tarihlerin 20-21 Temmuz 2010 haline dönüştürüldüğünü tespit edilmiştir. Bu tespit sayesinde bedelin ödenmesinin önüne geçilmiş ve uyuşmazlık yargıya taşınmıştır. RBRG Trading iddialarından biri gözetim firmasının yapacağı denetimi engellemek amacıyla yükleme gerçekleştikten sonra kendilerine ihracatçı tarafından haber verildiği yönünde olmuştur.

11) 18 no.lu vakada akreditifi devreden-devralan tarafların aralarında anlaşmak suretiyle iskonto işlemini gerçekleştiren görevli bankayı zarara uğratmaları söz konusudur. Bu noktada, bir akreditifin iskonto edilmesinin hangi koşullarda iskonto edilebileceği hususunun açıklanmasına ihtiyaç vardır. Öncelikle sadece vadeli akreditifler için yapılabilen iskonto işleminde, akreditifin konusunu oluşturan yüklemenin yapılmış ve yüklemeye ilişkin belgelerin teyit veya ödeme veya amir bankası tarafından teslim alınarak incelenmiş ve akreditif koşullarına uygun olduklarının teyit edilmiş olması gerekmektedir. Sayılanlara ek olarak, ödeme vadesine ilişkin teyit mesajı ilgili banka tarafından lehtar bankaya gönderilmiş olmalı ve söz konusu akreditif üzerinde ödemeyi engelleyecek veya bloke koyulmasına sebep olacak bir temlik bulunmamalıdır. Ayrıca UCP 600'de 12.maddenin b fıkrası kapsamında vadeli akreditiflerin tarafların onayı olmaksızın iskonto edilebilmesi mümkündür. Satıcının akreditifi iskonto ettirerek bedeli tahsil ettiği hileli işlemlerin önüne geçilebilmesi için alıcı firmanın ve amir bankanın alabileceği önlemler şunlardır:

Akreditif metni içeriğinde;

- Akreditifin iskonto edilemeyeceği şartı eklenebilir,

- İskonto işleminin amir bankanın onayına tabi olduğu kaydı düşülebilir,
- 12.maddenin b bendinin uygulama dışı tutulduğu belirtilebilir.

12) 19 no.lu vakada, ihracatçının talep ettiği ve "belgelerin ibraz edildiği şekliyle kabul edileceği" hususundaki değişiklik için ithalatçı miktar-kalite-tarihler hakkında kısıtlama getirmiş olsa da söz konusu kaydın metin içeriğine dahil edilmesiyle diğer rezervler kabul edilebilir hale dönüştürülmüştür. Oysa UCP 500 içeriğinde 23.maddenin ve UCP 600'de 20.maddenin a fıkrasının iv no.lu bendinde ibraz edilen konişmentonun tek (asıl) konişmento olması gerektiği, birden fazla orijinal konişmento düzenlenmiş olması halinde konişmentoda belirtildiği gibi tam takım olması gerektiği ifade edilmektedir. Yine UCP 600'de "Orijinal Belgeler ve Kopyalar" başlıklı 17.maddenin a fıkrasında, akreditifte ibrazı şart koşulan her bir belgenin en az bir adet aslının ibraz edilmesi zorunluluğu getirilmiştir. İbrazın karşılanması aşamasında bu maddeye dayanarak rezerv koyabilecek amir banka, bahsi geçen kayıt sebebiyle konişmento fotokopileri üzerinden ibrazı karşılamıştır.

13) 20 no.lu vakada, sahte makbuz senetleri ve varantlar üzerinden aynı emtianın birden fazla akreditif ve finansman işleminin konusunu oluşturduğu ve gerek aktif büyüklüğü gerekse finansal itibarı bakımından dünya sıralamasında büyük bankalar arasında sayılan bankaların bile bu dolandırıcılık vakasının kurbanı olduğu görülmektedir. Bu vakanın önemi, dijital makbuz senedi/varant hazırlanmasına/takibine olanak verecek sistemlerin geliştirilmesi ve uygulamaya alınmasının ne denli büyük bir ihtiyaç olduğunu ortaya çıkarmasından kaynaklanmaktadır.

Netice itibariyle başlık altında incelenen 14, 16 ve 17 no.lu vakalarda, ithalatçı ve ihracatçı firmaların hileli işlemler nedeniyle zarara uğratılmasının engellendiği, 14-17 no.lu vakalarda bu engelleme bankaların dikkati sayesinde olduğu, 16 no.lu vakada ise ihracatçının danışmanlık aldığı firmanın sahte teminat akreditifini açığa çıkardığı görülmüştür. Kalan vakalardan 8, 13, 15 ve 19 no.lu vakalarda ithalatçı zarara uğratılmış, 9 no.lu vakada ihracatçı mal bedelini tahsil edememiş, 10, 11, 12, 18 ve 20 no.lu vakalarda ise bankalar mağdur edilmiştir. Bu durum yorum ve açıklamalar kısmında belirtilen hususlarla birlikte ele alındığında 14, 16 ve 17 no.lu vakaların haricindeki vakaların, "H₁: Akreditif, tarafları hatta bu konuda ciddi bir uzman

kadrosuna sahip olan bankaları bile hileye karşı korumaz" hipotezimizi doğruladığı sonucuna ulaşılmıştır.

4.4.3. Siber Hile Mağdurları

VAKA 21		
Mağdur	:	Türk Firması
Fail	:	Nijeryalı Siber Korsanlar
Hileye Esas Tutar	:	60.000,-EUR
Hile Şekli	:	Aradaki Adam (Man In The Middle-1)
Kaynak	:	http://www.haber32.com.tr/isparta/siber-saldirilara-dikkat-h135368.html/22.06.2020
VAKA 22		
Mağdur	:	Türk Firmaları
Fail	:	Türk ve Yabancı Uyruklu Kişilerden Müteşekkil Çete
Hileye Esas Tutar	:	9.193.825,-TL
Hile Şekli	:	Aradaki Adam (Man In The Middle-2)
Kaynak	:	https://www.cnnturk.com/turkiye/maillerine-sizip-ihracat-yapan-firmalari-9-milyon-lira-dolandirdilar/01.03.2018/23.06.2020

Yukarıdaki tablolar yardımıyla detayları verilen vakalarda, siber güvenlik literatüründe aradaki adam (man in the middle) yönteminin kullanıldığı görülmektedir. Bu yöntemde, saldırganlar ekinde ilgili firmanın e-posta hesaplarını ele geçirmelerini sağlayacak virüslü iletiyle sisteme sızmakta ve yurtdışı tedarikçilere/müşterilere ait yazışmalara ulaşmaktadırlar. Söz konusu erişim sağlandıktan ve bilgiler ele geçirildikten sonra mağdur firmaya, transfer işlemleri için kullanılan hesapların değiştiği ve yeni bir hesaba ödeme yapılması şeklinde beyanda bulunan hilekârlar, transferlerin kendilerine ait hesaplara yapılmasını sağlamaktadırlar.

VAKA 23		
Mağdur	:	SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication) Bangladeş Merkez Bankası
Fail	:	APT 38 (Kuzey Koreli bilgisayar korsanlığı çetesi)
Hileye Esas Tutar	:	101 milyon USD
Hile Şekli	:	Kötü yazılım yükleme sayesinde banka hesaplarından korsan hesaplarına transfer
Kaynak	:	http://fintechtime.com/tr/2018/10/kuzey-koreli-hacker-grubundan-milyar-dolarlik-swift-vurgunu/22.06.2020

Kuzey Koreli bilgisayar korsanlarının, SWIFT'in kullandığı Alliance Access ağına sızarak, kötü amaçlı yazılım yükledikleri ve ardından bankaların muhabir hesaplarından kendi hesaplarına para transferi gerçekleştirdikleri bu saldırılarda Bangladeş Merkez Bankası'nın, Amerikan Merkez Bankası'nın New York Şubesi'nde bulunan muhabir hesaplarından 101 milyon USD'ı bu şekilde çaldıkları tespit edilmiştir. Yapılan incelemede korsanların geliştirdiği kötü amaçlı yazılımın para transferlerine ilişkin işlem kayıtlarını silmek üzere kodlandığı, gün içinde yapılan transferlere ilişkin matbu raporların yazıcıya yönlendirilmesi sırasında aktive olup, çaldıkları tutarlara ilişkin kayıtları sildiği anlaşılmıştır.

VAKA 24		
Mağdur	:	SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication) Banco del Austro/Ekvator
Fail	:	Bilgisayar Korsanları
Hileye Esas Tutar	:	12 milyon USD
Hile Şekli	:	Kötü yazılım yükleme sayesinde banka hesaplarından korsanların hesaplarına transfer
Kaynak	:	https://money.cnn.com/2016/05/20/news/swift-bank-attack-global-ecuador/index.html (26.08.2020)

Bangladeş Merkez Bankası vakasında olduğu gibi, bankanın siber güvenlik zafiyetini tespit eden korsanlar, yükledikleri kötü yazılımın yardımıyla SWIFT Mesaj sistemine sızmayı başararak, SWIFT mesajları aracılığıyla Banco del Austro'nun Wells Fargo Bank nezdindeki nostro hesaplarından 12 milyon USD'ın Hong Kong, Dubai, New York ve Los Angeles adresli 23 paravan şirkete ait hesaplara aktarılmasını sağlamışlardır. Banco del Austro, yapılan transferlerden şüphelenmediği ve dolayısıyla Wells Fargo'nun da olayda ihmali bulunduğu gerekçesiyle ABD'de dava açmıştır.

VAKA 25		
Mağdur	:	SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication) NIC Asia Bank/Nepal
Fail	:	Bilgisayar Korsanları
Hileye Esas Tutar	:	4.4 milyon USD
Hile Şekli	:	Kötü yazılım yükleme sayesinde banka hesaplarından korsanların hesaplarına transfer
Kaynak	:	https://www.bankinfosecurity.com/report-attackers-hacked-nepalese-banks-swift-server-a-10437 (26.08.2020)

Katmandu'da faaliyet gösteren ve Nepal'in dördüncü büyük bankası konumundaki NIC Asia Bank'ın sistemine Diwali ışık festivalinin yapıldığı beş günlük tatil sırasında saldıran korsanlar, sisteme girmeyi başardıktan sonra bankanın Standard Chartered Bank nezdindeki nostro hesaplarından altı farklı hesaba SWIFT aracılığıyla para transfer edilmesini sağlamış, ancak bankanın şüpheli transferleri fark etmesi ve durumu Nepal'in merkez bankası olarak faaliyet gösteren Nepal Rastra Bank'a bildirmesi sayesinde 4.4 milyon USD'lık transferin 3.9 milyon dolarlık kısmı kurtarılabilmektedir. Ayrıca benzer transferlerin engellenebilmesi ve bankanın müşteri ve hesap bilgilerine yönelik olası bir sızmanın engellenebilmesi amacıyla SWIFT sunucusu devre dışı bırakılmıştır.

SWIFT sistemi üzerinden gerçekleştirilmiş vakalar incelendiğinde, az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren bankaların bilgisayar sistemlerindeki güvenlik açıklarının kullanılması ve hedef sisteme giriş sağlandıktan sonra SWIFT Mesajları ile nostro hesaplardan transferlerin gerçekleştirildiği görülmektedir.

VAKA 26		
Mağdur	:	Maersk Lojistik
Fail	:	Siber Korsanlar (Rusya)
Hileye Esas Tutar	:	300 milyon USD
Hile Şekli	:	NotPetya
Kaynak	:	https://www.ihracat.co/2018/06/lojistik-sektorune-siber-saldirilar-ve.html/(22.06.2020)

2017 yılının Haziran ayında Ukrayna'da kullanılan MeDoc isimli muhasebe yazılımının güncellemesi ile başlatılan siber saldırı, ağ üzerinden diğer ülke ve işletmelere de yayılarak bilgisayar sistemlerini şifreleyerek kullanılamaz hale getirmiş, söz konusu şifrelerin çözülebilmesi adına bilgisayar başına 300 USD'lık bitcoin talep edilmiştir. NotPetya'nın nasıl çalıştığı incelendiğinde, söz konusu fidye yazılımının Windows sistemlerinin 139 ve 445 portlarını kullanan ve paylaşılan dosyalara erişimi, ağlar-yazıcı arasında bağlantı kurulmasını sağlayan Sunucu İleti Bloğu (Server Message Block) protokolünü kullanarak yayıldığı, diğer taraftan fidye yazılımı gibi görünmesine rağmen, bitcoin talep edilen ekran iletişinde verilen e-postanın erişime kapalı olması sebebiyle muhatabın belirsiz olduğu tespit edilmiştir.

Maersk Line, Damco ve APM Terminalleri işletmeleri etkilenen Maersk'te on günlük müdahale ve kurtarma süreci içinde 4.000 sunucu, 45.000 bilgisayar formatlanmış,

2.500 uygulama ise yeniden yüklenmiştir. İhracat-ithalat yüklemelerinin yapılamadığı, yüklenmiş konteynırların gümrük sürecinin tamamen durduğu bu süreçte, işlem yapılamayan konteynır adedi 20 milyon olarak gerçekleşmiştir.

VAKA 27		
Mağdur	:	Orta ve Büyük Ölçekli Avrupalı Firmalar
Fail	:	Çok Uluslu Dolandırıcılık Çetesi
Hileye Esas Tutar	:	6 milyon EUR
Hile Şekli	:	Aradaki adam (man in the middle)
Kaynak	:	https://nakedsecurity.sophos.com/2015/06/11/49-busted-in-europe-for-man-in-the-middle-bank-attacks/(16.08.2020)

Europol Avrupa Siber Suç Merkezi'nin Eurojust ve İtalyan polisi ile yürüttüğü işbirliği çerçevesinde İtalya, İspanya, Polonya, İngiltere, Belçika ve Gürcistan'da 58 özel mülkte arama yapılmış ve toplam 49 şüphelinin gözaltına alınmıştır. Yapılan inceleme neticesinde çetenin Avrupa'da faaliyet gösteren orta ve büyük ölçekli şirketleri hedef aldığı, bu şirketlerin sistemlerine sızmak amacıyla zararlı yazılım/virüs içeren ekleri içeren e-postaların kullanıldığı, sızma sonucunda ele geçen bilgiyle yazışma ve ödeme trafiğini yönlendirdikleri bu sayede yaklaşık 6 milyon avronun çete hesaplarına transfer edildiği anlaşılmıştır.

Vakalar incelendiğinde;

- Dış ticaret faaliyetinde bulunan firmaların aradaki adam saldırısının hedefi haline geldikleri,
- Bilgisayar sistemleri üzerinden gerçekleştirilen saldırılardan, bilgi güvenliği konusunda yatırımları bulunan ve "kurumsal" olarak nitelendirebilecek firmaların bile kaçınmadığı,
- Dolayısıyla nakledilen vakalardan çıkan sonuçların "H₂: Taraflar, bilgisayar sistemleri hakkında güvenlik önlemi almadıkça ve siber güvenlik hakkında farkındalık sağlanmadıkça üçüncü şahısların hilesine maruz kalabilirler" hipotezini doğruladığı görülmektedir.

Ancak burada vurgulanması gereken bir diğer husus, bilgisayar sistemlerine ilişkin güvenliğin ihlal edilmesinde sadece "üçüncü kişi" olarak sınıflandırılan korsanlar değil, şirket çalışanlarının da ihmal veya kastlarının bulunabilmesi durumudur. Çalışanın şirkete ait bilgileri paylaşması, şirket içindeki bilgisayar içeriğinde saklanması esas bir dosyayı taşınabilir hard disk yardımıyla kendi bilgisayarına aktarması birer ihmal örneği olarak karşımıza çıkarken, korsanlarla girdiği iş birliğinin neticesinde onlara yardım amaçlı içeriden bilgi sızdırması ya da kullanılan yazılımda kendisine tahsis edilmiş parola/kullanıcı adı bilgilerini paylaşması gibi fiilleri kasti yapılan güvenlik ihlallerini oluşturmaktadır.

4.4.4. Hizmet Sağlayıcıların Hileye Zemin Hazırladığı Vakalar

VAKA 28		
Alıcı	:	D Gmbh/Almanya
Satıcı	:	T Ltd.Şti./Türkiye
Tutar	:	112.466,03 TL
Ticaret Konusu	:	Halı
Hile Şekli	:	Taşıma senedinde ithalatçının "gönderilen-consignee" olarak yer alması.
Kaynak	:	Yargıtay Kararları, 2016/2928 E. , 2017/5144 K.

Türkiye'deki satıcı T Ltd.Şti'nin Almanya'da faaliyet gösteren D Gmbh ile yaptığı sözleşme neticesinde değeri 112.466,03 TL'ye tekabül eden halının Almanya'ya sevk edileceği hususunda anlaşmaya varılmış ve ödemenin vesaik mukabili yapılması kararlaştırılmıştır. Satıcı firma tarafından taşıma işinin yapılması hususunda E Nakliye Ticaret Ltd. firması ile anlaşılmış, ancak bu işlem için ayrıca bir taşıma sözleşmesi yapılmamıştır. Vesaik mukabili bir işlemde ödemenin ithalatçı tarafından yapılmasını teminen taşıma belgelerinde "gönderilen-consignee" kısmında tahsil bankasının, "bilgi verme/ihbarda bulunma-notify" kısmında ise ithalatçının bulunması gerekmekte iken, CMR senedinde ithalatçının gönderilen olması sebebiyle sözleşme konusu ürün doğrudan ithalatçıya teslim edilmiş ve ithalatçı da bedeli ödemeksizin ortadan kaybolmuştur.

İhracatçı firma zararının tazmin edilmesi için nakliye firması hakkında dava açmış, ancak CMR Konvansiyonu 32.maddede konvansiyon kaynaklı taşımalarla doğan uyuşmazlıklar için bir yıllık zamanaşımı süresi öngörmesi ve CMR üzerindeki gönderen kaydının ithalatçı adına yapılmasına istinaden ödeme şeklinin mal mukabiline

dönüşmüş olmasından ötürü tazmin talebi reddedilmiş, mahkemenin verdiği karar da Yargıtay tarafından onanmıştır.

VAKA 29		
Alıcı	:	K Firması/İtalya
Satıcı	:	T Firması/Türkiye
Tutar	:	54.543,20 EUR
Ticaret Konusu	:	199 koli tekstil ürünü
Hile Şekli	:	Ödeme gerçekleşmeksizin yapılan teslimat
Kaynak	:	Yargıtay Kararları/2016/13944 E. , 2017/5409 K.

İtalyan K firması ile 199 koli tekstil ürününün satışı ve ödemenin vesaik mukabili yapılması hususlarında anlaşma sağlayan T firması, söz konusu ürünlerin İtalyan firmaya karayoluyla sevk edilmesi konusunda G Taşımacılık Ltd.'yi yetkilendirmiştir. Nakliye firmasınca ürünler alıcının ödeme şartını yerine getirip getirmediğine bakılmaksızın alıcıya teslim edilmiş, T firması alacağını tahsil edememiştir. Bunun üzerine CMR Konvansiyonu 21. Maddeye dayanarak nakliye firmasını dava etmiştir.

VAKA 30		
Alıcı	:	E firması
Satıcı	:	U firması
Tutar	:	53.984,28 USD
Ticaret Konusu	:	1.897 paket sızma zeytinyağı
Hile Şekli	:	Ödeme gerçekleşmeksizin yapılan teslimat
Kaynak	:	Yargıtay Kararları/2016/10500 E. , 2018/4116 K.

U firması, 1.897 paket zeytinyağının deniz yolu ile taşınması konusunda Y Taşımacılık ile anlaşmaya varmış, bedelin vesaik mukabili ödeneceği bu alım-satım işleminde Y Taşımacılık, emtianın mal bedelinin ödendiğine dair belgeler ve orijinal konişmentonun ibrazı sonrası teslimi gerekirken bu belgeler teslim edilmeden emtiayı alıcıya teslim etmiş, dolayısıyla satıcı alacağını tahsil edememiştir. U firması tarafından mahkemeye intikal ettirilen süreç neticesinde firmanın zararının taşımacılık firmasından tahsil edilmesine karar verilmiştir.

VAKA 31		
Alıcı	:	M Firması/Türkiye
Satıcı	:	I Firması/İspanya
Tutar	:	-
Hile Şekli	:	Kurye dağıtıcısının vesaikin hilekâra teslimi için ikna edilmesi.
Kaynak	:	Özalp, 2016, 192-193

Mersin'de faaliyet gösteren ithalatçı M firması, İspanya'daki I firmasıyla mal alım-satımı konusunda anlaşmaya varmış ve bu anlaşma neticesinde ödeme şekli vesaik mukabili olarak belirlenmiştir. M firması tarafından önerilen ve büyük bankalar arasında kabul edilen XYZ Bankası tahsil bankası olarak belirlenmiştir. Sevkiyatın yapılmasını müteakiben İspanyol firma tarafından hazırlanan vesaikte taşıma belgesi alıcı adına düzenlenmiş ve tahsil talimatı ödeme karşılığında vesaikin teslim edilmesini içerecek şekilde hazırlanmıştır. İspanyol banka tarafından tahsil talimatı dikkate alınarak XYZ Bankası'na gönderilen vesaikin üzerinden uzun bir süre geçmiş olmasına rağmen ödemenin neden yapılmadığını araştırmaya başlayan ihracatçı, sevk edilen ürünün ithalatçı tarafından gümrükten çekildiğini öğrenmiştir. Belgelerin ödeme yapılmaksızın nasıl teslim edildiği incelendiğinde, vesaiki İspanya'dan Türkiye'ye getirerek XYZ Bankası'na teslim etmekle sorumlu KK kurye firmasından bir personelin para karşılığı ikna edilerek, vesaikin tahsil bankası yerine doğrudan ithalatçıya teslim edilmesi hususunda ikna edildiği, taşıma belgesi adına düzenlenmiş ithalatçının da bu belgenin ibrazı ile gümrük işlemlerini tamamladığı bilgisi edinilmiştir.

VAKA 32		
Alıcı	:	Richview Engineering Ltd. (REL)
Satıcı	:	Türk Firması
Ödeme Şekli	:	Görüldüğünde Ödemeli Akreditif
Ticaret Konusu	:	-
Tutar	:	369.783,-USD
Hile Şekli	:	Sahte Teslimat Emri
Kaynak	:	Yargıtay Kararları/2017/3709 E. , 2019/2518 K.

Türk firması ile REL arasında alım-satım konusu ürünün dört partide sevk edilmesi ve ödemenin akreditif ile yapılacağı hususunda sözleşme yapılmış olup, REL tarafından akreditif açılmıştır. Türk nakliye firması ile sevkiyatı gerçekleştirilmiş ürün, alım-satım ile ilgisi olmayan Markus firması tarafından düzenlenmiş sahte teslimat emrine istinaden nakliye firmasınca adı geçen üçüncü şahsa teslim edilmiştir. Türk firması, bu konuda uğradığı zarar sebebiyle nakliye firmasına dava açmış, 6102 sayılı Türk Ticaret

Kanunu'nun 1052.maddesi gereğince malın varma limanına ulaştığında, taşıyıcının gönderilene ihbar yükümlülüğünün bulunduğunu ancak bu ihbarın yapıldığının nakliye şirketince ispatlanamadığı, dolayısıyla söz konusu teslimatın üçüncü bir şahsa teslim edilmesinde kusurunun bulunduğu hususuna dayanarak, alıcıdan tahsil edilemeyen bedelin faiziyle birlikte tarafına ödenmesi talebinde bulunmuştur. Nakliye firması ise söz konusu işleme ilişkin sorumluluğunun konişmentonun düzgün ciro silsilesine sahip olup olmadığını kontrol etmekle sınırlı olduğu, orijinal konşimentoyu ibraz eden yetkili hamile malın teslim edildiği ve konişmentonun hak sahipliğini gösteren tek belgenin olduğu savunmasında bulunmuştur.

Vakalar incelendiğinde;

- 32 no.lu vaka dışındakilerin tamamında vesaik mukabili ödemenin ödeme şekli olarak belirlendiği,
- Kuryenin hilekâr tarafından hileye dahil olması yönünde ikna edilmesine dayanan 31 no.lu vaka hariç tutulduğunda, diğer vakalarda alım-satımı gerçekleştiren tarafların ve/veya hizmet sağlayan konumundaki nakliye firmalarının ödeme şeklinin niteliğine/taşıma belgelerinin düzenlenmesi sırasında önem arz eden hususlara dair bilgi eksikliklerinin bulunmasının hile kaynaklı zarara uğramalarında etkili olduğu anlaşılmaktadır.
- 28 no.lu vakada, basiretli tacir gibi davranmak zorunda olan ihracatçı Türk firmasının CMR üzerinde yer alan gönderilen alanına doğrudan ithalatçı firmanın adının yazılmış olması noktasındaki dikkatsizliği, hilenin gerçekleştirilmesine fırsat yaratmıştır. Dolayısıyla bu vaka bakımından "H₃: Alıcı-satıcı tarafından teslimatın yapılması-ödemelerin gerçekleştirilmesi sırasında basiretli tacir olarak hareket etmesi, hizmet sağlayıcıların hatasına, ve/veya hilesine karşı tarafları korumaz" şeklindeki hipotezimiz doğrulanmamıştır. Diğer taraftan 29, 30 ve 32 no.lu vakalarda nakliyeyi gerçekleştiren şirketlerin yetkisiz kişilere ve/veya ithalatçının kendisine yaptığı hatalı teslimat söz konusu iken, 31 no.lu vakada vesaikin gönderimi sırasında hizmet alınan kurye firması çalışanının hileye iştiraki neticesinde maddi zararın oluştuğu ve hipotezimizin doğrulandığı görülmektedir.

4.5. Dış Ticarete Hile ve Suistimal Vakalarına Karşılık Alınması Gereken Tedbirlere İlişkin Öneriler

4.5.1. İstihbarat Zafiyetini Ortadan Kaldırabilecek Tedbirler

Kara Paranın Aklanmasının Önlenmesine Yönelik Mali Eylem Görev Gücü-Financial Action Task Force (FATF) tarafından suç gelirlerinin aklanmasının ve terörün finansmanının engellenmesine ilişkin olarak bankaların alması gereken önlemler tanımlanmış ve bu önlemlerin başında da "Müşterini Tanı İlkesi (Know Your Customer/Customer Due Dilligence)" sayılmıştır. Söz konusu ilke doğrultusunda banka müşterileri ile müşteriler nam veya hesabına hareket edenlerin kimliklerine ilişkin bilgilerin temin edilmesi ve bu bilgilerin doğruluğunun teyit edilmesi bankalar için bir gereklilik olarak tanımlanmıştır. Bu gerekliliğe uygun olarak banka ile iş ilişkisi tesis edilecek müşteriye ilişkin aşağıda sayılan hususlarda ilk kontroller yapılmaktadır: (Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. Suç Gelirlerinin Aklanmasının ve Terörizmin Finansmanının Önlenmesine İlişkin Politika ve Uygulama Prensipleri, 2016, 6-7)

- Kimlik ve adres tespiti,
- Müşterilerin ana iş konusu,
- Müşterinin işlem profili ve kapasitesi,
- Gerçek faydalanıcının tespiti,
- İşyeri veya faaliyet yeri,
- Belge ve bilgilerin kendi içinde tutarlılığı,
- Talep edilen işlemin amacı ve mahiyeti hakkında yeterli bilgi temini.

İthalata ve/veya ihracata yönelik müşteri/tedarikçi arayışı içinde bulunan firmaların hileli işlemlerin mağduru olmamaları adına atacakları ilk adım, bankalar için zorunlu tutulan Müşterini Tanı İlkesi'nin müşteri/tedarikçi adayının tanınmasına yönelik uyarlanması olmalıdır. Yukarıda değinilen kontrol noktalarının dış ticaret işlemleri bakımından uygulanabilirliği değerlendirildiğinde aşağıda sayılan önlemlerin karşı

tarafın sunduğu bilgilerin doğruluğunun teyidi bakımından gerekli olduğu sonucuna varılmaktadır:

1. Müşteri/tedarikçi adayının internet sayfası mevcutsa bu sayfanın açılışı ve faaliyet süresi hakkında bilgi edinilmesi: Günümüzde firmalar, müşteri/tedarikçi arayışlarına internet siteleri üzerinden yürüttükleri pazar araştırması ile başlamakta ve bu sitelerde yer alan ürün bilgilerini temel alarak birbirleri ile iletişime geçmektedirler. Ancak internet sayfalarının karşı tarafı etkilemek ve kurgulanan tuzağa düşürmek amacıyla tasarlanmış olabileceği gözden kaçırılmamalı ve bu internet sayfasında yer alan bilgiler ile internet sayfasının tarihçesi arasında uyum bulunup bulunmadığı, ürünlere ilişkin fotoğrafların başka bir siteden alınıp alınmadığı gibi hususlarda "https://archive.org/web/" ve "https://tineye.com/" benzeri siteler kullanılarak ön kontrollerin yapılması sağlanmalıdır.

Firmanın kendi tanıtımını yaptığı bölümde belirttiği faaliyet alanlarının, fotoğrafları bulunan ürünlerle ya da imalat sahası olarak gösterdiği alanlarla uyum arz edip etmediği de göz önünde bulundurulmalıdır. Örneğin ayakkabı satımı yapan bir firmanın çanta veya deri aksesuarları ürün gamında bulundurabilmesi mümkün iken, plastik/kimyevi hammadde-ürün alım satımıyla da ilgileniyor olması şüpheyle karşılanmalıdır.

2. Firmanın adresi, iletişim bilgilerinin ve yetkili sıfatını taşıyan kişinin kontrolü: İnternet sayfasına ilişkin ilk kontrollerin müşteri/tedarikçi lehine olumlu sonuçlanması durumunda atılacak ikinci adım, firmanın adresinin, iletişim bilgilerinin gerçeği yansıtıp yansıtmadığının tespiti olacaktır. Doğrudan e-posta içeriğinde yer alan iletişim/adres bilgileri yerine firma unvanının internet üzerinden sorgulanması, hatta adres bilgisinin, "https://www.google.com.tr/intl/tr/earth/" ile teyit edilmesi ikinci güvenlik adımı olmalıdır. Takip eden süreçte, iş telefonu olarak beyan edilen telefon numarasının alan kodunun ilgili işyerine ait olup olmadığı/işyerinin bulunduğu bölgeye tahsis edilmiş bir kod olup olmadığı sorgulanmalı, eğer sorgulama sonuçları beyan ile uyumluysa, güvenlik kontrollerini yürüten tarafça ulaşılan telefon numarası aracılığıyla firmanın üst yöneticileri ile irtibata geçilmeli ve kendisini yetkili olarak tanıtan kişinin ilgili işyerinde çalışıp çalışmadığı, pozisyonu hakkında bilgi edinilmelidir.

3. Firmanın önerdiği/talep ettiği fiyatların ortalama alış/satış fiyatları ile karşılaştırılması: Kârlı bir alım satım gerçekleştirmek isteyen taraflar, ithalat için ortalama satış fiyatının altında, ihracat için ise üzerinde verilen fiyat tekliflerinin cazibesine kapılmakta ve bu fiyatların gerçekliğini sorgulamayı bir kenara bırakmaktadırlar. Oysa gerek muhatap olunan firmanın faaliyette bulunduğu pazar, gerekse satılmak/satın alınmak istenen ürünün hedef ülke mevzuatına göre vergi yükü taşıyıp taşımadığı ya da alım-satımına ilişkin yasal bir sınırlama bulunup bulunulmadığı konularının ayrıca irdelenmesi gerekmektedir. Sayılan hususlar hakkında internette yer alan bilgilerin yerine bizzat o ülke nezdinde faaliyet gösteren Ticaret Müşavirlikleri ya da Ataşelikler ile iletişime geçilmesi, olası bir dolandırıcılık girişiminin önüne geçilmesini sağlamaktadır.

Yukarıda sayılan ön istihbarat çalışmasının akabinde alım-satımına ilişkin üzerinde anlaşılan koşulların "1.5.1. Sözleşme Yaparken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar" başlıklı bölümündeki kontrol noktaları dikkate alınarak bir sözleşme ile kesinleştirilmesi önem arz etmektedir.

4.5.2. Hizmet Sağlayıcılar/ Ödeme Şekilleri Özelinde Alınabilecek Tedbirler

Hangi ödeme şekli tespit edilmiş olursa olsun, alım-satımını üzerinde anlaşmaya varılan eşyanın taşınması konusunda hizmetinden faydalanılacak firmaların hangi tarafça tespit edileceği, teslim şekli özelinde değişiklik göstermektedir.

Tablo 14: Teslim Şekillerine Göre Nakliye Sorumluluğu-Tüm Taşıma Şekilleri (INCOTERMS 2020)

Teslim Şekli	Yükleme	Taşıma	Boşaltma
EXW-Ex Works (İş Yerinde Teslim)	Satıcının adresindeki araca- Alıcı	Alıcı	Alıcı
FCA-Free Career (Taşıyıcıya Masrafsız Teslim)	Satıcının adresindeki araca- Satıcı İhracat aracına yükleme-Alıcı	Alıcı	Alıcı
CPT-Carriage Paid To (Taşıma Ücreti Ödenmiş Teslim)	Satıcı	Satıcı	Alıcı

CIP-Carriage & Insurance Paid To (Taşıma Ücreti ve Sigorta Ödenmiş Teslim)	Satıcı	Satıcı	Alıcı
DAP-Delivered At Place (Belirtilen Yerde Teslim)	Satıcı	Satıcı	Alıcı
DPU-Delivered At Place Unloaded (Belirtilen Yerde Boşaltılmış Teslim)	Satıcı	Satıcı	Satıcı
DDP-Delivery Duty Paid (Gümrük Resmi Ödenmiş Olarak Teslim)	Satıcı	Satıcı	Alıcı
Bu tablo içeriğinde yer alan açıklamalar, 01.01.2020 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiş olan INCOTERMS 2020 temel alınarak UTİKAD (Uluslararası Taşımacılık ve Lojistik Hizmetleri Üretenleri Derneği) tarafından hazırlanmış sunum temel alınmak suretiyle içeriğe nakledilmiştir. Kaynak: (UTİKAD, 2020)			

Tablo 15: Teslim Şekillerine Göre Nakliye Sorumluluğu-Deniz ve İçsu Taşımacılığı (INCOTERMS 2020)

Teslim Şekli	Yükleme	Taşıma	Boşaltma
FAS- Free Alongside Ship (Gemi Doğrultusunda Masrafsız Teslim)	Alıcı	Alıcı	Alıcı
FOB-Free On Board (Gemide Masrafsız Teslim)	Satıcı	Alıcı	Alıcı
CFR-Cost & Freight (Masraflar ve Navlun Dahil Teslim)	Satıcı	Satıcı	Alıcı
CIF-Cost & Insurance and Freight (Masraflar Sigorta ve Navlun Dahil Teslim)	Satıcı	Satıcı	Alıcı
Bu tablo içeriğinde yer alan açıklamalar, 01.01.2020 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiş olan INCOTERMS 2020 temel alınarak UTİKAD (Uluslararası Taşımacılık ve Lojistik Hizmetleri Üretenleri Derneği) tarafından hazırlanmış sunum temel alınmak suretiyle içeriğe nakledilmiştir. Kaynak: (UTİKAD, 2020)			

Yukarıda yer alan XIII ve XIV no.lu tablolardan görülebileceği üzere, yükleme-taşıma-boşaltma işlemleri sırasında nakliye firmalarından destek alınması gerekmekte, DPU ve DDP teslim şekillerinde taşımaya dair tüm sorumluluk satıcının üzerinde bulunmaktadır. EXW ve FAS teslim şekilleri ise bu durumun tam tersi söz konusu olup, sürecin asıl sorumlusu alıcı olmaktadır. Geri kalan teslim şekillerinde ise satıcı-alıcı arasında sorumluluk paylaşımına gidilmiştir.

Alıcı veya satıcı bir firma, karşı tarafla anlaşmaya varırken teslim şeklini belirlemeden önce kendisi için getirdiği yükümlülüklerin neler olduğu iyi tahlil etmeli, taşıma sürecinin kendi firmasınca organize edilecek olması halinde, taşıma için gerek iç nakliye gerekse dış nakliye hizmeti veren firmayı seçerken maliyetin yanı sıra,

- Firmanın hizmet verdiği alandaki tecrübesi, diğer firmalarca tercih edilirliliği,
- Hangi taşıma yolu veya yolları üzerinden faaliyet gösteriyorsa bu tür taşımacılıklar için düzenlenen taşıma belgelerinin nitelikleri hakkında bilgi sahip olup olmadığı,
- Ticaret Sicil Gazetesi internet sitesi üzerinden yapılacak kontrollerde, son beş yıllık dönem içinde firmanın ortaklık yapısında sıklıkla değişiklik yaşanıp yaşanmadığı, mahkeme ve icra/iflas dairesi ilanlarında adının yer alıp almadığı, yer almışsa hangi sebepten ötürü yer aldığı¹⁵ hususlarının göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Ödeme şekillerine ilişkin önlemler değerlendirildiğinde göz önünde bulundurulması gereken temel husus, vesaik konusunda banka aracılığını esas alan ödeme şekillerinin sözleşmede belirtilen miktar, kalite ve diğer özelliklere sahip ürünün gönderilmesinde/hizmetin gerçekleştirilmesinde ya da ürün/hizmet bedelinin ödenmesinde tek başına bir güvence oluşturmadıkları gerçeğidir. Ayrıca çalışma sırasında tarafımızca gerçekleştirilen vesaik mukabili-akreditif ya da banka ödeme yükümlülüğüne yönelik kuralları düzenleyen MTO yayınları incelemesinde, ilgili

15 Söz konusu sorgulamalar, <https://www.ticaret sicil.gov.tr/view/hizlierisim/ilangoruntuleme.php> adresi üzerinden yapılabilmektedir.

yayınlardaki düzenlemelerin bankaların sorumluluk sınırlarını daraltan bir üslupla kaleme alındığı görülmüştür. Bu esaslardan hareketle alım-satım işleminin tarafları;

i) Vesaik mukabili ödeme şekli üzerinde anlaşmaya varmışlarsa, ithalatçının tahsil bankası olarak belirttiği banka adresinin gerçekliğini sorgulanmalı, ihracatçı bu konuda kendi bankasının desteğini de almalıdır. Bu ödeme şeklinde önem arz eden diğer hususlardan biri, malın mülkiyetini temsil eden belgelerin aracı bankanın adına düzenlenmesi gerekliliğidir. UCR 522 no.lu yayının 10.maddesi dikkate alındığında, aracı bankanın önceden onayının alınması sonrasında bu düzenlemenin yapılabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Bir diğer husus, vesaik için bankaya verilecek talimatın dikkatli bir şekilde hazırlanması ve ödeme ve/veya kabulün sağlanmasına, vesaikin teslimatına ilişkin koşulların ikilem yaratmayacak şekilde ortaya konmasıdır. Ayrıca talimat içeriğinde vesaik bedelinin ödenmemesi, vesaik beraberinde kabule arz edilen poliçenin kabul edilmemesi ve/veya diğer şartların yerine getirilmemesi hallerinde izlenecek yollar da belirtilmiş olmalıdır.

Karşı tarafın ilk defa çalışılması söz konusu olan bir müşteri aday olması durumunda karşı tarafın bedeli ödememesi ihtimali göz önünde bulundurularak, alacak sigortası yaptırılması da bir önlem olarak başvurulabilecek yöntemler arasında yer almaktadır.

ii) Akreditif ödeme şekli üzerinde anlaşmaya varmışlarsa, her iki tarafın da bu ödeme şekline ilişkin düzenlemelere ve sürecin işleyişine hakim olmaları beklenebilir. Tek başına SWIFT kodu ibrazı bir akreditifin açıldığını göstermediği gibi, ithalatçının kendi e-posta adresi üzerinden gönderdiği küşat mektubu da bu akreditifin mevcudiyetine kanıt teşkil etmez.

Sözleşme kuruluş aşamasında ihracatçı ve ithalatçı taraflar birbirleriyle muhabirlik ağı bulunan bankalar üzerinden süreci yürütme noktasında anlaşmaya varmış olabilirler. Bu halde, söz konusu akreditifin açılışını takip etmek ihracatçı açısından daha güvenilir bir zeminde gerçekleşecektir. Ancak, amir banka ile lehtar banka arasında muhabirlik ilişkisinin bulunmaması ve araya üçüncü bazen de dördüncü bir bankanın dahil olması, amir bankanın ekonomik-politik risk taşıyan bir ülkede bulunması, söz konusu ülkede finans sistemine ilişkin hukuki düzenlemelerin sıklıkla değişikliğe uğraması, amir bankanın mevcut finansal durumunun akreditif bedelini karşılayamayacak durumda

olması gibi faktörler mevcutsa ihracatçının temkinli hareket etmesini gerektiren koşulların varlığından söz edilmesi mümkündür.

İthalatçı cephesinden bakıldığında, belgelerin gerçekliğinin veya alım-satım konusu ürünün mevcudiyetinin ve/veya sözleşme koşullarına uygunluğunun bankaların sorumluluğu dışında bırakıldığı bu ödeme şeklinde gözetim şirketlerinin desteğinin sağlanması, yurtiçi/dışı taşımacılık hizmeti veren şirketlerin ithalatçı tarafından belirleneceği bir teslim şeklinin tercih edilmesi, vadeli bir akreditifin iskonto edilmesi ihtimaline karşılık bu seçeneğin kullanımını devre dışı bırakacak şekilde akreditif metninin hazırlanması ve karşı tarafın edimini yerine getirmemesi halinde muteber bir banka tarafından açığa çıkacak maddi kaybın karşılanacağını içeren bir teminat akreditifi açılmasının talep edilmesi öne çıkan önlem adımlarını oluşturmaktadır.

4.5.3. Siber Saldırıların Özelinde Alınabilecek Tedbirler

Günümüzde bilgisayar ve internet ağına ilişkin teknolojik gelişmeler sayesinde, şirketler bankalarla olan mutabakatlarını e-posta aracılığıyla yürütmekte, yine bankaların internet sayfaları üzerinden sahip oldukları hesaplar üzerinden alacak/borç takiplerini gerçekleştirmektedirler. Kamu kurumlarının sağladıkları hizmetler de internet ortamına taşınmış, ticaret siciline ilişkin işlemler, nüfus idarelerine ait kayıtlar, gümrük beyannamelerinin girişi ve takip süreçleri merkezi kayıt sistemleri üzerinden yürütülür hale gelmiştir. Ancak her yenilik gibi bu gelişmeler de gerek kamu kurumları gerekse özel sektörde faaliyet gösteren firmalar açısından yeni bir riski beraberinde getirmiştir: Siber saldırı neticesinde veri hırsızlığı, maddi kayba uğrama veya itibarın zedelenmesi gibi sonuçlarla karşılaşma.

Saldırganlar geliştirdikleri yöntemlerle bilgisayar sistemleri konusunda ciddi boyutta yatırımları bulunan kurumsal firmaları bile savunmasız bırakmakta ve birkaç saatlik dilim içinde bu kurumların veri tabanlarındaki müşteri bilgilerini, geliştirdikleri ürünlere ilişkin teknik kayıtları çalabilmekte, hatta bu kurumların internet üzerinden sağladıkları hizmetleri işleyemez hale getirebilmektedirler.

Küçük ve orta büyüklükte kabul edilen işletmeler açısından durum değerlendirildiğinde, bu tür işletmelerin bir kısmında bilgi teknolojileriyle ilgili ayrı bir departman tesis edilmemiş olduğu ve/veya bir personelin muhasebe, dış ticaret ve bilgi teknolojilerine

yönelik süreçlerin yürütülmesiyle sorumlu tutulduğu görülebilmektedir. Sayılanlara ilaveten bilgi güvenliğine yönelik yatırımların "gereksiz" bir maliyet oluşturduğu algısıyla karşılaşılabilmesi de mümkündür.

Diğer taraftan işletme bünyesinde bilgi teknolojilerine yönelik uzman istihdam edilmesi, bu süreci yöneten ayrı bir departmanın bulunması ve/veya bu konuda dışarıdan hizmet satın alınması gibi unsurların bilgi güvenliğini tesis etmede/korumada tek başına bir güvence sağlamadığı da göz önünde bulundurulmalıdır. Bilgi güvenliğinin ne olduğu, nasıl sağlanması gerektiği düzenlenecek eğitimlerle işletme içindeki çalışanlara da aktarılmalı ve bu konuda işletme genelinde bir farkındalığın oluşmasının önü açılmalıdır. Farkındalık sağlandıktan sonra işletmenin risk haritası çıkarılarak, hangi alanlarda güvenlik açığının bulunduğu tespitine çalışılmalıdır. Ayrıca öncelikli önlemler kapsamında,

- Her çalışanın işletme bünyesinde kullanılan yazılımda giriş yapabileceği modüller konusunda yetki sınırlaması getirilmeli,
- Görevler ayrılığı ilkesi gereğince kullanılan yazılımda satın alma/ödeme yapma benzeri kayıt oluşturabilenlerin oluşturdukları kayıt muhasebeleşmeden bir üst merciin onayına gönderilmesi sağlanmalı,
- Çalışan bilgisayarları aracılığıyla giriş yapılabilecek internet siteleri sınırlandırılmalı,
- Müşteri veya tedarikçilerden gönderilen e-postaların virüs tarama programları kapsamında incelemeye tabi tutulmasını sağlayacak alt yapı oluşturulmalı,
- Güvenlik duvarı (firewall) uygulamaları devreye alınmalı,
- İşletmeye ait bilgisayarlarda kayıtlı dosyaların taşınabilir bellekler veya arama servislerinin sürücülerini aracılığıyla kopyalanmasının önüne geçilmelidir.

Yukarıda sayılan hususlara ilaveten aradaki adam saldırısının hedefi olma ihtimali ile karşı karşıya olan şirketler, tedarikçilerinden ya da müşterilerinden gelen banka hesap numarası değişikliklerine şüphe ile yaklaşmalı, bu değişikliğin teyidini ilgili şirketin yetkilileri ile telefonla yaptıkları görüşmeler üzerinden yapmalıdırlar. Bir başka kontrol

yöntemi de yeni hesaba ilişkin BIC/SWIFT kodunun sorgulanmasıdır. Söz konusu kodun hangi ülkeye/bankaya ait olduğunun tespiti, iş ilişkisi bulunan banka aracılığıyla yapılabileceği gibi, "transferwise.com" gibi siteler üzerinden de gerçekleştirilebilmektedir.

4.5.4. Blok Zincir Teknolojisi ve Uygulanabilecek Tedbirler

Blok zincir, birbirine zincirle bağlanmış bloklara yapılan kayıtların şifrelendiği dağıtık defter teknolojisi olup, Satoshi Nakamoto takma ismiyle 2008 yılında yayımlanmış olan makaleyle popüler bir nitelik kazanmış olsa da söz konusu teknolojinin ilk adımı kriptografi uzmanları Stuart Haber ve Scott Stornetta tarafından atılmıştır. (BtcTurk Bilgi Platformu, 2020) Kripto para Bitcoin ile sıklıkla karıştırılan bu terim, ilgili kripto paranın işleyişine hakim olan teknolojidir.

Bu teknolojideki şifrelemenin amacı veri güvenliğinin sağlanması olup, sadece yetkili kişilerin erişim sağlayabilmesi mümkün kılınmıştır. Bir veri tabanı özelliği taşıyan blok zincirin standart veri tabanından ayrılan tarafı merkezi ağın bulunmayışıdır. Başlangıç bloku "genesis" olarak adlandırılmakta, sonraki her blok ise bir önceki bloğun özetini ihtiva edecek şekilde oluşmaktadır. Bu özelliğin doğrudan sonucu blok içinde yer alan verinin değiştirilebilmesinin mümkün olmamasıdır. (Ekinci ve Özyüksel, 2020, 83-84)

Veri güvenliği bakımından açık, özel, yarı özel ve konsorsiyum şeklinde dört farklı ağ yapılanmasını ihtiva eden blok zincirde, açık ağ söz konusu ise ağa katılım için herhangi bir özel izin gerekmemekte, katılımcıların her biri tarafından yeni blok oluşturulması söz konusu olabilmektedir. Konsorsiyum şeklindeki ağlarda ağa katılım serbestisi bulunmakta ancak veri güncellemeleri ve mutabakat konusunda özel izin sağlanması gerekmektedir. Özel ağ türünde ise hem katılım hem güncelleme hususlarında özel iznin varlığı aranmaktadır. (Ekinci ve Özyüksel, 2020, 86-87)

2013 yılında Vitalik Buterin isimli programcının geliştirdiği Ethereum, blok zincir teknolojisinde büyük bir aşama kaydedilmesini sağlamış ve akıllı kontrat uygulamasının söz konusu teknolojiye adaptasyonu gerçekleştirilmiştir. Akıllı kontrat, veri tabanına tanımlanmış koşullar gerçekleştiğinde, koşullara bağlı kılınan süreçlerin kendiliğinden işler hale gelmesine fırsat veren bir yapı olarak tasarlanmıştır. (Ganne, 2018, 4) Kaydedilen bu aşamalar sayesinde bu teknolojinin başka hangi alanlarda

kullanılabileceği sorgulanır olmuş, finans, dış ticaret, üretim, lojistik gibi alanların yanı sıra bürokratik iş ve işlemlerin işleyişinde de kullanılmasını öngören projeler geliştirilmeye başlanmıştır. Söz konusu projelerin örnekleri aşağıda sayılmıştır:

- **Avrupa Blok Zincir Ortaklığı (European Blockchain Partnership-EBP):** Almanya, Avusturya, Belçika, Birleşik Krallık, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İrlanda, İspanya, İsveç, Latvia, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Norveç, Polonya, Portekiz, Slovakya ve Slovenya tarafından 2018 yılında imzalanmış olan deklarasyon ile oluşturulan ortaklık ile devletler arasında yapılacak işlemlerin blok zincir teknolojisi temelinde işleyen platforma taşınması ve Dijital Tek Pazar oluşumu için bilgi paylaşımının sağlanarak, bu teknolojinin yasal çerçevesinin belirlenmesi hedeflenmektedir. (Blockchain Türkiye Platformu, 2018)
- **Blok Zincir Standartlarının Oluşturulması:** 2019 yılında ISO (International Organization for Standardization), IEEE (The Institute of Electrical and Electronics Engineers) ve ITU (International Telecommunications Union) tarafından oluşturulan 26 çalışma grubunun çalışmaları neticesinde teknolojinin uygulamasına yönelik 48 standart oluşturulmuştur. (Digitalage, 2020)
- **Hyperledger:** Çalışmalarına Linux Vakfı bünyesinde 2015 yılının Aralık ayı itibarıyla başlanılan bu projenin amaçları, şirket düzeyindeki işlemlerin blok zincir teknolojisi ile gerçekleştirilmesine imkan sağlayan alt yapının oluşturulması, bu proje özelinde oluşturulan topluluğa dahil olan veya teknoloji hakkında bilgi sahibi olmak isteyenlere bilgi desteği vermek olarak belirlenmiştir. Topluluk bünyesinde yürütülen ve başarıyla uygulamaya alınmış projelere bakıldığında, gıdanın üretiminden nihai tüketiciye ulaştığı ana kadar bütün safhaları veri tabanı içeriğinde kayıt altına alarak, izlenebilirlik sağlayan IBM Food Trust, havayolu şirketlerinin biletleme süreçlerini blok zincir teknolojisi üzerinden yürütebilmelerine imkan tanıyan Chain-M, kahve çekirdeğinin üretimden tüketime geçirdiği tüm aşamaları blok zincir tabanı ile kayıt altına alınmasını ve paketler üzerindeki barkodlar yardımıyla söz konusu aşamaların görülmesini mümkün kılan ScanTrust isimli projeler ön plana çıkmaktadır. (Blockchain Türkiye Platformu, 2019)

- **Trade Lens Platformu:** Nakliye ve tedarik zinciri işlemlerinin blok zincir teknolojisi ile yürütülmesini sağlayan bu platformun temeli Maersk Şirketi ve IBM ortaklığında 2018 yılının Ocak ayında atılmış olup, 2019 yılının Haziran ayı itibarıyla dünyanın en büyük altı deniz taşımacılık şirketlerinin dördü bu platforma dahil olmuştur. (Tradelens, 2020)
- **R3 (R3CEVLLC):** 2015 yılında finans sektöründe faaliyet gösteren Barclays, BBVA, the Commonwealth Bank of Australia, Credit Suisse, Goldman Sachs, J.P. Morgan, The Royal Bank of Scotland, State Street, ve UBS tarafından kurulan şirket, bugün itibarıyla özel sektör ve kamudan 300'den fazla katılımcıya sahip olmakla birlikte, geliştirdiği Corda ve Corda Enterprise platformları üzerinden katılımcılarına hizmet vermektedir. Ticaret finansmanı, sendikasyon kredilerinin tahsisi, sigortacılık hizmetleri ve tedarik zinciri finansmanı gibi alanlarda gerçekleştirilen iş ve işlemlerin blok zincir teknolojisi altyapısı ile gerçekleştirilmesi söz konusu platformlar aracılığıyla sağlanmaktadır.
- **MarcoPolo Platformu:** 2017 yılında R3 ve TradeIX firmalarının ortaklığında oluşturulmuş bu platformda bankaların ve şirketlerin finansman ihtiyaçlarının karşılanması ve bu ihtiyaçların karşılanması sırasında varlıkların ve bilginin güvenli değişimini öngören Corda teknolojisinin kullanılması hedeflenmiştir. (MarcoPolo, 2020)
- Platforma Türkiye'den Türkiye İş Bankası da katılım sağlamış ve 27 Mayıs 2020 tarihinde ilk pilot dış ticaret finansman işlemi T.İş Bankası, Şişecam, Kuraray Europe GmbH ve Commerzbank arasında bu platform üzerinden gerçekleştirilmiştir. (T.İş Bankası A.Ş., 2020)

Dış ticaret bakımından blok zincir teknolojisinden beklentilerin neler olduğu ele alındığında, ilk beklentinin alıcı/satıcı taraflar ile finansman/hizmet sağlayıcılar açısından işlemlerin tamamlanması sırasında karşı karşıya kalınan evrak yükünün azaltılması ve yükleme-teslimat-ödeme süreçlerinin kısa sürede gerçekleştirilmesi olarak şekillendiği görülmektedir. 2014 yılında Maersk firması tarafından yürütülen bir çalışmada Kenya'dan Hollanda'ya nakliyesi yapılan ve içinde gül ve avokado bulunan bir konteynerin geçirdiği aşamalar, aktörler ve işlemler bazında incelenmiştir.

Çalışmanın neticesinde bu ihracat işlemine 30 farklı aktörün dahil olduğu, süreçte 100'den fazla insanın görev aldığı ve çiftliklerden satıcılara olan yolculuğun 34 gün sürdüğü sonuçlarına ulaşılmıştır. Buna karşılık Wal-Mart'ın 2016 yılının Ekim ayında IBM ve Beijing'te faaliyet gösteren Tsinghua Üniversitesi ile yürüttüğü pilot projede, bir konteynır dolusu etin üreticiden çıkışı, yükleme, dağıtıcılara ve eti işleyen üreticilere ulaştırılması, nihai satıcılara teslimatı, son tüketim tarihlerine ilişkin belgelendirme süreçleri blok zincir üzerinden izlenebilmiş, ayrıca bu sürecin gerçekleştirilmesinde harcanan sürenin günlerle değil saniyelerle ölçülmesi yolunda aşama kaydedilmiştir. Yine 2016 yılının Mart ayında Barclay's ile finansal teknoloji Wave firması aracılığıyla 100.000,-USD tutarındaki tereyağının ve peynirin İrlanda'dan Şeyssel Adaları'na sevkiyatına ilişkin dış ticaret sürecinin finansmanı blok zincir üzerinden gerçekleştirilmiş, akreditif ödeme şekliyle yaklaşık on günde tamamlanabilecek sürecin birkaç saatlik dilimde tamamlanabildiği görülmüştür. (Ganne, 2018, 17, 21, 79)

Diğer bir beklenti, ticarete dahil olan taraflardan birinin hileli işlemlerle karşı tarafı kayba uğratmasının önüne geçilmesidir. Bu beklentinin gerçek hayata yansımada akıllı sözleşmeler başat rolü üstlenmektedir. Örneğin blok zincir teknolojisini kullanan özel ağ ya da konsorsiyum tipi bir ağda alıcı, satıcı, banka, sigorta şirketi, nakliye şirketi, gözetim şirketi, ülkelerin gümrük idareleri arasından gerçekleştirilecek alım-satım işleminde, satıcı tarafından malın cinsine, yükleme miktarına ilişkin veri tabanında oluşturulan kayıtların doğruluğu nakliye ve gözetim şirketlerindeki kayıtlarla eşleşme sağladığında akıllı kontratlar devreye girerek, para transferinin alıcı hesabından satıcı hesabına yapılması sağlanacaktır. İşlem için gereken menşe şahadetnamesi, analiz raporu, konişmento benzeri evrakların sistem üzerinden elektronik olarak oluşturulması ve kontrolünün yapılabilmesi özellikle evrak üzerinden yapılan sahtecilikleri engelleyici nitelikte sonuç verecektir.

Her ne kadar yakın gelecekte dış ticaret işlemlerinin geleneksel yapısının yerini blok zincir temelli platformların alması beklense de bu teknolojinin tüm ülkeler nezdinde uygulanabilirliği ve siber saldırılara olan dayanıklılığı ayrıca tartışılması gereken unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Platformlara üye ülke ve firmaların yapısı incelendiğinde gelişmiş ülkelerin ve bu ülkelerde faaliyet gösteren, kurumsallaşmış ya da kurumsallaşma yönünde kaynak ayırmaya çalışan firmaların ağırlığı oluşturduğu,

Afrika ya da Güney Amerika ülkelerinin ise geleneksel yöntemlerle dış ticaret süreçlerini yürüttüğü görülmektedir.

Siber güvenlik noktasında ise Ethereum topluluğunun 2016 yılında maruz kaldığı saldırı, aslında blok zincir teknolojisinin de güvenlik zafiyetine konu olabileceğini ortaya koymuş olması bakımından önem taşımaktadır. Söz konusu platformda şirketlerdeki hiyerarşik yapının yerine çalışan birimlerin otonom bir şekilde karar alması ve birbirleri ile protokoller üzerinden blok zincir teknolojisi ile iletişime geçmeleri esasına dayanan Merkezi Olmayan Otonom Organizasyon (Decentralized Autonomous Organization-DAO) sistemi geliştirilmiş ve 2016 yılında DAO'nun token'ları¹⁶ satışa arz edilmiştir. Sistemin işleyişi şu şekilde kurgulanmıştır (Kriptokoin, 2018):

- Ether (ETH) karşılığında DAO token'ı satın alma,
- Bu token'lar proje geliştiricilerin projelerine yatırım amaçlı kullanılır,
- Yeterli oyu, dolayısıyla yatırımcıyı toplayan proje DAO havuzundan finanse edilerek, hayata geçirilir.

Akıllı kontratlar üzerinden yürütülen bu süreç sırasında sisteme tanımlanmış kurallardaki açığı yakalayan saldırganlar DAO token'larını tekrar tekrar çekmek suretiyle 3.6 milyon ETH'yi (yaklaşık 50 milyon USD) çalabilmiş, dolayısıyla kripto paralar ve blok zincir teknolojisinin güvenilirliği bu saldırı neticesinde sorgulanır hale gelmiştir.

16 Token, blok zincir sistemine sahip olmayan ancak bir coin'e ait blok zincir sisteminde çalışabilen dijital varlığı tanımlamak için kullanılan bir kavramdır.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Dış ticaret işlemlerinin blok zincir tabanlı yürütülmesinin dünya genelinde yaygınlaşmasının önünde gerek maddi gerekse hukuki engeller bulunmakta, dolayısıyla geleneksel yöntemler izlenerek söz konusu işlemlerin gerçekleştirilmesine devam edilmektedir. Diğer taraftan Ethereum tarafında 2016 yılında yaşanan siber saldırı bu teknolojinin güvenliğinin olup olmadığı noktasına da şüphe ile yaklaşılmasına yol açmıştır. Dolayısıyla blok zincir teknolojisi önünde yer alan engeller ortadan kalkana ve devletler/şirketler nezdinde tam bir dijitalleşme sağlanıncaya kadar dış ticaret yapan firmaların yöneticilerinin hile ve suistimal vakalarından korunmak adına geleneksel işlemlerde dikkat etmeleri gereken hususlara yönelik farkındalık geliştirmek zorunda oldukları sonucuna ulaşılmaktadır.

Gerek geleneksel yöntemlerle yürütülen işlemleri esas alan gerekse bilgi güvenliğine yönelik tehditleri içeren vakaların analizi neticesinde;

- "İstihbarat Zafiyeti İçeren Vakalar" başlığı altında yer alan yedi vakanın altısında " H_0 : Karşı taraf hakkında istihbarat yapılmaksızın girişilen alım-satım ilişkisi hileye zemin hazırlar" şeklinde ifade edilen hipotezin doğrulandığı görülmüş, dolayısıyla istihbarat eksikliğinin hile kaynaklı zarara yol açacağı sonucuna varılmıştır.
- "Akreditif Ödeme Şekline İlişkin Hileli İşlemler" başlığı altında incelenen on üç vakadan bankaların ve danışmanlık firmasının yaptığı detaylı inceleme neticesinde hileli işlemlerin sonuca ulaşmasının engellendiği 14, 16 ve 17 no.lu vakalar hariç tutulduğunda, " H_1 : Akreditif, tarafları hatta bu konuda ciddi bir uzman kadrosuna sahip olan bankaları bile hileye karşı korumaz," şeklinde ileri sürülen hipotezin doğrulandığı görülmüştür. Bu noktadan hareketle akreditif ödeme şeklinin karşı tarafı aldatma amacıyla gerçekleştirilen işlemlerde tek başına güven sağlayamayacağı kabul edilmiştir.
- "Siber Hile Mağdurları" başlığı altında analiz edilen yedi vakada da, bilgi güvenliği açıklarından küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin yanı sıra kurumsal olarak konumlandırılan firmaların bile korunamadığı, dolayısıyla " H_2 : Taraflar, bilgisayar sistemleri hakkında güvenlik önlemi almadıkça ve siber

güvenlik hakkında farkındalık sağlanmadıkça üçüncü şahısların hilesine maruz kalabilirler" şeklinde ileri sürülen hipotezin doğrulandığı görülmüş ve söz konusu hipotez kabul edilmiştir.

- "Hizmet Sağlayıcıların Hileye Zemin Hazırladığı Vakalar" başlığı altında yer alan dört vakadan 30 ve 32 no.lu vakalarda, ödeme şekline ve/veya sevkiyat sırasında düzenlenen taşıma belgelerinin özelliklerine dair yeterli bilgi sahibi olmayan üçüncü kişilerin de hilenin gerçekleştirilmesine dolaylı olarak katkı sağlayabileceği görülmüştür. 31 no.lu vakada ise yurtdışı posta gönderilerini yapan firma çalışanının hileye iştirak etmesi sağlanmıştır. 28 no.lu vaka, ihracatçının CMR düzenlenmesi hususundaki bilgi eksikliğinin zarara uğramasında nasıl etkili olabileceğinin bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Netice itibariyle vakalardan üçü için " H₃: Alıcı-satıcı tarafından teslimatın yapılması-ödemelerin gerçekleştirilmesi sırasında basiretli tacir olarak hareket etmesi, hizmet sağlayıcıların hatasına ve/veya hilesine karşı tarafları korumaz," şeklindeki hipotez doğrulanmış, ancak 28 no.lu vaka için ihracatçının doğrudan sözleşmenin taraflarından biri olması sebebiyle bu doğrulama gerçekleşmemiştir.

Firmaların, dış ticaret işlemleri sırasında maruz kaldıkları risk faktörleri göz önünde bulundurulduğunda, bunların politik-yasal risk, kur riski, faiz riski, taşıma riski, ödememe riski ve mala/hizmete ilişkin riskler olarak sınıflandırıldığı görülmektedir. Bilgisayar teknolojilerinde yaşanan gelişmeler neticesinde bu risklerin içeriğine bilgi güvenliği riski de eklenmiştir. Ödememe riski ve mala/hizmete ilişkin riskler kategorilerinde değerlendirilebilecek hileli işlemler sebebiyle diğer bir ülkeden mal/hizmet temin etmek isteyen ya da o ülke pazarına giriş yapmak isteyen firmalar bu amaçlarını zaman zaman gerçekleştirememekte, gerçekleştirebildikleri zaman da alım-satıma konu olan mal bedelinin ödenmesi noktasında "aradaki adam saldırısı" gibi siber saldırılara maruz kalabilmektedirler. Çalışma içeriğinde yer alan vakalar, bu tür risk faktörlerinin sadece işlem tarafları için değil, işleme hizmet sağlayıcı sıfatıyla dahil olan taraflar için de mevcut olduğunu, nakliye şirketlerine ilaveten bankalar ile finansal kurumların da hilenin hedefi olabileceğini göstermiştir. İnceleme esas otuziki vakadan, üç vakada hile girişim halinde kalmış, dokuz vakada banka ve finansal kurumlar ile lojistik firmalarının, kalan yirmi vakada ise ithalatçı ya da ihracatçı tarafların zarara

uğrattığı tespit edilmiştir. Bu veri doğrultusunda hedef alınma sıklığı bakımından başat konumda yer aldığı anlaşılan firmaların geleneksel yöntemler üzerinde yürütmeye çalıştıkları işlemler ve bilgi güvenliği açısından önem vermeleri gereken hususların şunlar olduğu kanaatine varılmıştır:

- Karşı taraf ve ürünün pazar fiyatı hakkında detaylı istihbarat çalışmasında bulunulması,
- Sözleşme aşamasına gelindiğinde karşı tarafın sözleşme yapma yetkisinin mevcudiyetinden emin olunması, sözleşmeye ilişkin geçerlilik koşullarının her iki ülke hukuku bakımından da değerlendirilmesi, uyuşmazlık durumunda uygulanacak hukuka karar verilmesi ve yargı yerinin tespiti,
- Ödeme şekli ile ilgili süreçlerin işleyişine ve varsa ilgili ödeme şekline ilişkin uluslararası düzenlemelere vakıf olunması, hazırlanan/ibraz edilen belgeler için kontrol noktaları oluşturulması, ödeme şeklinde araya giren bankaların sorumsuzluk hallerinin göz önünde bulundurulması,
- Belirlenen teslim şekli doğrultusunda sevkiyat süreçlerini organize etme sorumluluğunun alınması halinde bu konuda hizmet alınacak firmaların tespitinde de sadece ücret kriterini esas alınarak hareket edilmemesi, ilgili firma hakkında da bilgi toplanması,
- Ödememe riskini yönetmeye yardımcı olabilecek sigorta ürünlerinin kullanımının sağlanması,
- Bilgi güvenliği konusunda şirket çalışanlarının eğitilerek, bu konu özelinde şirket içinde farkındalık sağlanması ve bilgisayar sistemleri özelinde teknik güvenlik önlemlerinin alınması.

KAYNAKÇA

1. KİTAPLAR

Albrecht, S., Albrecht, C., Albrecht, C., Zimbelman, M. (2012). **Fraud Examination**, Ohio: South-Western- Cengage Learning.

Argerich, G. ve Capalbo, M.L.(2019). **Demystifying Private International Law for International Commercial Contracts**. In V. R. Abou-Nigm and M. B. N. Taquela (Eds.), *Diversity and Integration in Private International Law* (pp.325-340). Edinburg: Edinburg

Bhogal, T. ve Trivedi, A. (2019). **International Trade Finance A Pragmatic Approach**. Londra: Palgrave Macmillan.

Bozkurt, N. (2011). **İşletmelerin Kara Deliği Hile**, İstanbul: Alfa.

Celayir, D. (2019). **Bağımsız Denetimde Hileye İlişkin Beklenti Farklılıkları**, İstanbul: Der

Collyer, G. (Ed.), Katz, R. (Ed.). (2012). **Collected DOCDEX Decisions 2009-2012 Decisions By ICC Experts On Documentary Credits, Collections and Demand Guarantees**. Paris: ICC Services Publications

Collyer, G. (Ed.), Katz, R. (Ed.). (2012). **ICC Banking Commission Opinions 2009-2011, New Opinions on UCP 600, ISPB 681, UCP 500, URC 522 and URDG 758**. Paris: ICC Services Publications

Doğan, V. (2016). **Uluslararası Ticarete Ödeme Aracı Olarak Akreditif**. Ankara: Savaş

Durukanoğlu, N., Ekici, A. (2016). **Türk Hukukunda ve Bankacılık Uygulamasında Teminat Mektupları (Garanti ve Kontrgarantiler)**, İstanbul: Legal

Ekşi, N. (2019). **Dış Ticaret Hukuku El Kitabı**. İstanbul: Beta

Erdem, H.E. (2017). **Milletlerarası Ticaret Hukuku**. İstanbul: On İki Levha

Grath, A. (2016). **The Handbook of International Trade and Finance-4th Edition**. Londra: Kogan Page.

Hennah, D. (2013). **The ICC Guide to the Uniform Rules for Bank Payment Obligations**, Paris: ICC Services Publications.

Karacan, S. ve Uygun, R. (2016). **Denetim ve Raporlama**. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

Larmour, P. (Ed.) ve Walonin, N. (Ed.). (2013). **Corruption and Anti-Corruption**. Canberra :Australian National University Press.

Melemen, M. (2016). **Uygulamalı Uluslararası Ticaret İşlemleri**. İstanbul:Türkmen.

Meynell, D. (2019). **Commentary on eUCP Version 2.0 & eURC Version 1.0 Article by Article Analysis**. Paris: ICC Services Publications.

- Mo, S., J. (2013). **International Commercial Law**. Yeni Güney Galler-Avustralya: LexisNexis
- MTO (2007). **Akreditiflere İlişkin Birörnek Usuller ve Uygulama-UCP 600**. Paris: ICC Publications.
- Onursal, E. (2018). **Mevzuat ve Teknik Yönleri ile Uluslararası Ticarete Kullanılan Belgeler**. Ankara: Seçkin.
- Özalp, A. (2016). **Dış Ticarete Sahtecilik ve Dolandırıcılık**. İstanbul: Türkmen
- Özalp, A. (2018). **Uluslararası Ticaretin Finansmanı, Prensipleri ve Blockchain**. İstanbul: Türkmen
- Özbek, Ç. (2012). **İç Denetim-Kurumsal Yönetim-Risk Yönetimi-İç Kontrol**. İstanbul: Türkiye İç Denetim Enstitüsü Yayınları.
- Pehlivanlı, D. (2011). **Hile Denetimi Metodolojisi ve Raporlama**. İstanbul: Beta.
- Polat, A. (2012). **Uluslararası Ticaret, Yatırım ve Mali Enstrüman Sahtekârlıkları**. İstanbul: Beta.
- Sağiroğlu, Ş (Ed.) ve Alkan, M. (Ed.). (2018). **Siber Güvenlik ve Savunma (Farkındalık ve Caydırıcılık)**. Erişim <https://www.sasad.org.tr/uploaded/Siber-Guvenlik-ve-Savunma-Farkindalik-ve-Caydiricilik.pdf> (Erişim Tarihi: 20.04.2020)
- Şanlı, Cemal. (2005). **Uluslararası Akitlerin Hazırlanması ve Uyuşmazlıkların Çözüm Yolları**. İstanbul: Beta.
- Todd, P. (2007). **Bills of Lading and Documentary Credits (4th Edition)**. Informa: Londra.
- Turhan, N. (2013). **Dış Ticaret ve Akreditif İşlemlerinin Uygulama Kılavuzu**. İstanbul: Adalet.
- Yüksel, S.R. (2020). **Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması [CISG] Uyarınca Hasarın Geçiş**. İstanbul: Legal

2. SÜRELİ YAYINLAR & BİLDİRİLER

- Altıparmak, A.K. (2016). **Bills of Exchange Act Sistemi'nde Kambiyo Senetlerine Uygulanacak Hukuk ve Cenevre Konvansiyonları Sistemiyle Karşılaştırılması**. Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Dergisi, https://www.researchgate.net/publication/293822025_Bills_of_Exchange_Act_Sistemi'nde_Kambiyo_Senetlerine_Uygulanacak_Hukuk_ve_Cenevre_Konvansiyonlari_Sistem_ile_Karsilastirilmasi_Hakemli_Makale (Erişim Tarihi: 01.05.2020)
- Anıl-Keskin, D., Gözenman, S. (2019). **Hile Riski Açısından Sosyal Mühendislik**. TİDE AcademIA Research, 1(2), 281-306. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tide/issue/52238/656190> (Erişim Tarihi: 17 Mart 2020).
- Aslan, Y. (2015). **Türk Ceza Kanunu'ndaki Düzenlemeler Kapsamında Geniş Anlamda Sahtecilik Suçları**. Ankara Barosu Dergisi. 2015/2, 147-172, <https://docplayer.biz.tr/32920853-Turk-ceza-k-anunu-ndaki-duzenlemeler-k-apsaminda-genis-anlamda-sahtecilik-suclari.html> (Erişim Tarihi: 22 Şubat 2020)

Ayhan-İzmirli, L. (2017). **Lex Mercatoria'da Culpa in Contrahendo Sorumluluğu**. Public and Private International Law Bulletin. Volume: 37, Issue: 2, 170–229. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhmhob/issue/34702/383606>(Erişim Tarihi: 24 Şubat 2020)

Civelek, M. ve Özalp A. (2018). **Blockchain Technology and Final Challenge for Paperless Foreign Trade**. Eurasian Academy of Sciences Eurasian Business & Economics Journal, Volume 18, 1-8. <http://dx.doi.org/10.17740/eas.econ.2018.V15-01> (Erişim Tarihi: 23.04.2020)

Civelek, M., Çemberci, M., Uca, N., Çelebi, Ü. ve Özalp, A. (2017). **Challenges of Paperless Trade: Redesign of the Foreign Trade Processes and Bundling Functions of Traditional Documents**. International Business Research, Vol.10, No.2, 74-81. <http://dx.doi.org/10.5539/ibr.v10n2p74> (Erişim Tarihi: 23.04.2020)

Cyberlaws and Regulations for Enhancing E-Commerce: Case Studies and Lessons Learned. (2015). UNCTAD Trade and Development Board Investment Enterprise and Development Commission Expert Meetings içinde. İsviçre, 25-27 Mart. Erişim https://unctad.org/meetings/en/SessionalDocuments/ciem5d2_en.pdf (Erişim Tarihi: 26.10.2019)

Çatıkkaş, Ö. ve Çalış, Y.E. (2010). **Hile Denetiminde Proaktif Yaklaşımlar**. Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı 45, 146-156. <http://journal.mufad.org.tr/attachments/article/167/11.pdf> (Erişim Tarihi: 02.03.2020)

Çetin, H., Gundak, İ. ve Çetin, H.H.(2015). **E-İşletme Güvenliği ve Siber Saldırıların Üzerine Bir Araştırma**. Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.6, S.2, 223-240. Erişim <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jiss/issue/25891/272836> (Erişim Tarihi: 03.12.2019)

Dayımlarlı, K . (2011). **Milletlerarası Ticari Sözleşmelere İlişkin UNIDROIT İlkeleri**. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*. 23 (1-2). 203-250. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhmhob/issue/9367/117252> (Erişim Tarihi: 21 Şubat 2019).

Durukanoglu, N. (2012). **Elektronik Ticaret (E-Trade)**. Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi, C.1, S.2, Legalbank Veri Tabanı (Erişim Tarihi: 16.04.2020)

Efe,A., Kalkancı, G., Donk, M., Cihangir, S. ve Uysal, Z.(2019). **A Hidden Hazard: Man In The Middle Attack In Networks**. Anatolian Journal of Computer Science, Volume:4, No.2, pp.96-116. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/833633>(Erişim Tarihi: 20.04.2020)

Ekinci, E.B. (2006). **Eski Hukukumuzda Hile-i Şeriyeye'ye Dair**. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C X, S.1-2(2006), 1-16. Erişim <https://hukukdergi.ebyu.edu.tr/?p=885> (Erişim Tarihi: 16.03.2020)

Ekşi, N.(2008) **Yargıtay Kararları Işığında ICC Hakem Kararlarının Türkiye’de Tanınması ve Tenfizi**. İstanbul Sanayi Odasında “ICC Tahkimine İlişkin Milletlerarası Seminer”içinde. İstanbul, 25 Kasım.

Eser, E. (2015). **İslam Hukuku Açısından Hilenin Meşruiyeti (İslami Finans Kurumları Örneği)**.İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Nisan 2015,225-250. <http://www.islamhukuku.com/Uploads/Sayilar/islam%20hukuku%20dergisi%2025329.pdf> (Erişim Tarihi: 16 Mart 2020)

- Gökcan, H.T. (2010). **Özel Belgede Sahtecilik Suçu(TCK Md.207)**. Ankara Barosu Dergisi. Yıl:68, Sayı 2010/1, 209-236.
<http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2010-1/2010-1-gokcan.pdf> (Erişim Tarihi: 28 Şubat 2020)
- Gökcan, H.T. (2009). **Resmi Belgede Sahtecilik Suçu(TCK Md.204)**. Ankara Barosu Dergisi. Yıl:67, Sayı 3, 93-126
<http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2009-3/7.pdf>(Erişim Tarihi: 28 Şubat 2020)
- Göleç, N. (2015). **Uluslararası Finansta İnovasyon Örneği Olarak Banka Ödeme Yükümlülüğü**. Journal of Accounting, Finance and Auditing Studies 1/2, ss. 103-120. Erişim adresi: http://jafas.org/articles/2015-1-2/6_Banka_Odeme_Yukumlulugu_FULL_TEXT.pdf (Erişim Tarihi: 16.05.2020)n
- Gözel, A. (2015). **Belgede Sahtecilik Suçlarının Konusu Olarak Belge ve Elektronik Belge**. Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C.5, S.1, 143-201. <https://docplayer.biz.tr/3779042-Resmi-belgede-sahtecilik-sucu.html> (Erişim Tarihi: 28 Şubat 2020)
- Güven, K. (2014). **Lex Mercatoria ve Milletlerarası Tahkim**. Public and Private International Law Bulletin. Volume: 34, Issue: 2, 1-57, <https://dergipark.org.tr/en/pub/iuhmhob/issue/29635/318153> (Erişim Tarihi: 24 Şubat 2020)
- Han, C., Nelen, H. ve Joo M.Y. (2015). **Documentary Credit Fraud Against Banks: Analysis of Korean Cases**. Journal of Money Laundering Control, Vol.8,No.4, 457-474. Emerald Premier EJournals veritabanı.(Erişim: 03.12.2019)
- IATA (2018). **E-AWB Resolution Amendment Frequently Asked Questions**. Erişim adresi: <https://www.iata.org/contentassets/6c6b8373246b4b2db532ff9c89bee5a7/eawb-default-faq.pdf> (Erişim Tarihi: 01.05.2020)
- İzmirli, L.A. (2017). **Lex Mercatoria'da Culpa in Contrehendo Sorumluluğu**. MHB, Cilt: 37, Sayı: 2, 170–229. Erişim <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/410771> (Erişim Tarihi:22.02.2020)
- Kara, E. (2017). **Ticaret Kanunlarının Varsayımsal İnsanı: Amerikan Ticaret Kanununda Reasonable Man ile Türk Ticaret Kanununda Basiretli Tacir**. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. C.19, Özel Sayı 2017, s.2127-2163. <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2017/11/15-ETEM-KARA.pdf> (Erişim Tarihi: 30 Mart 2020)
- Karakaya, G. (2016). **Çalışan Hileleri ve İç Kontrol İlişkisi**. Vergi Sorunları Dergisi. Mart 2016,159-172. https://www.researchgate.net/profile/Gencay_Karakaya/publication/330664292_Calisan_Hileleri_ve_Ic_Kontrol_Iliskisi/links/5c4da04e299bf12be3e70630/Calisan-Hileleri-ve-Ic-Kontrol-Iliskisi.pdf (Erişim Tarihi: 18 Şubat 2020).
- Kayalı, N. (2019). **Modern Belgelerde Sahtecilik ve Bilgi ve Belge Yöneticileri için Sahte Belgelerin Tespitinde Kullanılabilecek Bir Model Önerisi**. Arşiv Dünyası. 6:1, 22-41. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/747697> (Erişim Tarihi: 28 Şubat 2020)

Koç, M. (2019). **Osmanlı Ceza Hukukunda Hile(Aldatma-Dolandırıcılık) Suçları ve Cezaları**. Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. C.19, Sayı:1, 119-139. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/744740> (Erişim Tarihi: 16 Mart 2020).

Korkmaz, B.(2017). **Roma Hukuku'nda Hile (Dolus) Kavramı**. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Ocak 2017, 425-438. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/338039> (Erişim Tarihi: 24 Şubat 2020).

Larson, D.A. (2018). **Mitigating Risky Business: Modernizing Letters of Credit With Blockchain, Smart Contracts, And The Internet of Things**. Michigan State Law Review: 2018, 930-985. Erişim <https://digitalcommons.law.msu.edu/lr/vol2018/iss4/4/> (Erişim Tarihi: 03.12.2019)

Mattli, W. (2001). **Private Justice in a Global Economy: From Litigation to Arbitration**. International Organization, Vol. 55, No. 4, The Rational Design of International Institutions (Autumn, 2001), pp. 919-947. JSTOR veritabanı. (Erişim Tarihi: 01.04.2020)

Maviş, V. (2015). **Dolandırıcılık Suçunun Hile Unsuruna İlişkin Sorunlar**. İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. Özel Sayı, Cilt:1, 597-626. <https://docplayer.biz.tr/38939202-Dolandiricilik-sucunun-hile-unsuruna-iliskin-sorunlar.html> (Erişim Tarihi: 22 Şubat 2020)

Niepmann, F. ve Eisenlohr T.S.(2015). **International Trade Risk and The Role of Banks**. International Financial Discussion Papers, Board of Governors of the Federal Reserve System. Erişim <http://dx.doi.org/10.17016/IFDP.2015.1151> (Erişim Tarihi: 08.06.2020)

Özdal, A.N. (2018). **Ortaçağ İslam Dünyasında Ticari Sahtekârlıklar**. History Studies. Volume:10, Issue :6, 133-141. https://www.historystudies.net/dergiayrinti/ortacag-islam-dunyasinda-ticari-sahtekarliklar_1186 (Erişim Tarihi: 16 Mart 2020)

Özdemir-Köksal, H. **Viyana Konvansiyonu'nun Milletlerarası Özel Hukuk Bakımından Uygulama Alanı**, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. Yayın No:56, 2013/1, 19-53. http://dosya.gsu.edu.tr/Docs/HukukFakultesi/TR/FakulteDergisi/GUHFD-2013_1.pdf (Erişim Tarihi: 03.03 2020)

Özkan, Ö., Bayram, O. Karakaya, G. ve Karakaya, E. (2014). **Is The Letter of Credit Losing Its Significance? A New Payment Method In International Trade-BPO/Bank Payment Obligation**. International Journal of Arts and Commerce, Vol.3, No:7, pp.50-58. Erişim adresi: https://www.academia.edu/attachments/57920832/download_file?st=MTYwMjQwNDYxNSwxNzYuNTQuMTIxLjE2MQ%3D%3D&s=swp-splash-paper-cover (Erişim Tarihi: 16.05.2020)

Özyüksel, S. ve Ekinci, M. (2020). **Blok Zinciri Teknolojisinin Dış Ticarete Etkisinin Örnek Projeler Çerçevesinde İncelenmesi**. İşletme, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, Sayı:1, ss. 82-101. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/933301> (Erişim tarihi: 20.09.2020)

Polat,A. (2012). **Corporate Letters Of Credit and Their Usage As An Instrument For Fraud.** Journal of Financial Crime, Vol. 19 No. 2, 2012, pp. 213-225. DOI 10.1108/13590791211220476

Radulescu, D.M. (2012). **Mediation An Alternative Way To Solve Conflicts In The International Business Environment.** Procedia - Social and Behavioral Sciences, Volume: 62 , pp. 290 – 293. Erişim adresi: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S187704281203488X> (Erişim Tarihi: 14.04.2020)

Ramamoorti, S. (2008). **The Psychology and Sociology of Fraud: Integrating The Behavioral Sciences Component Into Fraud and Forensic Accounting Curricula.** Issues in Accounting Education. Vol.23,, No.4, 521-533. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/247875236_The_Psychology_and_Sociology_of_Fraud_Integrating_the_Behavioral_Sciences_Component_Into_Fraud_and_Forensic_Accounting_Curricula (Erişim Tarihi: 04 Mart 2020)

Rourke, A. ve Garvey, K. (2019). **Cyber Fraud-Follow The Money.** Cylde & Co. Insight. Erişim adresi: <https://www.clydeco.com/en/insights/2019/01/cyber-fraud-follow-the-money/>(Erişim Tarihi: 17.04.2020)

Rutten, L. (2003). **A Primer on New Techniques Used by The Sophisticated Financial Fraudster, with Special Reference to Commodity Market Instruments.** UNCTAD/DITC/COM.39, *United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD)*. Erişim adresi: https://www.researchgate.net/publication/23745346_A_primer_on_new_techniques_used_by_the_sophisticated_financial_fraudster_with_special_reference_to_commodity_market_instruments (Erişim Tarihi: 03 Aralık 2019)

Schmitz, T. (2011). **The Bill of Lading As A Document of Title.** Journal of International Trade Law and Policy, Vol.10, No.3, 255-280. Emerald eJournals Premier Veritabanı. (Erişim Tarihi: 14.04.2020)

Schwenzer, I., Hachem, P. **The CISG—Successes and Pitfalls.** The American Journal of Comparative Law. Vol. 57, No. 2 (SPRING 2009), 457-478. <https://www.jstor.org/stable/25652649> (Erişim Tarihi: 25 Mart 2020).

şenol, K. H. (2013). **Türk Borçlar Hukukunda Hilenin Münferit Uygulama Alanları.** Gazi Üniversitesi Hukuk Fakóltesi Dergisi. C. XVII, Y. 2013, Sa. 4, 81-115. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/789194> (Erişim Tarihi: 22 şubat 2020).

Tanrıbilir, F.B.(2013). **On Yıllık Süreçte Yargıtay Kararları Işığında Milletlerarası Tahkim Kanunu.** Uluslararası Ticaret ve Tahkim Hukuku Dergisi, Sayı 1. Legalbank veritabanı. (Erişim: 07.04.2020)

Vurgun, C. (2013). **Elektronik Tahkim.** Akademik Bilişim 2013 – XV. Akademik Bilişim Konferansı içinde. (ss. 803-808). Akdeniz Üniversitesi, Antalya: 23-25 Ocak 2013.

Wynne, G.L. ve F, H. (2014) **The Bank Payment Obligation: Will It Replace The Traditional Letter of Credit –Now, or Ever?** Butterworths Journal of International Banking and Financial Law, February 2014, pp. 102-104. Erişim adresi:

<https://www.sullivanlaw.com/assets/htmldocuments/Wynne-B1695579.pdf> (Erişim Tarihi: 16.05.2020)

Yardımcıoğlu, M., Koca, N., Günay, Y. ve Kocamaz, H. (2015). **Yolsuzluk, Muhasebe Hileleri ve Örnekleri**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (2014), C.4, S.2, 171-188. <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/tr/pub/issue/10269/125973> (Erişim Tarihi: 02.03.2020)
Yıldız, R.Ö. ve Baştuğ, S. (2018). **Blok Zincir Teknolojisi Kapsamında Elektronik Konşimento**. IV. Uluslararası Kafkasya Orta Asya Dış Ticaret ve Lojistik Kongresi içinde. Adnan Menderes Üniversitesi. Aydın. 07-08 Eylül.

Zhang, Y. (2011). **Approaches to Resolving The International Documentary Letters of Credit Fraud Issue**. Dissertations in Social Sciences and Business Studies. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-0299-3/urn_isbn_978-952-61-0299-3.pdf (Erişim Tarihi: 26 Ekim 2019).

Ziakas, V. (2018). **Challenges Regarding The Electronic Bill of Lading (EBOL)**. International Journal of Commerce & Finance, Vol.4, Issue 2, 40-45
Erişim http://ijcf.ticaret.edu.tr/index.php/ijcf/article/view/83/pdf_59

3. YÜKSEK LİSANS VE DOKTORA TEZLERİ

Akkaya, Ü. (2005). **Vesaik Mukabili ve Mal Mukabili Ödeme Şekillerinin Karakteristik Özellikleri**. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=wBmNpkQC9Nhi90NLW7E7-SBeiVAPG14IFpgZ5bBEweOJsZ6NHeraJg1eoi9PSvDE> (Erişim Tarihi: 25 Mart 2020)

Aksu, Ö. (2009). **Ticari Uyuşmazlıkların Arabuluculuk Yolu ile Çözümü (İngiltere Örneği ve Avrupa Birliği Hukuku Çerçevesinde Bir Değerlendirme)**. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Doku Eylül Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=NtBAevXNhYaNqJFoAcdBdq-_i10DgT9z0ixcYC37Yi_fVv95PyH90W5uLtKAQ0yf (Erişim Tarihi: 13.04.2020)

Aktaş, N. (2017). **Türk Dış Ticaret Sistemi ve Yapısının İncelenmesi**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi/Dış Ticaret Enstitüsü, İstanbul. Erişim https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=DPTyuy3wRPq_qvCPSqUB609r0AMZ7rZWofKdgZdsOtV4sUrBkNXJlZaVpNIq6Nj (Erişim Tarihi: 17.04.2020)

Atalay, E. (2011). **Uluslararası Ticaret Hukukunda Vesaik Mukabili Ödeme**. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=EEdeQgIdFRxX5NbvVau-Al_hCBlgYNHJLjkyfG1mi6MeKpdihY9J62PfkDZ3BcO (Erişim Tarihi: 25 Mart 2020)

Balcı, S. (2018). **Export Credit Insurance Effect on Turkey's Export To Emerging Markets: An Empirical Analysis**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Bilgi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=fS4sqEZr79C_n60Rk6MjFQmF2D67x1gvEhXGTdMVXZmi275c9pcaPke8R1WzTxgF (Erişim Tarihi: 08.06.2020)

Ber, A.S. (2018). **Elektronik Konşimento ve Rotterdam Kuralları'nda İlgili Düzenlemeler**. Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=hcgrYffRbz0Z44UJEuLtweDZdzFifW4Xng_qI5MOHCENNTAvbaJ9DXDSCjmugzd0 (Erişim Tarihi: 01.04.2020)

Bilen, M. (2012). **Türk Ceza Hukuku'nda Dolandırıcılık Suçu**. (Yayınlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=rcbWnuqW6HxCZ_98ARapgpEWpnGBK1iBBWYQfr1Pv3NB9ZyyjI5tWfr0BBZHOb4x (Erişim Tarihi: 18 Mart 2020)

Demir, G. (2007). **Vesikalı Kredilerde (Akreditifte) Hile Kuralı**. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir. Erişim https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=ePX_SaJ0b35Gq45swKG3IP8UuXkAFVLPyHIR5dsZ31tKcTvAVZjFr6oWUXgldK2X (Erişim Tarihi: 06 Ekim 2019)

Erdoğu, O. (2019). **Dolandırıcılık Suçunda Hile Unsuru**. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=FgmKGchPKo23qQqBeqzVZg-2OWIBfSgkISV BODdQRcSyIKlnO6gENk4AJA74nfr> (Erişim Tarihi: 16 Mart 2020)

Erol, S. (2016). **Hile Denetiminde Proaktif Yaklaşımlar**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=cbOXH84ZayrLjc0tI-QXKrqy1HDXVCQ31JMhFizwGCjUpfocVomsD4kSFhCW-Vm-> (Erişim Tarihi: 02.03.2020)

Ertike, T. (2007). **Uluslararası Ticarete Tahkim ve Diğer Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=wBmNpkQC9Nhi90NLW7E7-b6rJ1ksUR7zhKJdd46slZGN6trIXw8j20UgZDsiQ5xI> (Erişim Tarihi: 02.04.2020)

Gazioğulları, A. (2014). **Elektronik Ticaret ve Elektronik Ticaretin Gümrük Mevzuatı Bakımından Değerlendirilmesi**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çağ Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=1zw6GvYMe-q3Hf6HR-3US-7qZgg_oF4PAJtRZhK72eEx9PcrQKByubzbybfr85xV (Erişim Tarihi: 01.04.2020)

Kaya, G. (2013). **Muhasebe Hilelerinin Vergi Usul Kanunu ve Türk Ticaret Kanununa Göre Değerlendirilmesi ve Mali Analize Etkileri**. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=vVNzTGHhHjH-u3WMToxQ-hQ34w3DjoH-FlGGjfvvlXo7AmyF-zSnZqqy0MjnuJSV> (Erişim Tarihi: 29 Şubat 2020)

Konuralp, C.S. (2011). **Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları:Tahkim.** Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=EEdQIdFRxX5NbvVau-AolibdxB957VyWzbicxx3cb2y5GX7kgNle8Y7N_in23P (Erişim Tarihi: 02.04.2020)

Köseoğlu, Ö. (2015). **Uluslararası Ticari Tahkimde Uyuşmazlık Çözümünün Uygulanacak Hukuk Açısından İncelenmesi.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=WY5CM7tPNE2z_YM6pBu0t6HkWm1NWrcOYqcIpWE7D8IFUUhJIBSciU9Cn1HI72b7 (Erişim Tarihi: 02.04.2020)

Mohammed, B.A.M. (2019). **Milletlerarası Ticari Tahkimde Uyuşmazlıkların Çözüm Aracı Olarak Elektronik Ticari Tahkim.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Üniversitesi, Bursa. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=FgmKgchPKo23qQqBeqzVZmIyl8PUdON45OXoxXn7YxJbE7k42dEjkwVQv8XJ9bPz> (Erişim Tarihi: 02.04.2020)

Poyraz, B.İ. (2019). **Milletlerarası Ticari Uyuşmazlıkların Tahkim Yolu ile Çözümü.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=jNRDC1RLfVd4_T7x7ZXmmSRRbajsGzOlm77gDLD9MUSxEuym-D8Q-ZfElxOa_6RY (Erişim Tarihi: 03.03 2020)

Seçkin, N. (2017). **Uluslararası Ticarete Kullanılan Belgelerin Elektronik Ortama Taşınma Süreci.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi/Dış Ticaret Enstitüsü. İstanbul. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=DPTyuy3wRPq_qvCPSqUB67NbY9UZA1srSgAbxLSyPxxOXkahgBMrAJZSw3LUPk92 (Erişim Tarihi: 13.04.2020)

Sioulas, A. (2013). **Documentation Fraud-Fraudulent Bills of Lading.** Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Lund Üniversitesi/Deniz Hukuku Enstitüsü. İsveç. <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=4015853&fileId=4015854> (Erişim Tarihi: 22.04.2020)

Süral, B.C.(2008). **Uluslararası Ticari Sözleşmelere Uygulanacak Hukuk Olarak UNIDROI (Özel Hukukun Yeknesaklaştırılması İçin Enstitü) Prensipleri.** Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=Z0vbSUGrhM9fXoGkRe6QnFU4FwO8Curyrsl5wc_HQuRF3CKXZSb1hOcEjSfiqy (Erişim Tarihi: 24.03.2020)

Şafak, E.,(2010). **Teminat Mektubu ve Teminat Akreditiflerinin Uluslararası Ticaret Hukuku Açısından Değerlendirilmesi.** (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. <http://openaccess.bilgi.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11411/420/Teminat%20mektubu%20ve%20teminat%20akreditiflerinin%20Uluslararası%C4%B1%20Ticaret%20Hukuku%20a%C3%A7ısından%20değerlendirilmesi.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Erişim Tarihi: 31 Mart 2020)

Temel, H. (2019). **Avrupa ve Türkiye'de Ticari Alacak Sigortası Uygulamalarının Karşılaştırılması**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atılım Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=T1mWGp9MngYYkCSgiJvtVhSP5Sr-cMXaQtmsOdIUWz9Wgi1YRM3dQBjikviAQOzG> (Erişim Tarihi: 08.06.2020)

Tüysüz, F. (2017). **Dolandırıcılık Suçu**. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Başkent Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=RrI-Krk3AhkF4YfHofuk4Dyr1thiGrhYRZ99t8cbGQj5fRkYpOV0ELmWKOsbK6x> (Erişim Tarihi: 24 Şubat 2020)

Zenginkuzucu, D.M.(2012). **Devlet ve Yabancı Yatırımcılar Arasındaki Uyuşmazlıkların Çözümünde Uluslararası Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözümü Merkezi (ICSID)'nin Kuruluşu ve İşlevi**. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=EEdeQgIdFRxX5NbvVau-AnVdNKEyGPfByE-XwH931sc-jROhtm62v5SHPTsOSSF4> (Erişim Tarihi: 02.04.2020)

4. KANUN ve KARARLAR, YÖNETMELİK ve TEBLİĞLER

A.TR Dolaşım Belgeleri Yönetmeliği (2001, 01 Haziran). Resmî Gazete (24419). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/06/20010601.htm>.

Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi Kapsamında Tercihli Rejimden Yararlanacak Eşyanın Menşinin Tespitine İlişkin Bakanlar Kurulu Kararı (2014, 15 Aralık). Resmî Gazete (Sayı: 29222 (4.Mükerrer)). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/12/20141231M4-2.htm>

Gümrük Kanunu (1999, 27 Ekim). Resmî Gazete (Sayı: 23866). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/23866.pdf>

Gümrük Yönetmeliği (2007, 07 Ekim). Resmî Gazete (Sayı: 27369(Mükerrer)). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/10/20091007M1-1.htm>

Hayvan ve Ürünlerin Ülkeye Girişinde Ön Bildirim ve Veteriner Kontrollerine Dair Yönetmelik (2011, 17 Aralık). Resmî Gazete (Sayı: 28145). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/12/20111217.htm>

Hukuk Muhakemeleri Kanunu (2011, 12 Ocak). Resmî Gazete (Sayı: 27836). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20110204.htm>

Kaçakçılık Kanunu (2007, 21 Mart). Resmî Gazete (Sayı: 26479). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/03/20070331-1.htm>

Katma Değer Vergisi Genel Uygulama Tebliği (2014, 26 Nisan). Resmî Gazete (Sayı: 28983). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/04/20140426.htm>

Pan Avrupa Akdeniz Tercihli Menşe Kurallarına Dair Bölgesel Konvansiyon Kapsamı Ticarete Eşyanın Tercihli Menşinin Tespiti Hakkında Yönetmelik

(2017, 20 Ekim). Resmî Gazete (Sayı: 30216). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/10/20171020.htm>.

Türk Borçlar Kanunu (2011, 11 Ocak). Resmî Gazete (Sayı: 27836). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20110204.htm>

Türk Ceza Kanunu (2004, 26 Eylül). Resmî Gazete (Sayı: 25611). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/10/20041012.htm>

Türk Ticaret Kanunu (2011, 13 Ocak). Resmî Gazete (Sayı: 27846). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20110214-1-1.htm>

Türkiye Tarafından Tanınan Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi Kapsamında Yapılacak İhracatta Düzenlenecek EUR.1 Dolaşım Belgesi ve Fatura Beyanına İlişkin Yönetmelik (2015, 20 Mayıs). Resmî Gazete (Sayı: 29361). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/05/20150520-1.htm>

Türkiye’de İkamet Etmeyenlere Özel Fatura ile Yapılan Satışlar Hakkında Tebliğ (2003, 30 Nisan). Resmî Gazete (Sayı: 25094). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/04/20030430.htm>

Uluslararası Gözetim Şirketi Statüsüne İlişkin Tebliğ (Ürün Güvenliği ve Denetimi: 2015/24) (2014, 31 Aralık). Resmî Gazete (Sayı: 29222). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/12/20141231.htm>

Veteriner Hizmetleri, Bitki Sağlığı, Gıda ve Yem Kanunu (2010, 11 Haziran). Resmî Gazete (Sayı: 27610). Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/06/20100613-12.htm>.

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi. (2013, 18 Şubat). E.1591. K.2723. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 19.11.2019)

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi. (2017, 09 Ekim). E.2928. K.5144 <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 19.11.2019)

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi. (2017, 17 Ekim). E.13944. K.5409. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 19.11.2019)

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi. (2018, 30 Mayıs). E.10500. K.4116. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 19.11.2019)

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi. (2018, 26 Kasım). E.1587. K.7375. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 19.11.2019)

Yargıtay 11. Hukuk Dairesi. (2019, 02 Nisan). E.3709. K.2518. <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> (Erişim Tarihi: 19.11.2019)

5. RAPORLAR

ACFE (2018). **Report to The Nations, 2018 Global Study on Occupational Fraud and Abuse.** ACFE. Erişim <https://www.acfe.com/report-to-the-nations/2018/default.aspx> (Erişim Tarihi: 04.03.2020)

Clyde & Co. (2018). **The Legal Status of Electronic Bills of Lading, A Report for The ICC Banking Commission** (2018). Erişim <https://iccwbo.org/publication/legal-status-electronic-bills-lading/>. (Erişim Tarihi: 03.12.2019)

Deloitte (2014). **Global Siber Güvenlik Yönetici Bilgilendirme Raporu.** İstanbul. Erişim <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/risk/tr-web-kuresel-siber-guvenlik-yonetici-bilgilendirme-raporu.pdf> (Erişim Tarihi: 01.04.2020)

Deloitte ve TÜSİAD. (2019). **E-Ticaretin Gelişimi, Sınırların Aşılması ve Yeni Normlar: 2019**

<https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/tr/Documents/consumer-business/e-ticaretin-gelisimi-sinirlarin-asilmasi-ve-yeni-normlar.pdf> (Erişim Tarihi: 16.05.2020)

Digitalage (2020). **Küresel Blok Zincir Sektörünün Görünümü ve Geleceği.** Erişim adresi: <https://digitalage.com.tr/kuresel-blok-zinciri-sektorunun-gorunumu-ve-gelecegi-rapor/> (Erişim Tarihi: 03.10.2020)

United Nations Commission on International Trade Law-UNCITRAL.(2013). **Recognizing and Preventing Commercial Fraud: Indicators of Commercial Fraud.** Erişim <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media/documents/uncitral/en/recognizing-and-preventing-commercial-fraud-e.pdf> (Erişim Tarihi: 31 Mart 2019)

Ganne, E. (2018). **Can Blockchain Revolutionize International Trade?** WTO Report. Erişim adresi: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/blockchainrev18_e.pdf (Erişim Tarihi: 19.09.2020)

6. İNTERNET KAYNAKLARI

Alan, A.(2018, 6 Haziran). **Lojistik Sektörüne Siber Saldırıları ve Güvenlik Riskleri.** Erişim adresi: <https://www.ihracat.co/2018/06/lojistik-sektorune-siber-saldirilar-ve.html> (Erişim Tarihi: 22.06.2020)

Anadolu Ajansı (2018, 01 Mart). **Maillerine Sızıp İhracat Yapan Firmaları 9 Milyon TL Dolandırdılar.** Erişim adresi: <https://www.cnnturk.com/turkiye/maillerine-sizip-ihracat-yapan-firmalari-9-milyon-lira-dolandirdilar> (Erişim Tarihi: 23.06.2020)

Antalya Ticaret ve Sanayi Odası (2019). **Tayland Kağıt Dolandırıcılığı.** Erişim adresi: <https://www.atso.org.tr/detay/2/2/1/6815/tayland-kagit-dolandiriciligi.html> (Erişim Tarihi: 11.08.2020)

Avrupa Komisyonu (2019). **SEPA Overview.** Erişim adresi: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/consumer-finance-and-payments/payment-services/single-euro-payments-area-sepa_en (Erişim Tarihi: 10.05.2020)

Blockchain Türkiye (2018, 13 Nisan). **22 Ülke Blockchain Ortaklığı Kurdu.** Erişim adresi: <https://bctr.org/22-ulke-blockchain-ortakligi-kurdu-2957/> (Erişim Tarihi: 03.10.2020)

Blockchain Türkiye (2019, 18 Nisan). **Hyperledger Nedir?** Erişim adresi: <https://bctr.org/hyperledger-nedir-8652/> (Erişim Tarihi: 03.10.2020)

BtcTurk Bilgi Platformu (2020). **Blockchain(Blok Zincir) Teknolojisi Nedir?** Erişim adresi: <https://www.btcturk.com/bilgi-platformu/blockchain-blokszinciri-teknolojisi-nedir> (Erişim Tarihi: 01.10.2020)

Demirören Haber Ajansı (2016, 26 Ağustos). **Konya İthalat Yalanı İle İşadammın 50 Bin Euro Parasını Dolandırmak İstediler.** Erişim adresi: <https://www.haberler.com/konya-ithalat-yalani-ile-isadammın-50-bin-euro-8730304-haberi/> (Erişim Tarihi: 11.08.2020)

Günen, E. (2018, 8 Ekim). **Kuzey Koreli Hacker Grubundan Milyon Dolarlık SWIFT Vurgunu.** Erişim adresi: <http://fintechtime.com/tr/2018/10/kuzey-koreli-hacker-grubundan-milyar-dolarlik-swift-vurgunu/> (Erişim Tarihi: 22.06.2020)

Hong Kong Yüksek Mahkemesi (2004). **Wing Fung Trading v. DBS Trading Bank Davası.** Erişim adresi: https://legalref.judiciary.hk/lrs/common/search/search_result_detail_frame.jsp?DIS=107613&QS=%28UCP%29&TP=JU. (Erişim Tarihi: 23.06.2020)

IATA (2018). **E-AWB Resolution Amendment-Frequently Asked Questions.** Erişim adresi: <https://www.iata.org/contentassets/6c6b8373246b4b2db532ff9c89bee5a7/eawb-default-faq.pdf> (Erişim Tarihi: 01.05.2020)

İngiliz Ticaret Mahkemesi (2016). **Sinocore International Co Ltd v. RBRG Trading Davası.** Erişim adresi: <https://doylesarbitrationlawyers.com/sinocore-international-co-ltd-v-rbrg-trading-uk-ltd-2017-ewhc-251-comm/> (Erişim Tarihi: 08.08.2020)

İstanbul Hazır Giyim ve Konfeksiyon İhracatçıları Birliği (2019). **Dolandırıcılık Hakkında.** <https://www.ihkib.org.tr/tr/bilgi-bankasi/ihkib-duyurular/i-2925> (Erişim adresi: 11.08.2020)

İstanbul İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği (2019). **İstanbul İhracatçı Birlikleri Üyelerine Sirküler (Sayı: 123-00454).** Erişim adresi: <http://www.iib.org.tr/tr/diger-duyurular-dolandiricilik-1.html>. (Erişim Tarihi: 10.08.2020)

İstanbul Sanayi Odası (2015). **Dış Ticarete Bankacılık İşlemleri ve Akreditif.** Erişim adresi: <http://www.iso.org.tr/sites/1/upload/files/dis-ticarete-bankacilik-islemleri-5369.pdf> (Erişim Tarihi: 11.06.2020)

Kamu Gözetimi Kurumu (2013). **BDS 240-Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde Bağımsız Denetçinin Hileye İlişkin Sorumlulukları.** Erişim: [https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/BDS/BDS%20240\(1\).pdf](https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/BDS/BDS%20240(1).pdf) (Erişim Tarihi: 31.03.2020)

Kamu Gözetimi Kurumu (2019). **Bağımsız Denetçiler için Etik Kurallar.** Erişim: https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TDS/ET%C4%B0K%20KURALLAR/ET%C4%B0K%20KURALLAR-2019-17Eyl%C3%BCl2019_duyuru.pdf (Erişim Tarihi: 31.03.2020)

Kuzucu, O. (2018, 31 Temmuz). **DAO Saldırısı Nedir?** Erişim adresi: <https://kriptokoin.com/dao-saldirisi-nedir> (Erişim Tarihi: 03.10.2020)

MarcoPolo Finance (2020). **MarcoPolo Platform Tanıtımı.** Erişim adresi: <https://www.marcopolo.finance/about> (Erişim Tarihi: 03.10.2020)

MTO (2020). **MTO Tarihçesi**. Erişim <https://iccwbo.org/about-us/who-we-are/history/> (Erişim Tarihi: 02.05.2020)

Parkin, K. (2019, 8 Ağustos). **Business West Exposes Letter of Credit Scam, Saving Exporter 250.000 USD**. Erişim adresi: <https://www.businesswest.co.uk/blog/business-west-exposes-letter-credit-scam-saving-exporter-250000> (Erişim Tarihi: 17.07.2020)

Reuters (2018, 10 Aralık). **Qingdao Metals Scandal Accused Handed 23-Year Jail Term**. Erişim adresi: <https://www.reuters.com/article/us-china-metals-fraud/qingdao-metals-scandal-accused-handed-23-year-jail-term-idUSKBN1O91G8> (Erişim Tarihi: 19.08.2020)

Riley, C. (2016, 20 Mayıs). **Hackers Sole Millions In Third Attack On Global Banking System**. Erişim adresi: <https://money.cnn.com/2016/05/20/news/swift-bank-attack-global-ecuador/index.html> (Erişim tarihi: 26.08.2020)

Schwartz, C.M. (2017, 6 Kasım). **Report: Attackers Hacked Nepalese Bank's SWIFT Server**. Erişim adresi: <https://www.bankinfosecurity.com/report-attackers-hacked-nepalese-banks-swift-server-a-10437> (Erişim Tarihi: 26.08.2020)

Siber Saldırlara Dikkat (2020, 18 Şubat). Erişim adresi: <http://www.haber32.com.tr/isparta/siber-saldirilara-dikkat-h135368.html/> (Erişim Tarihi: 22.06.2020)

Singapur Yüksek Mahkemesi (2002). **Beam Technology (Mfg) Pte Ltd v Standard Chartered Bank Mahkeme Kararı**. Erişim adresi: <https://www.supremecourt.gov.sg/docs/default-source/module-document/judgement/2002-sghc-54.pdf> (Erişim Tarihi: 23.06.2020)

T.C.Darüselam Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği (2019). **Tanzanya Kaju Fıstığı Duyurusu**. Erişim adresi: http://daib.org.tr/dosyalar/tanzanya-kaju-fistigi-sektoru-hk_1.pdf (Erişim Tarihi: 10.08.2020)

T.İş Bankası A.Ş. (2020, 03 Haizran). **İş Bankası, Blockchain Teknolojisi ile Dış Ticarete Ödeme Garantisi Veren İlk Türk Bankası Oldu**. Erişim adresi: <https://www.isbank.com.tr/bankamizi-taniyin/is-bankasi-blockchain-teknolojisiyle-dis-ticarete-odeme-garantisi-veren-ilk-turk-bankasi-oldu> (Erişim Tarihi: 03.10.2020)

TOBB (2020). **TIR ve ATA Karnesi Nasıl Alınır?** Erişim adresi: <https://www.tobb.org.tr/TIRveATAKarnesi/ATA/Sayfalar/NasilAlinir.php> (Erişim Tarihi: 25.03.2020)

Tradelens (2020). **Tradelens Tanıtım**. Erişim adresi: <https://www.tradelens.com/about/> (Erişim Tarihi: 03.10.2020)

Türk Eximbank A.Ş. (2015). **Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Programı**. Erişim adresi: <https://www.eximbank.gov.tr/content/files/b74479f9-3c12-40f4-a639-12d71a1faa46/kisa-ue-sevksnrası> (Erişim Tarihi: 10.06.2020)

Türk Eximbank A.Ş. (2016). **Spesifik İhracat Kredi Sigortası Sevk Sonrası Risk Programı**. Erişim adresi: <https://eximbank.gov.tr/content/files/4725e28b-870c-41a7-9509-b4aa925ff8f9/uygulama-esaslari> (Erişim Tarihi: 10.06.2020)

Türk Eximbank A.Ş. (2016). **Suç Gelirlerinin Aklanmasının ve Terörizmin Finansmanının Önlenmesine İlişkin Politika ve Uygulama Prensipleri**. Erişim adresi: <https://www.eximbank.gov.tr/content/files/a2edc105-d683-40ed-b5eb-d4b056561141/eximbank-aml-ctf-proseduru> (Erişim Tarihi: 12.07.2020)

Türkiye Sigorta Birliği (2013). **Nakliyat Kozları**. Erişim adresi: <https://www.tsb.org.tr/nakliyat-kozlari.aspx?pageID=498#827>. (Erişim Tarihi: 01.05.2020)

Uluslararası Taşımacılık ve Lojistik Hizmet Üretenleri Derneği (2020). **INCOTERMS 2020**. Erişim adresi: <https://www.utikad.org.tr/Images/Duyuru/08012020incoterms2020414196.pdf> (Erişim Tarihi: 19.09.2020)

Ulusoy, Ş. (2018, 13 Aralık). **Afrika'ya Takım Elbise İhracatı Pahaliya Patladı**. Sözcü Gazetesi. Erişim adresi: <https://www.sozcu.com.tr/2018/gundem/afrikaya-takim-elbise-ihracati-pahaliya-patladi-2793227/> (Erişim Tarihi: 23.06.2020)

UNIDROIT (2016). **UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts**. Erişim [https://www.unidroit.org/instruments/commercial contracts/unidroit-principles-2016](https://www.unidroit.org/instruments/commercial%20contracts/unidroit-principles-2016). (Erişim Tarihi: 26.02.2019)

Vaas, L. (2015, 11 Haziran). **49 Busted In Europe For Man In The Middle Bank Attacks**. Erişim adresi: <https://nakedsecurity.sophos.com/2015/06/11/49-busted-in-europe-for-man-in-the-middle-bank-attacks/> (Erişim Tarihi: 16.08.2020)

Zengin, F. (2018, 03 Nisan). **Çin'e 10 KM'lik Güven Tokadı**. Milliyet Gazetesi. Erişim adresi: <https://www.milliyet.com.tr/gundem/cin-e-10-kmlk-guven-tokadi-2640364> (Erişim Tarihi: 11.08.2020)